THE J. PAUL GETTY MUSEUM LIBRARY

SOUPIS

PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH

V KRÁLOVSTVÍ ČESKÉM

OD PRAVĚKU DO POČÁTKU XIX. STOLETÍ.

VYDÁVÁ

ARCHAEOLOGICKÁ KOMMISSE
PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ

ŘÍZENÍM SVÉHO PŘEDSEDY

JOSEFA HLÁVKY.

XIX.

POLITICKÝ OKRES KRÁLOVÉHRADECKÝ.

NAPSAL

ANTONÍN CECHNER.

V PRAZE 1904.
NÁKLADEM ARCHAEOLOGICKÉ KOMMISSE PŘI ČESKÉ AKADEMII CISAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

SOUPIS

PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH

V POLITICKÉM OKRESU

KRÁLOVÉHRADECKÉM.

NAPSAL

ANTONÍN CECHNER.

(SE 157 VYOBRAZENÍMI, S 5 TABULKAMI A 16 ZNAČKAMI)

V PRAZE 1904.

NAKLADEM ARCHAEOLOGICKÉ KOMMISSE PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ

TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE,
KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE CISAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

Papír ze skladu České společnosti pro obchod a průmysl papírnický
G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

THE J. PAUL GETTY CENTER
LIBRARY

PŘEDMLUVA.

Královéhradecko, tento východní cíp úrodné labské roviny, nyní ze soudních okresů královéhradeckého a nechanského záležející, jest sídlo prastaré kultury, což dokazuje množství nálezů pravěkých.

Ač jest nepochybno, že na Hradecku, zejména ale v Hradci samém panovala v době ranného slohu románského pronikavá činnost stavební, nezachovalo se z té doby v Hradci ničeho. Po dojista výstavném župním hradě, vdovském sídle českých královen, není ani stopy, kromě zjištěného místa. Na okresu pak jediná stavba podržela ráz románského založení, kostel v Libčanech.

Z doby raného gotického slohu pocházejí v starých městských hradbách hradeckých zazděné hlavice sloupové a ostění z některého zbořeného kostela hradeckého. Z doby o málo pozdější (z počátku XIII. stol.) jsou chrám sv. Ducha a kostel, jehož zbytky lze zříti při kapli sv. Klimenta v Hradci Kr. Obě tyto stavby jsou význačny svým režným cihlovým zdivem, v Čechách velmi neobvyklým.

V období vyvinuté gotiky byla založena většina kamenných kostelů na Hradecku, jež ale vesměs byly později přestavěny (kostely ve Světí, Chlumu, Kratonohách a Lochenicích).

Z pozdní gotiky jsou kostely v Ledci a ve Všestarech (z kterého zbyla jen věž původní), a mnohé domy v Hradci Kr. Menší kostely a zejména zvonice byly často dřevěné; z těch pouze kostelík u sv. Jana na Kopečku a zvonice v Libčanech přetrvaly až po naši dobu. Mnohé — v Suché, v Třebechovicích na Orebu a j. — časem sešly a byly nahrazeny zděnými stavbami. Ze světských dřevěných staveb posud je dosti zachováno; jsou rázovité svými lomenicemi, které bývají z pravidla jedinou jejich ozdobou.

Z renaissance nezachovala se na Hradecku žádná stavba celá; zbytky a jednotlivé části stavební nacházejí se však na více místech. Za to barokní sloh zastoupen jest hojně, a to jak na kostelních památkách, tak i na světských stavbách. Mnoho z nich jest staršího původu, ale barokně přestavěno.

Ojedinělé jsou stopy stavební činnosti z doby klassicismu (v Pouchově, ve Všestarech a Praskačce).

Neobyčejně četně jsou zachovány památky uměleckého průmyslu, jehož střediskem takřka jediným byl Hradec nad Labem, kdež konvářství a zámečnictví již ve středověku utěšeně kvetlo. Také kamnářství hradecké dosáhlo značné umělecké vyspělosti, o které svědčí četné zachované kachle.

Zlatnické výrobky, vzácné, z XIV. st. chovány jsou v historickém museu královéhradeckém, ale není jisto, zdali jsou místního původu. Jako majetek královský byly asi z Prahy do vdovského sídla královen přivezeny. Jinak jest většina kostelních nádob a náčiní barokní. Největší část starého cenného kostelního majetku putovala za válek s Napoleonem I. do vídeňské mincovny, na nezměrnou naši škodu.

Malby byly většinou mimo okres provedeny. Vzácné kancionály malbami českých umělců zdobené chová hist. museum v Kr. Hradci. Sochařství bylo na Hradecku hojně pěstováno a zachovaly se zejména z barokní doby četné památky tohoto umění v Hradci i okolí.

Veliká sbírka uměleckých předmětů na Hrádku jest naskrze téměř cizího původu a neměla také na místní tvorbu žádného vlivu.

Soupis tento byl vykonán v letech 1899—1901.

Spisovatel snažil se zjistiti data uvedená jednak vlastním názorem a měřením, jinak též srovnáním s údaji dříve vykonaných popisných děl.

Když dílo bylo již hotovo, srovnal všecka data se soupisem gubernialním z r. 1829—1830, který zůstal v rukopise a uložen jest v archivu zemského musea království Českého.

Práce se soupisem spojené byly spisovateli umožněny jedině součinností následujících spolupracovníků: *Ludvíka Šnajdra*, c. k. konservatora, který napsal statě předhistorické; *Ludvíka Domečky*, měst. tajemníka a kustoda historického musea v Hradci Králové, jenž napsal historické statě, týkající se většiny obcí soudního okresu královéhradeckého a nechanského. Těmto pánům vzdávám zvláště upřímný dík. Vděčně vzpomínám též p. *Frant. Lokorného*, kustoda musea hořického, zesnulého r. 1903, jenž připravil historická data o některých obcích s. okr. králové hradeckého.

Ochotou a radou usnadnili nížepsanému práci zejména pp.: *J. U. Dr. Frant. Ulrich*, starosta města Hradce Králové, *Vilém Dokoupil*, c. k. vládní rada v min. vyuč. ve Vídni, *Jan Kyselo*, učitel měšťanských škol v Hořicích, *J. U. Dr. Jos. Trakal*, ředitel akademie hrab. Straky, *J. Kořán*, ředitel kanceláře České Akademie věd a umění, dále důstojné duchovenstvo i učitelstvo, kterým všem jsem povinen díky.

Veškeré nákresy vyměřil a nakreslil spisovatel, až na obraz č. 14, který povolili laskavě uveřejniti nakladatelé pohledů Willenbergových, pp. dr. J. Podlaha a dr. I. Zahradník, dále obr. č. 68, 70 a 87, které zapůjčil nakladatel p. Fr. Šimáček.

Fotografie provedl většinou p. J. Rus, fotograf z Hradce Králové; některé zapůjčili sl. redakce Sborníku okresu hořického a kuratorium historického musea v Hradci Králové, jimž vzdány budte tuto rovněž povinné díky.

Míry rozumějí se u zvonů pod šířkou spodní zevnější průměr pláště a pod výškou kolmá výška zvonu pod korunu.

Na lepší výzdobu tohoto soupisu přispěli:

J. O. hrabě Jan Harrach	K 400
Okresní zastupitelstvo v Hradci Králové . .	» 900
Obecní zastupitelstvo v Hradci Králové . .	» 800
Okres nechanský	» 100
Úvěrní ústav v Hradci Králové	» 50

Všem těmto příznivcům soupisu budiž vzdán tímto srdečný dík.

Na Smíchově dne 20. října 1904.

Antonín Cechner.

Babice.

J. C. Rohn, Antiquitas 31. — J. G. Sommer, Böhmen III., 50. — F. Horák, Topogr popis všech obcí h. Kr. Hr. 136. — A. Sedláček, Hrady a zámky V, 301.

U starého hřbitova nalezeny před 10 lety nádoby s popelem. (Duška, Předhistorické nálezy v kraji Kr.-Hradeckém 71.)

Severozápadně od vsi Babice u lesa jest tvrziště s příkopem, zvané »Vlčí hrad«. Na tom místě stávala tvrz vladyk Babických, na níž se připomíná r. 1363 vladyka Matěj z Babic. Ves i tvrz spustla v XV. věku. V XVII. století založena nová ves Babice, vedle bývalé stejného jména.

KOSTEL SV. PETRA A PAVLA, románský, nový, byl postaven r. 1873/4 na místě malého dřevěného kostelíka s rovným trámovým stropem a oblou apsidou. Z jeho památek zachovaly se:

Obraz ukřižovaného Krista — byl kdys na hlavním oltáři — jest na dřevě malován, 1·51 *m* vysoký a 1 *m* široký. Dobrá práce rázu vlamského, ze XVII. stol. Pod tímto obrazem byla v predelle večeře Páně, 1·04 *m* dlouhá, 0·32 *m* vysoká; tento obraz, nyní na faře chovaný, na dřevě velmi realisticky malovaný, jest stejného původu jako předešlý.

Pár svícnů mosazných, 38 *cm* vysokých. Nožky vybíhají ve tři drápky, o kuličky opřené. Střed nohy zdoben třemi hlavičkami andělů a ciselovaným ornamentem ze XVII. stol. Stonky novější.

Pár svícnů bronzových, 25 *cm* vysokých. Na kulaté noze zvedá se hladký stonek třemi obroučky sepjatý. Ze XVI. století.

Tři páry svícnů cínových, barokních. Jsou stejného typu, jen výšek různých. Prvý pár 54 *cm* vysoký, druhý 43 *cm* a třetí 30 *cm*. Nožky třídílné, lité a ciselované, rozbíhají se ve tři drápky, kuličky držící. Mezi nimi tři hlavičky andělů. Stonky hladké, profilované. Barokní práce z XVIII. stol.

Monstrance paprsková, měděná a zlacená, 47 *cm* vysoká. Na elliptické noze, 14 × 19 *cm* v průměru, vytepán dole věneček vavřínových listů. Stonek zdoben osmi listy akantovými a válečkový ořech anthemionem. Kol otvoru věnec z hroznů a z festonů. Na paprscích po stranách dva andělíčkové, nahoře Hospodin pod Holubicí. Z počátku XIX. stol.

Kalich měděný, pozlacený, 24 *cm* vysoký. Okrouhlá noha, 14 *cm* v průměru, zdobena ryhovaným páskem, nad nímž stáčí se druhý pásek z lístků. Přechod mezi stonkem a nohou kryje osm lupenů akantových. Válcovitý ořech je kryt anthemionem. Empirová práce z téže ruky jako monstrance.

Zvony jsou čtyři:

1. Průměru 108 *cm*, výšky 84 *cm*, jest pěkné práce s vlysem kol vrchní hrany, utvořeným z hlav andílků.

Na plášti relief sv. Petra a Pavla a pod ním nápis: WALENTIN LISSACK GOSS MICH AUF DER KLEINSEITEN PARG (sic!).

Na protější straně: LETA PANIE 1737 ZA CZASV WRCHNOSTI | GEHO EXCEL. PANA PANA FRANTISKA | FERD. HRABĚTE KYNSKYHO, RYTIRZE ZLATEHO ROVNA A NEJVISSIHO CANCLIRZE W KRALOWSTWI CZESKEM.

Při dolejším okraji: ZA SPRAWY WRCHNIHO REGENTA PANA FRANTISKA ANTO. Z TRIPPENBACHV.

2. Průměru 87 *cm* a výšky 68 *cm*, pláště hladkého; mezi dvěma válečky nápis:

anno 1535 ad laudem dein (sic!) omnipotentis et sancto petro ad habit per . . . aro . . .m ptarzek in mutio.

3. Průměru 64 *cm*, výšky 52 *cm*, hladkého pláště, bez nápisu.

4. Průměru 29 *cm*, výšky 20 *cm*, má na plášti v reliefu kříž, jest bez nápisu.

Zvony přeneseny jsou ze staré dřevěné zvonice, druhdy blíže kostelíka stávavší.

Běleč.

Severně od vsi při cestě do Nepasic nad údolím orlickým pohřebiště popelnicové. Nález (nádoby a bronz. jehlice) ve škole bělečské. V museu hradeckém bronzový alsta v nalezený v Bělči. (Duška 12.)

Blešno.

Na poli patřícím k č. 53 kamenná sekyra. (L. Domečka, Památky XVIII. 120 Duška 12.)

Bohárna (Boharyně).

J. C. Rohn, Antiquitas 34. — J. Schaller, Topographie d. K. B. XV., 39. — J. G. Sommer, Böhmen IV. 35. — J. Horák, Topogr. p. v. o. h. Kr. H. 138. — A. Sedláček, Hrady a zámky V., 339.

Ve vsi Boharyni stála od dávných dob tvrz, na níž seděl ku konci XIV. věku Epík z Boharyně. Tvrz se zbožím koupila r. 1530 obec Hradecká, za jejíž panství tvrz spustla. Není po ní památky.

KOSTEL SV. BARTOLOMĚJE, farní, byl jím již roku 1384; v XVII. st. byl filialním kostela v Libčanech. Nynější kostel dal vystavěti Jan rytíř Asterle r. 1650, v r. 1783 byl přestavěn a zřízena při něm od r. 1787 lokalie a od r. 1855 fara.

Stavba bezvýznamná, s níž opravou r. 1865 setřen všecken slohový ráz. Loď kostelní jest kamenná, rovněž jako věž v západním průčelí a pravoúhlé kněžiště na východní straně, ku kterému přiléhá za hlavním oltářem malá sakristie s předsíňkou. Vchodem v jižní straně věže vstupuje se do kobky pod věží, z níž vedou dvéře do kostela a ku schodišti na kruchtu.

Loď, 11·80 *m* dlouhá, 8·80 *m* široká a 6·10 *m* vysoká, má rovný strop, dva páry nízkých oken, elliptickým obloukem sklenutých a v západní straně kruchtu na dvou zděných čtyřbokých pilířích. Půlkruhový vítězný oblouk dělí loď od kněžiště 5·75 *m* dlouhého, a 5·30 *m* širokého, o něco nižšího lodi, sklenutého českým klenutím a osvětleného dvěma okny svrchem elliptickými.

Stejnou klenbou jako kněžiště překlenuta i sakristie, 4·75 *m* dlouhá, 2·50 *m* široká.

Věž jest dvoupatrová, osvětlena v každém patře po třech stranách oknem svrchem půlkruhovým. Střecha věže, která jest břidlou kryta, podobně jako loď i sakristie, tvoří seříznutím hran jehlanec osmiboký.

Výprava kostela jest v jednoduchém baroku. Na hlavním oltáři visící obraz na plátně představuje umučení sv. Bartoloměje, prostřední ceny. Na epištolní straně na postranním oltáři obraz P. Marie s Ježíškem; jest slabý. V lodi visí na stěnách 4 obrazy, 50 × 80 *cm* veliké, sv. Rozalie, sv. Pavla poustevníka, sv. Jeronýma s umrlčí hlavou a sv. Františka Serafinského, vesměs slušné práce z některého kláštera pochodící.

Křtitelnice cínová, 76 *cm* vysoká, v průměru mísy 30 *cm*, jest bez nápisu. Stojí na třech nohách, dole v kopýtka končících a nahoře v lastury vybíhajících. Při vrchním kraji mísy táhne se váleček, na něm nad nožkami tři hlavičky dračí s kruhem v zubech. Mezi těmi v barokních kartuších tři hlavičky andělů. Hladce profilované víko končí 16 *cm* vysokým Kristem, s beránkem u nohou. Slušná práce z XVIII. století.

Monstrance paprsková, měděná a zlacená, empirová, výšky 55 *cm*, šířky 27 *cm*. Na elliptické, profilované noze 17 × 20 *cm* v průměrech, jsou otočeny dva proužky z tepaných lupenů. Válcovitý ořech jest zdoben torem. Na paprscích dole sv. Jan Nepomucký, po stranách po andělíčku a nahoře Hospodin. Kol otvoru věneček z vavřínových listů a jiný z klasů a hroznů.

Kalich stříbrný a zlacený, barokní, 23·5 *cm* vysoký, 16 *cm* v průměru nohy a 9 *cm* v průměru číšky. Kulatá noha dělena jest osmi rýhami, jež sbíhají se k válcovitému ořechu; číška sedí v košíčku devítidílném, barokně profilovaném. Značka: GB. Z druhé polovice XVIII. století.

Ciborium 22 *cm* vysoké, 15 *cm* v průměru nožky a 12 *cm* v průměru číše široké, stojí na měděné a zlacené noze, zdobené proužkem lupenů dolů čnějících. Na přechodu k stonku šest rýh, na ořechu řada listů, hrotem dolů obrácených. Stříbrná a pozlacená číše jest hladká. Z počátku XIX. století.

Ornát 98 *cm* dlouhý, 65 *cm* široký. Uprostřed na plátně vyšitý modrý lidový ornament. Po stranách na zelené půdě tkaný ornament z karafiátů a tulipánů v pěkné komposici. Z druhé polovice XVIII. století.

Náhrobníky:

V přízemí věže na západní straně zazděna deska ze šedého mramoru 1·92 *m* dlouhá a 0·92 *m* široká, s hlavou andílka v obou vrchních rozích, uprostřed s postavou rytíře v plátovém brnění a okružím kol krku; v levici dlouhý meč, pravici o bok podepřenou. U nohou helm s chocholem a znak Jestřibských z Ryzmburka s klenotem. Ve znaku třmen. (Karel Jestřibský z Ryzmburka, † r. 1619?) Nápis setřen.

Ve hřbitovní zdi zazděna malá deska náhrobní 98 *cm* dlouhá, 69 *cm* široká; v levé polovici v mělkém výklenku relief zavinutého dítěte. Nápis kolem: W Pondeli po 4 nedeli | prowodny dokonala zywot swuy w. P. Katerz . . . . . | Maryany Gestrzibske . . . . . tuto w Panu odporzywa.

Zvony:

1. Výška 74 *cm*, průměr 96 *cm*; pod korunou nápis:

tento ǂ zwon ǂ slit ǂ gest leta ǂ panie ǂ M° ǂ D° ǂ trimecitme° ǂ ku czti ǂ k chwale ǂ panu ǂ bohu wssemohuci ǂ boharynskim. — V druhé řádce nejasné: hlawarz.

2. Výška 76 *cm*, průměr 87 *cm*. Nápis kol koruny:

LETA ǂ PANIE ǂ M ǂ D ǂ LX ǂ TENTO ZWON ǂ GEST ǂ DIELAN ǂ KE CZTI ǂ A CHWALE | PANV BOHV.

Na plášti relief sv. Bartoloměje (s kyjem v ruce).

3. Výška 48 *cm*; nápis kol koruny:

GOS MICH ANTON SCHNEIDER IN KÖNIGRATZ. A 1815.

Na plášti krucifix.

4. Zvon ve věžním okně visící byl přelit r. 1887.

Černilov.

J. C. Rohn, Antiquitas 45. — J. Schaller XV., 249. — J. Horák, Top. p. v. o. h. Kr. 49. — J. Sommer, Böhmen IV., 59. — A. Sedláček, Hrady a zámky V., 10.

Na rozličných místech byly tu nalezeny kamenné nástroje; zvláště dva neobyčejně veliké z pazourku na poli k č. p. 54. Na jednom poli latènská sponka bronzová (mus. hradecké), na jiném zlatá římská mince.

Na západním konci vsi na svahu nad vsí byly při orání r. 1901 nalezeny stopy pohřebiště popelnicového, na podzim toho roku bylo tu kopáno nákladem zemského musea a nalezeny četné hroby s rozpadlými nádobami (L. Domečka, Památky XIX., 390. Duška 26.)

Ves Černilov byla r. 1352 prodána Hynkem z Dubé mansionářům Pražským. V r. 1533 patřila Mikuláši Trčkovi z Lípy.

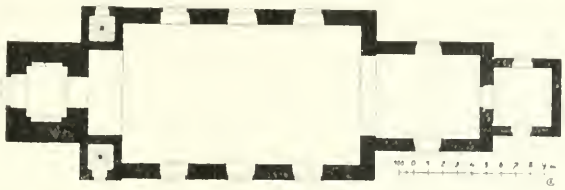

Obr. 1. Černilov. Půdorys kostela sv. Štěpána.

KOSTEL SV. ŠTĚPÁNA, farní, stojí na konci osady na návrší od r. 1753, na místě dřívějšího dřevěného kostela. Omítaná, jednolodní stavba k severu obrácená, s věží na jižní straně a obdélným kněžištěm s malou sakristií na sever. (Obr. 1.)

Kryt na kostele taškový, na osmibokém hrotu věže a rovněž osmibokém sanktusníku nad kněžištěm plechový.

Do kostela vedou tři vchody: hlavní věží a dva boční po stranách lodi. Do sakristie vede vchod od východní strany. Ostění vchodů jsou hladká, kamenná, s rovným nadpražím. Loď 17·6 *m* dlouhá, 9·95 *m* široká a 9 *m* vysoká, osvětlena šesti okny, segmentem sklenutými; kněžiště (7·55 *m* dlouhé, 6 *m* široké) osvětleno 2 okny, rovněž segmentem sklenutými. Mezi věží a lodí vsunuta kruchta, k níž vchází se schodištěm na západní straně. Schodiště na východ kruchty vede na věž. Tato jest jednopatrová a má na každé straně v patře po okně, segmentem překlenutém. Strop lodi i presbytáře jest rovný, na vysokých náběžích. Nade dveřmi sakristie nápis: ZákLaDnI kaMen běžICIho Leta poLožen; pod tím: Bleskem zapálen vyhořel $^{14}/_{12}$ 1880 | Znovu vystaven L. P. 1882.

Obr. 2. Černilov. Kované raménko pod křížovou cestou v kostele sv. Štěpána.

Výprava moderní v romanském slohu. Z bývalého kostela zmínky zasluhuje obraz, který visel za hlavním oltářem,

představující rodokmen P. Krista. Slušná práce z konce XVII. stol. Křížová cesta z r. 1760 realisticky malovaná.

Kovaných ramének 12, pod křížovou cestou, pěkných, z druhé polovice XVIII. století. (Obr. 2.)

Monstrance mosazná, postříbřená. Výška 53 *cm*, šíře 25 *cm*, průměr nohy 17/21 *cm*. Kol sanktissima na zlacených paprscích stříbrný věneček, posázený nepravými drahokamy, se 4 medailony zemských patronů: sv. Václava, sv. Ludmily, sv. Zikmunda a sv. Víta; nad nimi sv. Štěpán a nahoře Bůh Otec. Z druhé polovice XVIII. stol. (Obr. 3.)

Obr. 3. Cernilov. Monstrance v kostele sv. Štěpána.

Pacifikál. Na barokní ornamentované noze zvedá se krucifix v paprscích. Z počátku XVIII. stol. (Obr. 4.)

Reliquiář měděný a zlacený, výšky 37 *cm*, šířky 17 *cm*. Na oválné noze, 15/18 *cm* v průměru, pokryté tepaným ornamentem, zvedá se profilovaný nodus, nesoucí schránku v podobě okénka svrchem půlkruhového, s řezaným stříbrným věnečkem, nepravými drahokamy posázeným a zlacenými paprsky kolem. Ve schránce jest ve věnečku z rout a českých granátů ostatek sv. Štěpána. Na spodu nohy vryt letopočet: 1734. Dobrá práce, ladných poměrů. (Obr. 5.)

Stará cínová křtitelnice nachází se nyni v museu průmyslovém v Praze. Má kolem nápis: TATO WODA STVDNICZE KRSTITEDLNA GEST K OCSIEƧTIE V HRSICHV PRWOROZENEHO | Z NIZTO WIERZICSI RODY ƧE K WIDIENY. LETA P. MDXXXXI. (Dle pamětní knihy farní.)

Zvony:

1. Průměr 130 *cm*, výška 105 *cm*. Pod korunou vlys z hlav andílků, mezi dvěma gothicky ornamentovanými pásky, pod ním lichá kružba ze čtyřlistů a v ní firma:

18	Hadank u Sohn Hoyerschwerda	82

Pod tím dvojhlavý orel s cís. znakem.

Nápis na plášti: Tento zvon ulitý ke cti sv. Štěpána
L. P. 1500
Požárem rozlitý 14. pros. 1880
Přelit jest L. P. 1882*)

2. Průměr 102 *cm*, výška 82 *cm*; na plášti nápis:
Tento zvon ulit jest ke cti sv. Jana Křt. k
chrámu Páně v Černilově.

3. Průměr 88 *cm*, výška 72 *cm*; na plášti nápis: AVE MARIA.

4. Průměr 37 *cm*, výška 31 *cm*; pod korunou nápis:
tento zwon zdielal gan gessek wawra turek nakladem sweim.

Obr. 4. Černilov.
Pacifikál v kostele sv. Štěpána.

Obr. 5. Černilov.
Relikviář v kostele sv. Štěpána.

KOSTEL AUGSBURSKÉHO VYZNÁNÍ. Prostičká, jednolodní stavba s úzkou věží (přistavěnou r. 1880) v západním průčelí a okrouhlým kněžištěm na východ. Tři páry oken, svrchem segmentových, osvětlují loď, která má rovný strop; takový má i kněžiště.

Kostel vystavěn r. 1824 místo dřevěného z r. 1789.

Míry: délka lodi 16·30 *m*, šířka 8·80 *m*; délka presbytáře 3·65 *m*, šířka 7·30 *m*.

*) Původní zvon měl nápis: Ia hlas wolagici. Podle dobrzi y hrzissniczy sem do boziho domu. vzdaite czest a chwalu tomu, genz wssemohauczy gest gemuzto bud chwala y czest y hogne diekowanie, bez skonanie. amen. Tento zwon lil mistry Tomass z Hradce l. P 1500. — (Dle Lhoty.)

KOSTEL REFORMOVANÉHO EVANG. VYZNÁNÍ. Vystavěn r. 1830 na místě původního dřevěného, který stál od r. 1786.

Nynější stavba jest v moderním románském slohu s okrouhlou apsidou k východu a věží nad západní façadou. Uvnitř zcela jednoduchá loď o 3 osách s rovným stropem.

SOCHA SV. JANA NEP. v obci blíže katolického kostela, jest slušná práce, dle chronosticha z r. 1726. Světec pohlíží v zanícení k nebi, drže v pravici krucifix, v levici zámek.

Nápis na podstavci:

DIVo IoANNI nepoMVCeno
ereXIt sInCera pIetas.

Čibuz.

J. Schaller, Topographie d. K. B XV. 250. — J. G. Sommer, Böhmen IV., 58. — J. Horák, Topograf. p. v. o. h. K. H. 47.

Na polích vyskytují se kamenné nástroje, jež jsou v museu Jaroměřském. Ve škole jest popelnice, nalezená pod Kumburkem. (Duška 26; L. Domečka, Pam. arch. XVIII., 277.)

FARNÍ KOSTEL SV. VÁCLAVA stojí na planině na kraji vesničky, uprostřed bývalého hřbitova. Byl založen r. 1601; do roku 1786 patřil jako filialní k Holohlavům, od toho roku stal se samostatnou farou; r. 1750 vyhořel, od Prusů byv zapálen.

Jednolodní, orientovaná stavba, omítaná, s pravoúhlým kněžištěm, taškami krytá. K severnímu boku kněžiště přiléhá malá sakristie. Ze západního průčelí vystupuje jednopatrová věž čtyřboká, jež má pod římsou otupené hrany, přecházejíc ve střeše v osmiboký jehlan, plechem krytý, ukončený lucernou s nízkou stříškou.

Vchody jsou tři, hlavní ve věži a po jednom do lodi a do kněžiště na jižní straně. Ostění, v omítce provedené, zalomeno jest v rozích uchovitě. Okna v lodi po dvou párech, v presbytáři jeden pár, jakož i v patře věže po každé straně, jsou vesměs svrchem půlkruhová, s barokně vykrojeným ostěním z omítky.

Vnitřek má rozměry: délka lodi 11·15 *m*, šířka 7·15 *m*, výška 6·50 *m*; presbytář délku 7 *m*, šíři 5·15 *m*; věž délku 3·80 *m*, šíři 3·80 *m*; síla zdí hlavních 0·80 *m*, u věže 2·40 *m*.

Loď má rovný strop a jest otevřena půlkruhovým vítězným obloukem do presbytáře, jež je sklenuta valeně s lunetami.

Věž dole sklenuta též valeně, s lunetou nad okénkem.

Do lodi vyčnívá kruchta na dvou kulatých dřevěných sloupcích.

Úprava prostička. Hlavní oltář jest nový, s obrazem sv. Václava uprostřed (bez ceny) a polychromovanými sochami sv. Cyrila a Metoděje po stranách.

Boční oltáře se soškami sv. Josefa a P. Marie, bez umělecké ceny.

Kazatelna barokní se sochou Krista dobrého pastýře na víku a reliefem Rozsévače na zábradlí.

Obr. 6. Čibuz. Znak na křtitelnici.

Křtitelnice cínová, 70 *cm* vysoká a 28 *cm* široká, stojí na trojdílné, hladce profilované noze. V předu vyryt znak pod tříliliovou korunkou (obr. 6.). Pod znakem datum 1738. Kotlík jest profilovaný, hladký, rovněž jako víko s hrotem pro svíci.

Monstrance mosazná, stříbřená, paprsková, jest z druhé poloviny XVIII. století. Na oválné, ornamentované noze, zdobené čtyřmi kartušemi s monogramy Krista a P. Marie, vystupuje oblý stvol. Na zlacených paprscích připevněny čtyry reliefy zemských patronů, nad nimi Bůh Otec. Kol sanktissima řezaný stříbrný věneček. Výška 56 *cm*, šířka 25 *cm*.

Kalich jest měděný, zlacený. Na trojdílné noze medailony P. Marie, P. Ježíše a sv. Jana Křt. Nodus, barokně prohýbaný, jest pokryt ornamentem tepaným, rovněž jako spodek číše, na němž jsou tři kartuše s monogramy P. Krista, P. Marie a srdcem P. Krista. Výška 29 *cm*, průměr nohy 15 *cm*, číšky 10 *cm*.

Zvony:

1. Výška 0·91 *m*, průměr 1·13 *m*. Pod korunou vlys, představující poslední soud; pod ním na plášti relief sv. Václava a nápis:

HONORI SANCTI WENCESLAI PATRONI
PRETIO. ÆRIS MEI REFVNDOR

pod tím:

FUDIT ME JOSEPHVS LISSIAK NOVÆ
URBIS PRAGENÆ ANNO 1772.

Na spodním kraji pás vavřínových ratolestí. Na zadní straně pláště kol dvojhlavého orla nápis:

SVB REGIMINE WENCESLAI PRINCIPIS DE PAAR
PATRONI (1772)
PROCVRANTE VHLIRZ CVRATO ET
ABBATE DRVSMENSI. (1772)

2. Výška 0·75 *m*, průměr 0·87 *m*. Pod korunou pás andělů. Na plášti na jedné staně relief sv. Jana Nep., pod ním nápis:

VENERATIONI SANCTI TVTELARIS ET PATRONI FAMÆ PASTOR
DICAVIT.

Na druhé straně pod dvojhlavým orlem:

FVDIT ME JOSEPHUS LISSIAK
NOVÆ VRBIS PRAGENÆ ANNO 1772.

Při spodním kraji pás vinných listův a hroznů.

Čistěves.

V zahradě p. Skořepy r. 1878 jest jáma naplněná kamennými nástroji rozdělanými i hotovými, z nichž nachází se 14 kusů v museu hradeckém; největší 45 *cm* dlouhý. Za chalupou č. 5 popelnice s bronz. jehlicí a bronz. ozdoba podobná Jaroměřské (v museu Jaroměřském). Při kopání vojenských hrobů r. 1866 byly nalezeny popelnice.

Ve sbírce p. Píši ve Správčicích nachází se z Č. bronzový palstav.

R. 1896 byl nalezen na poli rolníka p. Věcka hrnek, obsahující 356 stříbrných mincí z doby Boleslavů a 13 kousků stříbrných šperků t. zv. arabských.

(Fiala, Památky XVII., 255. — L. Šnajdr, Verh. d. berl. ant. Ges. 1898, 272. — L. Domečka, Pam. XIX., 148 a 391. — Duška, 67.)

Dobřenice.

K. J. z Bienenberka, Dobřenic. Versuch über einige merkwürdige Alterthümer II., 1774, 82—101. — J. C. Rohn, Antiquitas 52. — J. Schaller, Topographie d. K. B. XVI., 28. — J. G. Sommer, Böhmen III., 34—37. — J. Horák, Topogr. p. v. o. h. Kr. H. 132. — A. Sedláček, Úplný místopisný slovník 138 Týž, Hrady a zámky V., 345. — »Pernštýn« 1897 č. 2., Dějiny Dobřenic a jejich majitelů.

Kamenné nástroje zde nalezené jsou v museu Pardubském a ve sbírce po děkanovi Procházkovi. (Duška 74.)

Při bourání starého kostela r. 1739 nalezena v oltáři pečeť biskupská a pergamenová listina s letopočtem 1336.

FARNÍ KOSTEL SV. KLIMENTA stojí uprostřed obce, byl vystavěn r. 1740 nákladem Alžběty Strakové z Nedabylic, vdovy po Karlu Ferd. Dobřenském, na místě dřívějšího kostelíka dřevěného, který tam stál od XIII. století. (Obr. 7.)

Zvonice při původní stavbě, rovněž dřevěná, stála ve farské zahradě a byla po vystavění nového kostela stržena.

Barokní, orientovaná stavba, omítaná a taškami krytá, jest zevně prosta ozdob. Hmotná věž zvedá se nad hlavním oltářem. K věži přiléhá na sever sakristie, na jih přízemní oratoř.

Před hlavním vchodem v západním průčelí rozkládá se terassa o 12 stupních. Kamenné venýře vchodu jsou hladké a v rozích zdobeny volutami z omítky. Nízký vlys podpírá zástřešní římsu obloukovitou. Střed průčelí západního, prolomený velkým segmentovým oknem, vy-

stupuje v plochém risalitu, blíže jehož konců pnou se dva toskánské pilastry, od trnože společné celé stavbě, až pod hlavní římsu. Nad pilastry jest ve vlysu římsy po triglyfu. Mezi pilastry zdvihá se hlavní římsa v nízkém oblouku, jehož pole plní allianční znak Dobřenských a Straků z Nedabylic. Nad obloukem zvedá se na plné vyzdívce vysoký štít o rovných ramenech se závity na obou bocích.

Na obou koncích vyzdívky stojí baňaté vásy s plameny. Ve štítu stojí ve výklenku pískovcová socha sv. Klimenta.

Bokové strany průčelí jsou pilastrovitými pásy děleny ve čtyři pole, v jichž středech jsou čtyři páry oken segmentem sklenutých, vroubených

Obr. 7. Dobřenice. Pohled na kostel.

hladkým, kamenným ostěním. Pod prvním oknem jest po každé straně menší okno, podkruchtí osvětlující. Uprostřed východního průčelí zvedá se mezi přízemními přístavky — sakristií a oratoří — jednopatrová věž 46 *m* vysoká.

Přízemí její končí ve výši hlavní římsy kostela římsou nesenou toskánskými pilastry. Nároží jsou zde rovněž jako na celé stavbě zaokrouhlena. V patře jsou pilastry jonského řádu. Zdi věže jsou prolomeny po obou stranách nad přístavky malými segmentovými okénky a v patře na třech stranách velkými okny, rovněž segmentem sklenutými. Na plechem kryté báni, přecházející v osmihran, sedí lucerna, stanovou stříškou končící.

Sakristie i oratoř mají na východní straně vchody s nadsvětlíkem v hladkých, kamenných venýřích. Kromě toho osvětleny jsou obě místnosti okénkem na západní straně.

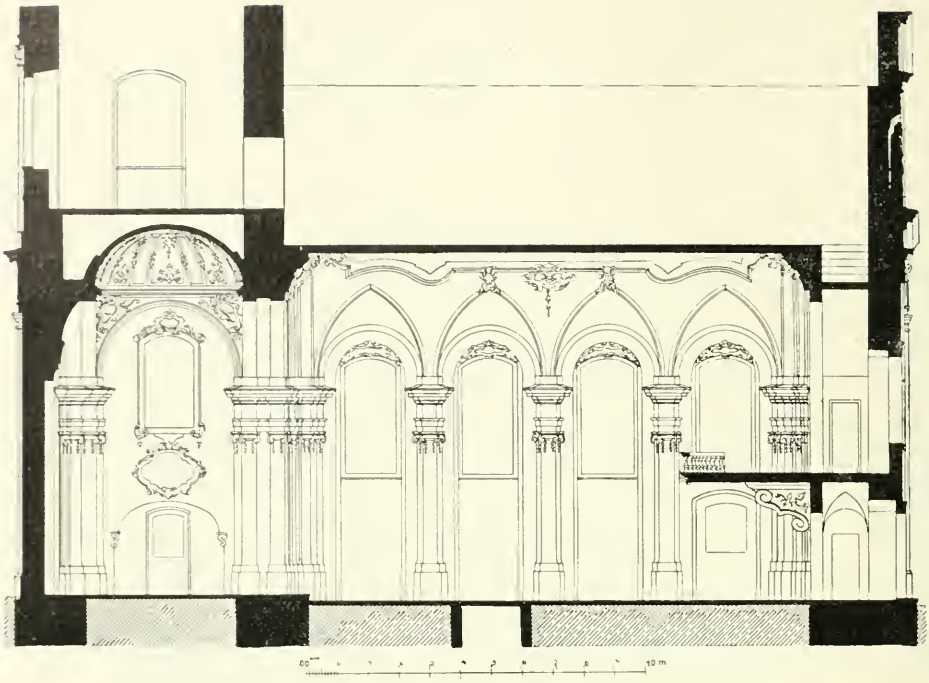

Obr. 8. Dobřenice. Podélný řez kostela sv. Klimenta.

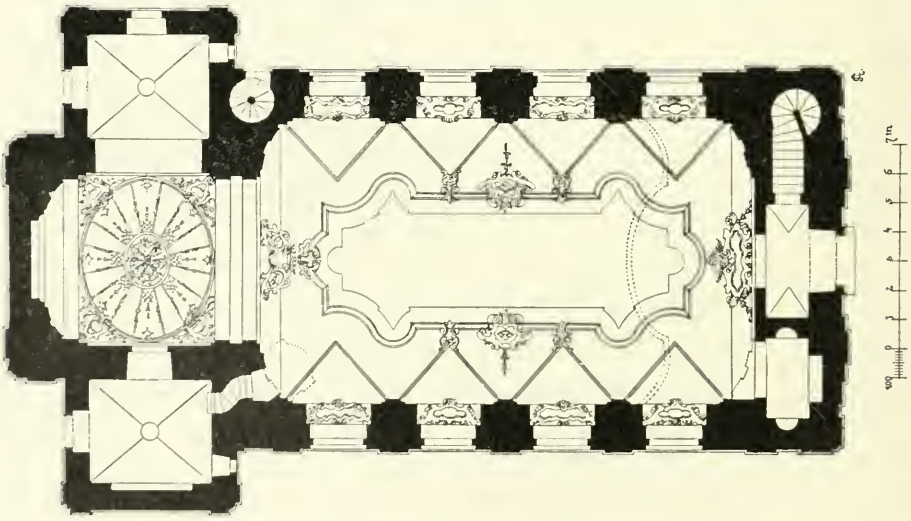

Obr. 9. Dobřenice. Půdorys kostela sv. Klimenta.

Vnitřek kostela činí ladný dojem bohatou členitostí a štukkovou výzdobou. Míry: délka lodi 17·17 *m*, šířka 9·76 *m*, výška 11·20 *m*; síla zdí 1·20 *m*. Podélné zdi lodi kostelní jsou děleny ve čtyři pole třemi páry jonských pilastrů. Po každé straně pilastru vyčnívá po půlpilastru. Kouty lodi kostelní jsou zakulaceny a vyplněny párem jonských pilastrů.

Valenou klenbu s lunetami podporuje pěkně profilovaná římsa s hladkým vlysem a dvojdílným architravem. Vrcholky pásů nad okny, nad vítězným obloukem a nad kruchtou, jsou dekorovány štukkovými rámci.

Nad vítězným obloukem proveden ve štukku pod korunou alianční znak Dobřenských (s čápem) a Straků (s kohoutem) a nápisem:

A. M. D. C.
ET
S. CLEMENTIS HONORIAM
DOBRZENSKIANA PIETAS
EREXIT
A. D. MDCCXL

V celé šířce kostela prostírá se v západní části lodi kruchta, nesená dvěma silnými konsolami a vroubená zábradlím s barokními kuželkami.

Kněžiště pod věží (5·98 *m* široké, 7·45 *m* dlouhé [i s vítězným obloukem] a 11·80 *m* vysoké) otevřeno do kostela širokým pásem, půlkruhem sklenutým, nad sdruženými jonskými pilastry. Východní stěna zdobena výklenkem, vroubeným též pilastry, které jsou též ve všech zakulacených koutech. Obdélný střed kněžiště sklenut elliptickou bání nad pendentivy. Vrchol báně pokryt oblaky, z nichž vystupuje zlacené oko Boží mezi hlavičkami andílků. Vše to, jakož i kartuše s odznaky čtyř evangelistů na pendentivech provedeno ve štukku. Mezi pilastry stojí na konsolách čtyři svatí: Vojtěch, Prokop, Ivan a Vít, v nadživotní velikosti. (Obr. 8. a 9.)

Výprava jest bohatá, barokní, z polovice XVIII. st., velmi dobré koncepce, v dokonalém provedení ve dřevě bledě žlutě natřeném s hojným zlacením. (Obr. 10.)

Hlavní oltář tvoří pouze tabernakl s výklenkem, v němž krucifix pod baldachynem, zdobeným dvěma andílky, tiaru nesoucími. Po obou stranách klečí zlacení andělé, rovněž pod baldachyny. Za oltářem visí v širokém řezaném rámci obraz, představující klečícího sv. Klimenta mezi anděly. Dobrá kresba a živý kolorit jest prý dílem malíře *Raaba*. V jižním rohu lodi stojí oltář se sochami sv. Jana Nep., almužnu žebrákům udělujícího, pod baldachynem s archandělem Gabrielem na vrcholu. Zcela podobný baldachyn kryje protější severní kout lodi nad kazatelnou, která řešena jest při zemi jako zpovědnice. Zábradlí kazatelny zdobeno jest třemi kartušemi s reliefy církevních otců. Oba boční oltáře na podélných stěnách kostelní lodi jsou stejného tvaru.

Každý má ve středu v prořezávaném rámci malý obraz — sv. Václava na jižní a P. Marie na severní straně —, kolem něhož stojí andělé. Celkové poměry obou oltářů jsou nevalné, detaily však výborné.

Křtitelnice cínová stojí na třech kouličkách, o které se opírají ptačí nohy, které končí ve tři bezvousé hlavy. Kotlík jest šestiboký, na

Obr. 10. Dobřenice. Vnitřek kostela.

hranách prosekávanými pásky zdoben. Na hranách byly druhdy přidělány hermy v akanty ukončené; z nich zachovány jsou jen dvě. Uprostřed tří polí je přiletována lví hlava a na jednom poli znak Dobřenských. Víko přechází ze šestistěnu v oblý stonek hladce profilovaný, končící velkou koulí, na které stojí soška sv. Klimenta. Na kouli vryt nápis:

Darem | Vrozeneho a Statečzneho Rÿtirže Pana Ferdinanda | Rudolfa Dobrzenſkeho z Dobrzenicz na Chwalkowiczÿch-Dobrzeniczÿch | a Swiniſtia-

nech, | Jeho Mil. Cýs. Kralowskeho Hegtmana Krage | Kralohraderzkeho. | Leta Panie 1693.

V cípech víka přiletována jsou na kulatou část dvě ozdobná ucha, v závity stočená, s hlavičkami andílků na vrchu. Výška křtitelnice 1·30 *m*, výška kotlíku 0·75 *m*, průměr jeho 0·42 *m*.

Uprostřed kamenné dlažby náhrobní deska 1×2·12 *m*, mramorová, s nápisem:

CRIPTA FAMILIÆ
L. B.
DE DOBRZENIC.

Monstrance stříbrná, z části zlacená, 70 *cm* vysoká, 32 *cm* široká; průměr nohy 19/24 *cm*. Na oválné noze, pokryté propletanými pásky, dole vypuklý pruh, na něm v předu i v zadu po kartuši; v přední vyryt nápis:

WenCesLaVs
DobrženskI De
DobrženitzeX Voto
obiVIII.

Nad kartušemi jest ve dvou polích po třech hlavičkách andílků. Jemně profilovaný ořech, ovinutý stáčenými plíšky, nese kulatý stvol a dvojnásobný věnec z paprsků. Na vrchním jsou přiletovány dole holubice po stranách klečící andělé a nahoře Bůh Otec. Na spodním věnci přidělán nejvýše kříž z rout a aquamarinů. Kolem melchisedeku ornamentovaný rámec, posázený routami a granáty. Celek ušlechtilých poměrů, pěkné práce zejména jest noha. Značka: AK (Obr. 11.)

Obr. 11. Dobřenice. Monstrance.

Kalich měděný, kupa stříbrná, celý zlacený, má výšky 23 *cm*, šíře kupy 9 *cm*, šířka nohy 14 *cm*. Barokně prohybaná, čtyrdílná noha zdobena jest tepaným ornamentem z palmet a akantů. Na profilovaném ořechu,

vroubky zdobeném, věží číška v tepaném košíčku třídílném. Uprostřed každého oddílu kartuš; v jedné z nich jest znak Dobřenských, v druhých dvou po hroznech.

Slušná práce z XVIII. století.

Zvony:

1. Průměr 1·15 *m*, výška 0·87 *m*. Pod korunou dvouřádkový nápis mezi dvěma pásy palmetek, spodních dolů obrácených, vrchních vzhůru čnějících. Na plášti krucifix. Nápis:

LETA PANIE MDLII ZA VROZENEHO PANA GIRZIKA PANOWANIE ✣ DOBRZENSKIHO Z DOBRZENICZ ✣ A | NA DOBRZENICZYCH TENTO ZWON GIEST LIT SKRZE WACZLAVA FARARZE KONWARZE W HRADCI ✣

2. Silně prasklý, v průměru 1·05 *m*, výška 0·80 *m*, hladký; pod korunou nese nápis třířádkový. Třetí řádek mezi páskem akantů dolů obrácených. Nápis:

LETA ✣ PANIE ✣ 1571 ✣ TENTO ZWON SLYT ✣ GEST ✣ KE CZTI ✣ A CHWALE ✣ PANV ✣ BOHV ✣ WSSE | MOHVCZYMV ✣ NAKLADEM ✣ VROZENEHO ✣ PANA ✣ YANA ✣DOBRZENSKEHO ✣ Z DOBRZENICZ ✣ AN | A DOBRZENICZYCH.

3. Průměr 0·75 *m*, výška 0·54 *m*. Pod korunou řádkový nápis mezi pásky akantů nahoru a dolů obrácených. Mezi nápisem a akanty perlovec. Nápis:

1706 KOMPT LIEBEN LEVTE LAST VNS MIT DANCKEN FVR GOTES ANGESICHT ERSCHEINE.*)

Na plášti na jedné straně znak Dobřenských, nad ním nápis:

Jana Starssiho Dobrzenskeho
z Dobrzenicz na Dobrzenicz
ych a Chwalkowirzich ke Czti
a Chwale Pana boha Wssemo
hoczyho.

Na druhé straně kalich s hostií a nad ním nápis:

Slowo PANIE
ZVSTAWA NA
WIEKY.

Při spodním kraji pásek z hlaviček andělíčků.

4. Umíráček, jest nedostupný.

---

*) Bienenberg uvádí mylně 1606.

Na FAŘE:

Dva praporce císařské. Prvý jest 50 *cm* dlouhý a tolikéž široký. Na jedné straně na žlutém hedvábí vyšit stříbrem uprostřed dvojhlavý orel pod korunou; na prsou ve znaku červeném s bílým příčným pruhem monogram Karla VI. pod císařskou korunkou. Kolem široká obruba z palmet, vyšitá stříbrným drátkem. Na druhé straně na červeném hedvábí uprostřed v kruhu válečná trofej zlatem vyšitá, nesena sedícím párkem divochů; nad nimi pelikán, prsa si drásající, a nápis:

AMAT. VIKTORIA CVRAM.

Kolem dracounem vyšitá široká obruba a v rozích po znaku, o který se opírá z každé strany kozel. Znaky jsou pod korunou o 7 kouličkách a čtvrceny; v 1. a 4. poli po 3 pětilistých růžích, v 2. a 3. poli po lodi se čtyřmi stěžni.

Druhý praporec je v rozměrech i v dekoru jako předešlý, jen v kruhu má místo trofeje rytíře v brnění s chocholem, který stoje na dvou kamenech, spouští do moře kotvu na provazci. Nad ním nápis:

ABSQVE METV.

Pluvial 1·23 *m* dlouhý, 2·63 *m* široký, na modrém, stříbrem tkaném brokátu; v předu pruh na bílém moirovaném hedvábí vyšívaný růžemi, propletanými různými květy. Sepjat jest pěknou barokní přezkou stříbrnou, 16 *cm* širokou, 8 *cm* vysokou.

Dalmatiky dvě, každá 1·08 *m* délky, 0·98 *m* šířky, z téže látky a téhož vyšívání jako pluvial.

Ornáty: 1. 1 *m* dlouhý, 0·68 *m* široký. Z téže látky a téhož vyšívání jako pluvial i dalmatiky, s kterými tvoří soubor skvostné práce z druhé polovice XVII. sloletí.

2. 1 *m* dlouhý, 0·70 *m* široký; na bílém hedvábí jsou vyšité různobarvé květy; uprostřed pruh z červeného brokátu se zlatem tkaným ornamentem renaissančním z konce XVI. stol.

3. 1 *m* dlouhý, 0·70 *m* široký, vyšívaný vlnou na kanavu. Uprostřed hnědý kříž, na něm monogram Panny Marie: Dole dva znaky: na levo bílý čáp na modré půdě, na pravo čtvrcený znak zlatým a červeným polem. Ve středu na stříbrném pruhu černá orlice se znáčkem na prsou. Tento malý znak je pod korunou o 9 hrotech a jest rozpůlený, nahoře červený, dole zlatý, a na něm medvěd dole červený, nahoře stříbrný, nese zlaté břevno. Kolem kříže ornament něm. renaissanční z konce XVII. stol.

Knihy Patery o wrchnostech a spravcých světských od Danyele Adama z Weleslavyna MDxxCIV. 730 stran 19 × 27 *cm*, vázáno v tlačené kůži.

Farní archiv veden od r. 1661. Pamětní knihy farní od r. 1738 a 1843.

Náhrobníky byly vesměs zapuštěny v dlažbě bývalého kostela, proto jsou většinou velmi vyšlapány. Při stavbě nynějšího kostela byly nevhodně zazděny z větší části do zevní zdi terrassy před kostelem, několik do márnice. Tyto jsou:

1. 1·65 *m* dlouhý, 0·86 *m* široký, se znakem o dvou skřížených kordech, nápis úplně otřen.

2. 1·76 *m* dlouhý, 0·87 *m* široký. Ve středu rovněž velmi setřelý znak Dobřenských s gotickými přikrývadly. Z nápisu čitelno je:

. . . MCCCCXVII

3. Deska 90 × 190 *cm* s postavou starce, nápis setřelý.

Zevně na márnici zazděny dva pískovcové epitafy:

4. Deska v rozměrech 73 × 130 *cm* má ve vrchní půli znak Dobřenských, pod ním nápis:

LETHA PANIE 1650 | DNE 14. MAII DOKONALA | ZIWOT SWVG W PANV | VROZENA PANI KATERZI NA SCHAFKOTCZIOWA | ROZENA DOBRZENSKA Z | DOBRZENICZ A NA IANOWICZICH A OBIEDOWICZICH | PROSTE BOHA ZA GEGI DVSSI.

Nad deskou relief 60 *cm* vysoký, s krucifixem, pod kterým stojí sv. Jan a klečí Matka Boží, podporována ženou stojící.

5. 57 *cm* vysoký, 110 *cm* široký. V mírném reliefu ve věnci vavřínovém znak půl kozla, nad věncem nápis:

IOANNES RVDOLPHVS | ODKOLEK AB AVGEZD | TRIENNAIS FLOS EGREDI|ENS VITAM BREVEM PRO | SEMPITERI IAFÆLICITATE | COMMVTAVIT IN DOBRZE|NICZ DIE XV. APRILIS | ANNO MDCLXXII.

6. Ve hřbitovní zdi uvnitř zazděný náhrobník 1·83 *m* dlouhý, 0·83 *m* široký, bez nápisu, představuje rytíře v plátovém brnění s dlouhým kučeravým vlasem a knírem; u nohou znak Dobřenských. (Ze XVII. st.)

7. Délka 190 *cm*, šířka 80 *cm*, se znakem Dobřenských, pod ním písmena: $\frac{\text{M. M. D. z D.}}{1598}$; nad znakem nápis:

Leta 1598 na den sv. Wintirze Urozeny a Saterzny Rytirz Jan Mikulass Dobrzensky z Dobrzenicz . . . .

V hradbě zevně zazděny jsou:

8. Mramorová deska 98 × 145 *cm*, se znakem Dobřenských a nápisem:

Leta Bozijho MDLII umrzela urozena pani Ilka z Dobrzenicz manzelka urozenecho pana Mikulasse z Medonos a tuto ge pochowana.

9. Deska s vyšlapaným písmem, uprostřed znak o dvou mečích překřížených.

10., 11., 12. Tři desky s otřelým písmem a znakem Dobřenských.

13. Mramorová deska 70 × 109 *cm*, uprostřed postava chlapce ve španělském kroji, u nohou znak Dobřenských; nápis otřelý.

14. Mramorová deska 88 × 213 *cm* nese pěkně tesanou postavu vysokého rytíře v plátovém ozdobném brnění, opřeného levicí o meč, pravicí o pas. U nohou helm a znak Dobřenských. Kolem nápis:

Letha Panie 1589 w Sobotu den Pamatky . . . . . Dobrzenicz a na . . .

15. Mramorová deska 56 × 96 *cm* s postavou dívky, bez znaku, nápis nečitelný.

16. Deska pískovcová 94 × 200 *cm*, s reliefem starce s dlouhým vousem, v sbíraném límci a dlouhém kožiše. U nohou znak Dobřenských. Kolem nápis:

Letha Panie 1593 na den . . . . Dobrzenſky z Dobrzenicz a na Dobrzenicziych a . . .

17. Deska pískovcová 93 × 171 *cm*, na ní ve spodní polovici znak Dobřenských, ve vrchní renaissanční deska se stáčenými okraji. Nápis sešlapán.

18. a 19. Desky se znakem Dobřenských a nečitelnými nápisem.

20. Deska 85 × 170 *cm* s reliefem modlící se matrony v závoji a dlouhém šatě. Nápis i znak otřelý.

21. Deska 80 × 173 *cm*, v dolní polovici znak, ve štítu růžice o osmi perech. V horní polovici renaissanční deska s nápisem:

Letha panie 1610 w nedely po nowem Letie zywot swug w Panu dokonala urozena Pani Alzbieta Myſſkowa rozena . . . .

22. Deska pískovcová 105 × 186 *cm* s reliefy dvou vedle sebe ležících postav mladých mužů, z nichž jeden větší druhého. Oba oděni jsou v kabátce s plochými límci, v široké spodky po kolena, a drží v sepjatých rukou knihy. Mezi hlavami znak Dobřenských. U hlav levého čitelno z nápisu jen:

. . . Wieku ſweho 19 let 43 nedel 2 dni.

U pravého:

Wieku ſweho 15 let 20 nedel 4 dni.

Nápis kolem:

Letha 1612 w Autery po nedeli . . . . . Girzi Kriſtow . . . .

23. Destička 62 × 92 *cm*, se znakem, v jehož štítu jsou dvě břevna přes příč. Nápis setřený.

24. V ohradní zdi hřbitova na silnici zazděna empirová náhrobní deska, 75 × 150 *cm*. Jonské pološloupy po stranách nesou štítek, nahoře vásou ukončený. Na desce znak Clannerů (štít vodorovně půlený, v dolní polovici

překřížená dvě břevna, horní půl opět svisle dělena, v levém poli půl orlice, v pravém mřížoví). Nápis frakturou:

Hier ruhet in G. der Wohl
geboren Herr Herr Wenzl
Johann Clanner Edler
von Engelshofen, Besitzer des
Guts Syrowatka, welcher
am 26. Juni 1800 starb.

Bývalá tvrz, sídlo druhdy Dobřenských z Dobřenic, stála blíže kostela na místě ZÁMKU. Tento byl nynějším majitelem J. Weinrichem roku 1865 úplně nově přestavěn. Archiv zámecký byl roku 1860 většinou spálen.

SOCHA SV. JANA NEP. stojí u vesnice; pochází z r. 1729. Prostřední práce.

KAPLIČKA SV. ANNY u pole »Posvátníka« byla postavena r. 1738. Malá, bezvýznamná stavba.

Dohalice Dolní.

J. C. Rohn, Antiquitas 52. — J. Sommer, III., 27. — A. Sedláček, Hrady a zámky V., 341.

Tvrz Dohalice stávala na místě sýpky. R. 1352 seděl na ní Václav z Dohalic.

R. 1667 vystavěl Václav Záruba z Hustiřan na místě původní tvrze, vodním příkopem hražené, novou, ale i ta časem spustla; r. 1825 sbořeny poslední její zbytky.

Dohaličky.

J. Schaller, XVI., 156. — J. Sommer, Böhmen III., 26. —
J. Horák, Top. p. v. o. h. Kr. Hr. 116. — A. Sedláček, Hrady a zámky V., 341.

V r. 1881 byly tu nalezeny kamenné nástroje a bronzový kruh hrbolkovitý. Nález jest ve dvorním museu vídeňském.

KOSTEL SV. JANA KŘTITELE (farní) uvádí se mezi farními již r. 1384 a r. 1414. Po husitských válkách byl filialním kostela Hněvčevského, až r. 1736 povýšen opět na farní.

Z původního gothického kostela zbyly pouze zvony, náhrobníky a klenutá krypta ze tří kobek, v nichž leželi bývalí páni na Dohalicích a Dohaličkách: Dohalští, Sádovští ze Sloupna, Chlumští, Střezetičtí a k nim připojili se později Schafgotschové a Gränzensteinové. R. 1742 dala vy-

stavěti hraběnka Alžběta Schafgotschová na místě starého kostela nový, v podobě klenuté rotundy s lucernou. Ten kostel sřítil se r. 1888 a postaven na témže místě v letech 1894—1896 nový gotický kostel dle plánů vrchního ing. *L. Lablera*, který však opět jeví povážlivé trhliny následkem sesedání základní půdy.

V kostele zachovaly se památky:

Na jižní stěně u k ř i ž o v a n ý K r i s t u s v nadživotní velikosti, realisticky řezaný na sklonku XVII. století; pochází z kaple bývalého zámku Sádovského.

O b ě t n í s v í c n y, dva, cínové, každý 80 *cm* výšky; na trojboké noze, hlavičkami a festony zdobené, sedí profilovaný stonek. Na jedné nožce vryt nápis: Anno 1723, I Mage na kladem Antonina Swobody ten czaj duchodniho hrabiete Schafgotsche. Hrubší práce, dobrých poměrů.

O r n á t č. 1. Dlouhý 100 *cm*, z fialové dykyty. Na zadní straně vsazen pruh 21 *cm* široký, na kterémž jsou skvostně hedvábím vyšité karafiaty a zlatým dracounem jahody. K tomu patří z téže látky patena. Z konce XVII. století.

O r n á t č. 2. Dlouhý 100 *cm*; na fialovém hedvábí mezi pruhy stříbrem tkanými vyšity ve věnečkách z višní modré pavillonky. Na zadní straně nápis: Dna Elisabetha TVTERIN donavit A. 1746.

K a d i t e l n i c e z měděného plechu tepaná; nádobka 20 *cm* vysoká, slušné práce, z druhé polovice XVIII. století.

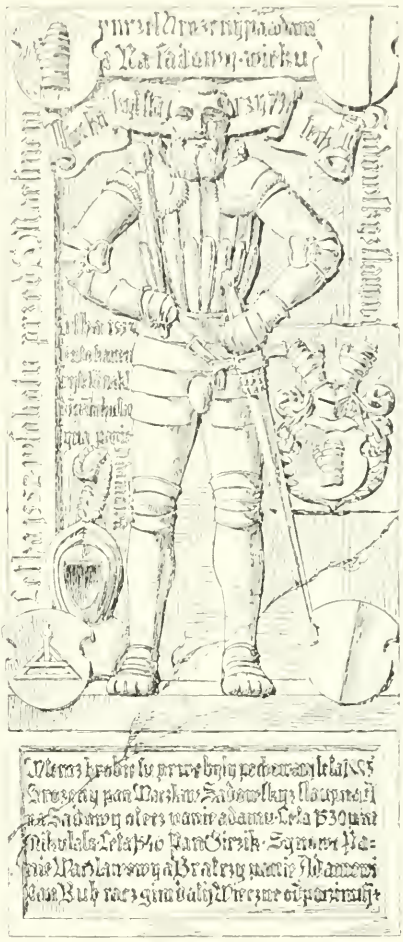

Obr. 12. Dohaličky. Náhrobník Adama Sadovského ze Sloupna.

N á h r o b n í k y, přenešené ze starých kostelů, jsou zazděny uvnitř nového kostela:

1. V kobce pod věží zapuštěna dvojdílná deska ze šedého mramoru, 2·62 *m* dlouhá a 1·38 *m* široká.

Představuje ve vrchní části, 2·07 *m* vysoké, rytíře v plátovém brnění, ostře tesaného; v pravici drží sekyrku, levice opřena o jílec meče. U levé nohy znak Sadovských ze Sloupna (rukavice). V rozích znaky předků Dle nápisu jest to náhrobník Adama Sadovského ze Sloupna († r. 1552)

Na spodní desce nápis (obr. 12., dle kterého pochováni v témže hrobě r. 1443 Václav Sadovský, r. 1530 Mikuláš a r. 1546 Jiřík Sádovští.

2. Proti předešlé zazděna deska 90 × 40 *cm* velká, z šedého mramoru, se znakem Dohalských uprostřed a nápisem kolem: Leta 1551 w patek po Welykonocy umrzel urozeny Pan Jan Dohalsky z Dohalicz a tuto pochowan gt.

3. Pod kruchtou zazděna deska z hrubého pískovce, 93 *cm* široká, a 153 *cm* dlouhá.

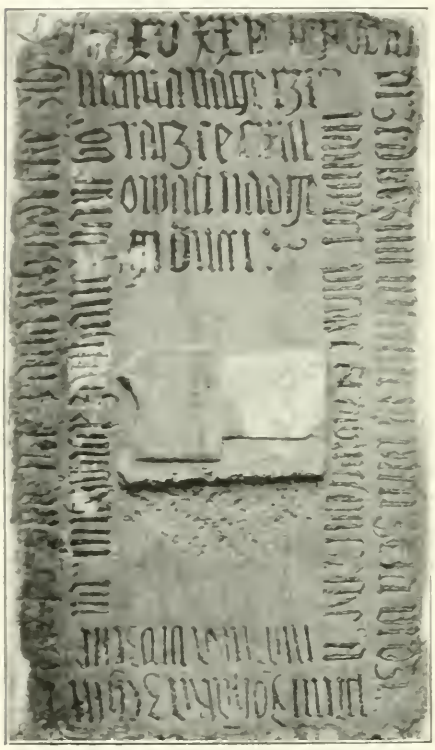

Obr 13. Dohaličky. Náhrobek Johanky z Chlumu.

Nápis vyplněn smolou a praví že r. 1520 umřela paní Johanka Litoborská z Chlumu a na Jeřicích, manželka nejvyššího písaře král. Českého pana Mikuláše z Dohalic.

Pod nápisem znak z části otlučený. (Obr. 13.)

4. Deska pískovcová 77 × 156 *cm* velká; ve spodní polovici znak s břevnem. Kol nápis: A. D. 1444 w .... manzelka Borzka Dohalsskeho z Dohalicz a na Strzezetizich a w tomto...

5. Deska z pískovce, 74 *cm* široká a 169 *cm* dlouhá, dole znak svisle půlený: v levé polovici šachovnice, v pravé orlice (?), nad znakem nápis:

Leta panie MDXXXIII w pondelj po wanocych umrzela gest urozena panj .... manzelka urozeneho pana Welchisedeka | Borzka Dohalskeho z Dohalicz a na Strzezetizich a w tomto mistie pochowana. Pan Buh wssel mohucz racz dussy gegi milostiw byti.

V hradbě hřbitovní kolem kostela jsou zazděny dva znaky evangelistů, které druhdy visely z klenby kostela z r. 1742.

Dále sedm hlav nestvůrných, bývalých to konsol pod patkami kleneb kostela původního.

Před kostelem na hřbitově stojí dva barokní obelisky, rovněž z kostela z r. 1742 pocházející.

Zvony visí na věži tři:

1. V průměru 118 *cm*, výšky 84 *cm*, jest z r. 1540. Kolem koruny nese dvojřádkový nápis:

LETA § PANIE § MV⁰XXXX § TENTO § ZWON § GEST § SLIT § KE CZTI § A CHWALE § PANV § BOHV § Y WSSIE § RZIESSI § E | NEBESKE § ZA PA § WIKVLASSE (sic) § DOHALSKEHO § SKRZE § WACZLAWA KONWARZE § W HRADCZY § NAD (sic) LAB.

Pod nápisem značka slévačova: W.

2. V průměru 106 *cm*, výšky 78 *cm*. Pod korunou pás z akantů vztyčených, pod ním vlys ze lvích hlav a festonů; pak nápis:

ICH RVFE MIT MEINEM KLANCK
ZV SAGEN GOT DEM HEREN DANG
ERINERÆ AVCH ZV RECHTER ZEIT
DIE MENSCHEN IHRER STERBLICHKEIT 1609.

Pod nápisem perlovec a pás z akantů dolů obrácených. Na plášti:

ANNO 1609 HAEC CAMPANA FVNDATORE ET
SVPREMO COLLATORE GENEROSO DN. HINEK BO
RZEK DOHALICENSIS HAEREDE IN DOHALICZ
SIMVL ET LECTISSIMÆ CONIVGIS LVDMILLÆ DO
HALICENSIS DE ZAHRADKA IN DEI LAVDEM AC
GLORIAM ET ECCLESIÆ CHRISTI CONVOCATIO
NEM PVRISSIMI QE VERBI DIVINI AVDIENDVM SVM
PTIBVS PROPRIIS DIOCAESIOS DOHALICENSIS
COMPARATA.

Na protější straně nápis kurentní:

Jakoz Mogziss powissil hada
na pavssti tak ma powissen
biti sin czlowieka abi kazdi kdo
werzj w nebo nezahinul ale
mel ziwot wieczni.

Na opačných stranách je relief Krista na kříži s P. Marií a sv. Janem a na druhé straně allianční znak Dohalských (půlený štít kolmo, v levé půli šachovnice) a Zahradeckých (dvě vodorovná břevna).

3. V prům. 86 *cm*, výška 62 *cm*, jest nově litý r. 1898 od *A. Hilera vdovy a syna* v Brně.

Hradec Králové.

B. Paprocký, Diadochos, V, 194—198. — J. C. Rohn, Antiquitas, 1—22. — K. Biener z Bienenberku, Geschichte der Stadt Königgrätz 1780. I. díl, II. díl v rukopise v hist. musei. — Fr. Švenda, Zlatý, stříbrný, železný, měděný a hliněný obraz Král. Hradce 1799—1800. J. Schaller, XV. 7. — J. G. Sommer, IV. 1. — J. M. Král, Průvodce po biskupství Královéhradeckém 1825. — Dr. J. N. Eiselt, Königgrätz in der Vorzeit und Gegenwart, 1860. — Dr. J. Eiselt, Die Jesuiten in Königgrätz, 1863. — J. J. Solař, Dějepis Hradce Král. n. Labem 1869. — Kr. Stefan, Hradec n. L. 1872. —

A. Rybička, Královéhradecké rodiny erbovní 1873. — V. V. Tomek, Místopisné paměti města Hradce Král. 1885. — L. Domečka, Průvodce po Hradci Král. a okolí 1894. — B. V. Spiess, Příspěvky k starému místopisu a dějinám Hradce Králové. 1895. — A. Sedláček, Hrady a zámky, II. — Ottovy »Čechy«: »Polabí« — Dr. F. Beneš, Das sociale Wirken der kathol. Kirche in der Diöcese Königgrätz 1897. — V. Kalaš, Pamětní kniha děkanství Královéhradeckého (rukopis). — B. Orl., Hradec Král. před r. 1766. Hradečan 1871. 122—123 a 133—134.

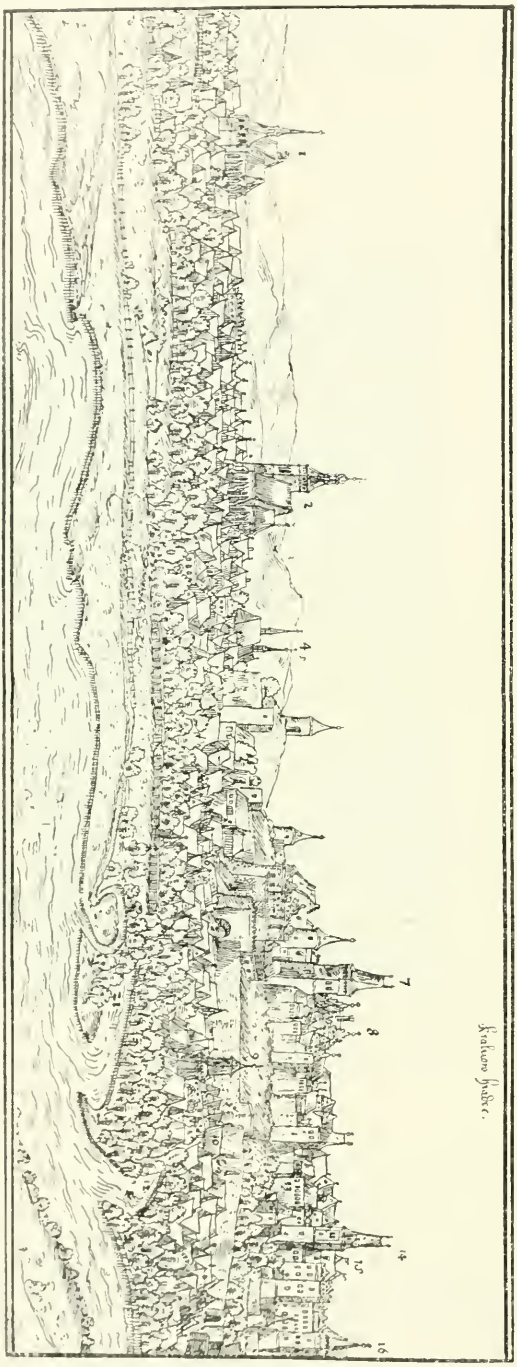

Obr. 14. Hradec Králové, Jos. Willenberga pohled na Hradec Králové asi z r. 1600.

Stará vyobrazení města:

1. Kresba J. Willenberga v knihovně kláštera Strahovského (Podlaha a Zahradník, J. Willenberga Pohledy 1900) circa 1600 od západu. (Obr. 14.)

2. Dřevořezba J. Willenberga v Paprockého Diadochu, V., str. 195, z r. 1602 od jihozápadu.

3. Deska s obrazem Hradce Král. od jihu z r. 1638 z varhan v kostele sv. Ducha, nyní v děkanské knihovně. Kopie v histor. musei a dle ní vyobrazení v Stefanově Hradci n. L.

4. Pohled na Hradec Král. od jihu na obraze Panny Marie Pikhartské s processím z r. 1680 v knihovně děkanské.

5. Pohled na Hradec Král. od jihu ve Vogtově »Das jetztlebende Königreich Böhmen 1712«. Starší a povšechný.

6. Vyobrazení Hradce Král. od jihu z r. 1740 na mapě dioecese Královéhradecké od Kiliana Ponheimra.

7. Pohled na Hradec Král. od jihu, freska z r. 1765 v kapli Zasnoubení sv. Josefa s P. Marií v kostele Panny Marie.

8. Vyobrazení západní a severní strany náměstí Královéhradeckého z 18. stol. ve Švendově II. »Železném obraze Hradce Král.« rozd. III. a V.

9 Vyobrazení Hradce Král. před r. 1778 na titulním listě v Bienenberkově »Geschichte d. St. Königgrätz.« Totéž vyobrazení v Schallerově »Topografii« XV. —

Pod mohutnou vrstvou středověkého rumu vyskytly se zejmena na severní straně města předměty z doby předhistorické. V r. 1821 nalezeno v Hr. Králové bronzové aquamanile, 24·7 *cm* dlouhé a 26 *cm* vysoké. (Obr. 15, 15a.) Prof. Lhotský daroval je zemskému museu v Praze (E. Wocel, Grundzüge d. Alterthumskunde 1845, II. tab. 9. Památky arch. 1868, 595. — J. M. Král: Průvodce po biskup. Královéhrad. 38 a 39.) V r. 1852/3 při stavbě obecního domu č. 230 pod hřbitovem z doby prvokřesťanské v hloubce 4 *m* pověstné závity zlatého drátu, z nichž šest chová se v historickém museu, palstav celý a zlomek jiného, pak bronzová dýka. R. 1868 vykopán při stavbě »Boromea« kamenný klín, r. 1881 při kopání sousedního »Rudolfina« nalezena zlatá naušnice v hloubce

Obr. 15. Hradec Králové. Aquamanile bronzové nalezené v Kr. Hradci (nyní v zemském museu).

4 *m*; r. 1859 při stavbě domu č. 138 v hloubce 3·8 *m* objeven velký počet (as 50) zlatých závitů, mimo to dva bronzové palstavy se schůdkem a bronzový palcát podoby velkého přeslenu. Jiný bronzový palcát, obvyklého tvaru, byl vykopán r. 1896 při stavbě »Adalbertina« pod valy města. R. 1897 byla nalezena při kopání základů domu č. 150 kamenná sekyrka. Na různých místech nalezeny byly esovité náušnice ze stříbra, mědi, bronzu a římské mince. Nálezy jsou většinou v museu Kr.-Hradeckém.

Nádoby, shodující se co do tvaru s oněmi z hořejších kulturních vrstev v městě prokopaných, byly nalezeny při zakládání pevnosti v letech 1770—1772 blíže kostela sv. Jakuba, v r. 1784 v místech, kde pojí se Orlice s Labem a v r. 1778 za tak zv. dvorem Klofeciusovým. V novější době zvláště hojné byly nálezy v Tomkově ulici v místech někdejšího příkopu, který oddělo val hrad od předhradí.

E. Wocel, Čas. čes. musea 1853, 7. — Týž: Archaeologische Parallelen II., a Sitzungsb. d. Wiener Akademie 1858. — J. Hanuš, Über d. alterth. Sitte der Angebinde b. Deutschen, Slaven u. Lithauern 1855, 26. — Lüssner, Mittheil. d. Central-Com. IX., 34, pak XVII., 57. — K. V. Zap, Pam. arch. 1857, 180, 1858, 160. — Olsharrsen, Verhandlungen d. Berlin. anthr. Gesell. 1886, 456. — L. Domečka, Věstník mus. II. 97. — L. Šnajdr, Verhandlungen d. Berlin. anthr. Gesellschaft XXIX, 590. — Duška, Nálezy předhistorické v kraji Královéhradeckém. 4.)

Obr. 15a. Hradec Králové. Aquamanile bronzové nalezené v Kr. Hradci (nyní v zemském museu).

Na Pražském Předměstí u Králové Hradce nalezeny v r. 1884 v tak zv. »Voltových koutech« v pískovišti zbytky osady z doby knížecí a pohřebiště kostrové. Nález v městském museu pražském a Královéhradeckém

(Lüssner, Mitth. d. k. k. Centralcom. X., 80 a Mitth. d. Wiener anthrop. Gesell. XVI., 158. — B. Jelínek, Mitth. der Wiener anthrop. Gesellschaft XXIII., 73. — Duška, 61.)

Na Slezském Předměstí nalezen r. 1882 kamenný mlat, jenž jest v dvorním museu vídeňském. R. 1768 rozváželi pahorek severovýchodně od Hradce Králové za Mýtskou branou ležící »Rožberk«, při čemž bylo zničeno rozsáhlé popelnicové pohřebiště, rázu slezského. R. 1900 nalezli pp. Domečka a Buchtela na úpatí někdejšího vrchu Rožberka předhistorickou osadu se střepy rovněž rázu slezského.

Tab. I. Plán Hradce Králové z r. 1766 před stavbou pevnosti.

(K. v. Bienenberk, Versuch über einige Alterthümer II., 102. — Týž: Geschichte d. Stadt Königgrätz. — Týž, zpráva o nálezu s tabulkou v Pubitschkově »Geschichte von Böhmen, III. — L. Domečka, Pam. arch. XIX., 391. — Dušk a, 11.)

Původní hrad zaujímal západní polovici táhlého návrší, na němž Hradec Král. nyní se rozkládá. Chráněn byl na východní straně hlubokým příkopem, na ostatních stranách svahy a náspy. Do hradu vedla jediná brána na straně západní. Uvnitř hradu bylo sídlo knížete a župních úředníků.

Za Přemysla I. někdy před r. 1225 proměněn byl hrad v město hrazené. Bývalý dvůr knížecí přestavěn byl pak v hrad královský, který oddělen byl od města příkopem, který táhl se ve směru nynější Tomkovy ulice a nepochybně i zdí. K městu náležela též předměstí Pražské a Mýtské též Slezským zvané.

Po smrti krále Václava II. dán byl Hradec Král. k užívání věnnému vdově po něm Elišce, která nějaký čas zde i sídlila a kostel sv. Ducha vystavěti dala. Odtud Hradec nad Labem zván byl též Hradcem Králové. R. 1420 dobyt byl Hradec Král. bratřími Orebskými a královští byli z něho vypuzeni. R. 1423 povolali Hradečtí Žižku proti Jetřichovi z Miletínka a hrad zbořili.

Při opanování Hradce r. 1420 pobořeny byly husitským lidem klášter Minoritský s kostelem sv. Jana Křt., připomínaný již r. 1241., a Dominikánský kláštera s kostelem sv. Jana Křt. Za válek husitských rozbořeny byly dále farní kostel sv. Petra a sv. Mikuláše a zanikly též klášter panenský řádu Dominikánského s kostelem sv. Jiří a farní kostely sv. Martina, sv. Vavřince a sv. Václava.

Za panování krále Vladislava Hradec Král. náležel k největším a nejbohatším městům v Čechách. V rozvoji svém značně byl zdržen konfiskací svých statků r. 1547. Po ní sice opět se zmohl, ale za války třicetileté utrpěl takové pohromy, že více z nich se úplně nevzpamatoval. Roku 1639 dobyt Bannerem, 1640 dobylo ho na Švédech opět vojsko císařské a r. 1645 obléhal jej Torstensson. Počet obyvatelstva klesl tak, že $^2/_3$ domů namnoze spustlých nebylo obydleno. R. 1636 uvedeni byli do Hradce Král. Jesuiti a r. 1653 stal se sídlem nově zřízeného biskupství. Za válek s Bedřichem II. Pruským opanován byl Kradec Král. několikráte vojskem jeho a r. 1762 byl vypálen.

Na obranu proti útokům Pruska proměněn byl Hradec Král. v pevnost. Se stavbou její počlo se r. 1766 a dokončena byla r. 1789. Pražské a Slezské předměstí i s kostely sv. Anny s klášterem Minoritů, sv. Petra, sv. Jakuba, sv. Antonína a sv. Pavla bylo rozbořeno.*) R. 1893 obec Královéhradecká koupila od eráru pevnostní pozemky a objekty a za nedlouho zmizí poslední zbytky někdejší pevnosti.

---

*) Kostely sv. Anny, sv. Jakuba a sv. Petra spatřují se na rytině Willenbergově a kostel sv. Antonína na obraze z r. 1638.

V Hradci Králové provozována byla již od nejstarších dob různá odvětví umělecká. Setkáváme se tu s malíři, kameníky, staviteli a zvonaři. Zvonařství Královéhradecké, které kvetlo tu po několik století, bylo nejznamenitější v Čechách, vedle Pražského a Kutnohorského a z Hradce Král. založeno bylo i zvonařství Mlado-Boleslavské.*)

Opevnění města Hradce Král. provedeno bylo již ve 13. stol., neboť ve 14 stol. činí se zmínky jen o opravách hradeb a věží. Tak r. 1321 král Jan osvobodil Hradecké od veškerých platů a berní zemských, aby zlepšiti a zvelebiti mohli hradby a věže a svolil, aby dříví k pálení vápna v královských lesích mohli si bráti a kámen vápenný, kde by se lomy na něj odkryly. Císař Karel IV. r. 1364 povolil Hradecké obci vybírati mýto a r. 1378 daroval jí clo ze soli do města dovezené a právo ku skladu rozličných prodejných věcí do města přivezených, aby z výtěžku mohla opravovati příkopy, hradby a věže. Parkán za panování Karla IV. vysázen byl révou. Ve válce třicetileté utrpěla opevnění Hradce Králové velice. Aby mohlo býti opravováno, byly roku 1712 parkány pronajaty na zahrádky za poplatek, z něhož pak náklad s opravou spojený byl uhražován.

Hradby ze silně pálených cihel, s výstupky a cimbuřím zřízeny byly kolem celého návrší, na němž Hradec Král. se rozkládá. Od Slezské brány na jedné straně až ke Kozince a na druhé straně až ke hradu byla trojí hradba, na straně západní pak jen dvojí. Příkop pod dolní zdí byl vykopán všude, kam nesáhalo rameno Labe a Orlice. Z hradby vrchní zachovaly se zbytky ($2^1/_2$ *m* silné) ještě za domy č. p. 44, 45, 46 a 230 a kanovnickými residencemi, ze střední hradby něco jen zdiva v zahrádkách na bývalých parkánech, dolní pak hradba při stavbě pevnosti byla hlavně na straně východní a západní odkopána, některé pak domy v Jiříkově třídě byly do konce na ni postaveny.

Ve válce Švédské a válkách s Pruskem v 18. st. zřízeny byly k většímu opevnění města »šance« pod hradbami městskými a k Rožberku, kopci to, vypínajícímu se na východ od města, který byl při stavbě pevnosti rozvezen. (Viz přílohu »Plán Hradce Králové«.)

Bašty byly čtyrhranné a okrouhlé, jak patrno je na všech starých vyobrazeních Hradce Král. Z nich zachovala se částečně okrouhlá bašta za domem č. p. 46 a úplně čtyřhranná, nyní za obydlí upravená bašta za domem č. p. 13. Jako bašty nepochybně užívalo se i vodní věže, t. zv. Kropáčky*), vystavěné při zdi městské. Základy k ní kopaly se r. 1516. Kámen na ni vozen byl ze skály p Bavora (z Hustiřan) a kamenickou práci provedl *Jan* kameník.

Stojí na východ od kostela P. Marie, na čtvercovém půdorysu. Cihelná omítaná stavba jest rozdělena dvěma páskovými římsami gotického profilu a má v pěti patrech úzká okénka v kamenných obrubách. U některých

*) A. Rybička, O českém zvonařství. 1885. 53—57.

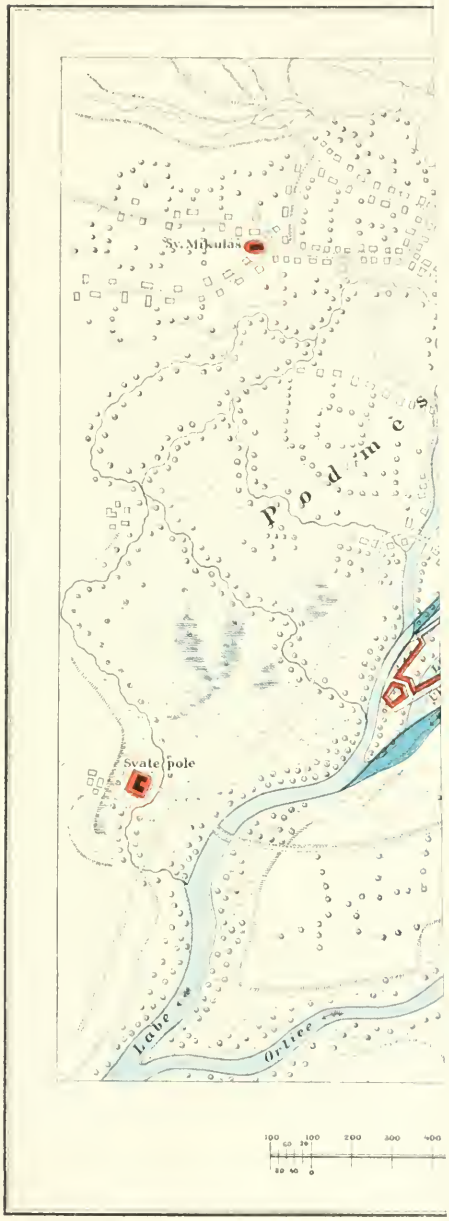
Sv. Mikulas
Svate pole
Labe
Orlice

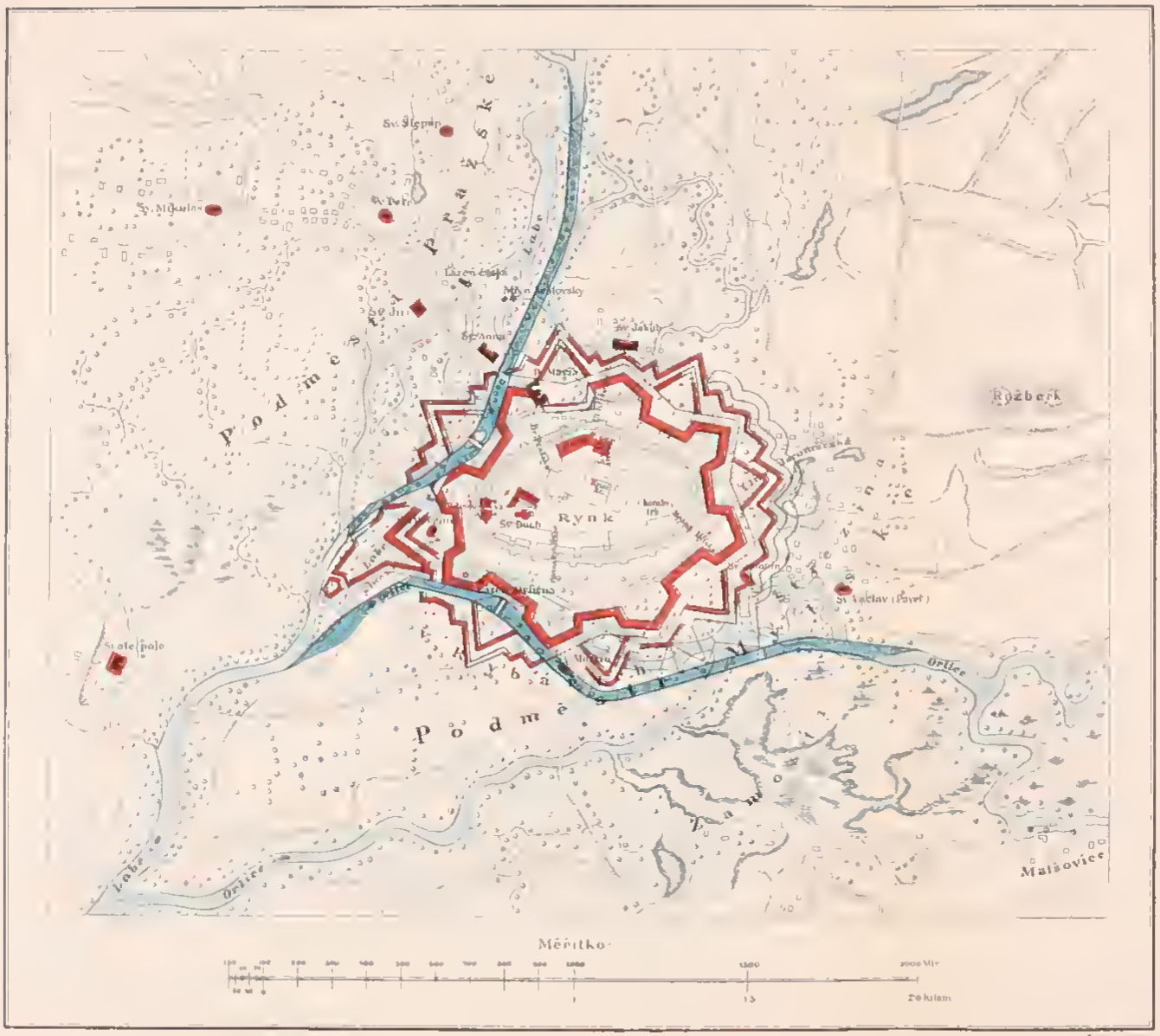

Tab. II. Plan Hradce Králové před zbořením pevnosti

jsou zevní hrany od spodní třetiny počínaje okoseny šikmou ploškou. Nadpraží jsou vesměs rovná. Pod okny čtvrtého patra na severní straně jest velký kamenný znak města Hradce Králové, s obou stran držený dvěma

Obr. 16. Hradec Králové. Kamenické značky z věže »Kropačky«.

štitonoši v obleku z konce XV. neb počátku XVI. století Na východní straně v témže patře vystupuje malý arkýřek na dvou kamenných konsolách profilu v tvaru čtvrtkruhu. Pod hlavní římsou jsou stopy bývalé

Obr. 17. Hradec Králové. Brána západní (Pražská). — Zbořena r. 1873.

ozdoby v omítce provedené a to na zdech kvádrování a přímo pod římsou arkatura z poloobloučků a dolů čnějících lilií. Vše jest rýsováno v omítce na 4 *mm* hluboko ryskami 5 *m* širokými. Na obrubách oken zachovány kamenické značky. (Obr. 16.)

Střecha věže jest nízká stanová, taškami krytá. »Kropáčka« slouží nyní za městské skladiště; dřevěné schodiště sprostředkuje uvnitř přístup k jednotlivým patrům, jež mají vesměs jen trámové stropy, až na třetí patro, které jest zaklenuto valenou klenbou.

Brány vedly do města dvě, na straně západní Pražská a na straně východní Mýtská, též Slezskou zvaná. Brána Pražská z cihel zbudovaná s mohutnou věží byla branou prvotní a proto zvána byla ve 14. století starou naproti

Obr. 18. Hradec Král. Brána východní (Slezská). — Zbořena r. 1873.

bráně Mýtské, která vystavěna byla nepochybně teprve při opevnění města v 13. stol. a proto zvána byla novou. Před branou Pražskou v l. 1583 až 1585 vystavěna byla nákladem obce Hradecké nová ozdobná renaissanční brána z pískovce. Práci zednickou řídil Vlach *Burian* a kamenickou jiný Vlach, též *Burianem* zvaný. Kamenické ozdoby a nápisy byly pomalovány a pozlaceny. Ve štítu hlavním upevněn byl dvouhlavý orel se znakem císařským, pod nímž byl nápis: »Divuo Rudolfo II. Romanorum Imperatore semper Augusto Hungariae Boemiae etc. Rege, Archi. Duce Austriae, Mar-

chione Moraviae Clementer imperante Senatus Populusque Reginae Hradecensis Anno 1585 fieri fecit.« Pod tímto nápisem byla kamenná deska, uprostřed níž spatřoval se v paprscích kalich — po r. 1620 otesaný —

Obr. 19. Hradec Králové. Chrám sv. Ducha (před poslední opravou), bílá věž s kopulí kaple sv. Klimenta.

v levo od něho Kristus na Kříži a pod křížem Panna Maria, sv. Jan a sv. Magdalena a v pravo Kristus v zahradě Getsemanské se modlící a u jeho nohou učenníci spící. Pod tím byl nápis: »Krev Pána našeho Ježíše Krista očisťuje nás od každého hříchu. I. Jan, 1. kap. w. 7.« Po stranách v pravo

byl vytesaný lev a pod ním nápis: »Bůh láska jest a kdo přebývá v lásce, v Bohu přebývá a Bůh v něm. I. Jan, kap. 4., w. 16.«, v levo pak vytesané *G* a pod ním nápis: »Ochrana města záleží na svornosti, lásce, jednotě u víře bez roztržitosti.« Vedle hlavního štítu byl po pravé straně jeden malý a po levé straně dva malé štíty, z nichž na jednom vytesán byl letopočet 1584 a na druhé *G*. Pod štíty zasazeny byly dva chrliče.*) V bráně byla větší a menší vrata a před ní zdvihací most. Na vyobrazení Willenbergově viděti jest před ní ještě čtyrhrannou baštu. V r. 1850 byla stará brána snížena a cimbuřím opatřena a r. 1875 byla snesena. Brána renaissanční rozbořena byla r. 1873. Kamenná deska s figurálními reliefy a desky s vytesaným *G* a lvem zazděny byly ve sklepích pivovaru. Postranní dva štíty zůstaly sice dále zachovány při domě č. p. 82, ale při zboření jeho r. 1884 byly sneseny. Některé kamenické ozdoby ze štítů těch uloženy jsou na dvoře obecního domu č. p. 33. (Obr. 17.)

Slezská brána byla trojí za sebou, neboť v místech těch byl nejsnazší přístup do města. Nad branou k městu nejbližší byly dvě věže, s každé strany. Na menší věži, dostavěné r. 1476, byla v maltě provedená písmena *G* a *W*, upomínající na krále Jiří a Vladislava. Nad první a druhou branou též věž se vypínala. Všecky tři brány i věže vystavěny byly z cihel. Na první (vnější) bráně dali Hradečtí r. 1520 zasaditi nápisy v kamenu tesané proti Českým Bratřím a znaky města písmě *G* a českého lva, které nyní zazděny jsou v budově krajského soudu. Mezi nimi byl kalich, který r. 1626 byl otesán. Prostřední brána s věží byla ve Švédské válce vypálena a v 18. stol. spatřoval se z ní jen oblouk s vraty. Brány zavírala vysoká vrata se spouštěcí mříží. Při stavbě pevnosti r. 1778 zbořena byla mohutná věž severní při vnitřní bráně a r. 1786 brána vnější s věží R. 1873 zbořena byla pak i vnitřní brána s jižní věží.*)

Fortny vedly do města dvě, jedna vedle nynější residence zvaná Rybářskou nebo Biřicovou, druhá »Kozí branka«, zvaná též Soukenickou. Na Kozí brance vystavěna byla mistrem *Petrem* vodní věž, která r. 1431 shořela. Místo ní zbudována pak čtyrhranná bašta. Nad fortnou Rybářskou byly ještě v 18. stol. dvě bašty. Jedna byla u biskupské residence a druhá na úpatí návrší. Bašta u residence byla r. 1716 ve vrchní části přestavěna. Byloť obcí biskupu hr. Vratislavovi povoleno, aby na věži fortní pusté pokojíček mohl si zříditi. Strážní světnice sdělána pak byla v baště dolní a při ní dvéře na způsob mostu zdvihacího. R. 1810 zřízeny byly ve staré fortně kryté schody, nazvané »Bono publico«, při čemž dolní bašta byla zbořena. Kozí branky užívá se dosud.

*) Vyobrazení této brány z 18. stol. v Švendově II. »Železném obraze Hradce Král.« rozd. IV. A. Rybička pojednal o ní ve »Světozoru« 1874. 615—616.

*) Vyobrazení Slezské brány ve Švendově II. »Železném obraze Hradce Král.«, rozd. II. a na pláně Hradce Králové od inž. Karla Cappiho z r. 1640 (v Zapově Česko-Moravské Kronice, V. 1057). Chybně se však na pláně tom nazývá branou sv. Petra, neboť před ní byl kostel sv. Antonína, kdežto za branou Pražskou na témž pláně nazvanou též chybně branou sv. Antonína byl kostel sv. Petra.

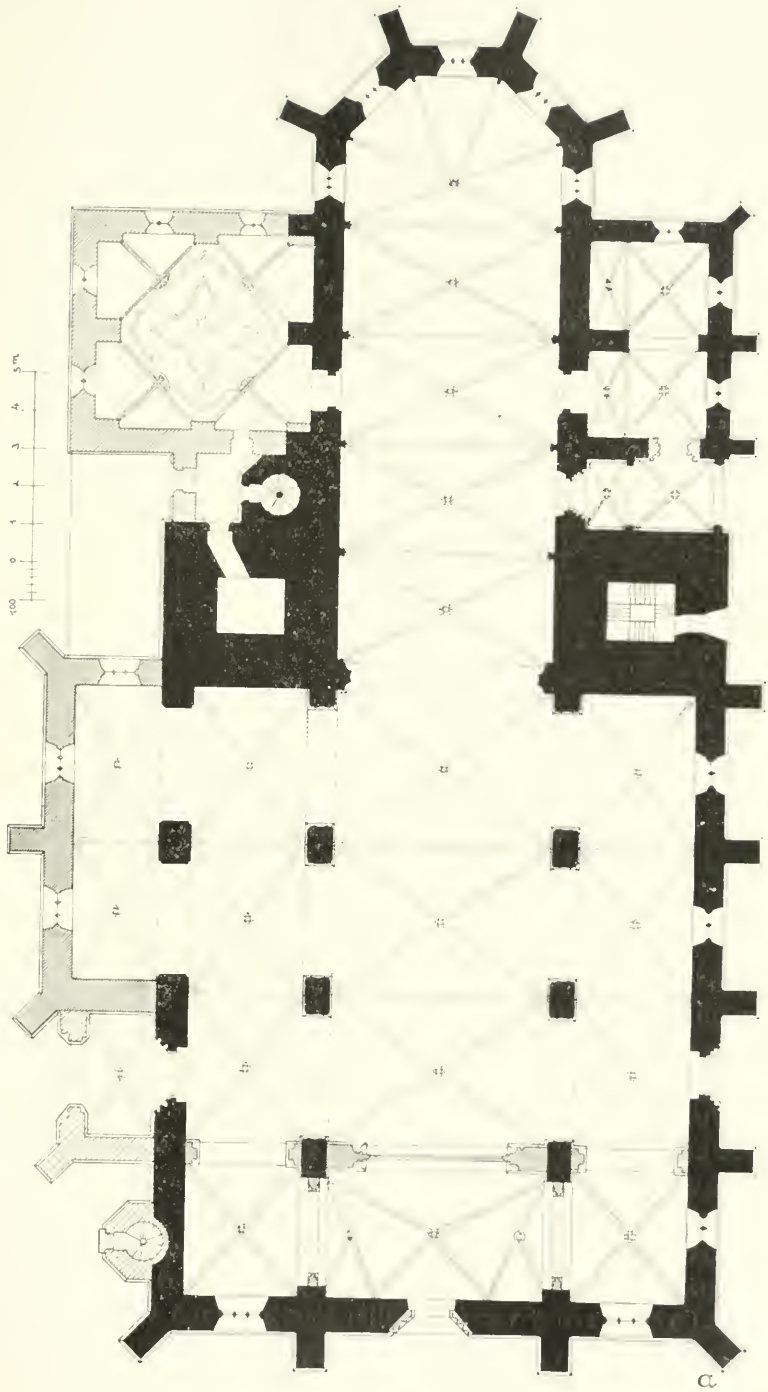

Obr. 20. Hradec Králové. Půdorys kostela sv. Ducha.

KATHEDRÁLNÍ KOSTEL SV. DUCHA. K. V. Zap, Biskupský hlavní chrám sv. Ducha v Hr. Kr. — Pam. arch. III., 160—186. — V. Kalaš, Kathedrální kostel sv. Ducha v Hr. Kr. 1896. — J. Braniš, Dějiny středověkého umění v Čechách II., 2. — F. Schmoranz, Mitt. d. C.-K. I., str. XXVII.—XXXII.

Stavěn byl z vůle královny Elišky, vdovy po králích Václavu II. a Rudolfu I., od r. 1307 jako farní. Některé známky svědčí, že původně zamýšleno bylo, ukončiti stavbu věžemi, zejména zvýšený štít mezi věžemi a konsoly na těchto umístěné na západní straně právě nad bokovými loděmi. Konsoly ty sloužily k vytahování staviva. Také trnože věží, provedené i v bočních lodích kostela, svědčí, že lodi později než věže byly přistavovány. Jisto ale jest, že ještě před Karlem IV. prodloužen chrám v trojlodní.

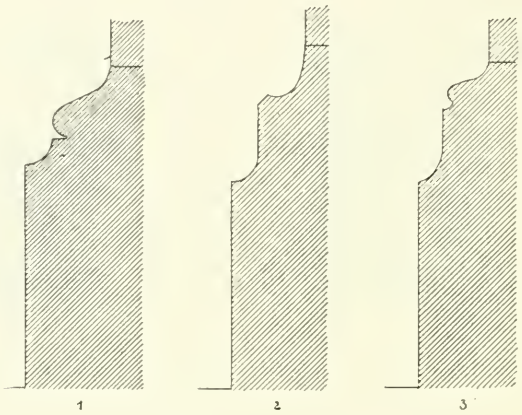

Obr. 21. Hradec Králové. Chrám sv. Ducha.
Trnožní římsy: 1. na západním průčelí.
2. na městské sakristii.
3. na východní staré části chrámu.

Po odchodu královny Elišky ujalo se měšťanstvo kostela a nadalo jej hojnými dary. Ještě ve XIV. století, kdy měl kostel již 18 nadačních oltářů, postavena městská sakristie s královskou předsíňkou. Roku 1407 lehlo celé město i s kostelem popelem a rozlil se i velký zvon »Osana«, který na hranici na hřbitově visel. Při opravě po ohni přistavěna k severní lodi podélná kaple. R. 1463 za krále Jiří z Poděbrad vestavěna do kostela v celé jeho šířce nádherná kruchta pro hudebníky a literáky a nové okenní kružby zasazeny. R. 1484 vyhořel kostel po druhé a ztratil všecky své zvony, krom hřbitovního. V krátké době byl však znovuzřízen, na věžích znova postavena dvě patra a nové zvony ulity. Při požáru roku 1509 chytila jižní věž a zvony v ní se rozlily. Péčí měšťanů věž brzo byla opravena, kamenným šnekem opatřena a nové zvony zavěšeny. Konečně r. 1533 bleskem způsobena značná škoda na stavbě i uvnitř.

Švédové, kteří drželi město od 17. června 1639 do 20. února 1640, kostel sv. Ducha spustošili: oltáře rozbili, zdi otloukli, a — hledajíce po-

klady — i dlažbu zvedli. Arciděkan M. Karas dal kostel upraviti v r. 1641 a na velký oltář věnoval sochu P. Marie Kladské.

Za kathedrální byl povýšen kostel papežem Alexandrem VII. r. 1664. V r. 1736 byla kapitulní sakristie na severní straně o polovici rozšířena. R. 1789 postaven nový oltář místo oltáře z roku 1688, který nahradil

Obr. 22. Hradec Králové. Kamenické značky z chrámu sv. Ducha.

gotickou archu z XV. stol. Jižní vchod a tři vysoká okna v kněžišti zazděna, štít západní snesen a některé barokní přístavby zřízeny. R. 1855 při bílení kostela objeveny části starých fresek (ze XVI. stol.), představujících Krista na kříži s nápisy; zachovány nebyly.

Na paměť 200letého trvání biskupství královéhradeckého byl chrám sv. Ducha v letech 1864—1874 dle návrhů *Frant. Schmoranze* opraven a negotických přístavků zbaven. Na západním průčelí vztyčen nový štít,

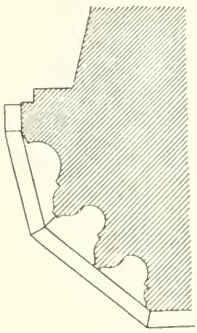

Obr. 23. Hradec Králové. Chrám sv. Ducha: Průsek ostění vchodu jihozápadního.

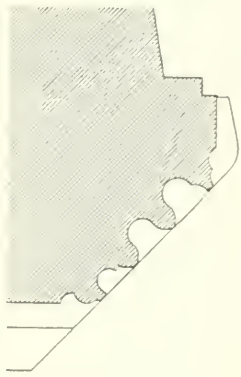

Obr. 24. Hradec Králové. Chrám sv. Ducha: Průsek ostění vchodu severozápadního.

sakristie gotickým průčelím opatřena a uvnitř postaveno biskupské oratorium. Pod patkami klenbovými v presbytáři byly původně konsoly, které nahraženy při této opravě příporami, až na dlažbu sáhajícími. Při odstraňování omítky objeveny v presbytáři části maleb nástěnných: sv. Martin na severní straně a zbrojnoši na jižní. Obrazy byly zničeny. (Obr. 19.)

V r. 1898 byl kostel uvnitř vymalován malířem *J. Heřmanem.*

V r. 1901 počato s opravou obou věží a výměnou nízkých sedlových střech jejich za vyšší, rovněž sedlové s nárožními věžkami dle návrhu stav. rady *L. Láblera.*

Chrám stojí na západním nejvyšším konci podlouhlého návrší, srázně k Labi odtud spadajícího. Orientovaná stavba jest provedena z cihel na režno; všecky konstruktivní i dekorativní součásti jsou z pískovce, kromě

vlysu z trojlistů pod hlavní římsou, který jest z cihel tlačených do kadlubů zvláštního tvaru.

K poměrně krátkému chrámu trojlodnímu pojí se neobyčejně dlouhé kněžiště, stejné výšky s hlavní lodí, uzavřené na východ pěti stranami pravidelného osmistěnu. (Obr. 20.)

V koutech mezi bokovými loděmi a presbytáří vestavěny jsou dvě čtyřboké věže. Dále k východu přiléhají k oběma stranám sakristie, jižní městská a severní kapitulní. Mezi věžemi a sakristiemi jsou předsíně a na severní straně točité schodiště. K severní lodi přistavěna v XV. století kaple o dvou polích a k této k západu při opravě v XIX. století nová předsíňka a šnek na kruchtu.

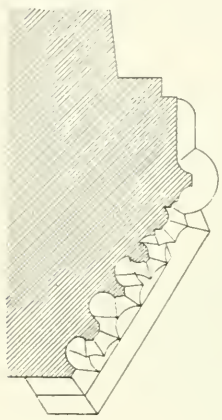

Obr. 25. Hradec Králové. Chrám sv. Ducha: Průsek ostění vchodu v král. předsíňce do presbytáře.

Střechy jsou vesměs kůrkami kryty, až na plochou stříšku nad městskou sakristií, která roku 1869 byla plechem pobita a kamennou galerií ovroubena. Strmá střecha hlavní lodi a kněžiště, pod úhlem 60° vztyčená, končí na západní straně štítem, kamenným křížem ukončeným. Pultové bokových lodí mají poněkud menší sklon a končí v západním průčelí položtíty. Nad kapitulní sakristií jest sedlová střecha se štítem na sever. Věže mají vysoké nové sedlové střechy s vížkami na rohových tesaných krakorcích, kteréž byly dle starých fragmentů znovu zřízeny.

Opěrné pilíře, přistavěné ve směru tlaku klenby za každou patkou klenbovou, stojí na kamenných trnožích, společných celé stavbě, které končí římsami trojího různého profilu. (Obr. 21.) Pilíře na kněžišti a západním průčelí mají dva ústupky, v předu s páskovou římsou (spodní i po stranách), a končí nízkými štítky s trojlistem na sešikmených plochách. Pilíře při bokových lodích jsou jen o jednom ústupku. Na rozích stojí všecky v úhlopříčnách.

Věže nemají opěráků a jsou páskovými římsami rozděleny ve čtyři patra; v druhém a třetím patře otvírají se gotická okna v profilovaných ostěních s kružbami. V druhém patře jsou kružby v jednoduchých tvarech (v kruhu čtyřlist neb trojlist) a ty jsou ze XIV. stol. Patra třetí a čtvrté jsou nově po r. 1484 vystavěna; okna v třetím patře mají kružby pozdně gotické v tvaru plamenů. Ve čtvrtém patře jsou po každé straně dvě obdélná sdružená okénka. Hlavní římsa je silně vyložená, pro galerii a na rozích sesílena profilovanými polygonálními krakorci. Profily na rozích se tu prostupují, jak bylo obvyklé na konci XV. století. Na okenních ostěních a po krakorcích objeveny kamenické značky. (Obr. 22.)

Vchody jsou čtyři; do hlavní lodi v západním průčelí, do bokových lodí se strany severní a jižní (obr. 23. a 24.), a do presbytáře též s jižní strany. Všecky jsou v kamenných venýřích, žlábky a válečky (neb hruškovitým tvarem) profilovaných, s hrotitým obloukem. Před vchodem

do presbytáře (obr. 25.) jest mezi věží a sakristií ozdobná předsíňka, zvaná »královskou«, o dvou polích, z nichž zevní sklenuto křížovou klenbou, vnitřní pak má rovný strop z kamenných desk, v úhlopříčnách podporovaných nosiči, s kružbou a arkaturou. (Obr. 26.) Z předsíně té prolomen r. 1895 vchod do městské sakristie. Z presbytáře vede starý vchod do sakristie. (Obr. 27.)

Obr. 26. Králův Hradec. Král. předsíň chrámu sv. Ducha.

Okna jsou v kamenných ostěních, od středu na ven se rozvírajících a hrotitým obloukem končících. Původní okna byla v kněžišti o dvou prutech, v bokových lodích pouze o středním prutu. V době pozdější rozšířili i obě okna v západních průčelích bokových lodí na dvojprutová, jakáž jsou také v přístavku k sev. lodi. Nejširší jest západní okno hlavní lodi, které má tři pruty, 16 *cm* široké a 25 *cm* dlouhé v průřezu; okno to bylo v nynější formě zřízeno při stavbě kruchty za krále Jiříka. Kružeb původních jest velmi málo, jen asi dvě okna v jižní lodi a na věži v druhém

patře jeví v kružbách tvary ranné gotiky, kde v kruhu střídá se trojlist se čtverolístkem a prut rozbíhá se ve dva trojlisty. Většina oken má kružby z doby Vladislavské nebo nové. Ona jsou zejména okna v západním průčelí a v severním přístavku.

Všecka okna jsou opatřena malovanými skly z posledních oprav. Tři okna presbytáře a v západní façadě mají figurální malby, provedené *Janem Quastem* dle nákresů *Josefa Šejvla* z Hradce Kr. Ostatní jsou kobercovými malbami na skle vyplněna.

Nad střechou severní bokové lodi jsou stopy původních oken, která osvětlovala hlavní loď, a dokazují, že staré střechy bočních lodí byly nižší nynějších.

Rozměry. Celá stavba i s opěrnými pilíři jest 55·88 *m* dlouhá, 24·90 *m* široká a 32·77 *m* vysoká až po hřeben střechy. Věže jsou až po hlavní římsu 39·40 *m* vysoké. Síla zdí podélních 1·12 *m*, v západním průčelí 1·26 *m*, ve věžích 2·12 *m*.

Obr. 27. Hrad. Kr. Chrám sv. Ducha. Průsek ostění vchodu do sakristie a křest. kaple z presbytáře.

Uvnitř jest délka chrámu 50·08 *m*, z toho připadá na délku kněžiště 24·58 *m* a na loď 25·50 *m*. Šířka kněžiště rovná se šířce hlavní lodi a jest 8·82 *m*, šířka bokových lodí 4·72 *m*, síly pilířů (v trnožích) 1·32 *m*, dohromady sečteny tyto šířky udávají šířku původního kostela na 20·90 *m*. Severní přístavek oddělen od lodi pilířem dole 0·80 *m* širokým a má 3·31 *m* ve světlosti. Výška klenby v hlavní lodi a v presbytáři 21·42 *m*, výška bokových lodí a severního přístavku 11·40 *m*, výška oblouků mezi bokovými loděmi a střední lodí 10·40 *m*. (Obr. 28.)

Hlavní loď zaklenuta ve čtyřech polích křížovými klenbami do žeber profilu gotiky vyvinuté (s hruškovitým tvarem mezi dvěma výžlabky) (obr. 29.), která běží po stěně od výběhů dolů a ve výšce 5 *m* od podlahy zachyceny jsou konsolkami s lidskou hlavou neb různě ornamentovanými. (Obr. 30. a 31.) Ve vrcholu protínají se žebra v hladkých, terčovitých svornících. Bokové lodi, zaklenuty rovněž ve čtyřech polích křížovou klenbou, jsou odděleny od střední lodi třemi páry pilířů, přepásaných lomenými oblouky. Pilíře mají v průřezu tvar obdélníka, 1·14 × 1·60 *m* velkého, jehož kratší strany jsou mělce vyduté. Jednoduchý trnož záleží z kostky se sešikmenou plochou nahoře, do níž se profily pilíře zařezávají. (Obr. 32.)

Vítězný oblouk vyčnívá 0·65 *m* z líce zdi, jest 1 *m* silný a v předu vydutě profilován třemi se protínajícími segmenty. (Obr. 33.)

Kněžiště jest neobyčejně dlouhé — bylo původně založeným kostelem — a záleží ze čtyř polí a závěru z pěti stran osmistěnu. Sklenuto jest křížovými klenbami do žeber téhož profilu, jako v hlavní lodi. Týž profil mají žebra v jižní boční lodi a v sakristii městské, která sklenuta mezi opěrnými pilíři dvěma úzkými křížovými klenbami, kromě dvou

širších polí, toutéž klenbou krytých. Výběhy klenbové se vytrácejí v obloučcích a jsou původní, kdežto výběhy v presbytáři, které původně podchyceny byly konsolkami, nyní běží po stěnách až k páskové římse, kde končí

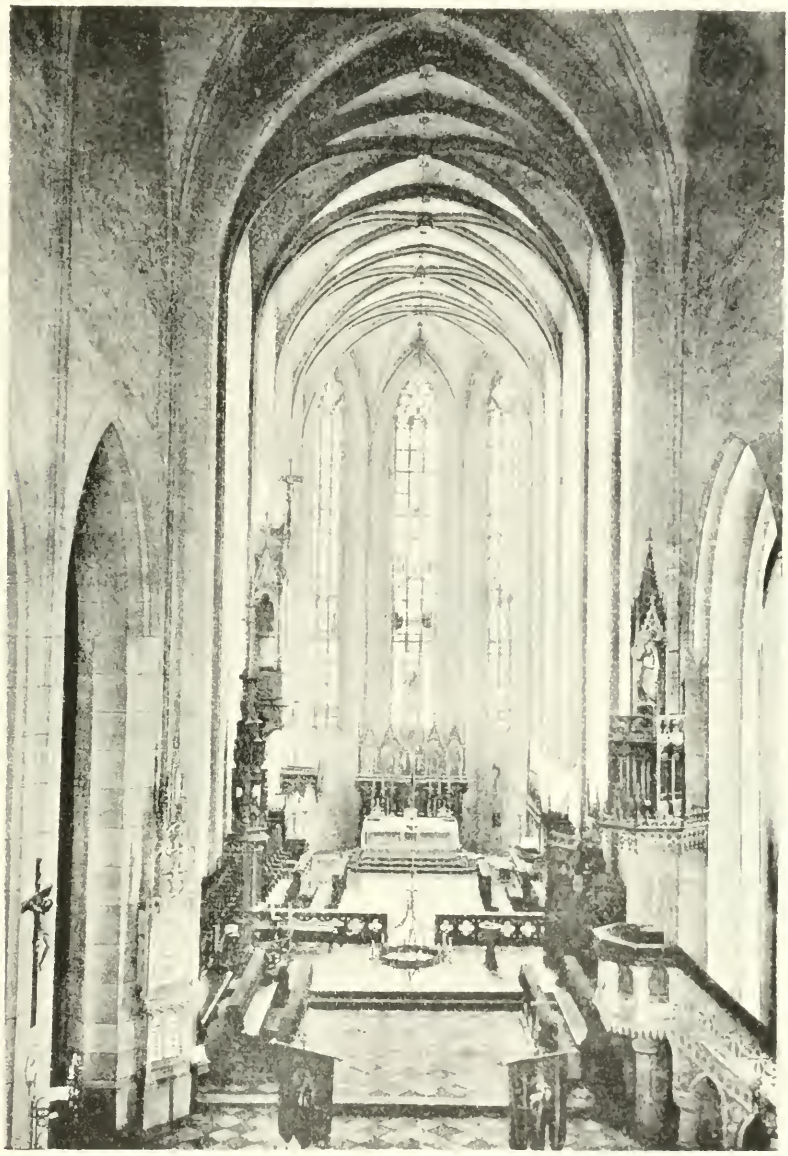

Obr. 28. Hradec Králové. Vnitřek chrámu sv. Ducha.

novými krakorci. (Změna ta provedena *Fr. Schmoranzem.*) V městské sakristii vybíhají žebra kleneb bez konsol. (Obr. 34.)

Na severní straně presbytáře jest proti vchodu do městské s. vchod do kapitulní sakristie. Tato, 7·90 *m* široká a 8·77 *m* dlouhá, jest

sklenuta barokním klenutím klášterním, v koutech s lunetami, které se opírají o pilíře do vnitř sakristie vestavěné. Klenba jest ladně zdobena štukovanými rámci s hlavami andílků v rozích.

Levá boková loď otvírá se na sever dvěma oblouky do přístavku o dvou polích, křížem sklenutých do žeber stejného profilu, jako v severní

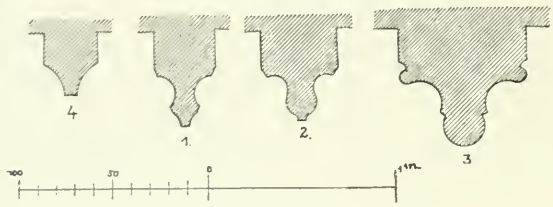

Obr. 29. Hradec Králové. Průseky žeber v chrámu sv. Ducha.
1 žebro v sev. boční lodi, 2 v hlavní a v jižní boční lodi, 3 pás pod kruchtou, 4 žebro pod kruchtou.

boční lodi. Profil ten jest z XV. stol. a byla asi při stavbě onoho přístavku loď severní nově sklenuta.

Vzácnou ozdobou chrámu jest kruchta jeho, prostírající se v celé šířce všech tří lodí pod západními poli klenby. Střední pole, 5·95 *m* vys., otvírá se do lodi jediným, téměř nelomeným obloukem, vroubeným kraby a obloučkovým pásem z trojlistů a lilií. Na přední zdi vyplňují oba cípy po každé straně fiala a znak: Na levém lev G držící jest městský, na pravém znak biskupa Karla Hanla. Oba pochodí z poslední úpravy chrámu. Zábradlí zdobeno lichou kružbou z čtverlistů v kosočtvercích. Obě bokové kruchty jsou nižší než prostřední — jen 5·10 *m* vysoké — a otvírají se do kostela profilovaným obloukem. Podkruchtí sklenuto v bokových polích křížovou klenbou do žeber jednoduchého tvaru (viz č. 4 v obr. 29.), která zabíhají do mískovitého svorníku hladkého. V středním poli jest vyvinuta krásná klenba do žeber s lunetami. Žebra složitějšího profilu než v bokových lodích, zdobena jsou arkaturami a stýkají se ve třech mískovitých svornících. V prostředním jest monogram G (značí buď monogram Jiříka z Poděbrad neb starý znak města), v postranních růžice z listů. (Tab. 3: Příčný řez chrámu sv. Ducha.)

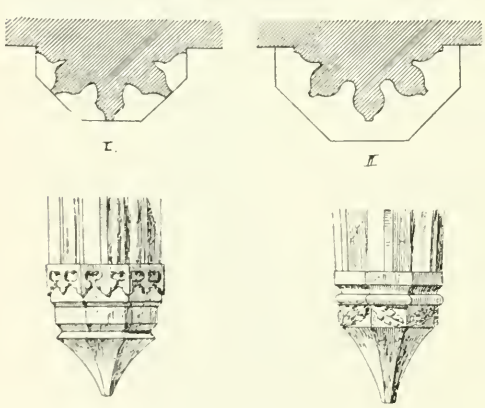

Obr. 30. Hradec Králové. Chrám sv. Ducha.
Průseky výběhů žeber a konsoly nástěnné pod nimi.
V levo konsola v severní boční lodi, v pravo v jižní boční lodi.

Nad kruchtou opravovala se klenba lodi současně se stavbou kruchty a také byl vymalován celý kostel, jak svědčí nápis na severní zdi hlavní lodi, vysoko nad kruchtou:

Ke str. 41

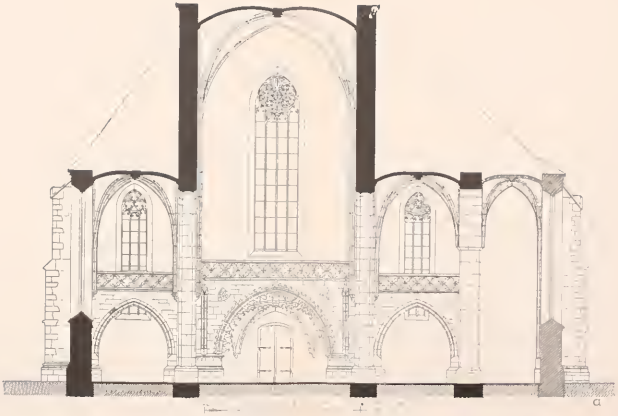

Tab. III. Hradec Králové. Příčný řez chrámu sv. Ducha. Pohled na kruchtu.

Anno domini millesimo CCCC°LXIII sub imperio illustrissimi principis et Domini Georgii regis Bohemorum hoc opus completum est per magistrum Georgium Mancum feria quinta post festum apostolorum Petri et Pauli.

Nad rukou k tomuto nápisu ukazující napsáno:

Laurētius pictor.

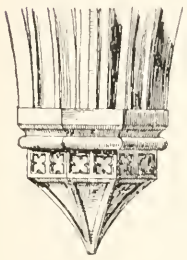

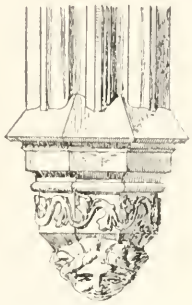

Obr. 31. Hradec Králové. Dvě z konsol pod žebry kleneb v chr. sv. Ducha, v pravo u hl. lodi, v levo pod kruchtou.

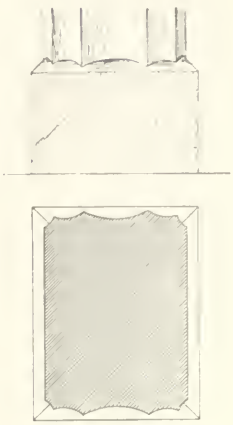

Obr. 32. Hradec Králové. Chrám sv. Ducha. Pilíř v lodi chrámové

Oltářů jest sedm. Všecky jsou nové gotické, na mramorových mensách dřevěné architektury. Hlavní oltář zhotoven dle obrazu v hradeckém kancionálu z l. 1585—1604, má nad svatostánkem pod baldachinem krucifix a kolem v rámcích se štíty 4 obrazy na zlaté půdě: sv. Václava a sv. Vojtěcha, malované *Fr. Kryšpínem*, a sv. Jana Nep. a sv. Karla Bor. od *Antonína Friehla*.

Obr. 34. Hradec Král. Chrám sv. Ducha. Výběh žeber pod klenbou v městské sakristii.

Na oltáři uprostřed jižní bokové lodi zasazen tabulový obraz s křídly, jediný zbytek ze starých oltářů Královéhradeckých, z r. 1494 (na rámci.) Obraz původně nalézal se v kapli mrtvých při kostele sv. Pavla. Vzácná tato památka domácího umění pochází z počátku XV. stol. a záleží ze středního, 1·02 *m* širokého a 1·32 *m* vysokého, na dřevě malovaného obrazu na zlaté půdě, která jest zdobena tlačeným ornamentem. Obraz představuje rodinu Páně: U prostřed Matka Boží drží Ježíška, stojícího a obracejícího se k sv. Anně (?). V popředí čtvero dítek s ozáře-

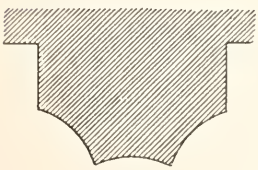

Obr. 33. Hradec Králové. Chrám sv. Ducha. Průsek vítězného oblouku.

nými hlavami a nahoře tři skupiny postav ze zlaté záře vystupujících a nejspíše rodokmen Krista P. značící.

Anatomie nahých těl nesprávná, ale draperie a hlavy výborně kresleny.

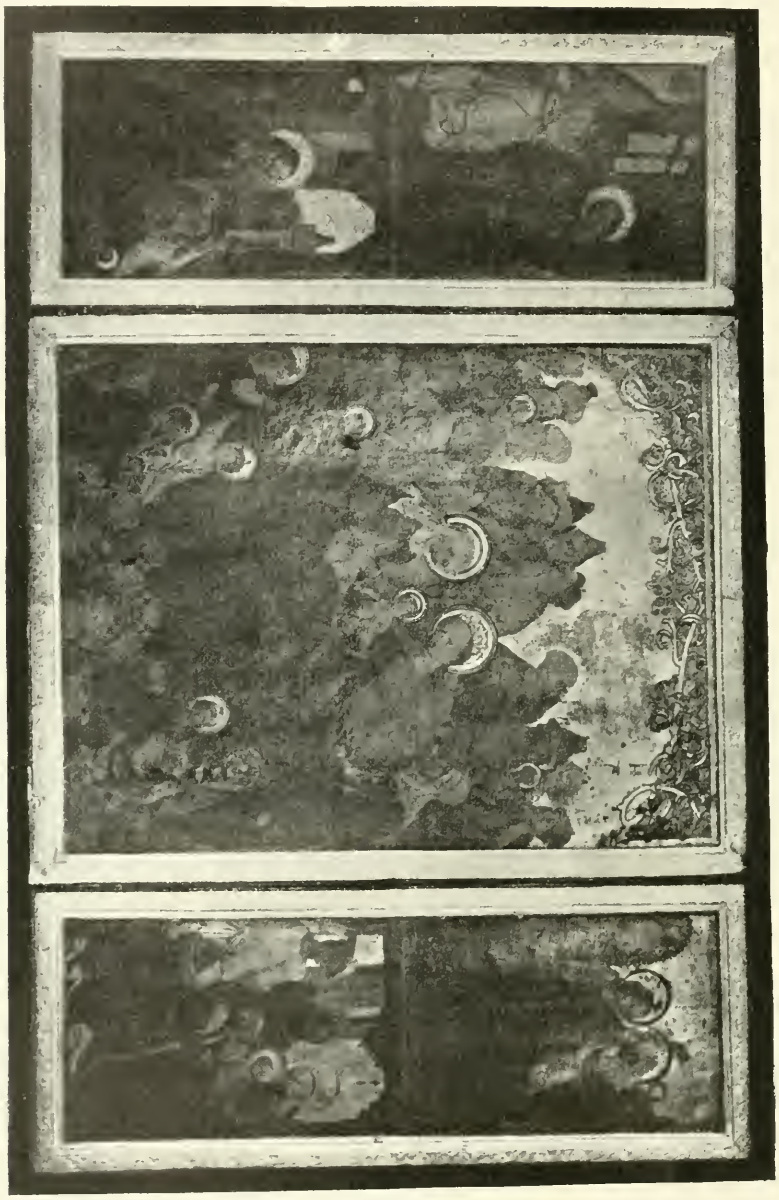

Obr. 35. Hradec Králové. Chrám sv. Ducha. Tabulový obraz na oltáři v jižní bokové lodi.

Obě křídla jsou červeným pasem ve dvě půle dělena; na levé straně obrazy — 44 *cm* široké — představují Pozdravení andělské a dole Narození Páně. V hořejším viděti anděla v žluté říze s diademem, žehná P. Marii klečící a čtoucí. V zadu nahoře Bůh Otec v bílém vousu. V dolejším

obraze leží Ježíšek, obstoupen svou matkou a dvěma anděly. V pozadí vůl a oslátko a věž s mnoha okny, z nichž pastýři vykoukají.

Na pravém křídle jest návštěva P. Marie u sv. Alžběty a dole Klanění se sv. tří králů. Kašpar, lysý stařec, klečí a podává Ježíškovi zlato, Melichar kaditelnici a Baltazar, hnědé pleti, s turbanem na hlavě, drží číši s myrrhou. Kolem obrazu středního i kol křídel jsou lišty ploché, s pastovým ornamentem zlaceným. (Obr. 35.)

Obr. 36. Hradec Králové. Brandlův obraz sv. Antonína v chrámu sv. Ducha.

Na zadních stranách křídel zobrazeni jsou sv. Jáchym a sv. Anna ve východních krojích.

Obrazy byly opatrně opraveny r. 1851 *Janem Klemencem.*

Na oltáři v čele severní bokové lodi visí v zlaceném, širokém rámci ukončeném lomeným obloukem, obraz sv. Antonína Poustevníka od *Petra Brandla*, 1·60 *m* široký a 3·01 *m* vysoký. Světec v mnišském rouše klečí uprostřed lesní krajiny, maje jednu ruku na knize, druhou

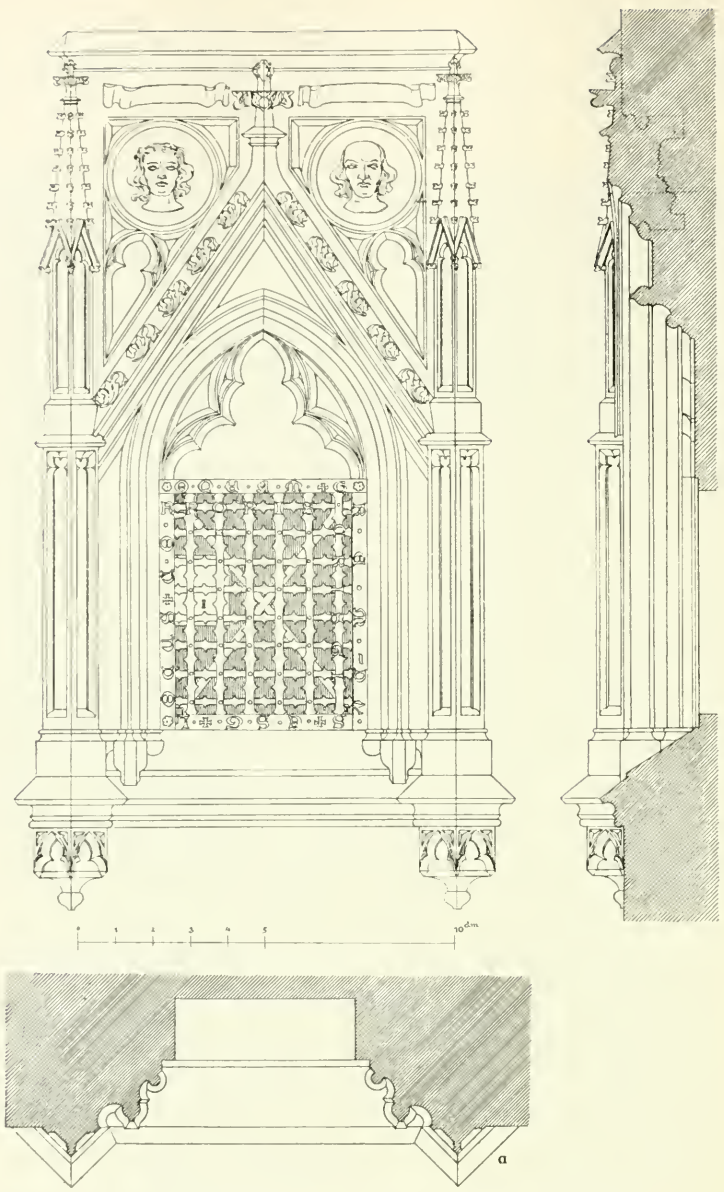

Obr. 37. Hradec Králové. Chrám sv. Ducha: Sanktuarium.

vztyčenou a pohlíží v zanícení k nebi, na němž viděti dvě hlavičky andílků a nejvýše v rohu části nohou jiných andělů, jichž těla jsou mraky kryta. Znamenitě kreslená malba, živého koloritu. (Obr. 36.)

Sanktuarium na evangelijní straně hlavního oltáře. Jest to kopie, zhotovena r. 1864 dle původního sanktuaria, kteréž od Švédů otlučené a později zazděné, jmenovaného roku při opravě architektem *Frant. Schmoranzem* bylo objeveno. Ze starého sanktuáře zbyly pouze obě rázovité hlavičky a mříž. Hlavy jsou nad štítem v kružbě a jedná lysa s dlouhým

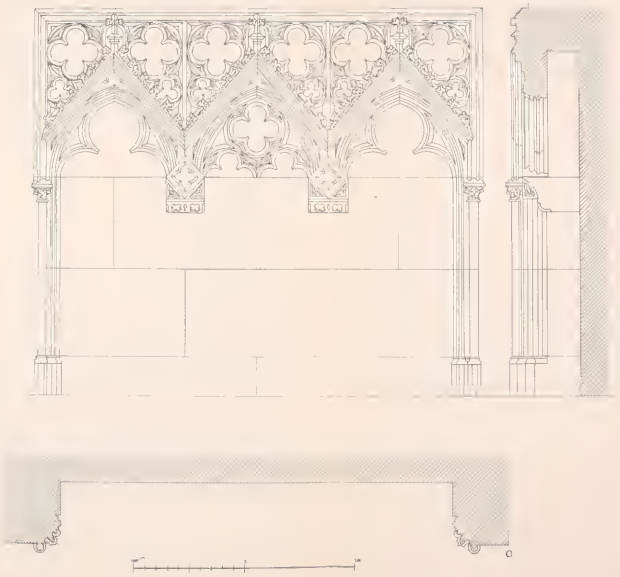

Tab. IV. Hradec Králové. Chrám sv. Ducha. Sedilie.

vlasem, dle domněnky představuje patriarchu Jakuba, druhá s trnovým věncem, snad Krista. Pozlacená mříž z plochých pásků, které tvoří čtyrlístky, má na obrubě a z části uvnitř nápis z ranně gothických majuskulí:

O QUAM ✠ TREMENDUS ✠ EST ✠
LOCUS ✠ CORPORIS CRISTI.

Dle charakteru majuskulí těchto pochází mřížka tato z první polovice XIV. století, tudíž z původního zařízení. (Obr. 37.)

Sedile ve zdi protější u hlavního oltáře, 3·60 *m* široké, 3·50 *m* vysoké a 0·54 *m* hluboké. Třídílné, se štíty na dvou nosičích profilovaných, v orámování ze dvou stonků s hlavicemi z vinných listů a krycí římsy. Bylo také zazděno a r. 1864 dle zbytků restaurováno. Profily i celková disposice svědčí o stejném stáří tohoto sedile se sanktuariem. (Tab. 4.)

Piscinium vedle předešlého; mělký profil uzavřen trojlistem, uprostřed jehož značka kamenická: Také to jest ze XIV. století. (Obr. 38.)

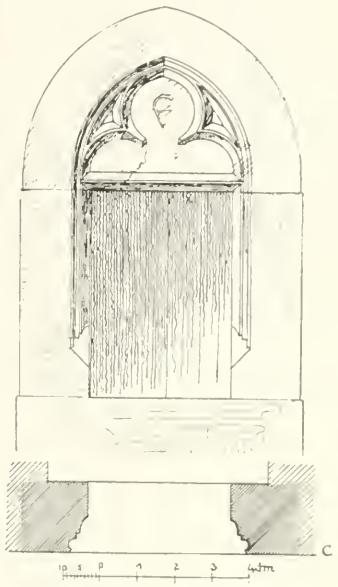

Obr. 38. Hradec Králové. Chrám sv. Ducha. Piscinium.

Pastophorium v presbyteři,*) vedle vchodu do kapitulní sakristie jest krásnou památkou českého umění z konce XV. století. Celek tvoří polychromovaný arkýřek pískovcový, 8·20 *m* vysoký, s věžovitým ukončením. Na čtyrhranném trnoži zvedá se krátký silný sloup jehož jádro šroubovitě obtáčí profilování z vá-, lečků a hlubokých výžlabků složené. Hlavici sloupu zdobí reliefy andělů s odznaky čtyř Evangelistů. Schránka N. Svátosti záleží ze tří stran čtyrstěnu s otupenými hranami. (Obr. 39.) Tři okénka obdélná jsou uzavřena železnými zlacenými mřížkami čtyrdílnými. Každý díl je opět na více polí rozdělen a každé pole řešeno pro sebe jako kružba tvarů plamenných. Na obrubě a dělících pásech jsou nápisy, přerušené na dvou místech velkým monogramem Vladislava II., W pod korunou. Na první mřížce:

Ecce ✠ panis ✠ angelorum ✠ factus ✠ cibus ✠ viatorum ✠ ut.

Na druhé:

hostia salutifici ✠ victima ✠ plena deo ✠ maria ✠ mater ✠ gratia ✠ mater.

Na třetí:

Hic ✠ caput ✠ inclina ✠ hic est ✠ mundi ✠ medicina ✠ hic ✠ est ✠ deus ✠ tantus ✠ quantus ✠ de virgine ✠ natus ✠ hic est ✠ magna

*) Vyobrazeno v Mittheil. der C.-Kom. I. str. XXVI.—XXVII.

+ nimis + sacri + veneratio + loci + quo colitur + celso + victima plena + deo + salve cristi + sacrum et + venerabile cor.

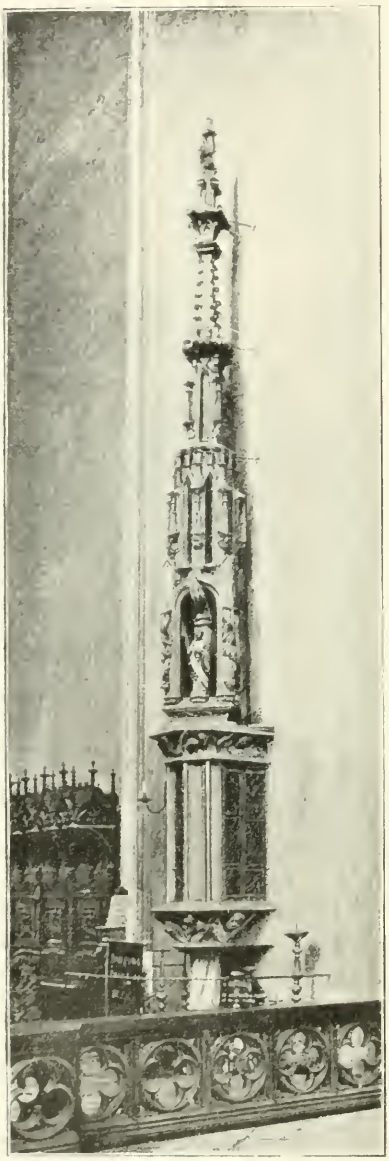

Obr. 39. Hradec Králové. Chrám sv. Ducha. Rejskovo pastophorium.

Mříž i písmo jsou kovány s neobyčejnou jemností a patří mezi vzácné gotické památky řemesla zámečnického v Čechách. (Obr. 40, 41 a 42.)

Nad schránkou pne se vysoká fiala na třech baldachynech, hojně anděly a menšími fialkami s kruhy pokrytých. Vrch fialy jest plný, trojnásobnou křížovou kytkou ukončený; pod nejvyšší kyticí jest napříč připevněna blánka a na ní nápis

·1·8·9·7·
Rayſek · me fe

(cit.)

svědčící, že pastophorium toto roku 1497 sdělal mistr *Matouš Rejsek* z Prostějova. (Obr. 43.)

K ř t i t e l n i c e z r. 1406, cínová, v severní bokové lodi, jest válečná kořist Hradeckých z kláštera Podlažického, který r. 1421 vyplenili. Křtitelnice v podobě kalicha jest 0·91 *m* vysoká (kalich sám 0·50 *m* vysoký) a při vrchním okraji 0·79 *m* široká. Stojí na třech nohách ve lví tlapy vybíhajících a zakončených nahoře lvími hlavami, nad kterými na spodním kraji nádoby jest po vypuklé hlavě mnicha v kápi. Plášť ozdoben lichou arkadou gotickou o 14 polích, v nichž na dvanácti jsou na zvláště vroubených destičkách v reliefech apoštolové a na dvou širších krucifix a zesnutí Panny Marie. Nad arkadou jsou přidělány dva kruhy a na vrchním kraji tři hlavy s kníry v kápích. Mezi kruhy a hlavami dvojřádkový nápis z minuskulí:

Anno · dm · M̄ · cccc · vi · hoc · op̄ · factū · eſt · ſb · regiē · dm̄ · bartholomei · abbatis · Podlazciēn · tertii infulati · ad reg (gene) racionē · omn̄ · in · deum · credencium + | et · hic · eſt fons · aque · vive

Sličná tato křtitelnice pokryta nevhodným dřevěným víkem barokním. Původní kovový poklop podrželi prý Chrudimští jako válečnou kořist. (Obr. 44.)

Lavice v presbytáři jsou nové gotické. V dolní části kněžiště jsou po každé straně dvě lavice dubové s barokními řezbami slušné práce. Nad nimi táhne se řada nových gotických baldachýnů. Lavice v lodích kostelních jsou rovněž barokní, dubové, vykládané ebenovými pásky; 22 kusů à délky 2·70 *m*, 12 kusů à délky 2·00 *m*.

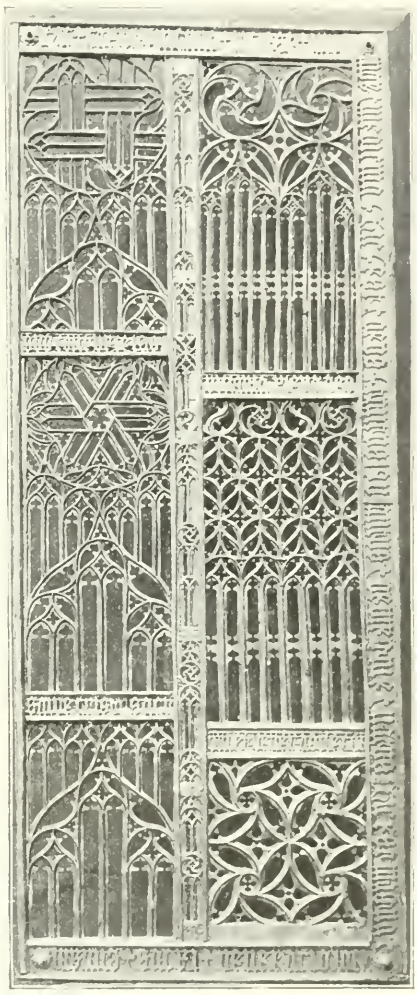

Obr. 40. Hradec Králové. Chrám sv. Ducha. Spodní část mřížky kolem pastophoria.

Monstrance. Čís. 1. ze zlacené mědi, 70 *cm* vysoká, 35 *cm* široká, paprsková. Oválná noha, 23 *cm* široká a 27 *cm* dlouhá, zdobená tepanými klasy, růžemi a vínem, jest profilována podobně jako ořech. Kol středu jsou ovinuty dva věnečky posázené granáty a routami; na paprscích připevněny jsou stříbrné reliefy: dole holubice, po stranách andělé a nahoře Boží oko. Nejvýše jest na paprscích křížek, posázený nepravými rubíny. Úhledná práce z druhé polovice XVIII. století. (Obr. 45.)

Č. 2. Gotická monstrance jest nová.

Kalichy: Č. 1. Stříbrný a zlacený, 28 *cm* vysoký, v průměru číše 9 *cm*. Na kulaté, šestidílné noze, v průměru 17 *cm*, vynikají tři emailované oválné medailony, představující výjevy ze života P. Ježíše. Podobné jsou i na spodní části číše. Medailony jsou v rámcích z granátů a tyrkysů sestavených. Nožka, stonek s ořechem i košíček, v němž sedí číše, jsou pokryty filigranovou prací ze stříbrného drátu a posázené drahokamy. Znamenitá práce, z počátku XVIII. století, jest asi benátského původu. Značka VDI (Obr. 46.)

Č. 2. Malý kalíšek stříbrný a pozlacený, 21 *cm* vysoký, v průměru číšky 8 *cm*. Kulatá nožka, o průměru 12 *cm*, jeví na spodním oblounu

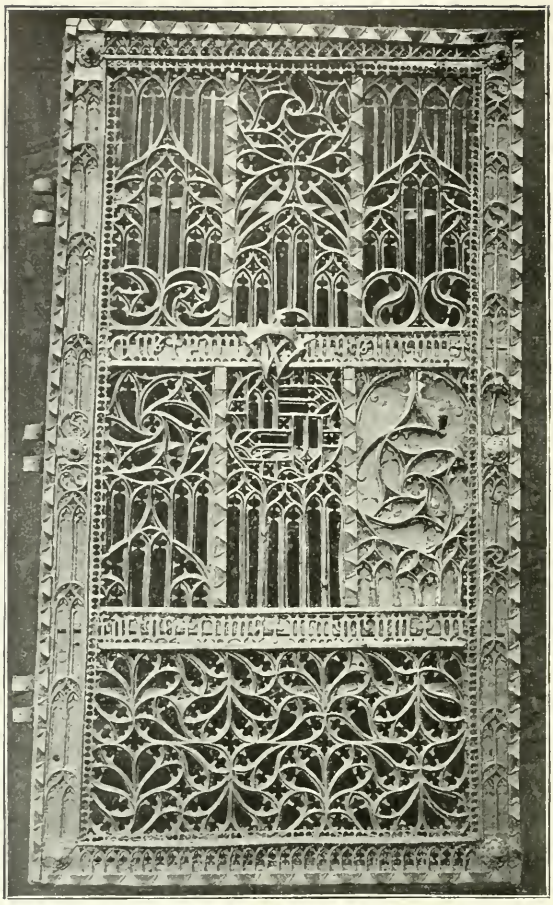

Obr. 41. Hradec Králové. Střední část mřížky kolem pastophoria chr. sv. Ducha.

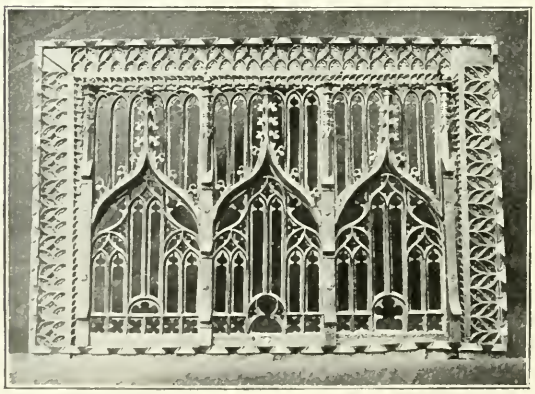

Obr. 42. Hradec Králové. Vrchní část mřížky kolem pastophoria v chr. sv. Ducha.

střídavě reliefy hlavičky anděla a ovocného festonu, na šesti polích pak jsou ciselovány: Krucifix, sbičovaný P. Ježíš, P. Maria s Ježíškem, svatá Barbora a sv. Thekla? (s mečem a kolem) a na šestém poli znak donatora, jehož jmeno vyryto na okraji nohy: MARTINVS KARAS ROSENFELD CANONICVS PRAGENSIS A. D. 1643. Z profilovaného vejcovitého nodu vyčnívají tři hlavy andílků; podobná ozdoba jest na stříbrném košíčku, v němž do polovice své výše číška sedí. Výborná práce pozdní renaissance ušlechtilých poměrů. (Obr. 47.)

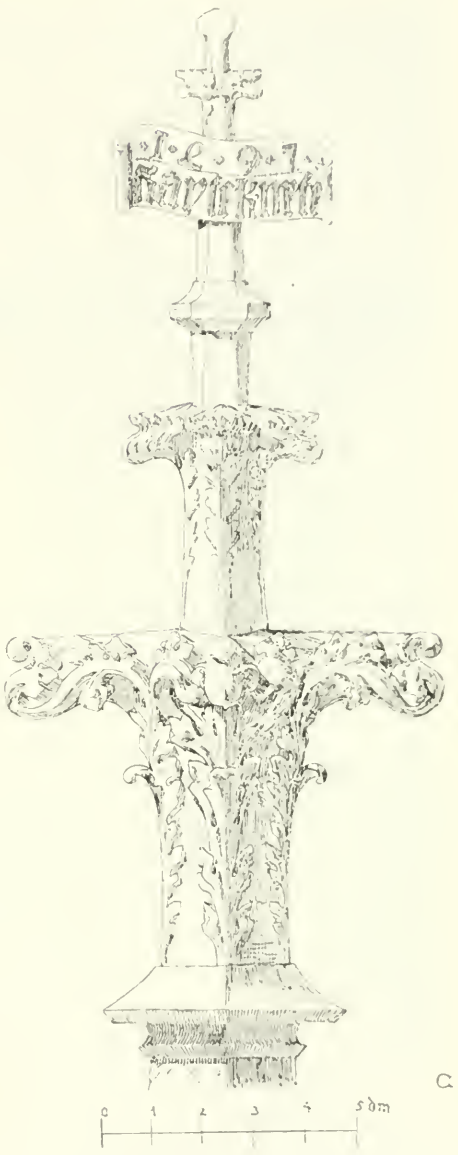

Obr. 43. Hradec Králové. Chrám sv. Ducha. Křížová kytka pastophoria.

Č. 3. Stříbrný a zlacený kalich, výšky 28 *cm*, v průměru číše 9 *cm*. Na trojdílné noze, 18 *cm* široké, vytepány jsou tři výjevy: Abraham obětuje Isáka, Mojžíš před hořícím keřem a Jonáš vyvrhnutý velrybou; těm odpovídají tři reliefy na číši, představující: Krucifix, P. Ježíše v Getsemanské zahradě a Z mrtvých vstání. Mezi nožkou a číší rozšiřuje se stonek v sličně profilovaný ořech, pokrytý barokními ornamenty, které vyplňují též ostatní plochy nožky i spodku číše mezi figurálními reliefy.

Znamenité toto dílo má značku jen z části znatelnou, na níž viděti datum: 1757.

Č. 4. Měděný a pozlacený kalich, 26 *cm* vysoký, 9 *cm* v průměru číše a 16 *cm* v průměru nohy široký. Na kulaté, šestidílné noze, vystupují tři oválné medailony modře emailované, v obrubách z českých granátů, představující sv. Vojtěcha, sv. Zikmunda a sv. Víta. Podobné jsou i na spodku číše, kdež namalován sv. Václav, sv. Jan Nep. a sv. Anežka; mezi těmito medailony vytepány postavy tří andělíčků. Stonek i ořech jsou barokně profilovány. Pěkná práce z druhé polovice XVIII. století.

Ciborium, 42 *cm* vysoké, záleží z kalichu, jehož noha v průměru 17 *cm*, zdobená šesti tepanými kyticemi z růží a vína, i stonek rozšiřující

se v čtyrboký profilovaný ořech, jsou barokní, mosazné a zlacené, kdežto stříbrná číše, v průměru 12 *cm* a poklop, jsou starší, jsouce zdobeny německo-renaissančním ornamentem. Číše sedí v košíčku ornamentálním, z něhož vynikají tři páry sdružených hlav andílků.

Kopulovitý poklop, ve tvaru koruny, ukončuje křížek. Číše a poklop jsou z druhé polovice XVII. století, noha o něco pozdější. (Obr. 48.)

Pacifikál mosazný, zlacený, posázený nepravými drahokamy, 38 *cm* vysoký a 15 *cm* široký. Nožka i konce ramen kříže jsou zdobeny tepanými ornamenty. Z počátku XVIII. století.

Obr. 44. Hradec Králové. Křtitelnice z r. 1406. v chrámu sv. Ducha.

Berla stříbrná, barokními akanty pokrytá, voluta 42 *cm* dlouhá a 20 *cm* široká, drží uprostřed v paprscích zlacený relief P. Ježíše. Z 2. pol. XVIII. stol.

Lodička na kadidlo č. 1., stříbrná, 15 *cm* vysoká, 7 *cm* široká a 14 *cm* dlouhá, měděná, postříbřená. O nožku oválnou, zdobenou tepaným ornamentem, opírá se hlavou delfín, nesoucí lodičku; na víku té ciselovaná ozdoba z palmet. Slušná práce z meze XVIII. a XIX. století.

Lodička č. 2., stříbrná, 10 *cm* vysoká, 8 *cm* široká a 16 *cm* dlouhá; na oválné hladké nožce zvedá se stonek, obtočený rákosovými listy, který nese jedno strannou loďku se závitkovým držadlem a palmetkovou ozdobou na víku. Empirová práce z r. 1810.

1. Pluvial 118 *cm* dlouhý, ornát 1 *m* dlouhý a 70 *cm* široký, a dvě dalmatiky, dar to biskupa hraběte Vratislava. Nádherný tento soubor jest vyšívaný, na stříbrné půdě z barokních ornamentů rozhozeny barevné květy. Z prvé polovice XVIII. století. (Obr. 49.)

2. Pluvial 120 *cm* dlouhý, ornát 1 *m* dlouhý, 71 *cm* široký, a dvě dalmatiky. Celý soubor jest ze stejné látky; na brokátu stříbrem a zlatem tkaném jsou vetkány kytice z klasů. Pluvial jest sepjat stříbrnou, zlacenou přezkou, 2 × 9/11 *cm* velikou, s rytými poprsími sv. Václava a Jana Nep. Výborná práce z XVIII. století.

3. Pluvial 122 *cm* dlouhý, ornát 1 *m* dlouhý a 70 *cm* široký, a dvě dalmatiky. Na bílé látce byly vyšity stužky žlutohnědé, propletané barevnými kyticemi. Hedvábná půda časem sešla a celá garnitura poslána do Vídně, kde ornamenty vystříhány a na způsob applikace přišity dle původní komposice na nové bílé hedvábí. Skvostná tato roucha pocházejí ze XVII. století. (Obr. 50.)

1. Ornát 1 *m* dlouhý a 0·62 *m* široký, na stříbrem tkaném brokátu hedvábím vetkávané růže. Z konce XVII. století. (Obr. 51.)

2. Ornát 1 *m* dlouhý, 0·65 *m* široký; na žlutém, stříbrnými ornamenty protkávaném brokátu vetkány růže; na bílém pruhu uprostřed ornátu tkané růže a zlaté ornamenty. Nádherná práce z počátku XVIII. stol.

3. Ornát 1 *m* dlouhý a 0·65 *m* široký, má na zlatém brokátu vetkávané barevné kytice. Krásná práce z XIII. století.

Kromě vyjmenovaných jest v majetku chrámu ještě celá řada rouch novějších.

Obr. 45. Hradec Králové. Monstrance čís. 1. z chrámu sv. Ducha.

Náhrobky. Pod chrámovou dlažbou jsou tři sklepení. V prvém jež jest pod hlavním oltářem, jsou pohřbeni biskupové: Bohumír Kapoun ze Svojkova † 1701, Tobiáš Beckr † 1710, Václav svob. pán Košínský † 1731, Josef hrabě Vratislav z Mitrovic † 1753, Ondřej Kaiser z Kaiseru † 1776 a Karel Hanl svob pán z Kirchtreu † 1874. Pak někteří kanovníci. V druhém sklepení, které nalézá se v dolní části kněžiště, byli pochová-

Obr. 46. Hradec Králové. Kalich č. 1. z chrámu sv. Ducha.

váni kanovníci a členové patricijských rodů Hradeckých. Třetí krypta vyhloubena byla r. 1721 pod kruchtou, rovněž pro vznešenější měšťany.

Z náhrobních desek se zachovala jen část z bývalého hřbitova a z těch, jež byly v dlažbě zapuštěny; většinou jsou zazděny na severní straně chrámu. U kapitulní sakristie jsou tyto:

1. Deska z červeného mramoru 0·92 *m* šir., 1·16 *m* dlouhá, dvojdílná; ve vrchní části v renaissančním orámování nápis: Leta 1612 Feb. 19 umrzel Waclaw uroz. P. Jana Duchoslawa z Libina, primasa m. Hradce n. L. a Pani Libusse z Kalisse (syn) oczekawagicz radostneho z mrtwych wzkrissenyy pochowan, mage wekzu pl. rok 5 ne a 5 hod. — Na destičce uprostřed: Februus undenas luces bis vidit in urna. — Libineo ex ortu flos novus hacce jacet. — O bis terve patrum felicia pignora patres. — Invitae portum praeiere suos.

Ve spodní polovici jest uprostřed znak: štít vodorovně půlený, ve vrchní polovici půl jelena o šestivětevných parozích. V rozích spodní poloviny náhrobníku viděti po hlavě andílka. Vedle erbu vytesáno datum a písmena:

W W D 1618 Z L
Prilozen 23 Febr.

2. Pod předešlým náhrobníkem zazděn úlomek jiné desky mramorové s úplně nečitelným nápisem.

3. Náhrobník mramorový, 0·90 *m* široký a 2·04 *m* vysoký, s vypuklou postavou muže v plátovém brnění, s pravicí na přílbě, levicí na meči.

U pravé nohy znak, v jehož štítu květináč se čtyřmi vztýčenými květy. Kolem nápis: Letha Panie 1577 prwnij patek w poſtie urozenn pan Jan mladſſi Trmal z Taulſſicz a na Hamburku (sic! má býti Humburku) proſtrzedkem ſmrti z tohoto ſwiela powolan geſt a tuto tielo geho pochowano.

4. Pískovcová deska 0·78 *m* široká, 1·48 *m* vysoká, s nápisem po krajích: Letha Panie 1553 . . . (Kadr)man z Kelcze zywot swug dokonal . . . Uprostřed nápis setřelý a pod ním znak, v němž lev za mříží.

5. Deska pískovcová 0·66 *m* široká, 1·59 *m* vysoká, s nápisem na okrajích: . . . w patek na w... portiwy mladssy Jan ſyn Gla . . . P. Mikulaſſe Twarzka zywot ſwug . . . Uprostřed korunovaný lev držící sekeru, znak řeznický a nad ním setřelý nápis.

6. Deska s nápisem již nečitelným, na znaku slabě zřetelný nějaký pták.

7. Náhrobník pískovcový, 0·82 *m* široký, 1·75 *m* vysoký, s nápisem kolem: Letha 1589 w patek posledni masopust . . . urozeny Girzik Sskor . . . Balbin z Worlicz . . . w Hradcy nad Labem. Uprostřed na renaissanční desce: Wym za giste zie wykupitel mug ziw geſt a zie . . . Pod nápisem tímto znak, jehož štít svisle půlený, v pravé půli půl orla pod korunkou, v levé svislé břevno uprostřed.

Obr. 47. Hradec Králové. Kalich č. 2. z chrámu sv. Ducha.

8. Deska pískovcová se setřelým nápisem; na znaku jest pouze znáti na pravé polovici na třech příčných břevnech po hvězdě, na levé vzpřímený lev.

9. Náhrobní deska z bělavého mramoru, 0·98 *m* široká a 1·65 *m* vysoká, není úplná, vrch schází; byla při poslední opravě chrámu nalezena pod trůnem biskupským. Uprostřed viděti spodní část berly biskupské a na okrajích nápis z ranně gotických majuskulí. Tyto jsou ve stejném

líci s plochou desky, půda mezi písmenami jest zasekána: 1 KALENDAS MARTII OBIIT IN CRISTO FAMILIARIS REGIS SVI REVERENDVS PATER HROZNATA PIAE MEMORIAE INCLITVS ABBAS . . . . . Památný tento náhrobník bezpochyby náležel Opatovickému opatu Hroznatovi (1332—1347).

Obr. 48. Hradec Králové. Ciborium z chrámu sv. Ducha.

10. Deska z bělavého mramoru 0·78 *m* široká a 1·65 *m* vysoká, ve vrchní polovici destička v renaissančním orámování; pod ní znak s přední polovicí jednorožce (Jiskrů ze Sobince).

11. Deska pískovcová 0·72 *m* široká a 1·62 *m* vysoká, dle částečně jen znatelného nápisů patřila Janovi mlad. Trmalovi z Toušic a na Humburku.

12. Náhrobník z pískovce s otřelým nápisem kolem, z kterého čitelno jen jméno: Kropacz z Drzewicze. . . . Ve štítu nese dvě překřížené tlapy medvědí.

13. Náhrobek pískovcový, 0·82 *m* široký a 1·76 *m* vysoký, s reliefem paní v otevřeném plášti a sepjatých rukou s modlitbami na prsou. Nápis kolem: . . . 1680 . . . nobilis domina Catharina . . . obiit in Domino I. 9 . . . bris. (Kateřiny Tejnecké z Újezdce.)

14. Náhrobník pískovcový 0·84 *m* široký a 1·76 *m* vysoký, s reliefem muže v plášti, s rukama na prsou sepjatýma. Nápis kolem: . . . 1680 praenobilis ac generosus D. Wenzeslaus . . . ugcze S. C. M. judex Reginae Hrad . . . (Václava Tejneckého z Újezdce.)

15. V dlažbě předsíně sakristie zapuštěna deska pískovcová s vypuklinami dvou ženských postav, s modlitebními knížkami v rukou. Jest to dle zlomku čitelného nápisu náhrobek manželky a dcery Wulteryna Plzenského, konšela Hradeckého.

16. Na severní zdi kapitulní sakristie zazděna deska z rudého pískovce, 1·04 *m* široká a 1·12 *m* vysoká, na níž čte se:

Epitaphium.

Letha 1596 w ponděli po S. Bartholoměgi to gest 26. dne srpna mezi 11 a 12 hodinau v sslechetně poctiwych ssedinach Slo. P. Bohuslav Vostatek Sen. a Měsste. M. Hrad. nad L. žiwot swug dokonal. Też letha 1603 we cztwrtek po pamatce početi p Marige 11. Decemb. w touž hodinu sslechetna P. Regina Manž. Geho mila žiwot swug dokonala gt. Gegichžto těla při tomto Chramu wedle sebe odpocziwagi oczekawage blahoslaweneho a radostneho wzkrzisseni.

Maudrosti w 3. kapi.

Sprawedliwych lidi dusse gsau w rukau Božich a nedotkne se gich ruka smrti.

Hodie mihi cras tibi.

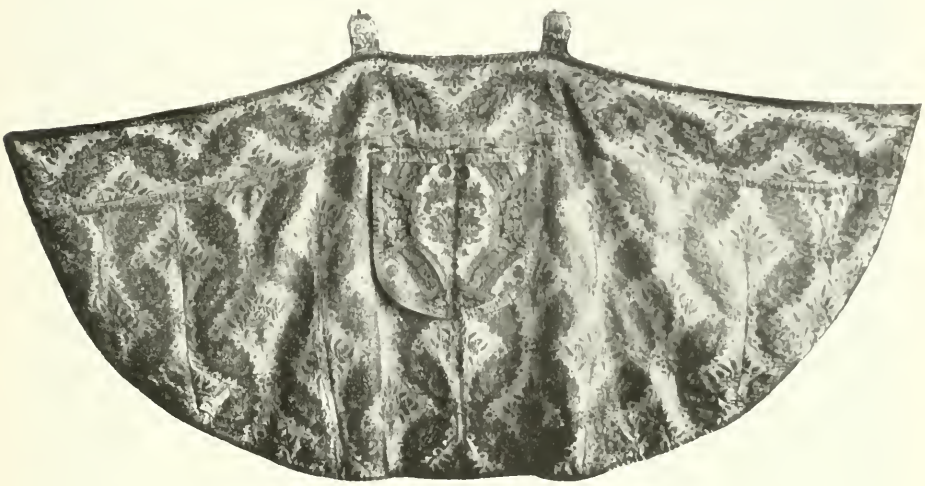

Obr. 49. Hradec Králové. Pluvial č. 2. z chrámu sv. Ducha.

Při severním vchodu do chrámu jsou zazděny:

17. Náhrobek z bílého mramoru, 0·99 *m* široký a 1·75 *m* vysoký, na němž v reliefu vytesána paní v závoji a krátkém plášti v sukni ornamentované, s dvěma dítkami; po krajích desky nápis: Letha 1599 w ponděly przed sw. Bartolomegem po 7 hodine porzżiwa P. Anna Kowandowa manżelka porzżiweho muże P. Girżika . . . ahy messtenina w hrad . . . nad Labem żiwot swug w K. P . . . weku magicże 27 . . . sm y dcera . . a tuto odporzżiwa ocżekawage z mrt . . .

Původně byl náhrobek ten na hřbitově u sv. Pavla, odkud byl při zakládání pevnosti odvezen sem.

18. Náhrobek zazděný na schodišti kůrovém, z bílého mramoru, 88 *cm* široký a 172 *cm* vysoký, s vypuklou postavou starce v dlouhém kožiše, v sepjatých rukou na prsou držícího modlitby. Na okrajích, kde druhdy bývá nápis, vytesán mělce ornament v slohu německé renaissance.

U pravé nohy znak, v jehož štítě dvě lví hlavy. Náhrobník tento pochází z meze XVI. a XVII. století a patřil některému Lvovickému z Lvovic.

19. Deska 100 *cm* široká a 208 *cm* vysoká, z bílého mramoru, s reliefem muže ve španělském kroji, držícího na prsou modlitební knihu.

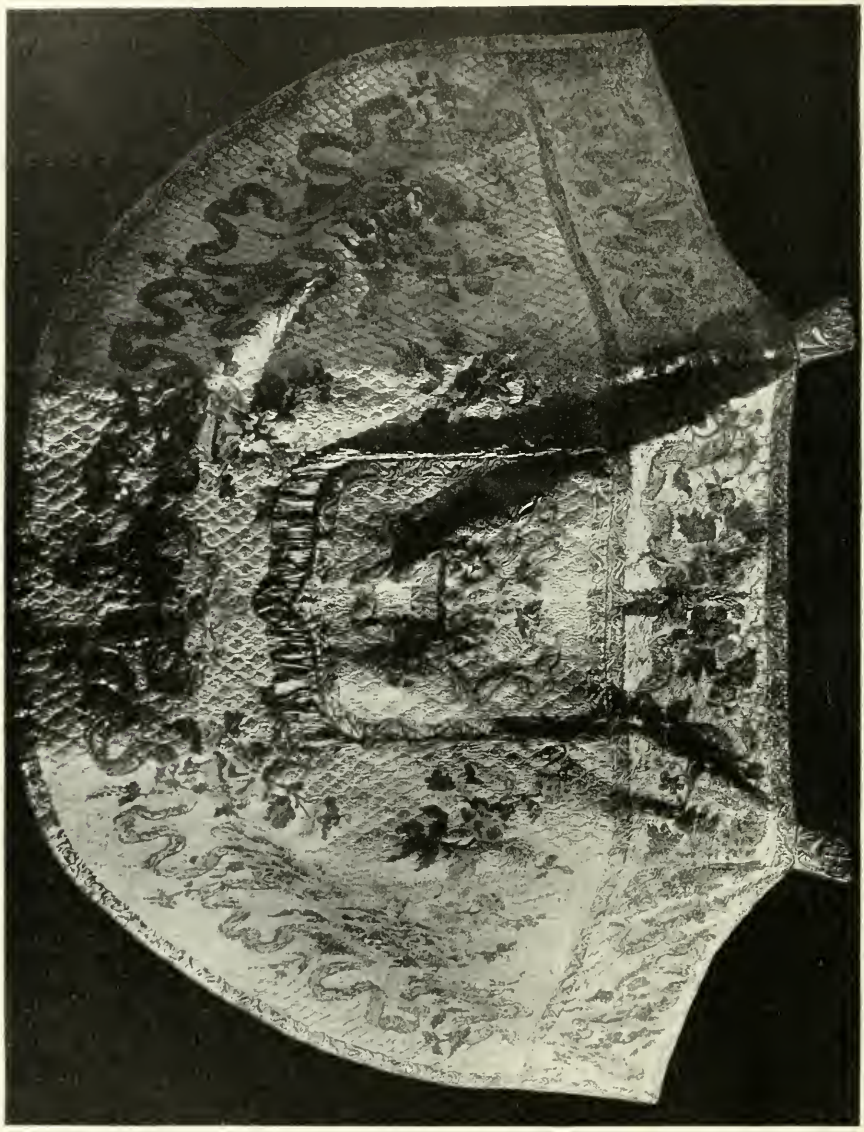

Obr. 50. Hradec Králové. Pluviál č. 3 z chrámu sv. Ducha.

U pravé nohy kupecký znak s kotvou a písmenami P a S. Cípy nad hlavou vyplněny hlavami andílků; na okrajích nápis: Letha panie 1584 w patek den pamatky Swateho Wita żiwot swog dokonal Slowutny Pan Pawel Strnad mieſtenin Mieſta Hradce nad Labem a tielo geho tute odpocziwagicz oczekawa budaucżyho weſeleho Wzkriſſenij.

Uvnitř kostela jsou zazděny pod kruchtou:

20. Pískovcová deska 75 *cm* široká, 150 *cm* vysoká, svrchem polokruhová, u prostřed infule s berlou a pod ní nápis: Augustino Helfert, Capituli Decano, Consistorii Praesidi, viro discreto in negotiis gravi vigili,

Obr. 51. Hradec Králové. Ornát č. 3. z chrámu sv. Ducha.

solerti, facili, prompto, notis immortali dioeceseos decori, animo integerrimo die 20. aprilis nato 1757 die 8. Feb. 1810 mortuo posuit gratus Maria Thadaeus Episcopus.

21. Blíže předešlého zapuštěn v dlažbě úlomek desky mramorové 150 *cm* široké a 150 *cm* dlouhé. Deska jest hladká a měla kolem nápis z majuskulí ranně gotických, z něhož čitelno pouze:

. . . . S . . C . . C . . IXXX . . . . MORS.

Pochází z 1. polovice XIV. století.

V jižní lodi zasazena deska z bělavého mramoru 115 *cm* široká a 222 *cm* vysoká; ve vrchní části erb, v jehož svisle děleném štítu v pravé polovici relief muže, v levé draka na příčném břevně. Kolem nápis: Letha Paně M D C XIIII (1614) měsycze czerwencze dne xiii Vrozena Pani Dorota Kreuczhejmowa z Czeilberka žiwot swug w Panu dokonala a w tomto mistě gest pochowana Vczekawagicze z Mrtwych blahoslaweneho wzkrizssenij.

Pod nápisem jest v renaissanční kartuši latinská báseň zvěstující, že náhrobek dal poříditi choť zvěčnělé Leonhard Kreutzheim z Ipshofen filosofie a medicinae doktor.

Za hlavním oltářem zazděn železný náhrobek biskupa Karla Hanla, svob. pána z Kirchtreu, † 14. října 1874. Proti kazatelně stojí pomník od F. bar. Schmidta z Vídně na pamět vojínů padlých, ve válce r. 1866.

Zvonů jest sedm; na věži severní visí tři:

1. Orel (též Michael zván) má v průměru 176 *cm*, výšky 132 *cm* a jest zcela hladký. Pod korunou nápis: verge̅te anno gesu ab incar̅cio̅e · m · cccc · xx · vl · que̅ hradez̅eses ageba̅t molestu̅ ex corrupti̅e aeris hui-at̅b̅s pestem hom̅b̅s attulit maxi̅e dieb̅z s̅b cane co̅ita̅te mag̅ inu̅dat̅oe urb̅s in circuitu d̅m prata mi̅me visa s̅nt senatores d̅ct̅e urb̅: cora̅ se vo̅tis canulato̅ib̅s a̅drea dicto žaczek et wenceslao s̅bi com̅te fusi̅em istius ca̅pa̅e admiser̅t i̅ ho̅re̅ dei o̅ipote̅tis beate̅ mariae v̅gn̅s suique nom̅is pro decore.

2. Dominikán (Leopold) má v průměru 93 *cm*, výšky 80 *cm*, jest též hladký. Pod korunou nápis: Leta tisycieho cstyrsteho usmdesateho pateho tento zvon lit gest panu bohu ke czti a chwale.

3. Činčál (Cecilie) visí v okně severním, má v průměru 65 *cm*, výšky 52 *cm*. Pod korunou a na dolním okraji vinou se pásy z ovocných festonů. Na plášti nápis: Anno Domini MCCCCXCVI haec campana fusa est ad laudem Dei et Pragae a. D. MDCCCXVII die XXIII Jvlii refvsa a Carolo Bellmann.

Na jižní věži visí v I. patře:

4. Nový zvon (Klement) mající v průměru 119 *cm*, výšky 100 *cm*. Na plášti zobrazen na jedné straně v maličkém reliefu Kristus na kříži s P. Marií a sv. Janem. Na druhé straně jest P. Maria s Ježíškem. Pod korunou nápis: hoc opus conflatum est pernobile atque insigne ad lau paracliti per andream dictum zaczek civem hujus urbis famosissime completum est atque perfectum mense octobri.

V druhém patře visí:

5. Žebrák (Václav), jenž má v průměru 146 *cm* a výšky 115 *cm*. Pod korunou dvojřádkový nápis: LETA · PANIE · M · D · XXXVIII · SLIT · ZWON · KE · CZTI · A · CHWALE · PANV · BOHV · Y · PANNIE MARYGY · Y · WSSY · RZYSSI · NEBESKE · ZA · PANA YANA |

STRAKY · HOSPODARZE · MIESTA ZKKRZE MATƎ (sic) · GE · SSPICZE · KONWARZƎ(!) · A · MIKVLASSE · LORMAYSTRA(!) · BRATRA GEHO : BVD · Z · TOHO · PAN · BVH · POCHWALEN ·

Mezi oběma řádkama a při spodním okraji vine se úzký proužek ornamentální (renaissanční) a pod nápisem arkatura z lilií dolů obrácených. Zvon tento byl lit původně po vyhoření jižní věže roku 1509, při požáru následkem udeření blesku r. 1533 se rozlil a r. 1538 byl přelit

Nad presbytářem visí:

6. Umíráček (Barbora) přelitý r. 1875 od *Jos. Schneidra* v Hradci Králové. Původní zvon, jenž r. 1875 praskl, měl nápis: Sit nomen Domini benedictum Anno Domini 1695.

Ve štítu nad kanovnickou sakristií visí zvon:

7. Cecilka (Cecilie) (nepřístupný) má nápis: Omnis qui invocaverit nomen Domini salvus erit. Anno 1680. — Urozena Pani Veronika Marssalova rozena Zakowa z Drahobegle. Urozena Pani Alžběta Polexina vdova Rotenbachowa rozena Dobrzenska z Dobrzenicz.

KAPLE SV. KLIMENTA S »BÍLOU« VĚŽÍ.

K. V. Zap, Kaple sv. Klimenta, Pam. arch. III. 184.

Nejstarším kostelem v Hradci Králové byla kaple sv. Klimenta, bývší vystavěna v době zavedení křesťanství do Čech. Farním kostelem přestala býti, když vystavěn byl na počátku XIV. století chrám sv. Ducha, stojící přes ulici naproti ní. Při požáru města r. 1339 kaple sv. Klimena nepochybně vyhořela a byla v gotickém slohu z cihel »na režno« znovu vystavěna. (Zbytek této stavby zachován na rohu u »bílé věže«.) V XVI. a XVII. stol. nazývá se »starou«, též »Českou kaplí«, poněvadž před husitskými válkami v ní konaly se služby boží pro Čechy a v kostele sv. Ducha pro Němce. Již v XVI. st. ale nekonaly se v kapli sv. Klimenta pobožnosti, neboť sloužila za skladiště soli. V r. 1574 přistavěla obec ke kapli bílou věž tím způsobem, že jihozápadní roh kaple byl zbořen a na jeho místo postavena věž. R. 1680 byly z kaple sv. Kl. uložené tam vojenské nástroje odstraněny a kaple rok na to opravena a původnímu účelu vrácena. (Obr. 52.)

Obr. 52. Hradec Králové. Půdorys Bílé věže s kapli sv. Klimenta.

Biskup Adam hrabě Vratislav z Mitrovic dal stavbu gotickou sboříti a postavil svým nákladem na její místě r. 1714 novou kapli. Roku 1716 byla na báň připevněna papežská tiara a 23. listopadu r. 1717 sloužena v kapli první mše sv.

Nyní jeví se kaple sv. Klimenta zevně jako barokní budova obdélná, 17·30 *m* dlouhá, 12·70 *m* široká, s otupenými rohy a po obou podélných

stranách s risality. Kamenná a omítaná stavba kryta osmibokou kopulí plechem pobitou, kteráž nese zděnou, rovněž osmibokou lucernu, menší báni zakončenou. Na vrcholu vztyčena veliká, pozlacená papežská tiara, podepřená dvěma klíči.

Vchod vede bilou věží (viz tam). Okna jsou dvě veliká v podélných výstupcích, svrchem půlkruhová. Kamenné obruby opírají se o podokenní římsu, nesenou 2 konsolkami. Nad okny jsou risality zakončeny rovnými štíty. Ve válci lucerny jest osm vrchem půlkruhem přepásaných oken. —

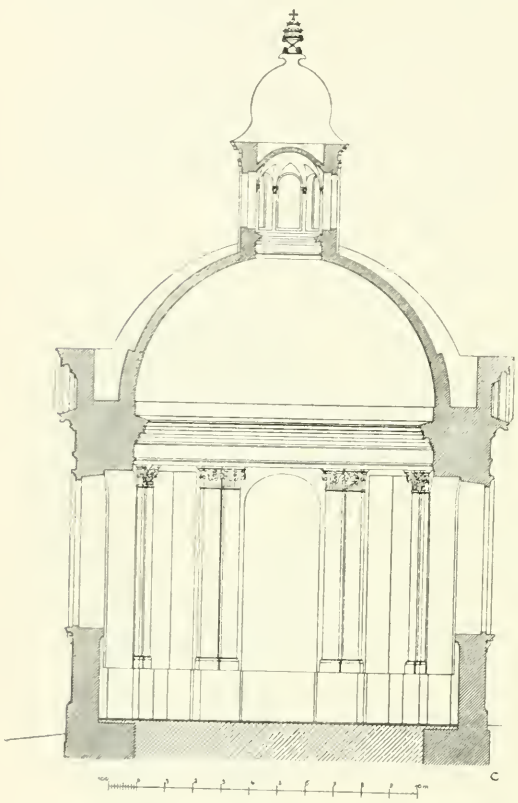

Obr. 53. Hradec Králové. Příčný řez kaplí sv. Klimenta.

Vnitřek jest velmi ladných poměrů; na elliptickém půdoryse, jehož délky os jsou 10·65 *m* a 13·65 *m*, zvedá se osm párů sdružených jonských pilastrů nesoucích kladí 1·65 *m* vysoké, z architrávu, hladkého vlysu a římsy barokně profilované. Prostor nad celou kaplí sklenut elliptickou kopulí, ve vrcholu otevřenou pro lucernu ve výšce 16·35 *m*. Mezi pilastry jest osm výklenků, svrchem elliptickým pásem překlenutých, z nich v jednom jest vchod, ve dvou příčných okna. Nad vchodem a dvěma nejbližšími výklenky sklenuta jest kruchta do lunet; po každé straně lunety podporuje klenbu konsola, pěkného barokního tvaru.

Lucerna sklenuta jest rovněž báňovitě s osmi lunetkami nad okny. (Obr. 53.)

Výprava barokní. Na hlavním oltáři zavěšen obraz sv. Klimenta, v zlaceném rámci, kolem něhož sedí šest andělíčků pěkně řezaných. Obraz sám jest ceny prostřední.

Na bokovém oltáři na epištolní straně stojí nejvýše skleněná rakev, ozdobně okovaná, chovající ostatky sv. Klimenta.

Na protějším oltáři jest u prostřed dřevěná, polychromovaná Pietà, 78 *cm* vysoká, slušně řezaná, z první polovice XVIII. století.

Křížová cesta, 14 obrazů v rámcích se zlacenými rokokovými nástavky. Malby jsou celkem správně kresleny, v realistickém pojetí a byly pořízeny r. 1766 pro kostel sv. Ducha; v letech 1780—1793 byly sem přeneseny.

Kutá raménka pod křížovou cestou, šest kusů, 93 *cm* dlouhých, jsou výborné práce z druhé polovice XVIII. století. (Obr. 54.)

BÍLÁ VĚŽ.

Již po ulití velkého zvonu »Augustina« v roce 1509 vznikl v obci Královéhradecké úmysl, postaviti pro něj vysokou věž, která by i za hlásku sloužila. Dali k tomu účelu lámati kámen ve skále »pana Bavora« (z Hustiřan?) a v boudě pod Pražskou branou skládati.

Pro nastalé však půtky mezi stavem panským a městským a pak pro pokutování měst po roce 1547 došlo k stavbě až v roce 1574, kdy věž dostavěna až po první pasovou římsu.

R. 1579 dostavěno bylo čtvrté patro a r. 1580 páté s klenutými komůrkami pro hodiny, pak kamenný ochoz se světničkou pro hlásného. Pro nedostatek peněz přikryta věž zatím dřevěnou střechou.

Obr. 54. Hradec Králové. Kované raménko v kostele sv. Klimenta.

Stavbu prováděli vlašský mistr *Burian*, kameník, kterýž pracoval též na okenních ozdobách a Burian Vlach zedník. Zhotovení podlah, hranice pro zvon a vyzdvižení prvního krovu svěřeno mistru *Petrovi* z Mladé Boleslavi.

Zvon Augustin vytažen na věž 22. května 1581.

R. 1585 postaven nový krov a na něm měděná báň s pozlacenou hvězdou.

K hodinám na orloj lil zvonař královéhradecký *Eliáš* třikráte cymbál, který po každé nebyl od rady města přijat jako nepodařený; na to svěřeno ulití cymbálu mistru *Vavřincovi*, hodináři na Novém městě Pražském, který hodiny do bílé věže zřídil. Vážil 19 českých centů a byl r. 1591 na věž vytažen.

R. 1596 pobíjel věž bílým plechem *Pekař* z Pardubic, Vlach *Antonín Delbot* dělal druhou světničku v rohu ochozu, který znova vydláždil tesanými deskami. Vlach *Josef* obkládal jiné části věže kvádry.

Staročeský orloj časem sešel a byl r. 1829 nahražen hodinami od mechanika *Frant. Božka* z Prahy.

V roce 1839 počala se báň věže povážlivě kloniti, i byla snešena, novou nahražena a plechem pobita.

Bílá věž, stojící v jižním průčelí kaple sv. Klimenta, jest renaissanční stavba celá z tesaných kvádrů, vystavěná na půdorysu 10 × 10 *m* dlouhém a širokém do výše 48 *m*, v šesti patrech.

Vnitřek věže jest přístupný vchodem na východní straně, v malém obdélném přístavku, kterým vstoupí se točitým schodištěm do druhého patra věže, ve které vedou dřevěné schody až do bývalého bytu hlásného a otevřeného ochozu pod střechou.

Hlavní vchod do kaple sv. Klimenta, 2·70 × 3·35 *m* ve světlosti, prolomen na jižní straně Bílé věže. Ostění vchodu, poněkud z líce zdiva věže vystupující, jest v polokruhu překlenuto a pěkně profilovanou římsou kryto. V závěrníku vytesáno datum: 1 · 5 · 7 · 4, a v cípech nad patkami oblouku vyčnívají dvě kartuše; v jedné jest v reliefu znak zemský (lev), v druhé znak Hradce Králové (G). Nad vchodem provedeno v kameni heslo cís. Maxmiliana: DEVS PROVIDEBIT VIGILANDVM TAMEN. (Obr. 55.)

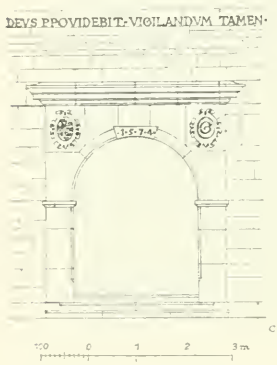

Obr. 55. Hradec Králové. Portál do »Bílé« věže.

V třetím patře jsou zdi věže prolomeny na každé straně menším oknem, gotickým obloukem uzavřeným. Pod římsou jest znak s deskou bez nápisu. Fr. Švenda se domníval, že jest to znak Jiříka Velíka ze Šonova, dvorského sudí, † 1568, který si asi o stavbu nějakých zásluh získal.

Ve čtvrtém patře jest v každé straně velké okno svrchem též hrotitým obloukem překlenuté, jež vyplněno jest nad patkami renaissanční kružbou válečkového profilu, složenou ze dvou gotických obloučků a kruhu v prostřed. Kružba jest podporována po stranách poloslouby a uprostřed volným sloupkem toskánského řádu, na podstavcích.

V pátém patře jsou umístěny veliké ciferníky a hmotnou stavbu korunuje silně vyložená římsa, jejíž desku nesou renaissanční konsoly.

V šestém patře jest otevřený ochoz kamenný, nesený na každé straně pěti toskánskými sloupky na podstavcích.

Střecha, celá bílým plechem pobitá, přechází ze čtyřstěnu v osmibokou cibulovou báň s lucernou, krytou profilovanou stanovou stříškou. Výška střechy až po hvězdu nad makovicí činí 20·73 *m*.

Na východní straně věže zachoval se zbytek bývalé stavby kaple sv. Klimenta z r. 1339. Záleží z cihelného režného zdiva, roh tvořícího, s opěrným pilířem v úhlopříčném směru; pilíř má nízký, kamenný trnož, šikou skosený, jest o jednom odstupci a zabíhá svrchem šikmo do rohu zdi. Odstupce i vrchní ukončení jsou z kamene a v předu opatřeny okapní gotickou římsičkou.

Vedle pilíře jsou patrny stopy ostění portálového, záležející ze čtyř válečků na ploše na venek se rozvírající. Válečky jsou z pálené hlíny a stáčejí se v oblouk, který přerušen jest zdivem Bílé věže.

Zvon Augustin visí ve čtvrtém patře Bílé věže; jest 1·69 *m* vysoký a má 2·06 *m* ve spodním průměru. Byl slit r. 1508 společným nákladem rady města a měšťanů Hradeckých, jak svědčí nápis pod korunou:

In honorem magnificentiamque conclipotentis dei genitricis verbi dei virginis almae atque lanctorum omnium at gloriam et laudem hor opus insigne praenobile fusum ac constitutum est impensis alma dominorum magistri civium consulum totiusque famosae civitatis hradecensis per me andream dictum ʒaczek anno X. D. I. 15 VIII protoconsule ioanne wiedhel victrico ioanne dicto karasek.

Plášť jest hladký.

KOSTEL NANEBEVZETÍ PANNY MARIE.

K. J. z Bienenberka, Geschichte der Stadt Königgrätz 232—318. — Dr. J. N. Eiselt, Die Jesuiten in Königgrätz 7, 8, 12—17 a Königgrätz in der Vorzeit und Gegenwart 68—93. — Fr. Švenda, Třetí měděný obraz Hradce Kr., s. II., 122—125, 169—171, 176—179. — J. Svoboda, Z kraje Hradeckého, 89—92. — J. L. Solař, Dějepis Hradce Kr., 50. — Pamětní kniha Hradce Kr., 254—297. — L. Domečka, Kostel Panny Marie v Hradci Král. Ratibor 1900 č. 32 a 33.

Chrám tento, nyní bohoslužbám vojenské posádky sloužící, stojí uprostřed jižní strany Velkého náměstí a tvořil druhdy východní křídlo jesuitské koleje. Vystavěn byl Jesuity v letech 1654—1666 hlavně z odkazu Kašpara svobodného pána z Grammů, na místě čtyř domů.

Návrh i provedení jest dílem mistra *Karla Luraga,* kterýž za práci svoji dostal 9000 rýnských.

Kostel vyhořel roku 1760, byv dříve pruskými kozáky vyloupen; již r. 1765 byl však znovuzřízen. Po zrušení řádu Jesuitů r. 1773 ustanoven jako garnisonní.

Během času sešlý kostel opravován byl r. 1857, při čemž vypukl na střeše kopule požár, jemuž padly za oběť obě věže i střecha. Tehdy roztavily se také dva zvony částečně a jeden zcela.

K jihu kněžištěm obrácená trojlodní stavba, omítaná, má v západním průčelí dvě věže a nad presbytáří na báňové střeše osmibokou věž s lucernou. (Obr. 56.)

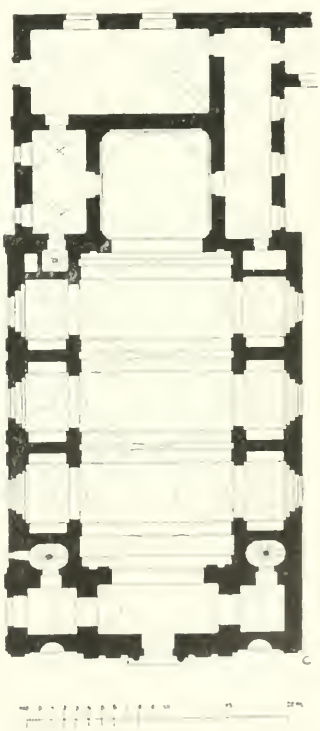

Obr. 56. Hradec Králové. Půdorys kostela P. Marie.

Jednopatrové západní průčelí oživeno pilastry, při věžích jednoduchými, na

meziokenních pilířích sdruženými. Trnožní římsa obíhá kol celé stavby v profilu patek pilastrových, a to jak v přízemí, tak v I. patře. V přízemí jsou pilastry řádu toskánského, v prvém patře řádu jonského, a odděleny silnou římsou pásovou s vlysem i architravem. Hlavice jonské jsou vysoké

Obr. 57. Hradec Králové. Pohled na kostel P. Marie.

a mají od voluty k volutě napjatý feston, ze šátku utvořený. Stavbu končí mohutná římsa, tažená, s kamennou deskou.

V západním průčelí vystupuje mělký risalit v šířce střední lodi chrámové před líc obou věží, které jsou zdobeny v přízemí i v patře půlkruhovými výklenky, v nichž postaveny r. 1704 poněkud krátké sochy jesuitských čtyř světců: sv. Ignáce, sv. Frant. Xav., sv. Aloisia a sv. Stanislava.

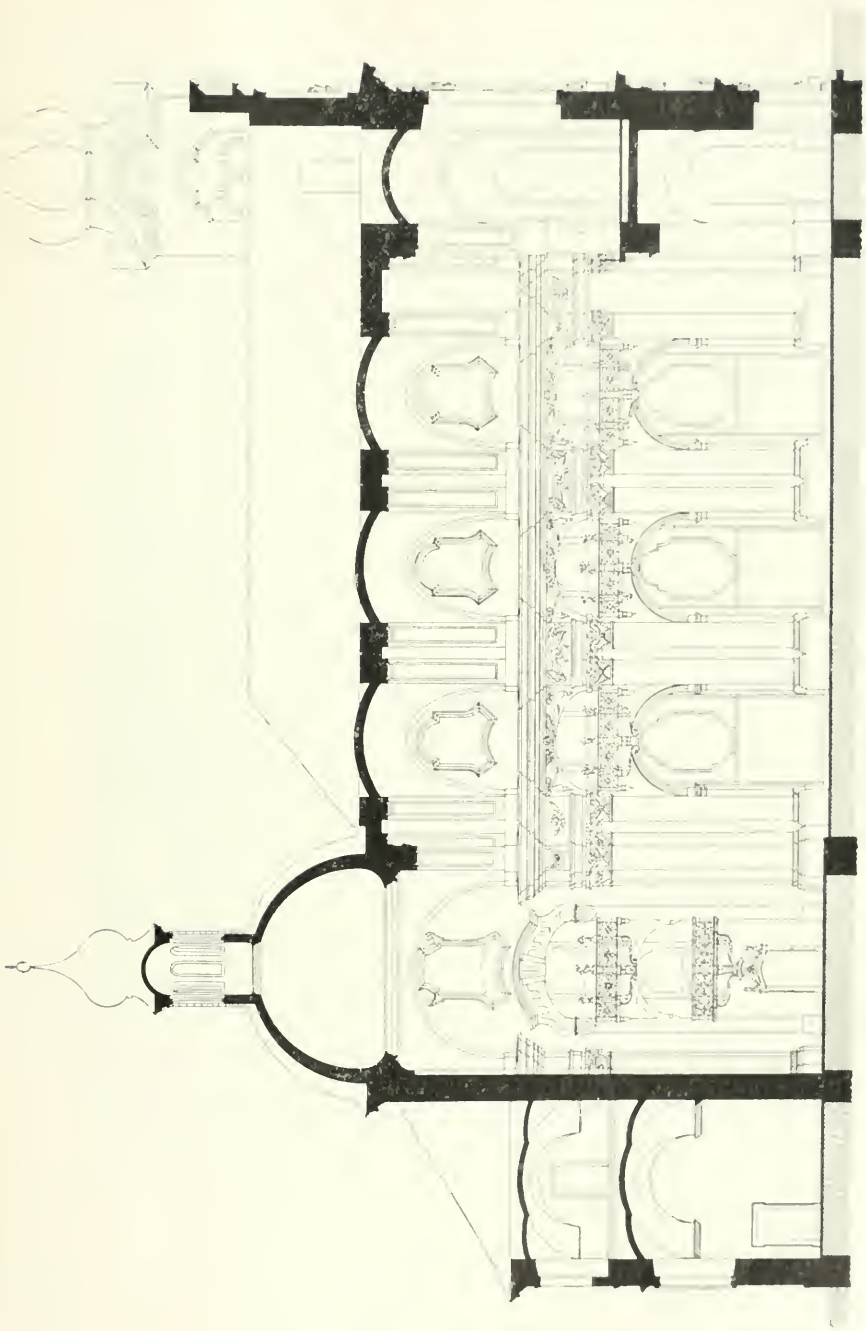

Obr. 58. Hradec Králové. Podélný řez kostela P. Marie.

Střed façády vyznačen pěkným portálem na jonských tříčtvrtních sloupech. Římsa, nad hlavicemi sloupů zalomená, končí kusým štítem, s kartuší uprostřed.

Dvéře jsou pobité plechem, přes který jsou přibity na příč úzké pásky. V kosočtvercových polích upevněny pěkné růžice. Střední lišta pokryta prosekávaným ornamentem. Pod nadpražím datum: 1713.

Nad portálem prolomena průčelní zeď barokně vykrajovaným oknem s vlnitou římsou a ostěním, jež stáčí se v rozích v závity. V kartuši nápis:

+
MDCLVI Deo et divae in coelos IHS assumptae sacrum.

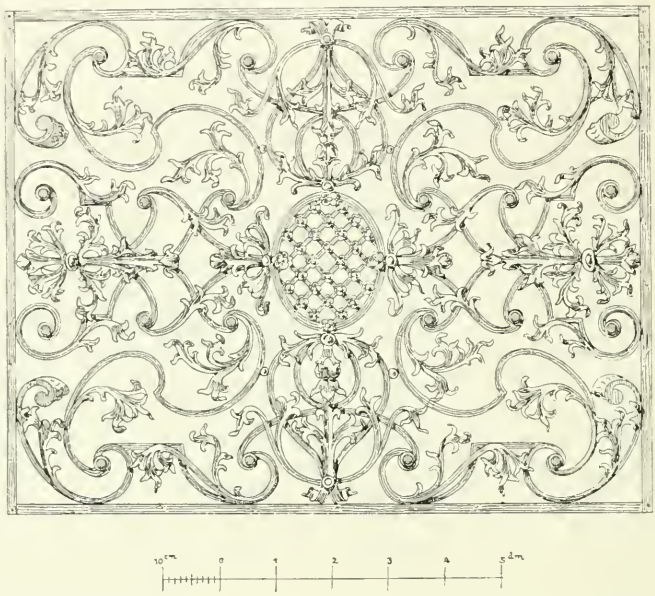

Obr. 59. Hradec Králové. Kostel P. Marie: Jedna z mříží na oratořích v presbytáři.

Štít západního průčelí stojí nad hlavní římsou na nízkém patře, jehož trnož tvoří plná attika, vroubená po každé straně velkou volutou a vásou. Římsa štítu nesena jest dvěma páry mělkých lesén a končí vysokým tympanonem o rovných ramenech.

Nízká střecha nad hlavní lodí, jakož i báň nad presbytáří jsou břidlou pokryty.

Věže vyčnívají nad façadu o jedno patro; v obou jest na třech stranách po sdruženém okně, půlkruhem uzavřeném. Hlavní římsa věží vytočena uprostřed každé strany v polokruh, nese břidlou pobité cibulové báně, přecházející z čtyřbokého půdorysu v osmistěn s lucernami, šindelem krytými. (Obr. 57.)

Bokové façady jsou rovněž jednopatrové, ale nižší než západní průčelí. Patra nad bočními loděmi jsou tvořena nad vnitřními galleriemi

a kryta nízkými poloviční střechami, nad kterými jest hlavní loď ještě o patro zvýšena. Celé stranní průčelí děleno v přízemí i v patře na pět os okenních, krom věže a okének do schodiště, vsunutého mezi bokovou loď

Obr. 60. Hradec Králové. Vnitřek kostela P. Marie.

a věž. Okna jsou barokně skrojená, v přízemí větší a jiného tvaru, než v prvém patře bokových lodí a v druhém patře střední lodi.

Krom hlavního vchodu jsou ještě dva vchody; jeden na východní straně do kaple sv. Josefa za kněžištěm a druhý ze sakristie do bý-

valé koleje vedoucí. Onen jest v kamenném ostění s kartuší uprostřed rovného nadpraží. Nad tímto prohlouben výklenek pro sochu, lasturou ukončený.

Vnitřek kostela působí neobyčejně příznivě bohatě členitou architekturou a ladnými poměry při značných rozměrech. (Obr. 58.) Měří celý kostel délky 39·80 *m* a šířky 20·50 *m*. Hlavním vchodem vstoupí se do jakési předsíně 9·70 *m* dlouhé a 3·60 *m* široké, kterou tvoří travé mezi věžemi, nad níž jest kruchta umístěna. Půlkruhovým obloukem otvírá se tato předsíň, jež jest sklenuta valenou klenbou s lunetami, do střední lodi. Tato jest 24·40 *m* dlouhá, 12·20 *m* široká, 20·30 *m* vysoká a rozdělena čtyřmi páry korintských pilastrů na tři pole, českými klenbami sklenuté. Podélní zdi jsou prolomeny v přízemí třemi páry půlkruhových oblouků do bokových lodí a nad nimi oblouky elliptickými, které vedou do gallerií nad bokovými loděmi. Poprsníky gallerií jsou 9·10 *m* nad dlažbou lodi, balkonovitě do kostela vyduty a opatřeny znamenitě komponovanými kovanými mřížemi. Dle tvaru a techniky práce byly mříže ve třech obdobích dělány.

Bokové lodi jsou rozděleny ve tři páry kaplí po 4·64 *m* dlouhých a 3·37 *m* širokých, zaklenutých českými klenbami a oddělených od hlavní lodi zdmi 80 *cm* silnými.

Půlkruhový vítězný oblouk dělí loď od kněžiště, jež stojí na čtvercovém půdorysu, o stranách 9 *m* dlouhých. Kouty jsou okoseny korintskými lesenami, nad jejichž římsou, ve výši 13·50 *m* nad dlažbou, vyklenuty jsou pendentivy, nesoucí kulatou báň, jejíž vrchol otevřen do osmiboké lucerny, kryté plochou kopulí. Výška od dlažby až po klenbu lucerny jest okolo 30 *m*.

Na jižní a severní straně presbytáře jsou zdi prolomeny dvěma oblouky nad sebou. Ve vrchním jest gallerie, ve výši oné nad bokovými loděmi a pod ní jsou na obou stranách oratoře, které mají zábradlí také balkonovitě do kostela vystupující a pěknou kutou mříží opatřené, pochodící z r. 1739. (Obr. 59.)

Sakristie jest na jižní straně kněžiště; jest to chodba 3·60 *m* široká a 17 *m* dlouhá, zaklenutá valenou klenbou s lunetami.

Za presbytáří jest kaple sv. Josefa, přístupná na severní straně kněžiště, sloužívší druhdy také co sakristie. Kaple jest 7 *m* široká a 14·20 *m* dlouhá a zaklenutá klášterní klenbou s lunetami. Nad vchodem na severní straně zřízena kruchta, přístupna z oratoře severní. Nad kaplí jest nižší síň stejného s ní půdorysu i tvaru, jež nyní jest městskou spisovnou a která druhdy klášterním účelům sloužila.

Výprava z XVIII. stol. jest bohatá a vkusná. (Obr. 60.)

Hlavní oltář záleží ze stolu a tabernakula v předu postaveného a z malované sloupové architektury, zaujímající celou jižní stěnu kněžiště. Uprostřed visí velký obraz na plátně, »nanebevzetí P. Marie«, malovaný r. 1765 *S. Jos. Kramolínem* a *Kristianem Noldingrem*. Oltář oddělen od

lodi výborně kovanou mříži. Pod hlavním oltářem jest hrobka, v níž leží zakladatel koleje jesuitské Jan Jos. hr. z Oppersdorfu.

Bokové oltáře jsou s jedinou výjimkou z umělého mramoru a byly zřízeny po požáru r. 1762.

Obr. 61. Hradec Králové. Kostel P. Marie. Oltář sv. Ignáce s obrazem od F. Brandla.

Na epištolní straně:

1. Proti kazatelně oltář sv. Aloisia s obrázkem téhož svatého, velmi sešlým.

V kaplích na téže straně jsou:

2. Oltář sv. Františka Xav. s pěkným obrazem téhož světce uprostřed. Kolem sochy sv. Jana z Tov. J., sv. Pavla a sv. Ondřeje. Na klenbě freskový obraz ze života sv. Františka X.

3. Oltář s malým obrázkem sv. Jana Nep., nevalné ceny. Kolem sochy sv. Václava a sv. Ludmily. Na klenbě obraz ze života sv. Theodora.
4. Oltář s obrazem ukřižovaného Krista, pod nímž stojí Matka Boží; slušné práce. Kolem sochy sv. Jana a Máří Magd. Nahoře obraz sv. Veroniky. Na klenbě freskový obraz představuje anděly, svolávající k poslednímu soudu.
5. Oltář sedmibolestné Matky Boží s řezanou Pietou, slabé práce.

Na evangelijní straně:

6. Oltář s obrazem, představujícím glorifikaci sv. Ignáce z L. v sloupkové dřevěné architektuře. Obraz — výborné dílo od P. Brandla — i oltář jsou jediným z původní výpravy chrámu. (Obr. 61.) Na klenbě fresko představuje zjevení se Krista sv. Ignáci, nevalné ceny. Na stěně visí tvrdě malovaný olejový obraz téhož výjevu, z r. 1638 od *J. Haringa.*
7. Oltář s malým obrázkem sv. Anny, učící P. Marii, ve středu, slabé práce; vedle sochy sv. Jáchyma a sv. Alžběty. Na klenbě obraz P. Marie jako ochranitelky města Kr. Hradce, kteréž město vymalováno v pozadí.
8. Oltář s živě malovaným pěkným obrazem uprostřed, představujícím smrt sv. Barbory. Nad ním malý obraz představuje smrt sv. Stanislava Kostky. Vedle stojí slušně řezané sochy dvou světic. Na stěně visí olejový obraz: Zasnoubení P. Marie se sv. Josefem, dobrý v kresbě i v koloritu.

V poslední kapli severní visí obraz sv. Jana Nep. od *P. Brandla,* 3·65 *m* vysoký a 2·30 *m* široký, jemuž andělé z oblak podávají palmu. Dole klečící anděl ukazuje k lebce. Tento obraz druhdy visel na hlavním oltáři kostela sv. Jana N. v Hradci Kr. a byl před opravou tohoto kostela sňat a zde nevhodně pověšen.

Výborná komposice i výrazy osob, těžký kolorit.

Kazatelna z umělého mramoru, zdobená ve dveřích obrazem sv. Stanislava Kostky a na zábradlí pozlacenými pěknými sochami víry, naděje a lásky, jest velmi dobré dílo barokní z druhé polovice XVII. stol.

Varhany vynikají architektonickým článkováním a jsou pěknými řezbami, též figurálními zdobeny.

Pod kruchtou stojí dvě vykládané zpovědnice, s malými zlacenými reliefy nad středním otvorem, představujícími návrat ztraceného syna a poutníka, spěchajícího do kostela.

Pod křížovou cestou, malovanou *Klemensem,* jest 15 pěkných kutých ramének, 0·80 *m* dlouhých, rokokových, z konce XVIII. století.

Pod střední lodí je hrobka, v níž pohřben jest zakladatel kostela Kašpar z Grammů s dcerou a Rud. Bedřich z Vinoře.

V sakristii severní visí podobizny: 1. Bedřicha hrab. z Oppersdorfu. 2. Prvního rektora koleje A. Kravarského. 3. Provinciala P. Petra Panovky a 4. Kašpara svob. pána z Grammů.

V konventu chová se socha P. Marie Kladské s Ježíškem 1·80 *m* vysoká, zlacená, obstojně řezaná. Byla pořízena na památku vítězství Ferdinanda III. nad Švédy roku 1641 kanovníkem Martinem Karasem z Rosenfeldu a stávala do r. 1788 na hlavním oltáři v chrámě sv. Ducha v Hradci Králové.

V kapli sv. Josefa, přiléhající ku kostelu na jižní straně, visí na hlavním oltáři, jehož malba na zdi provedena byla Jos. *Kramolínem*, obraz sv. Josefa bez ceny a po zdech 22 obrazů 122×222 *cm* velkých, představujících život sv. Aloisia, malovaných Ig. *Rabem*. Běžné práce.

Monstrance stříbrná, paprsková, 78 *cm* vysoká, v průměru paprsků 36 *cm*, nohy 23×26 *cm*. Na oválné noze, tlačeným barokním ornamentem pokryté, vztýčen stonek s nodem, zdobeným vínem. Kolem středu krásný rámec, posázený routami a drahokamy. Na paprscích větévky z rout a nahoře kříž, posázený rubíny a routami. Značky:

Výborná práce v komposici i provedení. (Obr. 62.)

Obr. 62. Hradec Králové. Monstrance v kostele P. Marie.

Kalich č. 1., stříbrný a zlacený, 24 *cm* vysoký, 17 *cm* v průměru nožky a 9 *cm* v průměru číše široký. Na šestidílné noze pásek z festonů, mezi nimiž zasazeny tři amethysty a tři almandiny. Nad těmito vytlačeny tři stříbrné medailony a tři poprsí s nápisy: s. Franciscus Xav., s. Franciscus Hieronimus a s. Franciscus Joannes. Ořech jest barokně profilovaný a na číšce vytlačeny ve třech vypuklinách festony; ostatek spodku číše

vyplněn barokním ornamentem. Celek velmi úhledný, dobré práce z polovice XVIII. století. Značka otřelá.

Kalich č. 2., stříbrný a zlacený, barokní, 25 *cm* vysoký, v průměru nožky 16 *cm*, v průměru číšky 9·5 *cm* široký. Na oblé noze, pokryté vypuklými tlačenými ornamenty, zvedá se na kulatém stonku trojdílný ořech. Spodek číšky pokryt ornamentem téhož motivu, jako jest na noze. Dobrá, ač hrubší práce z druhé polovice XVIII. stol.

Kalich č. 3., stříbrný a zlacený, 30 *cm* vysoký, v průměru nohy 19 a číše 11 *cm* široký. Na šestidílné kulaté noze střídají se poprsí andílků s P. Marií, sv. Janem mil. a sv. Janem Křt. Na spodku číšky opět střídavě poprsí andílků s poprsími P. Ježíše, sv. Petra a sv. Pavla. Na noze nápis:

Vovit Joannes Bednářík civis Reg Hradec Ecclesiae B. M. V. 1857.

Pacifikal stříbrný, barokní, 32 *cm* vysoký, 18 *cm* široký, stojí na oválné čtyřdílné noze, jejíž průměry jsou 11·5 *cm* a 17 *cm*. V každém ze čtyř polí jest ornament z barokních rozvilin, kterýž opakuje se i ve středech trojlistého ukončení ramen kříže, v nichž je vsazen v každém český granát. Na kříži, v předu zlaceném, visí Kristus v paprscích. V zadu kříže sv. ostatky. Celek má pěkné poměry.

Zvony. Na západní věži visí tři:

1. V průměru 126 *cm*, výšky 112 *cm*, jest pokryt reliefy, a to sv. Ignáce s nápisem:

VIRGINI DEI PARÆ SACR

a:

QVAM VTI et RELIQVAS
R. P. PETRVS PANOWKA
PROV BOHE. SOC. JESV MODERATOR
F. F. AD. 1766.

Na druhé straně mezi troubícími anděly nápis:

BENEDICENTE
HERMAN HANIBAL
L. B.
de
BLVMEGEN
EPISC. REG. HRAD.

Pod ním:

JOAN · GEOR · KÜHNER FVDIT ME PRAG.

Při spodním okraji mezi barokním anthemionem písmena: A. L. — I. H.

2. V průměru 73 *cm*, výšky 62 *cm*. Přelit r. 1857. Kolem vrchní hrany pás barokního ornamentu z božích ok v paprscích, pod tím nápis:

Refudit Carolus Pavl Reginae Hradecii.

Při spodním okraji nad vlysem břečťanovým:

Inter CeDe MarIa absqVe Labe ConCepta!

3. V průměru 45 *cm*, výšky 37 *cm*. Přelit r. 1856. Pod úzkým páskem z palmetek nápis:

Refudit Carolus Paul Reginae Hradecii:

pod tím:

CaMpana haeC Igne
DeLeta Charitate restaVrata.

Ve východní věži zavěšeny dva zvony:

4. V průměru 106 *cm*, výšky 88 *cm*. Pod korunou táhne se vlys z hudoucích andělů; na plášti na jedné straně relief sv. Frant. Xav., pod ním nápis:

I. G. KVHNER PRAGAE
1766.

Na druhé straně relief sv. Ignáce a pod ním:

RECTORE COLLEGII
R. P. JOS. HARTE.

Při spodním okraji pásek z akantů a božích ok v paprscích.

5. V průměru 85 *cm*, výšky 72 *cm*. Přelit r. 1859. Pod korunou vlys z troubících andělů, pod ním relief sv. Jana s nápisem:

SanCte BoheMIae ProteCtor Ioanes!
Dona pIas PLebI TVae preCes.

Na druhé straně relief sv. Floriana a nápis:

Igne deletam refudit Carolus Paul
Reginae Hradecii.

KOLEJ JESUITSKÁ přiléhá ku kostelu P. Marie na Velkém náměstí. Byla zbudována r. 1712.

Uprostřed průčelí zvedal se štít, ozdobený kamennou sochou sv. Václava a vásami po stranách.

R. 1834 byla budova přestavěna, štít byl snesen a socha sv. Václava byla přenesena do staré zahrady a odtud do nové zahrady kláštera Školských sester v Hradci Králové, kdež stojí dosud.

Nyní slouží bývalá kolej za kasárny vojenské.

Rozsáhlá budova dvoupatrová, omítaná, čítá v průčelí do náměstí 17 os okenních. V rustikovaném přízemí otevřena od 6. do 9. osy okenní loggie na třech hmotných pilířích, půlkruhovými pasy překlenutá. V prvém a druhém patře nesou hlavní římsu meziokenní toskánské pilastry. Uvnitř má budova dva dvory, západní čtvercového tvaru o 5 × 6 osách okenních, a východní, který přiléhá ku kostelu P. Marie, s nímž spojen chodbou.

V středním traktu mezi oběma dvory jest hlavní schodiště, trojramenné, podklenuté valenými klenbami s lunetami, jež podporují 4 sloupky

a 2 polosloupy. Sloupy jsou korinthské a s šikmými patkami ve směru zábradlí. Toto vyplněno čtyřbokými, barokně profilovanými kuželkami.

KOSTEL SV. JANA NEPOMUCKÉHO při biskupském alumnátu.

Dr. Jan Soukup, Seminářský kostel v Hradci Kr. v Časopise katol. duchovenstva 1889.

Byl založen na zříceninách hradu královského roku 1710 biskupem Tobiášem Beckrem a dostavěn r. 1721 nástupcem jeho hrabětem Josefem Vratislavem.

K severu obrácený kostel stojí na kraji návrší, odtud srázného, ve dvoře semináře, s nímž východní stranou svojí souvisí. Stavba, z lomového kamene a cihel provedená, jest ovrhnuta stříkanou omítkou v orámovaných výplních a záleží z kostelní lodi, k níž se připojuje po obou stranách výstupek s částečně okosenými rohy. Sedlová střecha, taškami krytá, má blíže jižního průčelí osmistěnnou věžičku s barokní bání, plechem pobitou.

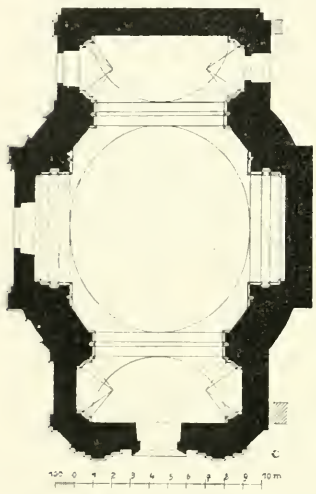

Obr. 63. Hradec Králové. Půdorys kostela sv. Jana Nep.

V jižní façadě jsou vyvinuty blíže rohů trojnásob zalomené toskánské pilastry v přízemí a barokně profilované v patře. Nad hlavním vchodem o rovném nadpraží, vytáčí se pasová římsa v mírném oblouku, nad nímž prolomena zeď velkým oknem, segmentem přepásaným. Ve štítu, vroubeném opět toskánskými pilastry, nachází se ve středu nízkého tympanonu elliptické okno. Podélné průčelí oživeno širokým risalitem s otupenými hranami a dvěma segmentovými okny.

Vnitřek, 17·30 *m* dlouhý a 12·70 *m* široký, řešen jest centrálně. Ve středním poli jest provedena nad půdorysem obdélným s okosenými kouty elliptická kopule nad pendentivy, 10·90 *m* dlouhá, 9·60 *m* široká a 17·20 *m* vysoká. Na všecky čtyři strany otvírají se výklenky, toskánskými pilastry vroubené a půlkruhovými pásy překlenuté. Na bočních stranách jsou mělké, pouze 1·90 *m* hluboké, na jižní a severní straně jsou za pásy ještě pole, 3·45 *m* hluboká, valenou klenbou s lunetami překlenutá. (Obr. 63.)

Výprava i malba kostela jest nová, pořízená v románském slohu Benediktiny z Emausského kláštera v Praze. O sobě pěkná, v barokní tento kostel jest však nepříslušná.

Na oltáři hlavním před úpravou byl obraz sv. Jana Nep. od *P. Brandla,* který visí nyní v kostele P. Marie v Hradci Kr.

Ve věžičce visí dva zvonky: 1. výšky 35 *cm*, v průměru 48 *cm*. Na plášti relief Madonny a na druhé straně kříž; pod korunou nápis:

Goss mich Anton Schneider 1815
in Königgraetz

2. jest 26 *cm* vysoký a má v průměru 36 *cm*. Na plášti relief Madonny a datum: 1815.

MUSEUM HISTORICKÉ.

K. J. z Bienenberka, Geschichte der Stadt Königgrätz, 194—195. — Fr. Švenda, Zlatý a stříbrný obraz m. Hradce n. L., 126. — M. Lüssner, Sbírka starožitných památek obce Královéhradecké v Archaeol. památkách II., 180—181. — A. Rybička, Arch. pam. II. České kancionály Královéhradecké, 182—184. — J. E. Wocel, Arch. pam., III. Latinský kancional v Král. Hradci, 244—245. — V. Konrad, Dějiny posvátného zpěvu staročeského v XV. věku, 230, 240, 249 a j. — Týž, Cyril 189. Královéhradecké kancionály. — J. Koula, Uměleckoprůmyslové památky, I. — Dr. J. Eiselt, Der Literatenverein und die Cantionale in Königgrätz. — Dr. K. Chytil, Vývoj miniaturního malířství českého za doby král rodu Jagel., 4. 24. — L. Domečka, Památky po král. Elišce, v I. d. Pojednání h. m. v Kr. H. — Týž, Průvodce po Hradci Králové a okolí, 38. — J. Duška, Městské museum v Hradci Král., Ratibor 1885, 245.

Sbírky historického musea jsou umístěny v přízemním sále domu č. 33 na Velkém náměstí.

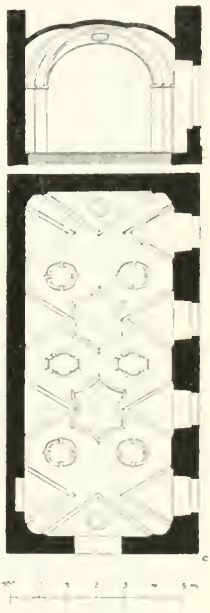

Obr. 64. Hradec Králové. Sál histor. musea.

Sál jest 12·05 *m* dlouhý, 5·20 *m* široký a 4·30 *m* vysoký; sklenutý klášterní klenbou s lunetami, zdobenou kartušemi v štuku taženými. V nynější podobě pochází výzdoba z konce XVII. neb počátku XVIII. století. (Obr. 64.)

V museu jsou uloženy především předměty, jež chovány byly na radnici a roku 1882 sem přeneseny. Jsou to zejména:

Pás zvaný královské Elišky (Pomořanské), choti Karla IV. Podkladem pasu jest tuhá stužka z černého hedvábí, 4·4 *cm* široká a 1·68 *m* dlouhá. Středem jejím táhne se červený pruh, lemovaný užšími modrými proužky. Stuha jest pobita 20 růžicemi stříbrnými, 4·4 *cm* v průměru, ze žaludů a stilisovaných lupenů. Uprostřed patnácti růžic vsazen broušený český granat; střed pěti růžic opatřen otvorem pro hrot spony. Oba konce pasu jsou stříbrem kované. (Obr. 65.) Na jednom konci vybíhá kování ve sponku se dvěma lvíčky po stranách. (Obr. 67.) Kování toto bez spony jest 12 *cm* dlouhé, 4·7 *cm* široké a 0·7 *cm* silné a na vrchu jest rozděleno ve dvě pole, z nichž ono při stuze jest na zelené, emailované půdě pokryto jemnou, ale ostře profilovanou lichou kružbou v lístky končící; druhé, delší pole jest posázeno drahokamy; uprostřed nich vyniká písmena a na fialové, emailované půdě. Druhý konec pásu sloužil jako převěsek a jest zdoben kováním 14·6 *cm* dlouhým, podobným onomu na sponě, jen zde jest vsunut mezi kružbu a pole drahokamy posázené proužek modře emailovaný s nápisem:

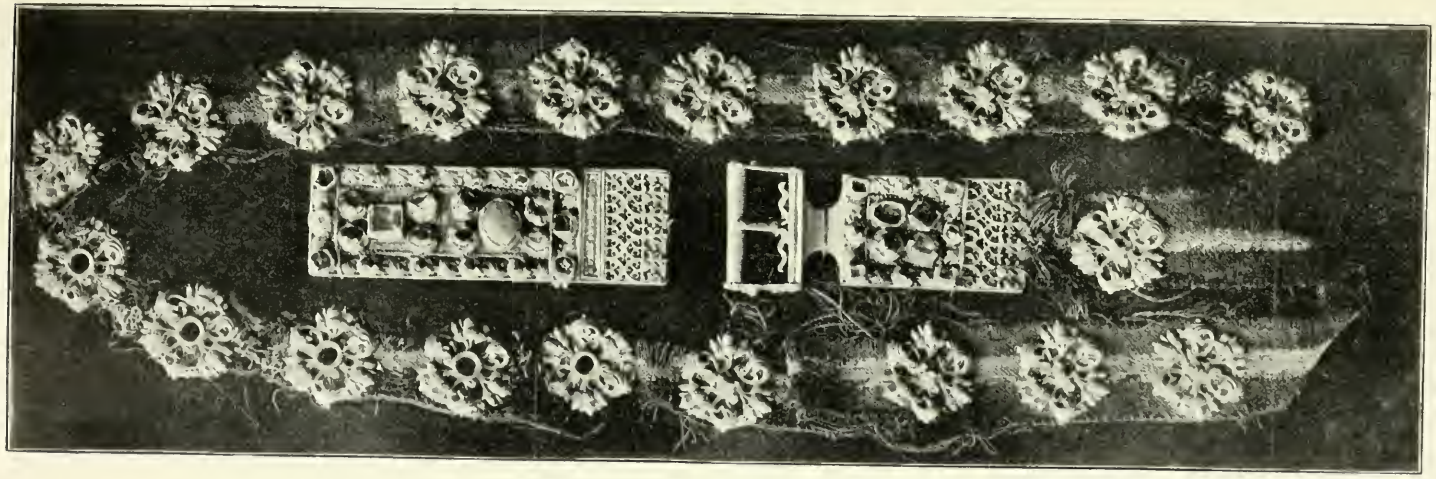

Obr. 65. Hradec Králové. Histor. museum. Pás zv. královné Elišky.

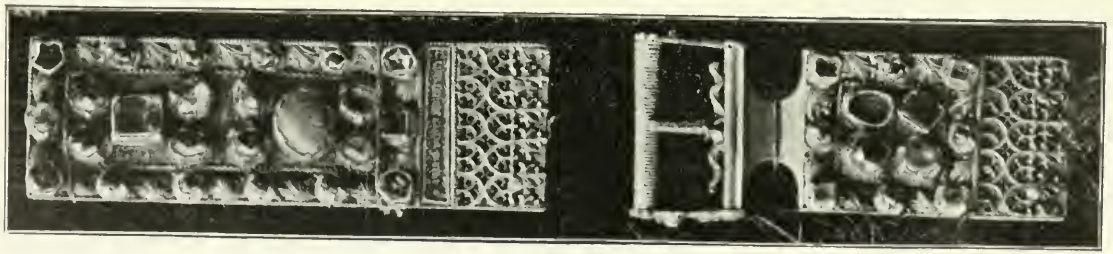

Obr. 66. Hradec Králové. Přezka pasu zv. královné Elišky v histor. museu.

* na tom ſwietie zadna gyna *

Uprostřed drahokamů na delším poli bylo druhdy na modrém emailu též písmeno nějaké; to jest odškrabáno.

Na spodní hladké ploše kování tohoto vyryty verše:

Neniet diw ze tuzim
Neb ze wſſech naykraſſe sluzim

Moy mily netuz mnoho
Acz chceſs wſſak maſſ pro koho

Pod tím na okraji psáno:

Milugi tie nez
Nemohu p(ro) two lez. (Obr. 66.)

V komposici i v provedení znamenité toto dílo jest důležitým svědkem dokonalosti českého uměleckého řemesla z konce XIV. století.

Lžic 24 kusů; dle podání jsou také z majetku králové Elišky. Lžíce jsou dřevěné — jalovcové — a držadla jsou stříbrem kována. Velikosti nejsou stejné; nejmenší lžička jest 14 *cm* dlouhá a 4·7 *cm* široká, největší 16 *cm* dlouhá a 5·7 *cm* široká. Držadla, jichž délka kolísá mezi 8·5—9·2 *cm*, jsou trojího typu. Čtyři jsou zdobeny pouze šupinami, jež končí u mísek lupeny a na volných koncích korunkami. Devět držadel ovinuto stužkou s rytými nápisy a jedenáct stužkami, na nichž na emailu fialovém (u pěti lžic), zeleném (u čtyř) a modrém (u dvou) jsou čitelny nápisy české (na 16 páscích) neb latinské (na 2 stužkách). Na jedné lžičce se zeleným emailem je nápis zcela seškrabán

Obr. 67. Hradec Králové. Histor. museum. Lvíček z přezky pásu zv. králové Elišky.

Na konci držadel emailem zdobených nalézají se v mělké dutině emailová bílá písmena na modré, zelené neb fialové půdě. Písmeno a vyskytuje se šestkrát, s čtyřikrát a k jednou.

Nápisy na držadlech jsou místy otlučeny; dosud čísti lze:

V modrém emailu:

1. Pomni aby de. swat.... s.ietil a w n.ch ne..
2. Pan. boze smilui ſe nad nami na..rziſ...mi amen

V zeleném emailu:

3. ..ne boze d.....v tyem kd.....yl.g..
4. czo pan buoh da to se ſtati ma at wsie na bo..
5. ave maria gratia plena dominus tecum
6. ave mar...ratia plena dominus tecu..enedicta

Ve fialovém emailu:

7. ..ne ...e ra.....hnati toto gedlo deg z gym
8. kdoz mylvge czest hoden ..lowany · gest nad gyne
9. Pane boze pomoz...swemu nehodnemu sluze
10. Pane boze racz zdarziti k tomuto gedlu kdoz gesti..

Na držadlech neemailovaných, kde jsou jen ryté průpovědi (písmena jsou vyplněna zeleně), lze čísti:

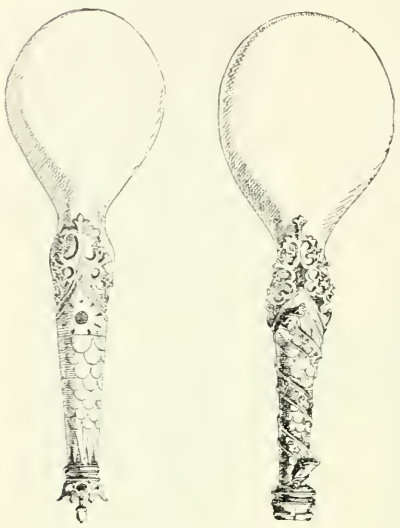

Obr. 68. Hradec Králové. Histor. museum. Dvě z lžiček zv. králové Elišky.

11. Pan boze racz pozehna..
12. to na bozy mylosty
13. bvoh ma nadege
14. pane boze racz pozeh....
15. to wsse na bozy milo....
16. pan booh ma nadiege
17. pane boze pomoz
18. pan bvoh ma nadiege v ge°
19. jube domine benedi....

Držadla těchto 24 lžic jsou velmi jemně pracována a dle rázu ornamentů i písma jsou z téže doby a dle všeho i z téže dílny, jako pás zvaný královny Elišky, choti Karla IV. (Obr. 68.)

T o b o l k y, dle tradice rovněž památky po králové Elišce:

1. Kožený váček 20 *cm* dlouhý, 14 *cm* široký, obdélný, dole zakulacený, se zelenou aksamitovou obrubou, jest pokryt pleteninou z mosazných kroužků do sebe spojených. K stahování slouží zelená hedvábná šňůra s dvěma kovovými kouličkami na koncích. Dle techniky zpracování jest pravděpodobno, že pochází ze XIV. století.

2. T o b o l k a jest obdélného tvaru, 22 *cm* široká a 25 *cm* dlouhá, ze světle červeného, zlatem tkaného hedvábí zhotovená. Stahuje se červenou hedvábnou stužkou, třásněmi na koncích zdobenou. Stejné třepení jest i na obou dolních koncích tobolky. Asi z XV. století.

3. Kožená, uvnitř čtyřdílná tobolka, čtvercového tvaru, 18 *cm* dlouhá. Potažena jest višňově červeným sametem a vroubena stříbrnými lemovkami. Stahuje se červenou hedvábnou šňůrkou, opatřenou dvěma kovovými kouličkami na koncích. Stejného asi stáří s předešlou.

1. C i b o r i u m se lžičkou na podávání pod obojí. Stříbrná, částečně zlacená válcovitá nádobka, 9·5 *cm* vysoká, v průměru 13·5 *cm*, stojí na čtyřech nožkách v podobě plodu šípku. Zevní plášť válce a vrch víka potažen zeleným sametem, na kterém vyšit perlami ornament na vlnité křivce.

Na spodní straně víka vyryt beránek, držící korouhvičku s křížkem. Výborné dílo v návrhu i vypracování z XV. století. (Obr. 69.)

2. Ciborium z Lochenic. Jest stříbrné, částečně zlacené, 16 *cm* vysoké (bez víka). Šestidílná noha, 10·5 *cm* v průměru, má u spodního kraje kolmý rytý ornament, kružbu podprsníku představující.

Na zlaceném ořechu jsou vryty kružby trojlistů, mezi nimi vyniká šest výčnělků miskovitých s písmenami: Ih a v i a ✿ a růžicí v emailu provedenými. Hladká číše, 7 *cm* v průměru, přikryta víkem 18 *cm* vysokým, složeným z válcového poklopu cimbuřím ukončeného a z kulaté věžky. Tato má naznačený šupinovitý kryt a ve čtyřech řadách připojené kraby. Vrchol končí malým křížkem.

Obr. 69. Hradec Králové. Histor. museum. Ciborium, jehož se upotřebovalo při přijímání pod obojí.

Na noze vryt nápis: beran ſtiepan fecit.

Pěkná práce v provedení poněkud hrubém pochází z prostřed XV. století.

Lžičky na podávání chleba pod obojí:

1. Stříbrná, pozlacená lžička 15 *cm* dlouhá, má tenké, kulaté držadlo šroubovitě zdobené. Velmi jemná práce z XV. století.

2. Stříbrná jednoduchá lžička 14 *cm* dlouhá, asi z konce XV. století.

Přesýpací hodinky. Čtvery sutky stojí ve válcovité mosazné kostře 11 *cm* vysoké, 6·5 *cm* v průměru. Oba terče, spodní i vrchní, zdobené rytou i ciselovanou prací, byly spojeny dvanácti řezanými kostěnými sloupky (z nich zbylo nyní jen $6^1/_2$ kusu) a čtyřmi mosaznými pásky, na krajích vroubkovanými. Na nich jsou nápisy:

1. REQVIRAM SANGVIN DE MANIBVS TVIS anno 1573
2. LAVS SOLI ÆTERNO DEO

3. STEPH BRZEZI RATE
4. VÆ MIHI NISI EVANGELIZAVERO Cor. 9.

Velmi dobrá tato práce jest nejspíše pražského původu. (Obr. 70.)

Kalíšek mosazný, 14 *cm* vysoký, 8·5 *cm* v průměru, stojí na malé kulaté nožce. Podlouhlý ořech jest mělce rýhován a celá číška pokryta ornamentem německo-renaissančním.

Slušná práce z konce XVI. stol. (Obr. 71.)

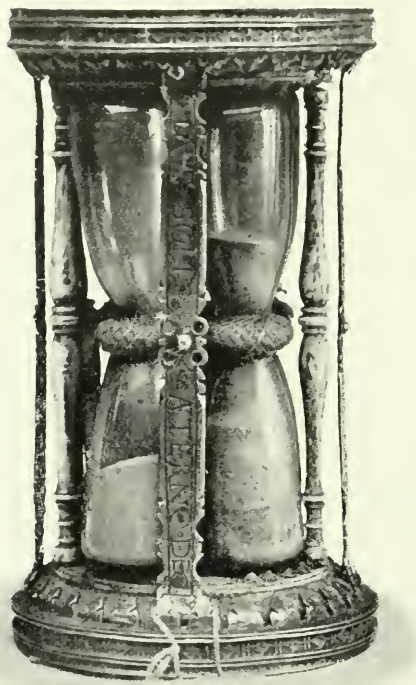

Obr. 70. Hradec Králové. Histor. museum. Přesýpací hodiny.

Obr. 71. Hradec Králové. Histor. museum. Kalich mosazný.

Zvonek z kostela sv. Jana na Kopci, 6·5 *cm* vysoký, v průměru 7·5 *cm*. Na plášti nese na jedné straně poprsí ve věnečku z vavřínových listů, na opačné straně podvojné poprsí, rovněž ve věnci. Mezi medaillony jsou v reliefech provedeny maličké postavy v římských pláštích. Hladké plochy pláště vyplněny datem 1 · 5 · 7 · 1. Kolem koruny nápis: AL-LOF-GOD-VAN. Při spodním okraji: SIT NOMEN DOMINI BENEDICTVM.

Reliefy jsou výborně modelovány.

Zvláštní ozdobou musea jsou kancionály literátského kůru chrámu sv. Ducha, které byly v užívání do roku 1855. Nejvýznačnější z nich jsou:

1. Kancionál (musejní značka B_6) latinský, na pergameně psaný, velikosti listu 39 × 58 *cm*. V initiale O malovaná sedící postava mladistvého

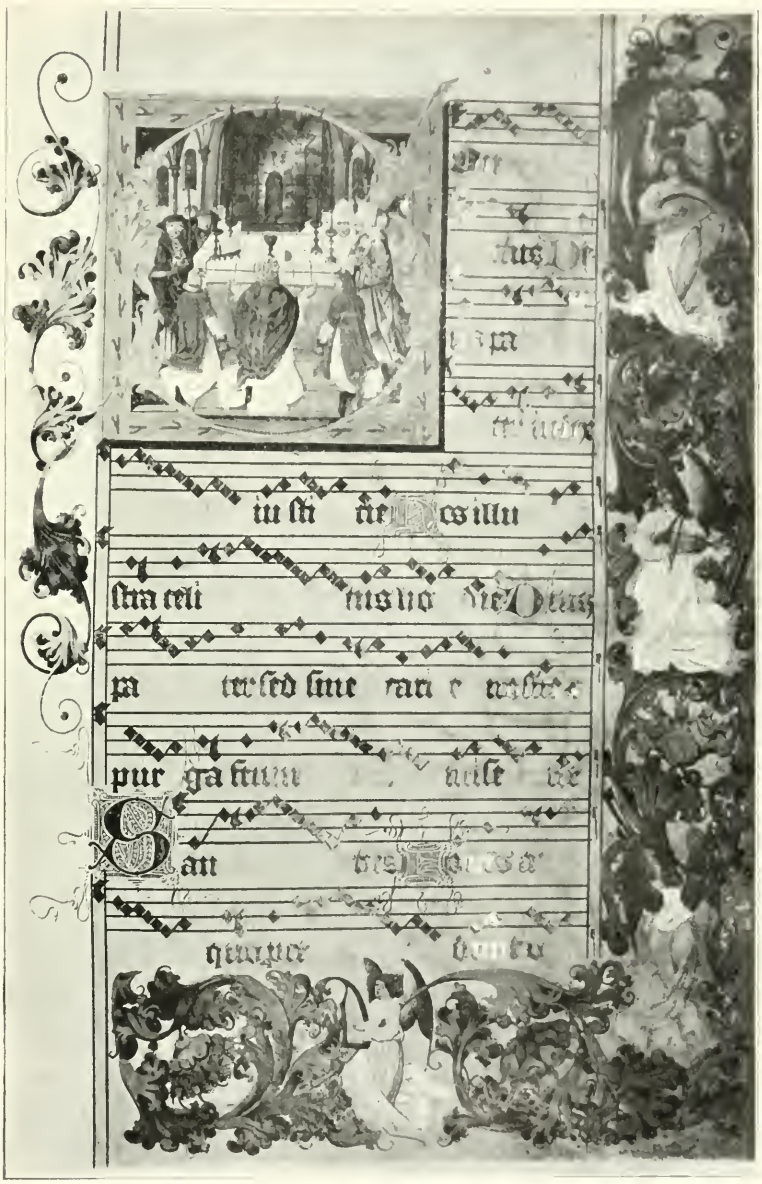

Obr. 72. Hradec Králové. Histor. museum. List z gradualu (B. 7.)

krále na ornamentovaném pozadí (v kosočtvercích lilie). S hladkých kožených desk strháno kování. Dle rázu ornamentálních ozdob versálek jest tento kancionál z prvé polovice XV. století.

2. Antifonář od *Jana Mikuše* z roku 1470 (B_8), latinský, na pergamenu velikosti listu 43 × 66 *cm*. Větší initialy velikosti 17 × 19 *cm* jsou hojně figurálně i ornamentálně zdobeny, výborně komponovány, ale mdlého

Obr. 73. Hradec Králové. Histor. museum. List z gradualu Radoušova.

koloritu. Desky kožené jeví tlačené růžice v kosočtvercích. Dle stop strhaného kování bylo toto na rozích, sponách a uprostřed desek, kde jsou zjevny kol růžice obrysy gotické arkatury.

3. a 4. Dva kancionály (B_3 a B_4) latinské, na pergamenu, stejného formátu listu 42 × 66 *cm*. Dle rázu initial jsou stejného stáří i původu s předešlým. Tlačené kožené desky jsou zbaveny kování.

Obr. 74. Hradec Králové. Histor. museum. List z gradualu Radoušova.

5. Gradual z r. 1505 (B_7) latinský, na pergamenu, velikosti listu 45 × 72 *cm*. V 11 initialkách různé velikosti (větší rozměrů 20 × 20 *cm*) jsou zobrazeny na zlaté lesklé půdě výjevy ze života Krista P., velmi

jemnou technikou. Na prvním listě praví nápis, že dílo toto způsobil dne 8. listopadu 1505 pro chrám sv. Ducha svým nákladem měšťan Hradecký Jan Franuš, soukeník, za 55 kop grošů praž. Srovnáním s kancionalem mladoboleslavským soudí dr. K. Chytil, že maloval gradual tento *Janíček Zmilelý* z Písku. Znamenitá tato památka staročeského umění spojena jest s jiným umělým dílem řemeslným, jsouc zavázána v desky z bílé vepřové kůže s tlačenými růžicemi a mosazným kováním na hranách v gotických arkaturách a na rozích v kosočtverečných ornamentech, s vypuklým vsazeným karneolem uprostřed. Též střed desky zdoben mosaznou růžicí s vyčnívajícím karneolem. (Obr. 72.)

6. a 7. Dva díly graduálu z let 1585—1604. První (B_{12}) obsahuje zpěvy adventní, druhý (B_{13}) písně k slavnostem celého roku; oba jsou české, na pergameně stejné velikosti 41 × 66 *cm*. První díl má 18 malovaných listů po celé straně, druhý pouze 16. Obrazy jsou výborně malované a mají za předměty nejen výjevy náboženské, ale i architektury a podobizny. Zajímavé jest zejména vyobrazení vnitřku chrámu sv. Ducha v Hradci Kr. s gotickou archou a kůrem literátů. Na prvním listu jsou podobizny malíře gradualu, *Matouše Radouše* z Chrudimi, skladatele zpěvů *Jiříka Rychnovského* z Rychnova, měšťana Chrudimského, a písaře *Matěje Litoměřického* z Hradce Kr. U nohou každého jest znak jeho. Pergamenové listy dodal *Antonín Špor* z Vratislavi za 60 kop grošů míš. (Obr. 73., 74. a 75.)

Desky obou dílů jsou vázány v bílé vepřové kůži, tlačené renaissančními ornamenty. Mosazné kování na rozích prvního dílu má tvar plastických, prořezávaných orlic. Rohy druhého dílu jsou hladké, spony jsou gotické a z jiných asi starších desek vzaty.

8. Kancionál latinský (B_{11}) na pergamenu, velikosti listu 36×56 *cm*; se sporými initialkami jen ornamentálními, velikosti 7×8 *cm*. Desky v hnědé kůži s tlačenými rýhami, mají strhané kování. Pochází z druhé polovice XVI. století.

9. Rorátník (od. II. č. 7) český, na papíře, velikosti 30×37 *cm*. První tři stránky pokryty dobře malovanými podobiznami mužů černě oděných, v krátkých pláštích, kožešinou podšitých. U každého u nohou jeho znak a vedle datum 1 · 5 · 8 · 5. Kol prvního písmena: G. B. z W. (Jiří Balbín z Worličné, cís. rychtář), kol druhého M. C. z P. (Martin Cejp z Peclinovce, primas), u třetího L. z P. (dle znaku též některý z Peclinovců).

10. Gradual český (B_9) na papíře velikosti 32×46 *cm*, se zhrubělými ornamentálními initialkami. Na poslední straně malířský znak o třech štítcích a podpis: GIRŻIK ORFVS MALIRZ z CHOTIESSYC 1564.

Pěkné kožené desky nesou na přední straně nápis:

GRADVAL
MDLXIIII
CZIESKY

a jsou okovány na rozích plochými mosaznými kosočtverci s rytými ornamenty.

11. V r. 1901 byl zakoupen kancionál velikosti listu 28 × 38 *cm*, na papíře psaný, latinský s některými českými písněmi. Z různých dob složené částky. Bez polychromních initial, jen v jednom oddílu jsou barvené jedním

Obr. 75. Hradec Králové. Histor. museum. List z gradualu Radoušova.

tonem. Na jedné initialce B napsáno na stužce: Anno dm mille° ccc° vii° Desky kožené, tlačené, mají datum 1570. Kování na rozích ryté, uprostřed plíšky a na nich kol růžice vryto: maria me . . . .

Dále řada menších zpěvníků z XVI—XVIII. století, na pergamenu i papíře, psaných i tisknutých, v deskách kožených tlačených neb pergamenových.

Pak staré pozemkové knihy s pěknými deskami a mosazným kováním.

Cechovní kniha řemesla krejčovského a pekařského, počata r. 1533 na papíře velikosti 20 × 28 *cm*. Na titulním listě v initialce L vyobrazen primitivně sv. Václav.

Obraz na dřevě malovaný, 43 × 180 *cm* veliký, představuje Hradec Králové v roce 1638. Jest to kopie originálu, nalézajícího se na děkanství.

Dva obrazy na plátně po 1 × 1·45 *m* veliké, představují sv. Ludmilu a sv. Václava, malované některým Jesuitou v XVIII. stol. Druhdy visely v kostele P. Marie. Obstojné ceny.

Dvě hlavičky hliněné, polychromované, 14 *cm* vysoké, zajímavé svým velice archaistickým rázem; jsou as ze XIV. stol. (Obr. 76.)

Obr. 76. Hradec Králové. Polychromovaný kachel v histor. museu.

Hliněný kadlub 7·5 × 9 *cm* veliký, s reliefem sv. Barbory jemně modelovaným, byl nalezen v bývalé zvonárně Ig. Dracka. Otisk tohoto kadlubu jest na umíráčku ve Všestarech z r. 1779.

Puška 1 *m* dlouhá, tažená, pěkně vykládaná slonovou kostí, s rytými obrazy figurálními i ornamenty a datem 1659.

Pečetě městské se znakem města Kr. Hradce jsou dvojí, se lvem a s písmenou G:

1. Na nejstarší stříbrné pečeti, 2·4 *cm* v průměru, i s řetízkem 12 *cm* dlouhé, jeví se v obrubě z jetelového trojlistu gothické písmeno G; v cípech vryto: sc · (cretum) gre · (ciae) re · (ginae). Tato pečeť jest z XV. stol.

2. Největší stříbrná pečeť má v průměru 5·2 *cm*, je připevněna na řetízku 4·2 *cm* dlouhém. Uprostřed na štítku český lev dvojocasý pod korunou; kolem štítu obrouček ve tvaru trojlistu, obtočený stužkou, na které nápis: SIGILVM CIVITATIS GRECENSIS SVPRA ALBEAM. Pečeť tato dle tvaru pochází z počátku XVI. století; jest velmi ostře ryta. (Obr. 77.)

3. Stříbrná pečeť s dvojnásobným řetízkem 40 *cm* dlouhým, má v průměru 3·5 *cm*; na spodní ploše pečeti jest v trojlistu český lev pod korunou. V cípech kolem opis: SIGILLV · CIVITATIS · GRECENSIS · SVPRA · ALBIM. Na vrchní ploše vryt letopočet 1561 a pod ním: RENOVATVM 1666.

Pečeť sladovnického cechu 3·6 *cm* v průměru, na řetízku 12 *cm* dlouhém, stříbrná, jeví velmi pěknou rytinu sv. Václava a kolem nápis: S̄ · pecit · sladownikuow · miesta · hradce · kralowe. Z konce XV. neb počátku XVI. století.

Pečeť cechu bednářského, stříbrná, 4·2 *cm* v průměru, dole má štítek s odznaky řemesla, nad ním datum 1611.

Městský znak nynější se lvem držícím G, obecně vešel v užívání teprve od XVIII. století.

Četné kachle, celé i zlomky z nich, byly nalezeny při stavbách domů a rozvážení pevnostních hradeb. Kachle jsou nepolévané i polévané a většinou pocházejí ze XVI. století.

PRŮMYSLOVÉ MUSEUM nachází se v zámečnické odborné škole.

Zprávy kuratoria městského průmyslového musea pro severovýchodní část království Českého v Hradci Králové za l. 1896—1900.

Vedle moderních předmětů jsou ze starých zejména pozoruhodné:

Kasule z chrámu sv. Ducha, 1·12 *m* dlouhá, 0·7 *m* široká; uprostřed má na hnědožlutém brokátu vyšívaný kříž s vypuklým tělem Krista P. s P. Marií a sv. Maří Magd. u nohou, sv. Petra a Pavla v ramenech kříže, Hospodina nahoře a sv. Václava dole. V každém konci kříže jsou vyšita písmena, v jednom jest vypáráno a představovalo as I, ostatní písmena jsou X, Y, P. (Obr. 78.)

Vzácná tato památka pochází z prvé polovice XVI. století.

Obr. 77. Hradec Králové. Největší pečeť městská se znakem (stříbrná).

Zvon z Lochenic, výšky 35 *cm*, v průměru 40 *cm*, byl zván »Lumenda« a protože pukl, byl sňat a uložen zde. Pod korunou vine se pásek z lupen, pod ním nápis: GOSS MICH IGNATIUS DRACK IN KÖNIGGRÄTZ: 1779. Na plášti pod barokním ornamentem reliefy sv. Petra a Pavla, sv. Václava a sv. Prokopa (?). Při spodním okraji nápis: TENTO ZVONEG GEST PRZELITEC S NAKLADEM OBCI LOCHENSKE A PRZEDMESKE (vlastně Předměřické). (Obr. 79.)

Sbírka zámků, z nichž zejména zajímavý jest zámek z věže Všestarské, 37 × 39 *cm* veliký, otevřený zámek to německý z počátku XVI. století.

Sbírka kování ze XVII. a XVIII. století. 193 kusů, pochází většinou z domů Pražských ze sbírky architekta J. Zeyera.

Sbírka cechovních nádob cínových, zejména konvice pekařů z r. 1754, džbán kovářů z r. 1686, konvice řezníků z r. 1755, konvice kolářů z r. 1807 a pěkná konvice na třech nožkách v podobě mužské hlavy, jež má na víku půl lva a jest ze XVII. století.

Hmoždíř bronzový, 13 *cm* vysoký a tolikéž široký, s reliefy honby na medvěda na plášti ve spodním pasu a mythologických postav ve vrchním. Pochází z cereˇkvického zámku a jest z počátku XVIII. stol. (Obr. 80.)

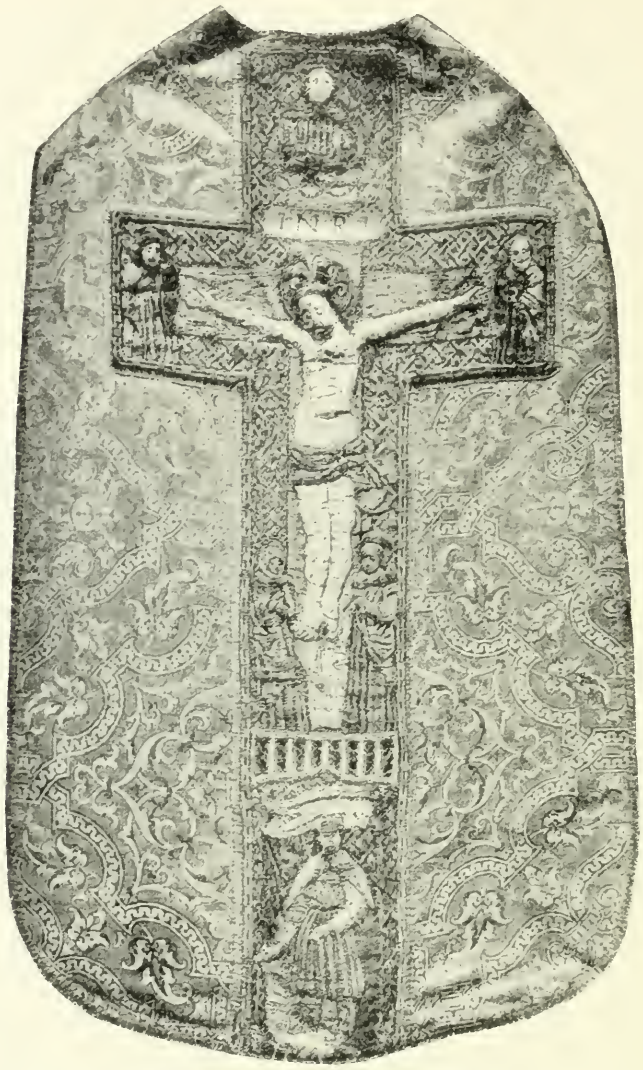

Obr. 78. Hradec Králové. Průmyslové museum. Kasule z chrámu sv. Ducha.

Lev ze železného plechu, 40 × 60 *cm* velký, byl druhdy upevněn na hrotu věžní báně domu č. p. 34. Rázovitá práce z druhé polovice XVI. stol. Protože dům č. 34 je z XVIII. stol., byl lev patrně z jiné starší budovy sem přenešen, neb stál na dřívějším domě č. 34. (Obr. 81.)

Jehlice se zlacenou ozdobou a emailovou výplní, představující trojanského koně. Deska alabastrová s reliefovými portrety ze

XVII. století. Soška spravedlnosti rokoková, z vídeňského porcelánu. Broušená ozdobná sklenice z křišťálového skla z pozůstalosti J. Hostivíta Pospíšila.

RADNICE.

M. Lüssner, Některé památnosti radního domu v Králové Hradci — Pam. arch. II., 228, 229.

Obr. 79. Hradec Králové. Průmyslové museum. Zvon z Lochenic.

Stará radnice na Velkém náměstí, kde umístěny jsou nyní kanceláře krajského soudu, poprvé připomíná se r. 1418; r. 1540 byla rozšířena a r. 1588 opravena, jak svědčí nápis na kamenné desce v zadním traktu zazděný: »Poddělano po druhý 1588.« Do jednopatrové radnice vedly tři vjezdy a v průčelí měla balkon na kamenných sloupech. R. 1696 vystavěna byla na radnici vížka a dány byly na ni hodiny z kostela sv. Antonína, jež *Václavem Čechem* předělány byly z celého orloje na poloviční orloj. R. 1787 postaveny byly za peníze, stržené za Slezskou bránu, dvě věže po straně radnice. Hodiny byly opraveny od hodináře *Frant. Šmida*.

V l. 1850 a 1851 přestavena byla stará radnice dle plánu *Wittmanova* pro soud, při čemž byla o jedno poschodí zvýšena.

Ve dvoře zazděny jsou tři desky kamenné z bývalé Slezské brány:

1. Gedna wira gegen krzeſt a laſka mezy nami — Czinmez bohu chwalu czeſt — at varzy byti s nami. Veritas vincit.

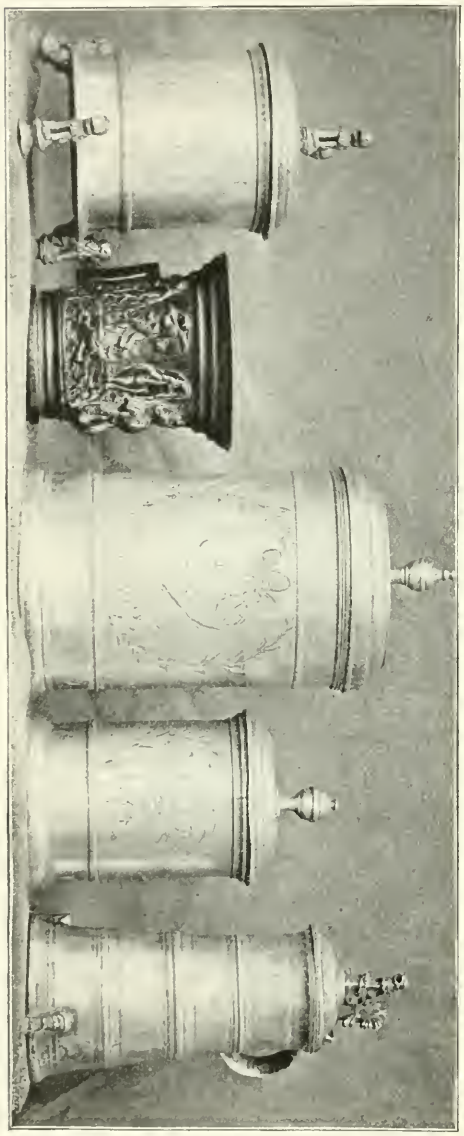

Obr. 80. Hradec Králové. Průmyslové museum. Sbírka cechovních nádob a hmoždíř.

2. Ned w wirze gednota czynij mnoho dobreho warug ſe wiery pikharta y každiho z bludneho. Veritas liberabit.

3. Viz vyobr. 82.

Pranýř, který stával uprostřed náměstí, byl roku 1715 za příčinou stavby sochy Panny Marie na témž místě odstraněn a nový menší před radnicí postaven blízko památné kašny, znamenitého to díla kamenického. Kašna ta, šestihranná, byla vystavěna ku cti krále Jiří. Sloup, kudy voda vycházela, měl podobu šestihranného kalicha, ozdobeného po stranách podobně jako kašna sama znaky zemskými, městskými a jinými, a na vrchu jeho stál sv. Jiří draka probodající. Na obrubě kašny byly mimo to sochy čtyř zbrojnošů.*) Pranýř i kašna zmizely.

BISKUPSKÁ RESIDENCE na Velkém náměstí č. p. 35.

Dr. J. Eiselt, Königgrätz 64. — Fr. Švenda, Čtvrtý hlíněný obraz města Hr. Kr. r. I. 18, 64, r. III. 176.

Biskup Mat. Ferd. Sobek z Bilenberka koupil r. 1662 k upravení sídla biskupského od hr. Gallasa tři domy na Velkém náměstí za 1000 tolarů. Z těchto počal stavěti residenci biskup Tobiáš Becker r. 1709, a dokončil přední část do náměstí. Téhož roku dostavěl domácí kapli sv. Karla Bor., kterou posvětil 14. listopadu. Zadní část residence dostavěti dal biskup hr. Vratislav

*) Popis kašny této v Bienenbergově Geschichte der Stadt Königgrätz 347—349

z Mitrovic r. 1714—1716. Za biskupa Adama hr. z Arca bylo r. 1777 přední již sešlé průčelí znovu opraveno a střecha novou nahražena. R. 1897 byla šindelová krytina nahražena břidlovou; vysoké vikýře vybourány a místo nich menší postaveny.

Dvojpatrová, omítaná budova palácových poměrů stojí na jižní straně náměstí, blíže bývalé koleje Jesuitské. Střed stavby tvoří čtvercový dvůr, do něhož ústí okna chodeb. Průčelí do náměstí měří 26·28 *m* délky a má střední osu vyznačenou bohatou barokní architekturou. Portál v kamenném ostění, ellipsovitě uzavřeném, vroubí dva jonské sloupy.

V závěrníku vytesán znak budovatele biskupa Tobiáše Beckra.

Mansardová střecha, nyní břidlou, krytá, jest prostoupena barokními vikýři. (Obr. 83.)

Uvnitř visí na schodišti ukřižovaný Kristus v nadživotní velikosti: práce průměrné ceny z konce XVIII. stol.

Obr. 81. Hradec Králové. Průmysl. museum. Plechový lev druhdy na věžce domu »bratrského«.

Na chodbě a v předsíni prvého patra jsou rozvěšeny podobizny všech šestnácti biskupů, až inclusive Al. hraběte Kolovrata z r. 1830. Portrety jsou různé ceny umělecké; dobré jsou zejména podobizny J. hr. Valdštýna, biskupa v l. 1668—1673, J. A. hr. z Arca, biskupa z l. 1776—1780, a poslední.

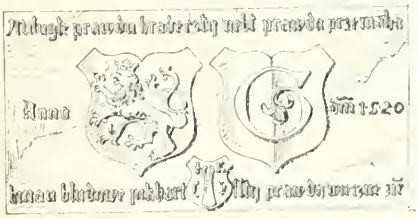

Obr. 82. Hradec Králové. Deska kamenná druhdy na bráně Slezské, nyní v budově kraj. soudu.

V předních pokojích prvého patra, zvaných císařskými, jsou některá pěkná kamna a to:

1. v ložnici hnědá, pětistranná kamna z původního zařízení residence. V předu vyhlouben výklenek a na římse stojí vása. Dobrá práce z první polovice XVIII. stol.

2. V saloně stojí okrouhlá hnědá kamna, zdobená dole kanelurami, ve vyšší polovici festony a nahoře vásou. Dílo z doby empiru, dobré v poměrech.

3. a 4. V druhém patře jsou dvoje pěkná hnědá kamna stejného tvaru; jedna téhož tvaru byla při poslední opravě přenešena do průmyslového musea. (Obr. 84.)

5. Malá kulatá kamna s vásou nahoře, bledě modrá s bílými ozdobami (festony), stojí též v II. patře. Jsou empirová, z počátku XIX. stol.

Kaple domácí v prvém patře nad obdélným půdorysem, kryta štukovým stropem, v jehož středu ovální obraz, představující sv. Karla Bor. kříži se klanícího, obstojné ceny.

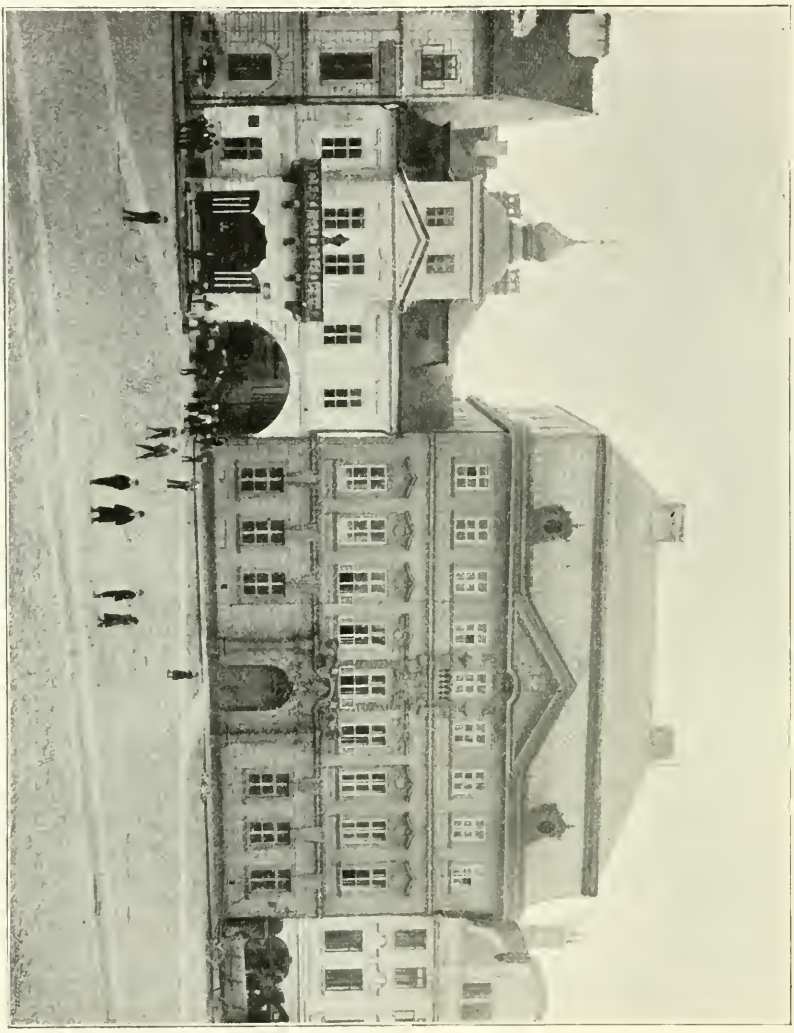

Obr. 83. Hradec Králové. Biskupská residence a dům č. 34.

Na oltáři dřevěném stojí po stranách pozlacené sochy sv. Vojtěcha a sv. Františka Sales., slušně řezané, a uprostřed olejový obraz sv. Karla Bor. se zjevením anděla. Prostřední umělecké ceny; z počátku XVIII. stol.

Po stěnách jsou namalovány al tempera v medaillonech podobizny církevních sv. Otců, nevalné ceny.

Monstrance z mosazného plechu, pozlacená, 58 *cm* vysoká, 28 *cm* široká, paprsková. Oválná noha celá jest pokryta tepaným ornamentem.

Kol středu připevněn dvojnásobný barokní věnec ornamentální. Na spodním jsou po stranách andělé, nahoře Hospodin a nad ním křížek. Nodus jest přidělán z jiné monstrance empirové, kdežto ostatní části jsou barokní z druhé polovice XVIII. století.

Kalich stříbrný, empirový, 25 *cm* vysoký, v průměru číše 9 *cm*. Na noze, v průměru 14 *cm* široké, ornament z vína. Na ořechu připevněny rákosové listy a spodní část číše zasazena v košíčku z prosekávaných listů

Obr. 84. Hradec Králové. Kamna z biskup. residence.

akantových. Na noze nápis: Ad piam memoriam Caroli Boromaei Hanl Episcopi Hradecensis 1859. Berly biskupské dvě se stříbrnými závity pěkné práce z XVIII. stol.

Audienční síň vyzdobena čtyřmi olejovými obrazy, 76 × 100 *cm* velikými, v širokých barokních řezných rámcích. Představují církevní sv. Otce: Sv. Augustina (v biskupském rouše s hořícím srdcem v ruce), sv. Řehoře (v kardinálském oděvu píšící, s holubicí u hlavy), sv. Jeronýma (na poušti, výborně malován) a Karla B. (?) (znamenitě malovaný stařec v kardinalském rouše).

Obrazy pocházejí z některého oltáře a jsou z XVIII. stol.

Obraz sv. Tomáše, kladoucího prst do boku Kristova, 85 × 130 *cm* veliký, správně kreslený, ale zašlého koloritu, asi z počátku XVIII. stol.

Malá domácí kaple v zadní části budovy, jest nevelký oktogon s oltářem v čele, na němž obraz sv. Jana Nep., jenž zobrazen mladistvé tváře, an kříž k srdci tiskne. Velmi dobrá malba z druhé pol. XVIII. stol.

Obr. 85. Hradec Králové. Průčelí kanovnických domů za chrámem sv. Ducha.

Knihovna v západním traktu residence chová uloženy knihy v závitovitých regalech barokních se spirálovitými sloupy. Nejpamátnější z knih jest bible na pergamenu s malovanými initialkami z konce XIV. stol.

DĚKANSTVÍ.

Budova děkanství stojí v místech, kde asi býval v dávných dobách příbytek arcijáhna a faráře. R. 1484 úplně vyhořela a byla pak znova vystavěna. V knihovně visí obraz Panny Marie v pěkném barokním vyřezávaném rámci, deska dřevěná s obrazem Hradce Králové z r. 1638 a obraz Panny Marie Pikhartské. Pod ním je vyobrazení Hradce Král. z r. 1680 s processím, před nímž nesen jest týž zázračný obraz Panny Marie Pikhartské.

DOMY SOUKROMÉ.

Podsíně (podloubí) bývaly na Velkém a Malém náměstí a i v ulicích Dosud zachovaly se z části na severní straně Velkého náměstí, na jižní straně Malého náměstí, v Svatodušské ulici a před domy č. 45 proti kostelu

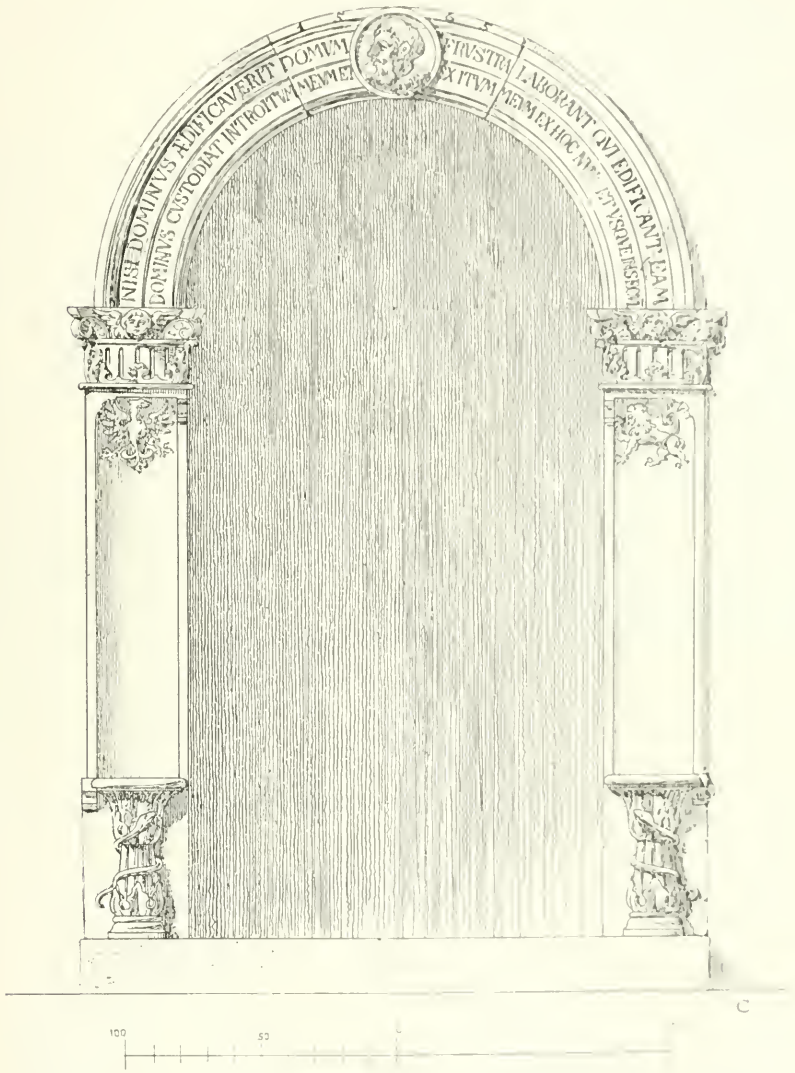

Obr. 86. Hradec Králové. Ostění portálu druhdy na domě č. 149 na Vel. náměstí.

sv. Ducha a č. 100 v Dlouhé ulici. Podsíň před domem č. p. 142 má gotickou křížovou klenbu s kamennými žebry, podsíně v domech č. p. 6, 10 a 11 v maltě napodobenou pozdně gotickou klenbu.

Štíty renaissanční a barokové zdobily většinu domů. Od obce r. 1568 bylo dokonce nařízeno, aby štíty se stavěly, a cihly na ně zdarma byly

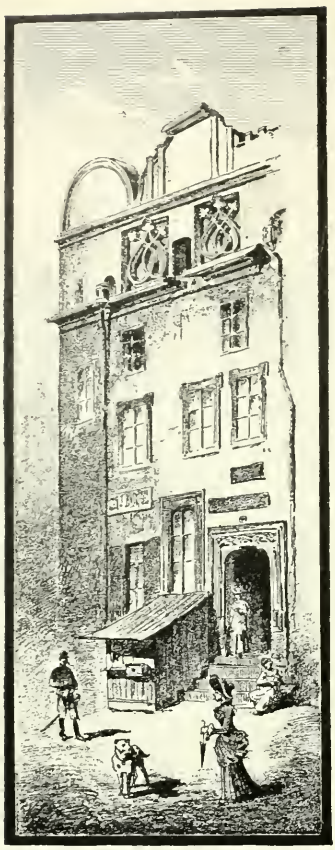

Obr. 87. Hradec Králové. Dům č. 82 (zbořený r. 1884.)

poskytovány. Po požárech, jimiž Hradec Král. byl postižen v XVIII. a XIX. století, štíty byly snášeny a mnohé při opravách domů pobořeny. Dosud spatřiti lze staré štíty na kanovnických residencích (obr. 85.), na domech ve Svatodušské ulici a na několika málo domech na Velkém náměstí a v některých ulicích. Převahou jeví se starší domy co barokní.

Dům č. p. 34, barokový, zvaný »Na schůdkách« nebo »U Špuláků«. Dvojpatrová stavba, jejíž východní část od prvního patra vystupuje z líce domu věžovitě. Nad přízemím západní části průčelí terassa s pěknou kutou mříží. Vystavěn byl dle nápisu na zinkové desce, nalezené v makovici vížky r. 1750. V domě, který na místě něho stával, měli vzadu pod starobylým klenutím svou kapli Čeští bratří.

Dům č. p. 149. Na dvoře složen je portál kamenný z r. 1565 z předního domu, v němž bývala druhdy lékárna. (Viz vyobr. č. 86.) Na dvoře zazděno je kamenné nadpraží z vchodu, který vedl do zadního domu, s tímto třířádkovým nápisem: Castra metatur angelus Domini in circuitu timentium eum et eripiet eos. — Divites eguerunt et esuriunt; inquirentes — autem dominum non minuentur omni bono. Psalm. 33. Po stranách pak vytesána jsou slova: »Anno Dominus prope« a »MIserICorDIae. Pán Bůh.« V cukrářském krámu nade dveřmi hlava vytesaná a ve zdi znak měšťanský.

Na domě č. p. 127 nalézá se nad jedním oknem letopočet 1571. V tržnici v maltě napodobené pozdně gotické klenutí. Ve svorníku nad

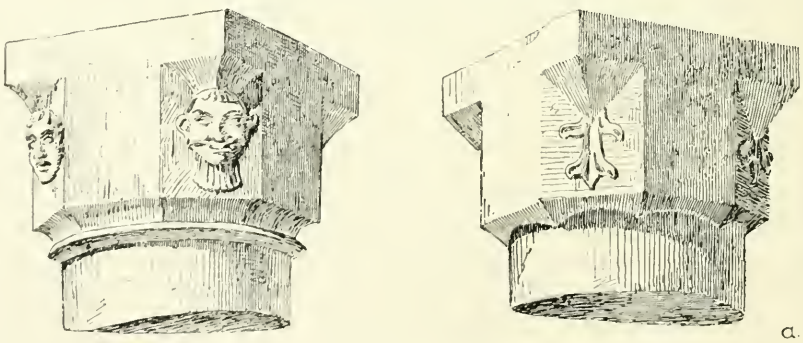

Obr. 88. Hradec Králové. Hlavice sloupové z domu druhdy č. 82.

vchodem vytesána byla holubice s olivovou ratolestí. Svorník ten uložen jest nyní v hist. museu.

Ve zdi na dvoře domu č. 255 zazděny jsou gotické patky.

V obecním domě č. p. 230, stojícím na místě býv. hradu, na dvoře zazděny jsou pozdně gotická patka ze staré radnice a patka a římsa, nalezené

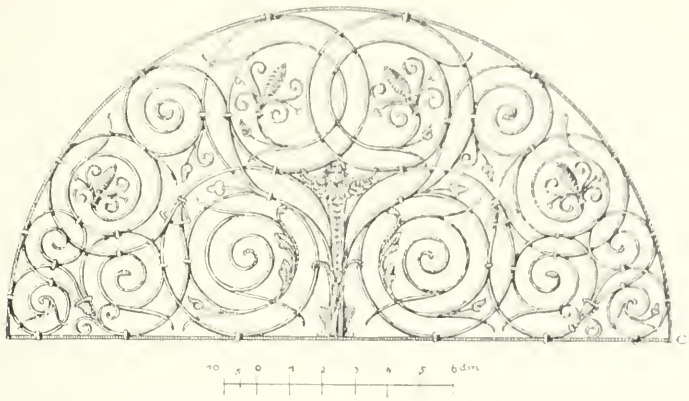

Obr. 89. Hradec Králové. Mříž v domě č. 13. na Malém náměstí.

při stavbě jeho r. 1852 a 1853, s ostěními. Kusy ostění z oken nalezeny byly též při kopání v zahrádce na dvoře a uloženy jsou v hist. museu. Tyto nálezy jsou vesměs gotické. V přízemí téhož domu umístěna je předhistorická sbírka měst. musea, sbírka starého nábytku, odlitků zvonů atd.

Dům. č. p. 82 zbudován byl ve Vladislavské gotice, v XVI. stol. byl opraven. (Obr. 87.) R. 1884 byl zbořen a místo něho nový postaven. Sloupy z něho, s hlavami a kusy z nadpraží býv. domovního vchodu s vytesanými pruty, uloženy jsou na dvoře obecního domu č. p. 33. (Obr. 88.)

V domě č. p. 13 jest renaissanční mříž ze XVI. stol. ve vchodu do cukrářského krámu. (Obr. 89.) V síni téhož domu napodobena ze štuku pozdně gotická klenba. (Obr. 90.)

V domě č. p. 118 jsou dvě kované mříže na schodech. Z konce XVI. stol.

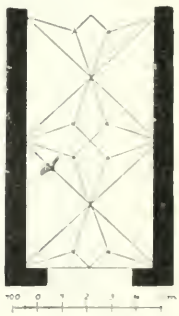

Obr. 90. Hradec Král. Půdorys podsíně domu č. 13 na Janském nám

Na domě č. p. 111, který r. 1762 vyhořel při požáru založeném Pruskými kozáky, jest tento nápis:

AeDes prIVs Igne borVsICo Vastatae
nVnc Vero IMpensis ForbeLskIaIs
IntegrItaI restItVtae.

V maltě napodobená pozdně gotická klenba jest ještě v domech č. p. 12 a 34, a byla v domě č. p. 150. Gotická žebra, patky a ostění

nalezeny byly v základech domů č. p. 151 a 152, 155 a 156, 177 a 195, 200 a 295, a got. ostění u dveří zachovalo se ještě v síni domu č. p. 18.

SOCHY:

Sloup Marianský na Velkém náměstí, 19 *m* vysoký, byl postaven r. 1717. Jest z pískovce tesán a místy zlacen.

Úměrná socha P. Marie stojí na štíhlém, kanelovaném sloupu korinthském, na jehož podstavci jsou nápisy:

V čele na západ: PERENNI HONORI | VIRGINIS | DEIPARÆ | SANCTA QVE | DECADIS.

Na východ: SPLENDORI | ELEONORÆ | AVGVSTÆ | CÆSARVM | PARENTIS.

Na sever: PROSPERITATI | INCLYTI | MAGISTRATVS | DOTALIS VRBIS.

Na jih: PROTECTIONI | AC | LARGIORI | BENEDICTIONI | POPVLI REGINÆ | HRADECENSIS | PIE ERECTA | CONSISTO.

Pod tímto podstavcem rozkládá se ještě jiný, jehož strany jsou do vnitř vyduty. Přední strana podstavce jest v prostřed ve výklenky prohloubena a v nich pod lasturou leží: v předním výklenku socha sv. Rosalie, v zadním sv. Jan Nep. Na ostatních dvou stranách umístěny jsou znak říše: dvojhlavý orel, a znak města: lev držící písmeno G v předních tlapách.

Na čtyřech rozích tohoto podstavce stojí sochy: sv. Anna, sv. Ivan, sv. Karel Bor. a sv. Jan Nep.

Kolem sloupu zvedá se zábradlí na osmistěnném půdorysu, z barokně profilovaných, čtyřstěnných kuželek, s pěknou mřížkou v čelním poli. V úhlopříčnách stojí při zevních stranách zábradlí na zvláštních kulatých podstavcích sochy: sv. Václava, sv. Josefa, sv. Ondřeje a sv. Vavřince.

Celek působí ladně a sochy jsou některé znamenitě, ostatní dobře modelovány i sekány. Původcem jejich byl buď *M. Braun* sám neb některý jeho žák. (Vyobr. 91.)

Socha sv. Jana Nepomuckého na Malém náměstí stojí v kašně na vysokém, čtyřbokém podstavci, s konsolami na rozích. Poměrně malá socha světce podporována jest dvěma anděli. Na podstavci nápisy:

HONORANDO | SANCTO IOANNI NEPOMVCENO | EREXIT.

Pod tím: SINGVLARIS | EIVSDEM | CVLTOR.

Na vých. straně: DIVE | TVOS | SOLITO | DEFENDE | FAVORE | CLIENTES | : DEVOTO | CERTAMINE | ÈSVBVRBIO | HVC | TRANSLATA.

Na západní straně: S. IOANNES | NEPOMVCENE | EXOPTATE | PATRONE | INTERCEDE PRO NOBIS.

Socha byla zhotovena r. 1718 nákladem cís. rychtáře Jana Fridricha, který dal ji postaviti před Pražskou branou na místě někdejšího dominikánského kláštera. R. 1772 byla odtud na Malé náměstí přenesena.

Obr. 91. Hradec Králové. Sloup Marianský na Velkém náměstí (v pozadí býv. kolej Jesuitů.)

Socha sv. Jana Nepomuckého na Janském náměstí stojí ve výklenku průčelí domu č. 163. Socha z pískovce, obstojné ceny, drží ve vztyčené pravici kříž, v levici palmovou ratolest. Na podstavci nápis:

S. IOANNI | FAMÆ | TVTELARI | EXSTRVCTA | ET | DICATA A IO. IOSEPHO GRISBACH | DIE 15. MAII. (R. 1774.)

NÁHROBKY ze hřbitova sv. Jakuba.

L. Domečka, Náhrobky na hřbitově sv. Jakuba v Hradci Král. Ratibor 1897. č. 31.

Kolem kostela sv. Jakuba v Hradci Králové prostíral se rozsáhlý hřbitov zvaný »Pohřbem na louce«, na němž se pochovávaly mnohé z předních rodin Hradeckých. Při stavbě pevnosti r. 1766 byl nejen kostel sv. Jakuba zbořen, ale i hřbitov zrušen a na místě tom byly postaveny hradby. Dle Bienenberka bylo přes 60 kamenných náhrobků pěkné práce odvezeno na hřbitov ke kostelu sv. Ducha v Hradci Kr. a užito k vydláždění chlévů a kostnice, anižby kdo byl nápisy na kamenech zaznamenal. Ze zbylých náhrobků zpracována většina do zdí pevnostních. Jen šest desek zůstalo ušetřeno v místech kde stával hřbitov u sv. Jakuba, při stavbě kolny byly tu r. 1897 vyvorány a uloženy jsou v měst. stavebním dvoře.

Desky ty jsou 1·55—1·88 *m* dlouhé, 0·75—0·88 *m* široké a 0·15—0·20 *m* silné. 1. Má nápis kolem okraje: LETHA PANE 1561 27 DNE MESICE CZERWENCE VMRZELA GEST POCTIWA WDOWA PANI ANYZKA SSENTINGARKA A TVTO GEST POCHOWANA. Uprostřed vyryta jsou latinská disticha a pod nimi česky výňatek z listu sv. Pavla k Římanům. Pod tím jest vyryta značka kameníka.

2. Nese kolem kraje nápis: Leta Panie MV^C^LV v patek po ſw. Krztitelu vmrzela Ludmila dcera Jana Kotoule manzelka Jana Pekelſkeho. Uprostřed desky vytesán měšťanský znak, kolem něho písmena J a Y a letopočet 1555 a pod tím citát z knihy moudrosti.

3. Kolem okraje vytesán nápis: Letha . . 1575 den sw. Medarda ziwot swog dokonal slowutny pan Jan Pekelsky miestenin v mieste Hradci nad Labem a tuto tielo geho odpocziwa a budauciho wzkrziſſeni oczekawa. Uprostřed týž měšťanský znak jako na předešlém kameni.

4. Uprostřed vytesána postava ženy v dlouhém plášti, s čepcem na hlavě, se sbíraným límcem kol krku a kolem rukou. V pravici drží modlitební knížku. V pravém rohu znak, v jehož štítu půl jednorožce, dle kterého náležel náhrobek některé paní ze Sobince. Kolem okraje nápis: Leta Panie 1585 v nedieli po ſw. Markytie umrzela geſt poctiwa wdowa pani Dorota J . . . wa a tuto w Panu odpocziwa oczekawagice blahoſlaweneho wzkrziſſeni w Kriſtu Panu.

5. Uprostřed vytesána velmi dovedně ženská postava s rozpuštěným vlasem, v sukni, krátkém pláštíku a sbíraném límci kol krku a rukou. Kolem kraje desky nápis: . . . . . vKriſtu Panu ziwot ſwog dokonala Anna Theodora vrozeneho pana Vaclava Jiſkry z Sobince dobra pani a dcera . . . .

6. Kolem okraje desky vytesán nápis: Leta Pa. 1573 v avtery po proſebne nedieli tuto pochowana geſt Dorota dcera vrozeneho p . . . Jana Slatinſkeho z Hoſtowic manzelka Vaclava Woſtatka. Pan Buh bud gi miloſtiw. Uprostřed jest znak Václava Vostatka a nad ním citát z Písma.

Hradec Nový.

J. C. Rohn, Antiquitas, 103. — J. Schaller XV., 33. — J. Sommer, IV., 28. — J. Horák, Topografický popis v. o. h. Kr. H., 41. — J. J. Solař, Dějepis Hradce Králové, 1870, 614. — A. Sedláček, Úplný místopisný slovník, 263.

Před stavbou pevnosti Královéhradecké r. 1766 bylo rozbořeno předměstí Slezské a obyvatelstvo jeho bylo přestěhováno k silnici vysokomýtské na blízký kopec sv.-Janský. Na Slezském předměstí byl rozbořen i kostel sv. Antonína Poustevníka a material byl převezen na Nový Hradec, kdež z něho částečně byl postaven nový kostel, témuž svatému zasvěcený.

Ze zbořeného kostela sv. Pavla na témž předměstí byly do nového kostela sv. Antonína dopraveny dva oltáře, dva zvony a varhany. Z kostela sv. Jakuba v Hradci Králové, rovněž zbořeného, přenesen sem nábytek.

Obr. 92. Hradec Nový. Pohled na kostel sv. Antonína.

Místo pro kostel vyměřil stavitelský mistr *Fraut. Kerner* z Hradce Králové, který nepochybně i kostel stavěl v letech 1769—1772.

KOSTEL SV. ANTONÍNA POUSTEVNÍKA jest farní od roku 1855.

Jednolodní, omítaná budova uzavírá svým pěkným průčelím s věží ve středu účinně dlouhý prospekt silniční aleje; aby se tak mohlo státi, musil se kostel svým kněžištěm k jihu stočiti. Severní façada jest poněkud vydutá a rozčleněná dvěma páry toskánských pilastrů na společných podstavcích. Rohy průčelí jsou obrněny silnými třičtvrtěsloupy, které společně

s pilastry nesou mocnou římsu s triglyffy; tyto jsou nad sloupy a pilastry nahraženy konsolami. Nad celým průčelím zvedá se zalamovaný štít s elliptickým oknem ve středu. Kolem věže na obou průčelních přístavcích, schodišti a kapli Božího hrobu táhne se ve výši štítu vysoká, plná attika, na níž stojí v severním průčelí čtyři vásy s plameny. Z průčelí vystupující věž má v patře na rozích po barokním pilastru a prohýbanou hlavní římsu. Střecha věže vyvinuta v osmibokou cibuli, jež jest i s lucernou kryta plechem; kryt ostatních částí kostela taškový. (Obr. 92.)

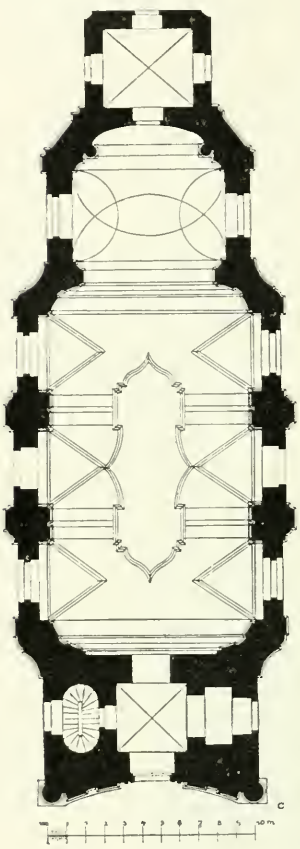

Obr. 93. Hradec Nový.
Půdorys kostela sv. Antonína

Loď kostelní, jsouc širší než severní průčelí, spojena jest s tímto vydutými oblouky. Uprostřed podélných façad lodi zvedá se štít na risalitu. Římsa štítová podepřena jest velkou závitkovou konsolou.

Kněžiště, o jednom poli, má otupené rohy a na jihu přistavěnou nízkou, obdélnou sakristii. (Obr. 93.)

Vchody jsou tři: hlavní pod věží a bokové ve středech podélních façad. Hlavní portál jest v barokních kamenných venýřích se zakulacenými rohy, s volutami a zalomenou zástřešní římsou, která má ve vlysu kartuš s monogramem $\overset{+}{\text{IHS}}$. Postranní portály jsou rovněž v kamenných venýřích, kteréž po stranách tvoří barokní pilastry, nesoucí nadpraží se segmentovým štítem.

Okna jsou vesměs v kamenných ostěních, barokních tvarů, nahoře půlkruhem sklenutá. Na kruchtu ústí v severním průčelí velké okno, po stranách po jednom menším, do lodi tři páry oken a do kněžiště jeden pár.

Vnitřek kostela je vzdušný, ladných poměrů. Kobkou pod věží, $3{\cdot}55 \times 3{\cdot}55\,m^2$ velikou a křížovou klenbou překlenutou, vstoupí se $1{\cdot}90\,m$ širokým otvorem do lodi $19{\cdot}60\,m$ dlouhé, $11{\cdot}80\,m$ široké a $12{\cdot}50\,m$ vysoké, sklenuté valenou klenbou s lunetami. Zdi podélné jsou rozčlánkovány sdruženými toskánskými pilastry s římsami, nad kterými pod klenbou táhnou se sesilující pasy. Střed klenby vyplněn štukkovým barokním rámcem. Do lodi zasahuje od věže kruchta na dvou dřevěných, omítnutých sloupech a volutových konsolách. Kouty lodi u věže i u vítězného oblouku jsou zakulaceny a rovněž sdruženými pilastry zdobeny.

Kněžiště $8{\cdot}20\,m$ široké a $7{\cdot}30\,m$ dlouhé až k vítěznému oblouku, který jest $1{\cdot}20\,m$ silný, záleží z jednoho pole, sklenutého českou klenbou,

a z mělkého segmentového závěru, po jehož obou stranách stojí po třičtvrtěsloupu.

Za kněžištěm rozkládá se sakristie, 4·80 × 4·20 *m* veliká, křížovou klenbou bez žeber překlenutá. (Obr. 94.)

Obr. 94. Hradec Nový. Vnitřek kostela sv. Antonína.

Výprava jest nádherná, pokud se týče oněch částí, které jsou sem přeneseny z jiných kostelů, zejmena ze zrušeného kostela sv. Antonína a z chrámu sv. Ducha v Hradci Králové.

Hlavní oltář záleží ze stolu a nízké barokové dřevěné architektury tabernakula, u něhož klečí dva andělé, klanící se beránku, ležícímu pod baldachinem (symbolu Krista). Na baldachinu sedí menší andělé a nejvýš stojí krucifix.

Za hlavním oltářem visí na zdi v širokém řezaném rámu dva andělé velký obraz sv. Antonína, malovaný *Josefem Kramolínem,* dosti sešlý. Nad obrazem sedí v barokně prohybaném štítu Ježíšek se zeměkoulí.

Bokový oltář s obrazem sv. Aloisia, v architektuře rokokové, z koleje Jesuitů sem přenesený, prostřední ceny umělecké.

Oltáře P. Marie a sv. Josefa s obrazy těchto světců jsou novější a bez ceny.

Obr. 95. Hradec Nový. Řezaný rámec v kostele sv. Antonína.

Pěkně komponovaná jest kazatelna, ku kteréž vchází se z presbytáře; poklop ve tvaru barokního baldachinu jest bohatě řezaný, s třásněmi, jež po stranách drží dva andělé.

Chorové stolice, pět sedadel po každé straně, byly druhdy v chrámu sv. Ducha v Kr. Hradci, jsou dubové, řezané a vykládané ořechem, jasanem a ebenem. Slušná práce pozdní renaissance, s barokním detailem.

První pár dubových lavic v lodi má pěkné řezby v postranicích.

V kněžišti visí sedm bohatě řezaných, zlacených rámců, oválních, 1 *m* vysokých a 0·73 *m* širokých, ve kterých bývaly obrazy jesuitských

svatých, z nichž čtyři (bez rámů) visí v předsíni fary. Rámce jsou znamenité koncepce i techniky z XVIII. století a byly dříve v koleji Jesuitů. Obrazy novější jsou nevalné ceny. (Obr. 95.)

Umyvadlo v sakristii, měděné, v průměru 0·32 *m*, s nápisem »S. Antoni«, kolem tepané lilie. Nad ním nádržka cínová, kulovitá, 0·15 *m* v průměru, s výtokem ve tvaru dračí hlavy a nápisem: »L. P. 1728.« Dobrá práce, pocházející rovněž ze zrušeného kostela sv. Antonína, odkud jest také postříbřený relikviář s ostatky sv. Antonína Poustevníka; stojí

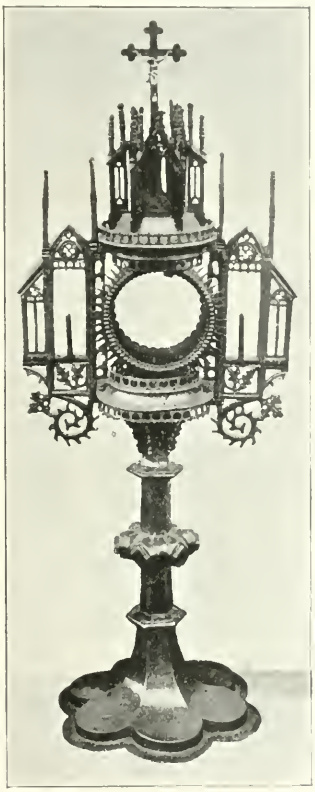

Obr. 96. Hradec Nový. Monstrance č. 1. nyní na faře.

Obr. 97. Hradec Nový. Monstrance č. 2. nyní na faře.

na oválné noze, tepaným ornamentem pokryté; barokně profilovaný ořech nese malý profilovaný rámeček s relikvií, před nímž řezaný věnec v zlacených paprscích. Výška 0·29 *m*, šířka 0·14 *m*, průměry nohy 0·9,0 13 *m*.

Monstrance č. 1. Gotická, z kostela sv. Jana na Kopečku, výšky 0 58 *m*, šíře 0·23 *m*, průměr nohy 0·18 *m*. Bronzová, bývala kdys zlacená. Na šestidílné, hladké noze, korpus kulatý, arkaturami hojně zdobený, má kol sanctissima paprsky. Vrch tvoří krucifix ve věžičce prolamované

a podporované šesti opěrnými pilířky s fialami. Obě pobočné křídla jsou prolamovaná a měla kdys figurky, které scházejí. Celek velmi pěkných poměrů; z XV. století. (Obr. 96.)

Č. 2. Též gotická, bronzová a zlacená, 0·67 *m* vysoká a 0·25 *m* široká, v průměru nohy 0·16 *m*. Na šestidílné hladké noze, která opírá se o šest malých, řezaných nožek, zvedá se nodus pod rozčleněným baldachinem. Válcový střed, nahoře i dole arkaturami vroubený, kryl druhdy sanctissimum. Obě postranice stáčejí se ve spodu v květy a jsou vyvinuty jako dva opěrné dvojnásobné oblouky. Vršek tvoří plná věžka s kraby, křížkem končící. Později upravena monstrance na plochou, přidán stříbrný věneček oblaků a do postranic vloženy dvě sošky andělů klanících se Hospodinu, sedícímu na vrchu věnečku. Úprava tato jest barokní. Původní monstrance jest z konce XV. století. (Obr. 97.)

Na věži visí zvony:

1. Hladký, 0·80 *m* v průměru, 0·60 *m* vysoký, má pod korunou třířádkový nápis:

PO SLAWNEM C. M. RZYMSKEHO CZISARZE WITEZSTWI A PRAHY WZETI LETHA M · D · C · XXVI | TENTO ZWON GEST SLIT KE CZTI SWA · APOSS · A TO ZA KATHOLICKEHO W HRADCZI KRALOWEM | ARCZIPRZISTA M · I · W · C · Z KRONEN A ZA KOSTELNIKV SIMEONA WODICKI · DA · PRABKA · ADAMA KALVSKA.

Na plášti: Tento zwon slit gest ke czti swatemu PAVLV ode mne Martina Exnara, zwonarze.

2. V průměru 0·67 *m*, výšky 0·53 *m*, má pod korunou dva barokně ornamentované pásky, mezi nimi nápis:

GOSS MICH IGNATIVS DRACK in KÖNIGGRÆTZ 1779.

Na plášti reliefy sv. Václava a ukřižovaného Krista P., mezi nimi nápisy:

Episcopo Isepho Adamo S. R. I. Com. ab Arco Regine Hradecensi Canonico et Vrbis Decano Mauritio Klier.

Na druhé straně:

E SANCTI PAVLI APOSTOLI NON LONGE ANTE MINORE DVNTAXAT REFVSA MAIOR DIVI ABBATIO ANTONI EXPRENSIS ECCLESIÆ EVASIT.

3. Průměru 0·50 *m*, výšky 0·40 *m*, s reliefy sv. Václava a P. Marie na plášti; pod korunou vine se ornamentální pásek, pod ním nápis:

Ignatus Drack i. K. G. 1777.

Na návrší nad Roudničkou u Nového Hradce jsou základy zaniklé tvrze. Odtud i les pod návrším tímto nazývá se »Podzámčím«.

Hrádek.

J. C. Rohn, Antiquitas, 68. — J. Sommer, III., 27. — J. Horák, Top. pop. v. o h. Kr. Hr. 125. — A. Sedláček, Hrady a zámky V., 329—334.

Ve vsi bylo sídlo vladyk z Hrádku na tvrzi, po které zachovalo se v zahradě statku č. 15 tvrziště, valy obklopené.

KOSTEL SV. JIŘÍ, filialní, připomíná se v dějinách Kr. Hradce r. 1384 co farní. Místo dřevěného kostelíka postavil J. Arnošt hrabě Schaffgotsch r. 1690 nynější.

Obr. 98. Hrádek. Diptichon. Strana starší.

Orientovaná, cihelná a omítnutá stavba, v jednoduché pozdní renaissanci, stojí na návrší nad vesničkou, uprostřed hřbitova. K lodi kostelní pojí se na východ užší pravoúhlé kněžiště, s malou sakristií na sever a na západ hmotná věž. Vše nyní kryto břidlou, jež přibita na dřívější krytinu šindelovou.

Jednopatrová věž má na rozích po toskánském pilastru, sáhajícím do výše hlavní římsy kostela. V prvém patře prolomeny zdi věže na třech stranách velkým oknem, půlkruhem sklenutým. Střecha věže jest nízká, tvaru čtyřbokého jehlance.

Podélné strany lodi jsou oživeny pilastry toskánského řádu na rozích a po jednom uprostřed. Na silně vyložené římse sedí valbová střecha.

Kněžiště má rovněž na rozích zdi sesílené pilastry a na východní straně zděný štít s vysokým tympanonem, v němž půlkruhový výklenek. Ze střechy trčí nízký čtyřstěnný sanktusník, břidlou celý pobitý.

Vchody jsou dva: 1. Ve věži v kamenném hladkém ostění s rovnou římsou a kusým štítem. Mezi oběma pahýly štítu znak hrab. Harracha (3 pera, růžicí sepnutá).

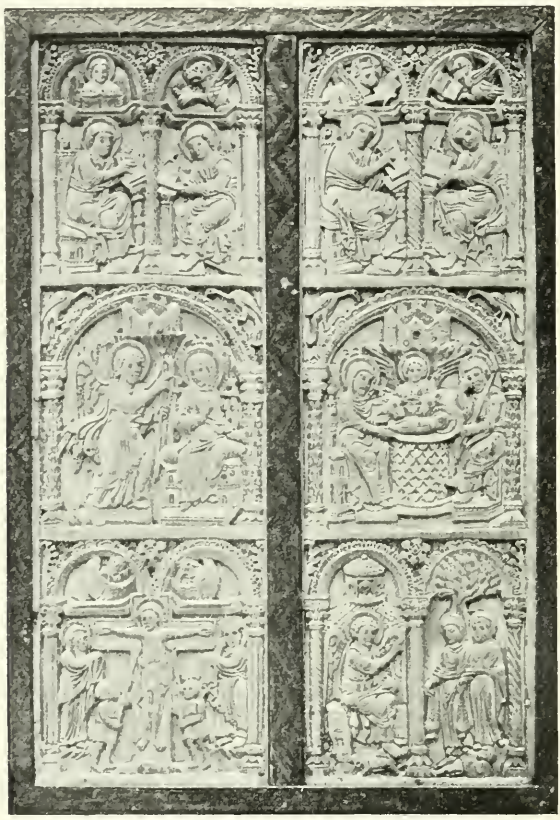

Obr. 99. Hrádek. Diptichon ze slonoviny. Strana mladší.

2. Vchod ve východní stěně kněžiště v hladkém kamenném ostění, s rovným nadpražím, nad nímž zazděn znak hr. Schaffgotsche (čtvrcený štít, v 1. a 4. poli po čtyřech kolmých břevnech, v 2. a 3. poli lev na levo obrácený).

Oken jsou v lodi dva páry a v kněžišti jeden pár; jsou stejného tvaru, půlkruhem zaklenutá

Uvnitř měří loď 11·05 *m* délky, 8·60 *m* šířky a 8·90 *m* výšky, při síle hlavních zdí 1·15 *m*. Podélní zdi jsou sesíleny v rozích a uprostřed dorskými pilastry, třikrát zalomenými. První výstupky při zdi podporují

půlkruhové výklenky na zdech, střední nesou příčné pásy a poloviční leseny mezi oběma jsou oporou křížovým klenbám, kterými jest loď ve dvou polích překlenuta.

Římsa nad pilastry jest pokryta ve vlysu triglyfovými zářezy.

Obr. 100. Hrádek. Modlitby z XV. století.

Při západní straně umístěna kruchta, spočívající na elliptickém oblouku.

Půlkruhový vítězný oblouk, v rozpnutí 4·38 *m* široký, dělí loď od kněžiště, které na obdélníku 5·30 × 5 *m* překlenuto křížovou klenbou 7·55 *m* vysokou.

Kobka pod věží měří délky 3·30 *m*, šířky 2·50 *m* a jest zaklenuta valenou klenbou s lunetami. V síle zdi 1·50 *m* široké zřízen úzký šnek na kruchtu a zvonici.

Výprava v jednoduché pozdní renaissanci jest vkusná; záleží z tří oltářů a kazatelny. Na hlavním oltáři visí v dřevěné architektuře mezi dvěma páry korintských sloupků obraz sv. Jiří, malovaný roku 1882 *F. Scheiwlem*. Ve štítu obraz srdce P. Ježíše — bez ceny.

Obr. 101. Hrádek. Stříbrný pohárek.

Obr. 102. Hrádek. Mramorová kropenka v kapli.

Oba bokové oltáře jsou stejné architektury dřevěné na zděné tumbě, a dal je postaviti r. 1678 Arnošt hrabě Schaffgotsch. Na severním obraz sv. Václava a sv. Ludmily, držící sošku Madonny, na jižním obraz téhož malíře představuje sv. Annu a sv. Jáchyma, nesoucí maličkou P. Marii. Oba obrazy jsou skrovné ceny.

Kazatelna, přístupná ze sakristie, má v zábradlí malované na zlaté půdě čtyři evangelisty a na víku sošku Krista, dobrého pastýře. Malby i řezba nevelké ceny.

Svícny cínové, 6 kusů po 48 *cm* výšky, empirové, stojí na hlavním oltáři; jsou hladké, jen vroubkovanými obroučky zdobené.

Náhrobní desky z pískovce jsou zazděny na kostele tři:

1. Délky 1·80 *m*, šířky 0·95 *m*; uprostřed znak s kolčím, ve štítu příčné břevno kostkované, nad helmou hlavička v brnění. (Znak Kapounů ze Svojkova.) Kolem znaku nápis silně otřelý:

Letha patnactisteho osumnacteho | umrzel . . . . . Martin . . . . . .

2. Deska 1·69 *m* dlouhá a 0·92 *m* široká nese v prostřed znak s kolčím. Ve štítu a na helmici hlava býka. Kolem okraje nápis:

Lieta · panie · patnaztist'eho · geden mezrzyetmeho · w · poudieli · po · boziem w|zkrziessenj umrzhiela (sic) pani Ann . . . . .

3. Deska v délce 1·56 *m* a šířce 0·86 *m* jeví uprostřed zručně tesanou vypuklou postavu ženskou v čepci s čelenkou, oděnou v dlouhém plášti kožešinou vroubeném, s úzkými rukávy, pod nímž viděti kol krku velký sbíraný límec. Ruce na prsou přeloženy. U pravé nohy malý znak s břevnem na příč v hladkém poli. Kolem kraje desky nápis v latinských initialkách:

LETA PANIE 1610 DOKONALA | ZIWOT SWVG VROZENA PANI IOHANNA HRADECKA Z TIEMNIC A NA . . . . . W NEDIELI MISERICORDIA GINAK SW. MARKA. PAN BVH GEGI DVSSI MILOSTIV BVD.

Obr. 103. Hrádek. Hodiny cís. Leopolda I.

Zvony visí na věži dva a ve věžce nad kněžiště mmalý sanktusník, jenž je nepřístupný.

1. Výšky 60 *cm*, v průměru 76 *cm*. Pod korunou nápis:

ANTON SCHNEIDER IN KONIGGRATZ ANO 1803.

Pod proužkem spodním pod nápisem visí na plášti čtyři festony z vavřínových listů. Mezi festony jsou na plášti reliefy, na jedné straně krucifix, na druhé Madonna s Ježíškem.

2. Výšky 48 *cm*, v průměru 61 *cm*. Pod korunou pásek z gotických listů břečťanových a při spodním okraji proužek z listů vavřínových. Na

plášti reliefy sv. Václava na jedné straně a Krista na kříži na druhé. Mezi nimi nápis:

Slit od Karla Paula Hradci Králové leta Páně 1872.

Obr. 104. Hrádek. Výjev ze života sv. Bernharda.

ZÁMEK hraběte Harracha, zvaný též »Červený Hrádek«, jest rozlehlá stavba v lesnatém parku, as půl hodiny na východ od Nechanic.

Jednopatrová budova, červeně natřená, byla postavena v letech 1841 až 1854 dle plánů londýnského architekta *Lamba* v angl. gotice.

Zámek byl vystavěn za hraběte Frant. Ar. z Harrachů v letech 1839 až 1854 řízením stavitele *K. Fischera* z Vídně. Kamenické ozdobné práce, zejmena v kapli, jsou dílem *Jos. Krannera*. Figurální výzdoba kaple, záležející z veraikonu, neseného dvěma anděli, sv. Františka de P. a sv. Anny pochází od *Jos. Maxe*.

Uvnitř jest celé museum rodinných památek hrabat Harrachů a uměleckých předmětů na mnoze vzácných, z různých dob a míst pocházejících.

Obr. 105. Hrádek. Sošky ze slonoviny a ebenu.

V zámecké budově bylo použito k vnitřnímu zařízení množství starých součástí z jiných zámků a hradů. Některé pokoje jsou celé vzaty odjinud, na př. pokoj »mühlgrubský«, jehož zařízení pochází ze zámku Mühlgrubu v H. Rakousích a jest dílem *Fr. Fischera* a *Mitburgera* v Steieru v r. 1573. Dále dva vykládané portály k pokojům hraběnky byly původně postaveny v Eschelbergu v r. 1572 dle vsazených v nich letopočtů. Rovněž i zařízení čtyr pokojů, zv. »císařských«, je sestaveno z nábytku, jenž druhdy náležel císaři Leopoldu I.

Z nábytku jsou pozoruhodny zejmena: Stůl ve velké síni, jehož okrouhlá deska, 6·5 *cm* silná, měřící 120 *cm* v průměru, jest z Kelheimského

vápence. Dle nápisu patřil Konradu a Kateřině z Pappenheimů, pod jejichž znaky jest v mosaice provedeno 16 menších znaků jejich předků. Noha novější.

Stůl v saloně z ořechového dřeva s vykládanou deskou a reliefy čtyř postav s průpovídkami. Původně stál na hradě Wartburgu a sloužil dle tradice Mart. Lutherovi.

Stůl v arkýři pracovny, obdélný, na čtyrech nohách v podobě saní. Jest ze XVI. století a byl druhdy na hradě Rabenšteinu na Moravě.

Cechovní truhlice vyřezávaná, ze XVII. st., patřila cechu tkalců v Janovicích na Moravě.

Obr. 106. Hrádek. Sklenice z r. 1573.

Skříň z dubového dřeva; na obou křídlech jsou dobré řezby, představující Narození a Křest P. Krista; jest práce Norimberská ze XVI. století, rovněž jako jiná skříň, na jejíž dveřích jsou vyřezány znaky sv. Kateřiny a sv. Hedviky.

Umyvadlo ze solnohradského červeného mramoru s deskami z Kelheimu. Druhdy mělo 2 mísy, jež jsou nyní rozříznuty a odděleně v zeď vsazeny. Každé má 57 *cm* v průměru a jest 130 *cm* vysoké; mísa jest 37 *cm* vyložena. Po stranách jsou mělce ornamentované pilastry, nesoucí obloukovou římsu, nad níž stojí dvě poprsí se znaky; mezi nimi vása. Dle nápisu bylo postaveno do Mühlgrubu r. 1570.

Obr. 107 Hrádek. Majoliková, cínem kovaná sklenice.

Diptychon*) ze slonové kosti, 30·5 *cm* vysoké a 19 *cm* široké a 0·65 *cm* silné. Po obou stranách pokryto jest řezbami, které náležeji dvěma různým periodám, různých slohů. Na líci byly ve dvou řadách nad

*) Vyobrazeno v Mittheil. d. C.-C. XV. 179., ve »Výběru památek z výstavy jubilejní z r. 1891«.

sebou ploše vyřezány postavy, z kterých zachovány jsou dole sv. Ondřej a sv. Filip v obloucích, ornamenty byzantského slohu zdobených. Ve vrchní části byly postavy sv. Pavla a sv. Petra, které jsou uříznuté. Pod jednotlivými světci jsou řeckým lapidárním písmem nápisy: PAILVS, PETR . ., ANDREAS, FILIPVS; pod spodními nápisy a nad vrchním jest vyřezán pár saní (griffů) kol vásy. Postavy jsou oděny tunikou, kasulí přepásanou, a v pláštíky. Tato část diptycha řezána byla as koncem VIII. století. (Obr. 98). Na rubové straně jsou vyřezané ve vysokém reliefu na každé z obou desek po třech scénách ze života Pána Ježíše a krom toho čtyři evangelisté se svými symboly. Kostymy osob i architektura prozrazuje dobu vzniku těchto řezeb, druhou polovici XII. století. (Obr. 99.)

Obr. 108. Hrádek. Konvice z konce XVII. stol.

Obr. 109. Hrádek. Křišťálová miska.

Vzácná tato památka byzantského původu jest dar Cařihradského vyslance ryt. Prokše z Ostenu.

Modlitby latinské, v deskách z červeného sametu 12·7 *cm* vysokých a 8 *cm* širokých, zdobených stříbrnými růžicemi. Na 171 pergamenových listech jsou psané gotickým písmem latinské modlitby, zdobené 29 miniaturami, velmi jemné práce; 15 obrazů představuje sličně malované výjevy ze Starého i Nového Zákona a života svatých. Ostatních 14 miniatur jsou initialy s okrajovými ornamenty. Francouzská práce ze XVI. stol. (Obr. 100.)

Pohár stříbrný, 29 *cm* vysoký, stojí na kulaté nožce ornamenty tepanými zdobené. Číši podporují tři konsolky, nad nimiž v bohaté ornamen-

tice vynikají hlavičky andělů. Víko ukončeno postavou rytíře ve zbroji. Na noze značka: S O. Německo-renaissanční výborná práce ze XVII. stol.

Pohárek stříbrný, 10 *cm* vysoký, boulovitě tepaný. Nožka i víčko jsou zdobeny stáčenými pásky, mezi nimiž sedí na víčku labuť. Na noze značky: A L a N. Skvostná práce z konce XVI. století. (Obr. 101.)

Kříž pontifikalní nad tabernakulem v kapli, 26 *cm* vysoký, z pozlacené mědi. Čtyři ramena končí jetelovým listem. Uprostřed kříže přibit Spasitel, nad ním malá postava P. Marie. Po stranách P. Ježíše tepaná poprsí sv. Maří Magd. a apoštolů. Italská práce z konce XV. století.

Kropenka z istrijského mramoru, 0·76 *m* vysoká. Noha má tvar osmihranného sloupu 18·4 *cm* v průměru. Mísa jest čtyřhranná, 26 *cm* široká a kuželovitě dolů se súžuje. Pokryta jest reliefy dvou zády k sobě obrácených ptáků, mezi nimiž vystupuje listový ornament. Italská práce v ranném románském slohu z ostrova Torcella. (Obr. 102.)

Obr. 110. Hrádek. Malovaná sklenice se 12 apoštoly.

Kalich stříbrný, zlacený, 20·4 *cm* vysoký a 9·8 *cm* v průměru číše široký. Noha i nodus jsou šestihranné. Z tohoto vyniká šest výčnělků s emailovanými obrázky, poprsí svatých představujícími. Gotická práce vlašská z XV. století.

Šest malých ovalných medaillonů v předsíni kaple; reliefy představují na dvou jezdce a ženu s amforou a na čtyrech výjevy ze života zvířat: 1. Kamzík přepadený ostřížem. 2. a 3. Orlem jatý zajíc a 4. Dva zápasící kohouti. Plastiky ty z ranného středověku a pocházejí z Torcella u Benátek.

Kaditelnice v kapli tepané šestihranné; nádobka jest 20 *cm* vysoká a 10 *cm* v průměru; na spodním okraji pod tulipánovým ornamentem řecký nápis. Na trojdílném víku na každém rohu vyčnívá křížek, který jest i nahoře nad sedmi ptáčky. Byzantská práce středověká.

Kotlík na svěcenou vodu bronzový, s držadlem 9 *cm* vysoký a 17 *cm* široký, téhož původu.

Antipendium pod hlavním oltářem v kapli dvojdílné à 55 × 80 *cm* veliké; na levé straně postavy opata s laní (sv. Egid?) a papeže s tiarou (sv. Řehoř); na pravé straně jsou v reliefu provedené řezby sv. Floriana oheň hasícího a světce, stojícího v trní (sv. Onufrius?). Ze XVI. století z Basileje.

Dva obrazy na dřevě, 25 × 37 *cm* veliké, představují sv. Jana s P. Marií a bičovaného Krista P. Staroněmecká škola z konce XV. století.

Lampa na věčné světlo v kapli, mosazná, pověšena na třech dívčích hlavičkách. Renaissanční vypuklý ornament kryje celou nádobu. Jest z chrámu sv. Marka v Benátkách.

Stojan vyřezávaný, 1 *m* vysoký; na čtyřech rozích jsou dole točité sloupky a nad nimi pod deskou hermy. Na desce stojí hodiny bronzové, zlacené, 36 *cm* vysoká, ve tvaru korunovaného orla s ciferníkem na prsou, jenž ve spárech drží žezlo a meč. Náležely druhdy císaři Leopoldu I. a byly v Norimberce zakoupeny. (Obr. 103.)

Deska vyřezávaná, v renaissančním rámci 78×54 *cm* velkém. Řezba ve vysokém reliefu představuje výjev ze života sv. Bernarda. Švýcarská práce ze XVI. stol. (Obr. 104.)

Obr. 111. Hrádek. Pohárek starobenátský z Muranských hutí.

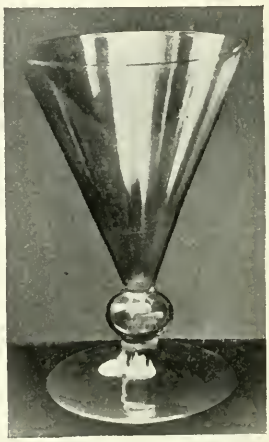

Obr. 112. Hrádek. Pohárek starobenátský z Muranských hutí.

Sousoší spravedlnosti 16 × 12 *cm*. Soška Justicie s mečem a vahami sedí na okulárech mezi dvěma attributy spravedlnosti. Vedle střední sošky znaky, říšský a města Řezna. Německá práce ze XVII. stol.

Hudebníci, dudák a žena s loutnou, 20 *cm* vys., ze slonové kosti a ebenového dřeva realisticky řezaní; asi ze XVII. stol., vlamského původu. (Obr. 105.)

Z bohaté sbírky majolik:

Konvice bez víka 16 *cm* vysoká, na plášti v reliefu postavy víry, spravedlnosti, naděje a trpělivosti s beránkem; německá práce z r. 1573. (Obr. 106.)

Konvice s cínovým víčkem, zdobená jeleny, z r. 1666. (Obr. 107.)

Konvice cínem kovaná, s víčkem; na plášti malovaná kartuše; z konce XVII. století (Obr. 108.)

Z kollekce křišťálů a skel:

Miska křišťálová, 12 *cm* vysoká, 9 *cm* dlouhá, velmi ostře řezaná; z počátku XVII. stol. (Obr. 109.)

Pohár 18 *cm* vysoký, ve tvaru římských sklenic; číška s obrazy dvanácti apoštolů. Vlašská práce ze XVI. stol. (Obr. 110.)

Sklínka 18 *cm* vysoká. Na ploché nožce vztyčen kroucený stonek, nesoucí kuželovitou číšku. Typická práce z hutí Muranských. (Obr. 111.)

Pohárek 17 *cm* vysoký; na ploché nožce sedí ořech, nesoucí kuželovitou číši. Z hutí Muranských. (Obr. 112.)

Sklenice »volenců« s víkem 36 *cm* vysoká, malovaná. Pod vrchním okrajem a dole německé nápisy, uprostřed válce sedí římský císař mezi králem českým a markrabětem míšeňským, vedle nich stojí ostatní volenci římské říše. Německá práce z r. 1616. (Obr. 113.)

Sklenice »míru« se skleněným víkem, malovaná, 25 *cm* vysoká. Na sklenici tečkovaný ornament s pásky s německými hesly a obrázek: Bůh Otec žehná římskému císaři a před ním stojícímu králi francouzskému a královně švédské. Německá práce z r. 1649 na památku míru Westfalského. (Obr. 114.)

Obr. 113. Hrádek. Sklenice »volenců.«

Emailovaný znak na 21 *cm* vysoké skleněné desce. Patřil paní baronce Markétě Hoffmanové rozené baronce Harrachové z Rohrova a pochází z r. 1576 ze zámku Trautenfelsu ve Štýrsku. (Obr. 115.)

Cínových nádob 16, z nichž pozoruhodny jsou: Konvice s podobenstvím o ztraceném synu, ve čtyrech reliefech. Ze XVII. stol.

Cechovní konvice s rytířem na víku a jmeny osmi cechmistrů s odznaky cechů: obuvníků, krejčí, tkalců a rukavičkářů; jest z r. 1688.

Dva džbány táhlého tvaru se znaky Řezna a letopočtem 1660.

Mosazných mís 16, vesměs zdobených tepanou prací; zajímavé jsou zvláště: Mísa 71 *cm* v průměru s reliefem, představujícím židy, nesoucí hrozny z Kanaan; kolem vlamský nápis. Jest ze XVII. stol.

Mísa s hlavou Římana a nápisem: Marcus Tul. Cicero Cons a té podobná mísa s okřídleným lvem sv. Marka. Obě jsou ze XVI. stol. Benátská práce.

Obr. 114. Hrádek. Pohár z roku 1649. s glorifikací míru Westfalského.

Téhož původu jest i umyvadlo mosazné, pěkně ornamentované.

Zvonek 14 *cm* vysoký, má držadlo ve tvaru lvíčka a na plášti nápisy: Otto von Neudek 1558 a Anna Lebi zu Rosenthal (A. Lvova z Rožmitálu?) se dvěma znaky; na jednom jsou v úhlopříčném pásu 3 mušle; druhý jest čtvrcený, v prvním a čtvrtém poli kančí hlava, v druhém a třetím lev. Mezi znaky jsou provedeny postavy muže a ženy s dětmi. Reliefy znamenitě modelovány.

Zvonek bronzový, 13 *cm* vysoký. Držadlo složeno ze dvou andílků zády k sobě obrácených. Na plášti pět jezdců. Dole z gotických majuskulí změtený nápis nahoře: O MATER DEI MEMENTO MEI †. Jest z XV. stol.

Zvonek 12 *cm* vysoký s nápisem HIF 1582, pod nímž festonový pruh a znak se dvěma vztyčenými pery.

Zvonek 23 *cm* vysoký. Na plášti pás plasticky provedených festonů jest meandrem oddělen od širokého ornamentálního pásu, v němž ve dvou věncích poprsí muže a ženy; na protější straně v ornamentálním orámování značka: D ve dvojitém C. Empirová práce z konce XVIII. stol.

Kalamář bronzový, 10 *cm* vysoký, stojí na třech nožkách. Empirový z počátku XIX stol.

Dva svícny bronzové a 20 *cm* vysoké. Na trojdílné noze ze 3 dráčků stojí dřík, jehož ořech prolamovaný. Mezi draky na nožce úponkový ornament prolamovaný z tlam 3 nestvůr; nad nimi po postavě. Vrchní mísku podporují 3 ještěrky. Zdá se, že to kopie románského díla z XII. století.

Dva svícny stříbrné à 17 *cm* vysoké. Na čtyrdílné noze 4 hlavičky; dřík zdoben rytou prací. Barokní z 2. pol XVIII. stol. Na noze značka: Orlíček.

Svícen stříbrný barokní s točeným držadlem. Značky HV a N. Dva páry svícnů stříbrných v německé renaissanci ze XVII. stol.

Pár svícnů mosazných, 14 *cm* vysokých, zdobených rytým ornamentem, na nožce a na ořechu 3 hlavičky andílků.

Váza železná, ve tvaru fioly, 17 *cm* vysoká, stříbrem bohatě touširovaná; orientálního původu.

Dvě svítilny v dolní předsíni, dřevěné, pětistranné, pocházející z paláce Crimani z Benátek.

Lustr v jídelně, mosazný, šestiramenný, s hebrejským nápisem. Pochází asi z některé synagogy z r. 1717 dle vrytého letopočtu.

Podobizny ve velké síni, jsou v životní velikosti, malované v XVII. a XVIII. stol. Šest obrazů představuje předky rodu Harrachů, počínaje Přibyslavem z r. 1280. Dále visí tamtéž portrety Karla Lonquevala, hraběte z Buquoy, vojevůdce Ferdinanda II., Albrechta z Valdštýna a Rudolfa svob. pána z Tiefenbachu. Většinou jsou dobře malované.

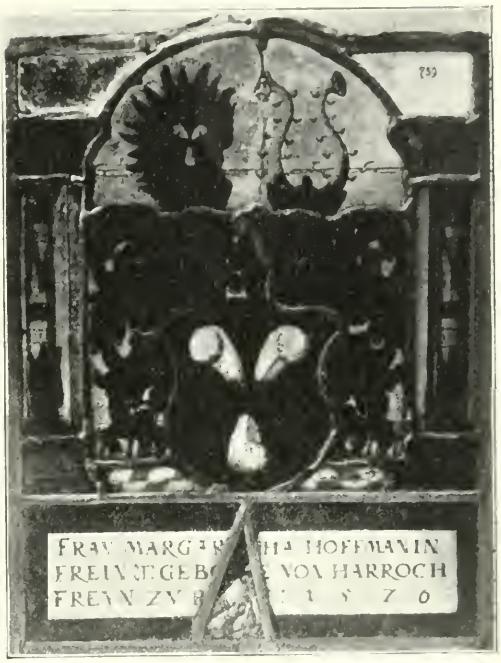

Obr. 115. Hrádek. Emailový znak na skle.

Dále chová zámek sbírku obrazů, nejvíce rodinných podobizen a kopií, zbraní, brnění, jakož i množství rarit; vše jest téměř naskrze cizího původu.

Chlum u Hradce Králové.

J. C. Rohn, Antiquitas 41. — J. Schaller, Topographie d. K. B. XV. 42. — J. G. Sommer, Böhmen IV. 74. — J. Král, Průvodce po bisk. Kr. Hr. II. 164. — J. Horák. Topogr. popis v. o. h. Kr. Hr. 34.

Na panském poli za dvorem Lipským předhistorická osada. Vyskytují se tu kamenné nástroje, hliněné nádoby v ose vrtané, dlouhé korále náhrdelníku (jako Velišský a Velvarský) a jednotlivé bronzy. Nálezy v museu Kr. Hradeckém a ve sbírce p. Píši ve Správčicích. (L. Domečka, Pam. arch. XVIII. 120, XIX. 147 a 390. — Dušk a 69)

KOSTEL PROMĚNĚNÍ KRISTA PÁNA (filialní) byl již r. 1384 farním. Původně goticky založen, byl v XVI. stol. přestavěn a roku 1741

od El. Dobřenské z Dobřenic opraven a novou zděnou věží na místě bývalé dřevěné opatřen. R. 1868 vichrem byla smetena vrchní část věže, jež spadla na presbytéř a prorazila klenbu.

Kostelík stojí uprostřed hřbitova a jest orientován. (Obr. 116.)

Loď kostelní ukončena v západním průčelí jednopatrovou věží s nízkým a úzkým hrotem, k východní straně presbytáří (o pěti stranách osmiúhelníka), ku která přistavěna na sever malá sakristie, vše pod břidlu krom věže, jež jest plechem kryta. Nároží kněžiště jsou sesílena gotickými opěráky, svrchem sešikmenými.

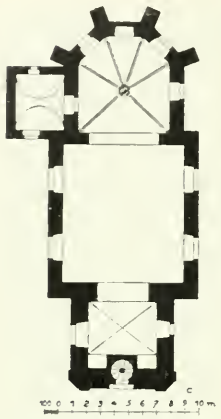

Obr. 116. Chlum. Půdorys filiálního kostela.

V c h o d y do kostela jsou dva, pod věží na jižní straně a do lodi na severní straně; na západní straně věže jest vchod do točitého schodiště. Do sakristie jest vchod též od západu.

V prvém patře věže jest na třech stranách po okně segmentem sklenutém; loď osvětlena dvěma páry oken, elliptickým obloukem sklenutých, presbytář čtyřmi okny půlkruhovými.

V n i t ř e k věže, 4·60 × 4·70 *m*, jest dole sklenut křížovu klenbou bez žeber; 1·20 *m* širokým pasem otvírá se do lodi, jež opatřena rovným rákosovaným stropem. Nad přízemím věže umístěna kruchta, jejíž zábradlí kulatým balkonem vyčnívá do lodi kostelní. Půlkruhovým vítězným obloukem (bez profilu) spojena loď s kněžištěm, které zaklenuto paprskovou klenbou do žeber profilu pozdně gotického (Obr. 117.) Žebra sbíhají se v terčovitém svorníku, na kterém viděti štítek se znakem Hamzů ze Zabědovic.

Obr. 117. Chlum. Průsek žebra klenby.

Vedle vchodu do sakristie jest malý s a n k t u á ř, 1·20 *m* vysoký a 0·81 *m* široký, s renaissanční obrubou, svrchem polokruhovou.

V ý p r a v a jest dřevěná, pestře bárvitá. Hlavní oltář a levý boční s kazatelnou jsou ze XVII. století. Hlavní oltář je křídlový; ve středním poli jest pověšen nový obraz na plátně, »Proměnění Krista Pána«, nevalné ceny. (Původní obraz, na dřevě malovaný, v rozměrech 1·12 *m* a 1·65 *m*, je na půdě v sešlém stavu. Tvrdá malba v kresbě i v tonu, představuje též Proměnění Kr. P.) Rovněž nově přemalovány jsou obrazy na přední straně křídel, »Život P. Krista« znázorňující. Na zadní straně křídel jsou původní obrazy »Umučení Páně«, hrubé techniky. Architektura ze dvou sloupků, římsy a attiky, v německé renaissanci se zlacenými ornamenty. Nápis na straně: »Tato archa przedne ke | cti a chwale Panu Bohu | (a pro) ozdobu chramu tomuto wyzdwizena | gest letha Panie 1649 za czasu dwojcti|hodneho kneze Carla sprawcze cyrkewny|ho a rychtarze Waczlawa Meystrzika z Chlumu, | Jana Hawrdy z Czisstowsy, Jana Flekacze z Lipy, |

kostelniczy Wyljm Waless z Chlumu, Jan Wawra | z Chlumu, Waczlaw Tesarz z Czisstowsy, Jan | Prokess z Lippy a zele osady a sausedu | z nadepsanych wesnic przinallezegicych k chramu Pane Chlumskemu.«

V sever. bočním oltáři visí v německé renaissanční architektuře ze dvou sloupků s kladím obraz Ukřižovaného, r. 1872 od *Jos. Koláře* malovaný, bez ceny. Rovněž taková jest socha na jižním bokovém oltáři. Stará socha s oltáře, sv. Isidora, práce venkovského umělce, leží na půdě. Na obou těchto otářích stojí po čtyřech svícnech cínových, z počátku XIX. stol.

V presbytáři visí dva obrazy na plátně po 52 × 70 *cm*, představující dva starce; obrazy jsou živého koloritu, z XVIII. stol. Pod kruchtou jest obraz na plátně v rozměrech 55 × 65 *cm* s podpisem: Vera Effigies S. Antony de Padua ex originali ad S. Jacobum Vet. Prag Decompta 1675. — Poprsí světce s lilií, nevalné ceny.

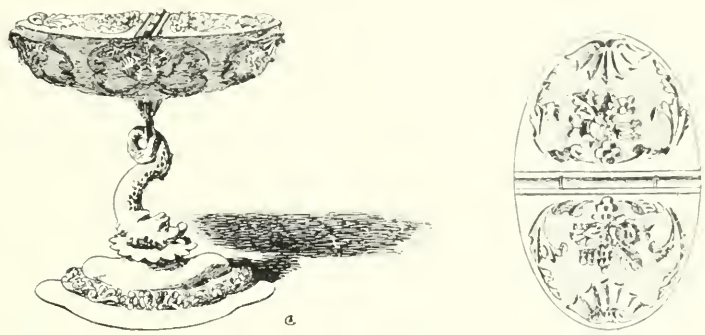

Obr. 118. Chlum. Lodička na kadidlo.

Kalich empirový, 25 *cm* vysoký, v průměru číšky 9 *cm* široký, má kulatou, mosaznou a zlacenou nohu a stříbrnou hladkou číši, zdobenou dvěma tlačenými kvítkovanými pásky.

Lodička na kadidlo, 15 *cm* vysoká, z mosazného plechu, stříbřená. Na nožce ve tvaru delfína sedí nádobka s víkem, pokrytá tepaným ornamentem. Výborná práce z XVIII. století. (Obr. 118.)

Křtitelnice cínová, 85 *cm* vysoká, 30 *cm* v průměru. Tři prohnuté nohy mají dole po drápku, nahoře zabíhají do tlam nestvůr. Válcový kotlík, 24 *cm* vysoký, zdoben reliefem Madonny a čtyřmi hlavičkami andílků a jest opatřen dvěma kruhy. Na baňatém víku vystupují čtyři hlavičky andělů a krucifix mezi Matkou Boží a sv. Janem. Nápis na kotlíku:

NAKLADEM + IANA + HAMBLE + GINAK + TIRNKA +
MANZELKA + GEHO + MARIGANA + ZE + WSI +
CZSTAVSI + 14 MAGE + ANNO + 1 · 6 · 6 · 2.

Dobré práce jsou zejména sošky. (Obr. 119.)

Stará křtitelnice stojí před vchodem. Jest 110 *cm* vysoká, zcela bez ozdob, pískovcová vyhloubená polokoule, 86 *cm* v průměru, na na válcové noze.

Náhrobky jsou zasazeny na kostele i ve vnitř:

1. Při severním vchodu v pravo s nápisem:

Tuto pochowani gsau dwa synowe urozeneho pana Warzlawa Czackowskeho z Wimislicz, brzetkem umrzel gest Jan ... we strzedu po welikonoci letha ... Warzlaw tu nocz na den trzich kraluow letha ... s ktery ... w Panu odporziwa. Deska i znak otlučen.

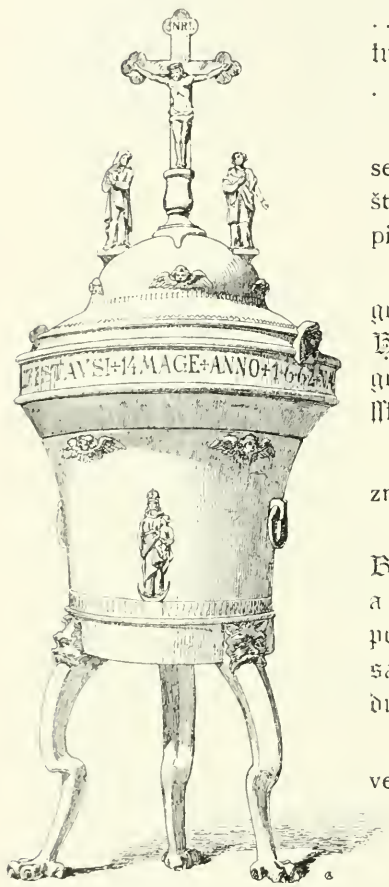

Obr. 119. Chlum. Kostel Prom. Kr. P. Cínová křtitelnice.

2. Při severním vchodu v pravo. Deska se znakem Hamzů ze Zabědovic (kolmo půlený štít, pravá půle čista, v levo šachovnice) a nápisem:

Letha Panie M V^C LXVIII (1578) dokonal gest w Kriſtu Panu ziwot ſwug urozeny | pan Hamza Borzek z Za|biedowicz a tuto pochowan geſt w pondiely przed ſwatym Matie|yem apoſſtolem Panie.

3. V kostele pod kazatelnou deska se znakem Hamzů a nápisem:

Tuto pochowano gest lie|lo urozeneho Pana Borzka Hamzy, neystarssyho z Zabie|dowicz a na Swety a doko|nal gest ziwot swug a odporziwa w pokogi, czekagycz s wiernimy w den saudu przigaty Krysta Pana. Pan Buoh | racz dussy geho milostiw byti ....

4. Deska vedle předešlé, 1·76 × 0·85 *m* veliká, s otřelým nápisem nad znakem Hamzů:

... w Panu Pan Martin Borzek, gehozto ...

5. Při severním vchodu v levo deska 1·80 × 0·90 *m* velká, se znakem Hamzů a nápisem kolem:

Letha Panie 1607 w Autery | den sw. Jana Buryana ziwot swug w K. P. dokonal urozeny | Pan Borzek negstarssy Nepo|lisky z Zachrasstan a Nadluhodworzich gehoz telo tuto Pocho^no gt.

Nad znakem čte se:

Izagi w 43. Ga sem ten kteryz shlazugij ne prawosti twe pro nie same.

6. Ve zdi za hlavním oltářem deska 1·75 *m* dlouhá a 0·85 *m* široká, se znakem a nápisem úplně nečitelným.

7. Tamtéž deska 1·46 *m* dlouhá, 0·84 *m* široká, se znakem, v jehož štítě drží ruka kohoutí hlavu. Jest to prý náhrobní kámen Martina Fruweina z Podolí, jednoho z direktorů zemských z roku 1618. Snad kryl hrobku před 30 lety otevřenou, v níž nalezena byla kostra, které hlava scházela.

Z v o n y na věži visí čtyry:

1. V průměru 1·03 *m*, výšky 0·89 *m*; má pod korunou chybně psaný nápis dvouřádkový:

LETA PANIE MDXXXXI TENTO ΣWON GEST DIELAN KV CTTV (sic) A K CHWALE PANV BOHV WSSECH SWATYCH | SKRZ WAΣLAWA KONWARΣE WOϑADNVM (sic) NA CHLVM K ϑWATEMV HOTHARTV (vlastně: GOTHARTU) TROGICΣY ϑWATE.

2. V průměru 0·97 *m*, výšky 0·80 *m*; má rostlinný ornament kolem koruny a nápis na plášti:

ME FVDIT ANTONIVS SCHÖNFELD ANNO 1608 VETERO PRAGAE.

Na protější straně kolem znaku:

HELFFIED FRANTZ FREYHERR VON KAYSERSTEIN.

Znak jest šikmo z leva na pravo břevnem dělený; po obou stranách břevna lev. Na srdci datum: 1814.

3. Poledník, v průměru 0·77 *m*, výšky 0·59 *m*, s nápisem pod korunou:

Tento zwon gest od Waczlawa Konwarze letha Panie MDLII.

Přelit byl r. 1872 od *Karla Paula* v Králové Hradci.

4. Umíráček jest bez nápisu. Ozdoba při okraji upomíná na zvonaře královéhradeckého *Diviše Hlaváče*.

Jenikovice.

J. C. Rohn, Antiquitas 73. — J. Schaller, Topographie d. K. B. XV. 174. — J. G. Sommer, Böhmen IV. 374. — A. Sedláček, Hrady a zámky II. 75. — Horák, Topograf. popis v. o. h. Kr. H. 56.

V cihelně p. Jarkovského nalezeny v r. 1884 kamenné nástroje (sekerka a vývrtek). Na jižním konci vsi pohřebiště popelnicové. (Domečka, Pam. XVIII. 277 a XIX. 147. — Duška 17.)

T v r z, která zde v XVI. století Janem Šárovcem ze Šárova byla zbudována, zanikla v XVII. věku.

KOSTEL SV. PETRA A PAVLA, filialní, uvádí se již r. 1385 co farní. Na místě starého kostela vystavěn v l. 1741—1745 nový, ale tak chatrně, že se před nedávnem sesul. Pouze věž zůstala státi. Nový kostel počal se r. 1901 znovu stavěti. Kostel starý byl jednolodní, k severu obrácený.

V jednopatrové věži, šindelovou cibulovitou bání kryté, visí velmi těžko přístupné zvony:

1. Hladký, v průměru 0·80 *m*, vysoký 0·68 *m*; při vrchním kraji nepravidelnou minuskulí nápis:

Anno ✠ domini ✠ m°✠v°✠xxm°✠ slit ✠ gest ✠ tento ✠ zwon ✠ ke cti ✠ K h chvale ✠ pa° ✠ bo° ✠ wssem ✠ siu ✠ | aty ✠ do jemkomicz ✠ wod + Jana + hlawarze ✠

2. Průměr 0·75 *m*, výška 0·60 *m*; při vrchním kraji nad páskem z malých lilií jednořádkový nápis:

leta ✠ panie ✠ tisyczy° ✠ pietille° ✠ xxx° ✠ slit ✠ gest ✠ tento ✠ zwon ✠ ke czti ✠ a k chwale ✠ panu ✠ bo°.

V základu pod oltářem nalezena miska skleněná, 6 *cm* v průměru, na kraji zdobená dvojím páskem ze stočeného drátku stříbrného; uprostřed byl ostatek světce v kotoučku a trojúhelníku ze stočených drátků stříbrných. Filigranová ozdoba jest velmi pěkně pracována. Asi ze XIV. století.

Kopeček sv. Jana (též Zámeček zvaný).

J. J. Solař, Dějepis Hradce Králové n. Labem 616—628. — Dr. J. Eiselt, Königgrätz in der Vorzeit und Gegenwart 163—167. — J. Horák, Topogr. p. v. o. h. Kr. Hr. 42. — J. Nechvíle, Ratibor 1892: Sv. Jan na Kopečku 17—19.

Na místě nynější osady bývaly četné vinice měšťanů Královéhradeckých, proto říkalo se tu druhdy »na vinici«, od XV. století pak »na Konstanci«.

KOSTEL SV. JANA KŘTITELE (filialní). Roku 1530 Lukáš Hostovský z Hostovic, recte Forman, měšťan Královéhradecký, vystavěl na pozemcích městských na vrchu, kterýž slove »Konstancí«, kostel »ke cti a chvále Pána Boha všemohoucího a památce mistra Jana Husi, mistra Jeronýma z Prahy a jiných věrných Čechů«. Brzo na to usadil se tu poustevník. Poustevníci žili tu až do r. 1779. Proto říkalo se tu též »na poušti«.

Po bitvě bělohorské posvěcen byl kostel ke cti sv. Jana Kř.

R. 1675 dne 8. července stalo se nové založení kostela od základů, nákladem dobrodinců z Hradce Králové.

R. 1680 postaven oltář sv. Vojtěcha. R. 1691 postaven nový hlavní oltář sv. Jana Kř. a r. 1692 byl nový kostel posvěcen. Sešlý kostelík byl opraven v l. 1858—1859. R. 1896 opatřen kolem dřevěným loubím. (Které as druhdy tam bývalo.)

Orientovaná, dřevěná, orákosovaná a omítnutá stavba, zevně od poslední opravy šindelem pobitá, záleží z lodi 12·25 *m* dlouhé, 10·75 *m* široké a 6·40 *m* vysoké, kryté rovným stropem, a z kněžiště se závěrem o třech stranách osmistěnu; délka kněžiště 8·30 *m*, šířka 7·15 *m* při síle stěn 30 *cm*; také toto má rovný, omítnutý strop. Ku kněžišti přiléhá na sever malá sakristie. (Obr. 120.)

Výprava jest barokní, chudičká; na hlavním oltáři uprostřed obraz sv. Jana Křtitele jest bez ceny, rovněž jako obrazy na bokových oltářích

Obr. 120. Dřevěný kostel sv. Jana na Kopečku.

Jana Nep. a sv. Vojtěcha. Na tomto oltáři jest nápis: K wietſſy czti a Slawie Boží, Swatemu Wogtiechu Czieſkemu Patronu a wſſem Swatým Patronům Y Orodownikům Czeſkym Tento Oltarz od Niekterých P. Mieſſtieninuw a Dobrodinczuw Králohradeczkých vyzdwizien. Den 9 Maij Aº 1680. (Obr. 121.)

Na stěně jižní socha sedícího spoutaného Krista, která byla postavena primasem Královéhradeckým Fr. A. Pichlerem do kostnice roku 1715. Pískovcová socha jest realisticky a celkem správně sekána.

Blízko kostela stojí na hřbitově dřevěná jednopatrová ZVONICE, stanovou šindelovou střechou krytá. V ní visí tři zvony:

Obr. 121. Vnitřek kostela sv. Jana na Kopečku.

1. Výšky 75 *cm*, průměru 1 *m*, nese na plášti pod korunou 10 *cm* vysoký pás z destiček svrchem půlkruhových, na nichž jsou reliefy svatých. Pod tím jest pruh z akantů dolů obrácených. Na plášti nápis:

LETA PANIE MDLXXXIII TENTO ZWON
SLIT GEST NA PAVSST K KOSTELV . . . IANA
. . . . . ZA PRIMASA P. MARTINA CEIPA Z PE
CLINOWCE A FARARZE K Sº ANTONINA,
KNIEZE GIRZIHO · HORZICKEHO OD ELYASSE
STODOLY W HRADCI · ZA RYCHTARZE WISO
CKIHO PAWLA ZBIEHLIKA TRZEBESKIHO YA
NA MEINOWCE.

Na původním nápisu bylo »S« před IANA a »HVSA« vytlučeno z rozkazu faráře Václava Bořka r. 1845. Pod nápisem jsou zapuštěny tři mince; na střední jest zřetelné poprsí císaře Rudolfa II.; postranní mince jsou otřelé.

2. Výšky 69 *cm*, průměru 80 *cm*, nese pod korunou tři pásy; ve vrchním jest řada destiček s reliefy svatých, na spodním též řada desek, spodem hrotitých, na nich uprostřed ornamentu vynikají reliefy postav; v prostředním pásu nápis:

LETHA PANIE MDCVIIII SLYT GEST ZWON TENTO OD SYMEONA ZWONARZE W HRADCY.

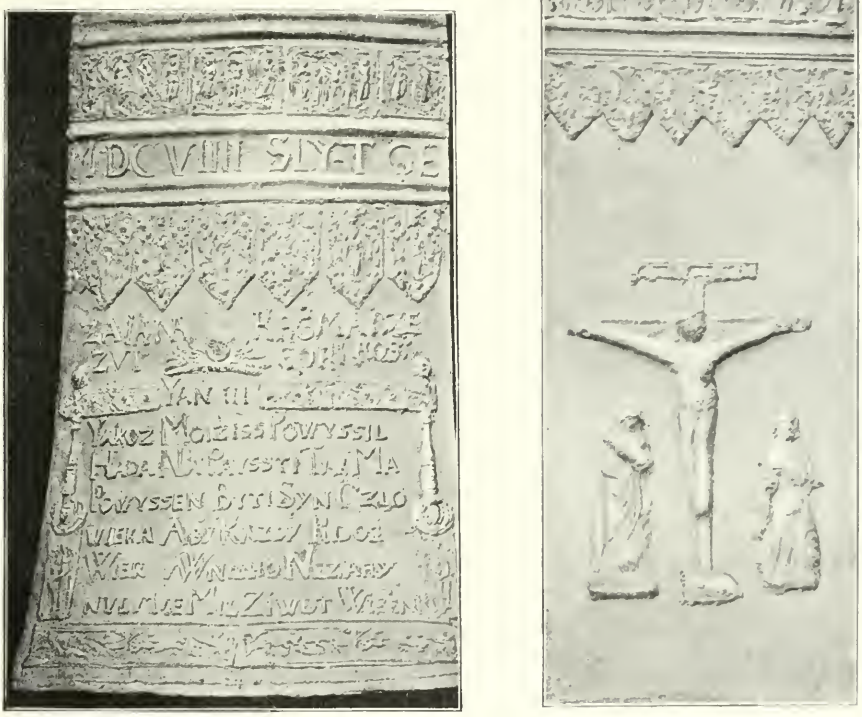

Obr. 122. Odlitky pláště zvonu č 2. u sv. Jana na Kopečku (v průmyslovém museu Kr.-Hradeckém).

Na plášti Ukřižovaný Kristus, pod ním P. Maria a sv. Jan a nápis:

I PETR II
KRYSTVS HRZICHI NASSE NA
SWEM TIELE WNESL NA DRZEWO
KRZIZIE.

Vedle nápisu zapuštěny dvě mince s Nejsv. Trojicí. Na druhé straně deska v obrubě ornamentální, v jejíž vrcholu hlava anděla; nad deskou nápis:

ZA IANA KRČMARZE
Z WI — SOKI(ho) KOS(telce);

v desce:

YAN III
YAKOŻ MOIŻISS POWYSSIL HADA
NA PAVSSTI TAK MA POWYSSEN BYTI SYN CZLO
WIEKA ABY KAŻDY KDOŻ WIERZI W NIEHO NEZAHY
NVL ALE MIL ZIWOT WIECŻNY. (Obr. 122.)

3. Výšky 32 *cm*, průměru 40 *cm*, má pod korunou pásek z barokního ornamentu. Na plášti nápis:

ANNO 1847
ED · TH MA · EM · AL · Kemlink

a relief, představující zjevení se anděla klečící postavě.

Tento zvon byl věnován Al. Kemlinkem místo ukradeného zvonu, který měl nápis: »Tento zvon slit nákladem Jiříka Rychtáříka r. 1505«, a který byl sem přenešen odjinud, an kostelík k poctě Jana Husi tehdá, kdy zvon byl slit, ještě nestál.

ZÁMEČEK, jednopatrová jednoduchá budova na obdélném půdorysu o 7 a 5 osách, byl postaven na místo stavení dříve tu stávajícího primasem Královéhradeckým Fr. A. Pichlerem r. 1719. Nad vchodem v kamenné barokní obrubě kartuš s nápisem:

SI DEVS PRO NOBIS
QVIS CONTRA NOS.

Kratonohy.

J. C. Rohn, Antiquitas 81. — Jos. Schaller, Topographie d. K. B. XVI. 22. — J. G. Sommer, Böhmen III. 51. — J. Horák, Topogr. p. v. o. h. Krtt. 135. — A. Sedláček, Hrady a zámky. V. 302.

Kamenný nástroj a 3 pazourkové nožíky. (Duška 72.)

Tvrz, na které seděli r. 1318 Licek a Sezema z Kratonoh, stála na místě nynějšího zámečku, prosté jednopatrové to budovy, bezvýznamné.

KOSTEL SV. JAKUBA, farní; uveden již r. 1384 mezi farními. Původní gotický byl r. 1707—1710 barokně přestavěn.

Omítaná, orientovaná stavba jednolodní, s jednopatrovou věží v západním průčelí a sakristií při severním boku kněžiště přistavěnou; vše pod taškovou krytinou. Loď má dvě pole, dělené opěráky o jednom odstupci, svrchem šikou ukončeném. Kněžiště záleží z jednoho pole a tří stran pravidelného osmistěnu; na rozích má diametrálně po opěrném pilíři o jednom odstupci. Osvětleno jest 4 okny segmentovými; téhož tvaru, jako jsou čtyři okna v lodi.

Čtyřboká věž, provedená při přestavbě r. 1707, má v západní straně vchod, plochým obloukem sklenutý, nad nímž jest prolomeno kruhové okénko na kruchtu. Přízemní průčelí věže jest sesíleno blíže rohů dorskými pilastry, s triglyfovou římsou. V I. patře jest po každé straně po okně polokruhovém, nad nímž jsou hodiny. Ve střeše přechází čtyřboký jehlanec v osmiboký, nevysoký hrot. (Obr. 123.)

Uvnitř jest kněžiště sklenuto v polygonu polobání s lunetami a v jediném poli klenbou valenou, rovněž s lunetami. Půlkruhový vítězný oblouk dělí presbytář od lodi, kteráž jest též valeně, s lunetami, sklenuta. Celá klenba pokryta jest barokními štukkovými ornamenty kol malovaných medailonů, bez umělecké ceny. (Obr. 124.)

Obr. 123. Kratonohy. Pohled na kostel.

Klenby opírají se o čtyřboké pilíře, 35 *cm* vyložené a 86 *cm* široké, s toskanskými hlavicemi; v presbytáři jsou místo pilířů kulaté přípory.

Rozměry: délka presbytáře včetně vítězný oblouk 8 *m*, šířka 7·50 *m*; délka lodi 10·90 *m* šířka 8·85 *m*, výška 7·65 *m*: šířka kobky pod věží 3·10 *m*, délka 3·45 *m*. Síla zdí hlavních 1·12 *m*, zdí ve věži 1·55 *m*.

Uprostřed kostela jest zapuštěna náhrobní deska krypty pánů Dobřenských.

Výprava jest pestrá, venkovského vkusu.

Hlavní oltář, jejž dal r. 1710 majitel Kratonoh, hrabě J. Václav Michna z Watzinova udělati, jest plasticky provedená jeskyně, se sochou sv. Jakuba Většího uvnitř, několika zlacenými sochami po stranách a sochami sv. Anny a Panny Marie na vrcholu. Sochy jsou hrubě řezány v $^5/_7$ skutečné velikosti. V přední straně tumby oltářní jest vsazeno antipendium na plátně 0·72 × 2·32 *m* veliké, představující P. Ježíše volajícího k sobě sv. Petra na lodičce. Pěkná práce pro pěknou kresbu a živý kolorit. Nad obloukem jeskyně sedí velký pelikán, prsa sobě pro mláďata drásající.

Postranní oláře jsou bílé, částečně zlacené; na pravém jest uprostřed obraz P. Marie Karlovské mezi dvěma soškami sv. Václava a sv. Prokopa. Levý oltář má ve středu malý obrázek sv. Anny P. Marii vyučující kolem 7 medaillonů s podobiznami svatých. Celek pojí široký řezaný rámec.

Nevkusná kazatelna jest dřevěná, ve tvaru velryby, v jejíž rozevřené tlamě jest místo pro kněze. (Obr. 125)

Rovněž dřevěná jest kruchta, stojící na dvou řezaných sloupcích, jež kryjí ve vrchních polovicích barokní poprsí.

Po obou stranách lodi namalovány jsou al tempera na stěnách dva velké obrazy nevelké ceny, na pravém sv. Pavel na poušti, na levém sv. Jeroným v jeskyni.

Křtitelnice cínová, 90 *cm* vysoká, v průměru mísy 52 *cm* široká, stojí na třech nožkách, z poprsí andělů vybíhajících. Na spodním kraji

Obr. 124. Kratonohy. Vnitřek kostela.

mísy vyčnívají dva obroučky, mezi nimi nápis: KDO SE NENARODI Z WODY A Z DVCHA SWATEHO TEN NEWEYDE DO KRALOWSTWI BOZIHO: JAN III.

Uprostřed mísy připevněna tři držadla v tvaru dračích hlaviček; pod vrchní hranou opět tři hlavy lidské s kápěmi. Pod těmito jest nápis: TATO : KRZTITELNICE : NAKLADEM : ZADVSSY : BABICZKEHO : ZA SPRAWY : KOSTELNIKVW : WACLAWA : DAVCHY : A / MIKVLASSE : KOCZKY : GEST : ZKRZE : GINDRZICHA : KZEPELKV : LETA : PANIE

1.6.0.4 a pod proužkem dále KONWARZE : Z HOR : GVTEN . VDIE LANA :

Značky mistrovy

Monstrance jest barokní, paprsková, z pozlacené mědi. Na elliptické noze, tepanými palmetami zdobené, zvedá se válcovitý stonek, nesoucí melchisedech v paprscích. Tyto kryty jsou dvěma věnečky; svrchní, z klasů a vína, posázen nepravými drahokamy, spodní jest z postříbřeného, barokního ornamentu. Po obou stranách otvoru dva andělé, nad nimi Bůh Otec

Obr. 125. Kratonohy. Kazatelna.

pod holubicí, připevněnou na křížku. Výška 56 *cm*, šířka paprsků 27 *cm*; delší průměr nohy 20 *cm*. Hrubší práce z druhé polovice XVIII. století.

Kalich č. 1. Stříbrný a pozlacený; má tlačenou nohu vroubkovanou, podobně i ořech; číše jest hladká. Výška 21 *cm*, šířka nohy 13 *cm*, číšky 8 *cm*.

Značka

Kalich č. 2. jest mosazný, zlacený, z druhé polovice XVIII. stol. Šestidílná noha jest ozdobena ve třech větších i třech menších polích tepanými ornamenty. Přechod mezi nohou a stonkem kryje postříbřený proužek z vysekávaných lupenů. Ořech jest trojboký, celý ornamentovaný. Spodní část číšky vězí v postříbřeném, řezaném košíčku. Výška 23 *cm*, průměr nohy 15 *cm*, číše 8 *cm*.

Pacifikál jest měděný a postříbřený. Na elliptické noze čtyrdílné jsou čtyři tepané kytice; ořech zlacený pokryt rytým ornamentem. Na kříži jsou zasazeny v rozích ramen nepravé drahokamy, uprostřed trojlistů. Na zadní straně vsazen relikviář s třískou kříže Kristova (?) Výška 32 *cm*, průměry nohy 16 *cm* a 13 *cm*, šířka ramen 17 *cm*. Slušná práce z XVIII. stol.

Ornát č. I. Na plátně vyšit modrý renaissanční vzorek, rovněž střední pruh jest ornamentem pěkně koncipovaným vyšit. Výška 1·05 *m*, šířka 0·65 *m*.

Ornát č. II. Na bílé dykytě jsou rozhozeny hedvábím vyšívané kytice z růží a větvičky s kvítky. Uprostřed táhne se plyšový pruh proužkovaný, dessinem ze zlatého dracounu protkávaný. Výška 1·02 *m*, šířka 0·68 *m*. Sličná práce z XVIII. století:

Zvony jsou čtyry:

1. Největší o průměru 100 *cm*, výšky 104 *cm*. Na plášti nápis latinkou »VNTER der Regierung des Hoch- und Wohlgeboren Herrn Herrn Leopold Grafens Kinsky von Chlumetz und Tettau im Jahr 1808 übergossen worden —

Na protější straně:

»Zur hohen Andacht und für Bräute. | Erschalle festlich mein Geläute | oft von des Turmes Höh' hinab | als Grabgesang ertön' es selten | nie soll's als Feuerlosung gelten | so lang ich hier mein Dasayn hab.

Pod korunou nápis: Durch die Feuer's Gluth in Prag war ich zuerflossen, Wittwe Anna Kühnerin hat mich gegossen. — Na plášti čtyři reliefy: znak Kynských a sochy sv. Jana Nepomuckého, sv. Floriána a sv. Leopolda (?).

2. Zvon o průměru 76 *cm* a výšky 80 *cm*, má na plášti dvě sošky v reliefu a znak Kynských. Pod korunou nápis: »Karl Bellmann & Anna Kühner hat mich gemacht Anno 1809 «

Dva malé zvony stejné, oba průměru 36 *cm* a výšky též 36 *cm*, jsou bez nápisu.

Pomníků zde více, však většinou v podlaze ležících a chůzí setřených a nečitelných. Pod lavicemi v lodi leží šest pomníků pískovcových vedle sebe v řadě, se znaky »čápem« a »kohoutem«. — Písmo setřeno a nečitelno. Rozměry pomníků pan. 130 × 59 *cm*, 110 × 74 *cm*, 110 × 74 *cm*, 131 × 68 *cm*, 100 × 70 *cm* a 110 × 70 *cm*. Venku na hřbitově k severu leží deska pískovcová na zemi, 163 *cm* dlouhá a 76 *cm* široká. Na vrchní části nápis, ve spodní znak se »škopkem«. Nápis setřený a těžko čitelný zní: AD. 1580 WAVTEREG PO | NA . . ZENI PANNI Mar/ige . . . . VROZENA P | ANI MAGDALINA WODK | O . . . ZSLIWNA MANZIELK | A VROZENEHO PANA IAROSLA | WA WODKOLKA ZAVGEZDC | E ANA WOBIEDOWI | CICH POCHOWANA W PATEK NA DEN SWATE | LIDMILI.

Vedlejší pomník z pískovce, 173 *cm* vysoký a 90 *cm* široký, rozdělený na příč; v hořejší části nápis otřený a ve spodní znak Dobřenských s »čápem«. — Nápis zní:

letha panie 1608 w strzedu przed S. atym | .... Ritirz pan Warzlaw | ..... dolzonal a tů tielo ge ..... porzi .. ociekawage ..... |

Třetí pomník s nápisem úplně nečitelným, jest 183 *cm* vysoký a 87 *cm* široký. Na něm znak kohout v pravo obrácený. Ze všeho nápisu zřetelný jen letopočet: MDLXIII.

Krňovice.

Schaller, Topogr. d. Königreichs B. XV. 174. — J. G. Sommer, Böhmen IV. 374. — Horák, Topogr. p. v. o. H. Kr. 55.

KOSTEL »NANEBEVZETÍ P. MARIE« filialní, byl farním již r. 1359. Dřevěný kostelík vyhořel r. 1778 a rozlily se při požáru i zvony, které měly dle pamětní knihy farní v Třebechovicích nápisy:

1. Leta boziho tisiciho cccc° dewadesateho tento zwon slit gest ke czti a chwale Panu bohu a matce bozi.

2. Leta panie M. D. XXIX. slit gest tento zwon ode mne Diwisse.

Nový kostel postaven r. 1781 od zedn. mistra *Václava Runkasa* z Hradce Kr. R. 1835 vyhořel kostel opět a zvony i vnitřní úprava byly zničeny. R. 1836—7 byl znovu opraven.

Kostel nynější jest k západn obrácen; záleží z obdélné lodi pod taškami (na níž zvedá se neúhledný čtyrstěnný sanktusník) a pravoúhlého kněžiště. Východní průčelí prolomeno vchodem v kamenném ostění, se zakulacenými rohy. Loď osvětlena 2 páry oken, segmentových, kněžiště dvěma menšími okny, stejného tvaru.

Vnitřek lodi, 11·20 *m* dlouhý 8·00 *m* široký a 6·80 *m* vysoký, rozdělen dvěma páry příporných čtyrbokých pilířů, na tři pole, českou klenbou sklenutá.

Půlkruhový vítězný oblouk dělí loď od kněžiště, 6·40 *m* dlouhého a 6·50 širokého, překlenutého též českou klenbou. K jižní straně přiléhá sakristie na půdorysu čtvercovém, 2·80 *m* dlouhém, českou klenbou sklenutá.

Výprava jest chudá; na hlavním oltáři obraz »Nanebevzetí P. Marie« bez ceny.

Z kruchty nad vchodem jest přístupný sanktusník, v něm visí zvony:

Č. 1. Průměru 42 *cm*, výšky 30 *cm*. Pod korunou feston z ovocných kytic. Na plášti nápis:

CA PANOWANI RVDOLFA COLLOREDO Z MANSFELD
FARAŘE WACLAWA WIDEA
1836.

2. Průměru 35 *cm*, výšky 25 *cm*; pod korunou vine se gotický ornament. Na plášti relief sv. Františka, na druhé straně: K. W. PAVL 1836.

3. Umíráček, jest nedostupný.

Kukleny.

J. Schaller, Topographie d. K. B. XV. 34. — J. G. Sommer, Böhmen IV. 28. — J. Solař, Dějepis Hr. Králové 622. — J. Horák, Topogr. p. v. o. h. Král. Hrad. 26.

Při stavbě školy r. 1901 objeveno sídliště s popelnicemi rázu lužického a vedle něho zbytky středověké tvrze. (L. Domečka, Pam. arch. XIX. 392.)

Obec založena r. 1766, když počala se stavěti pevnost Královéhradecká a bylo pobořeno Pražské předměstí, odkud se lidé z větší části přestěhovali na místo, kde stávalo již sedm domků a které slulo od starodávna »Kuklena«.

KOSTEL SV. ANNY, byl založen zároveň s klášterem Minoritů r. 1777 na místě kostela sv. Anny z klášterem minoritským na Pražském předměstí Králové Hradce, kterýž byl zbořen r. 1776. Dne 15. listopadu r. 1777 bylo vysvěceno presbyterium a r. 1781 vyzdvižen kříž na jedné z věží. Roku 1784 byl kostel z hruba dostavěn a obraz sv. Anny za hlavním oltářem pověšen.

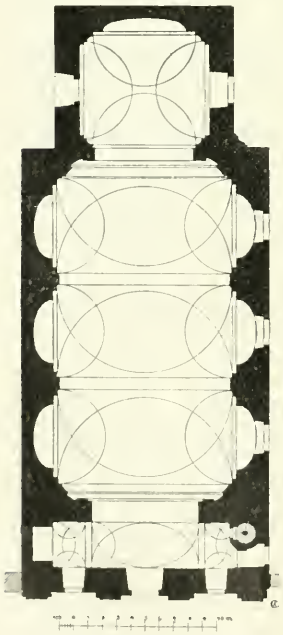

Obr. 126. Kukleny. Půdorys kostela sv. Anny.

R. 1786 byla při klášteře zřízena fara.

Dne 24. června 1789 byl klášter zrušen a budovy použito částečně co fary a v jižní části upravena škola.

K severu obrácená cihelna a omítnutá budova záleží z lodi o třech osách, z pravoúhlého kněžiště o jednom poli a dvou věží, vyvinutých nad jižním průčelím. Toto řešeno v slušném baroku mnohem bohatěji než ostatní façady. Obě věže vystupují z průčelí v mělkých risalitech, vroubených jonskými pilastry, dvakrát zalomenými, jež sahají až do výše hlavní římsy kostela. Pilastry stojí na vysoké rustifikované trnoži, ukončené pasovou římsou. (Obr. 126.)

Vchod vrouben jest kamenným ostěním barokního profilu a ukončen rovným nadpražím. Po obou stranách vchodu jest v osách věží segmentové okno. Nad vchodem i nad oběma okny přízemními jsou nízké výklenky se so-

škami, ve středu sv. Anny s P. Marií, ve věžích sv. Josefa a sv. Františka Xav. Mezi dříky jonských pilastrů jest průčelí prolomeno třemi velkými okny, ukončenými segmentem, s nadokenní římsou s obloukovými štíty. Mohutná hlavní římsa, zalomená nad každým pilastrem, nese štít obloukovou římsou vroubený a dvě jednopatrové věže, které mají nároží obrněná užšími jonskými pilastry. Uprostřed štítu mezi věžemi jsou umístěny hodiny.

Obr. 127. Kukleny Pohled na kostel.

Věže jsou proti původnímu plánu nedostavěny a byly na rychlo pokryty, když jednalo se o zrušení řádu. Hlavní římsy jejich jsou uprostřed každé strany obloukovitě vytaženy. Nízké báně, přecházející ze čtyřbokého půdorysu v osmihranné, jsou pobité plechem.

Východní průčelí, do hřbitova obrácené, má tři velká okna, ve spodní části zazděná.

Západní průčelí jest zastavěno bývalým klášterem. Hlavní zeď kostela, nad klášterem vyčnívající, prolomena jest třemi elliptickými okénky.

Kněžiště má na východní a západní straně po okně téhož tvaru, jako jsou v lodi. V severním průčelí jest malé kruhové okénko nad oltářem.

Krytina kostela jest tašková, osmibokého sanktusníku s cibulovitou bání nad lucernou plechová. (Obr. 127.)

Obr. 128. Kukleny. Vnitřek kostela.

Vnitřek kostela měří délky 38·50 *m*, šířky 12·90 *m*, výšky 14·60 *m* a zdá se větším, než dle zevnějšku by se dalo souditi, a to následkem výborně členěné architektury. Kostelní loď jest rozšířena po obou stranách třemi páry elliptických výklenků báňovitě zaklenutých a sahajících až do

výše hlavní římsy. Tato jest podporována na stranách dvěma páry sdružených pilastrů, v zaokrouhlených koutech po jednom páru sdružených pilastrů. Všecky jsou jonského řádu, s volutovými hlavicemi, v nichž pověšen od závitu k závitu feston. Nad římsami pilastrů pnou se valené pasy, mezi kterými jest sklenuta loď ve třech polích českými klenbami. Krom těch jest ještě jedno pole nad kruchtou, které zaklenuto jest též českou klenbou.

Kruchta, umístěná v celé šířce lodi při jižním průčelí, jest přístupna zděným šnekem a podklenuta v elliptickém oblouku. Zábradlí podporováno barokními konsolami štukovými, vystupuje hluboce do lodi a opatřeno jest skvostnou kutou mříží.

Vítězný oblouk, 6·88 *m* v rozpnutí, jest obrněn párem jonských pilastrů, nad kterými tažen půlkruhový pás.

V kněžišti, 9·13 *m* širokém a 9·83 *m* dlouhém, stojí v zakulacených koutech zalomené vyduté pilastry jonské, nad nimiž jsou překlenuty valené pasy. Střed kněžiště kryje české klenutí. V severní zdi proveden elliptický výklenek, který se zdá hlubším než jest, následkem perspektivy malované architektury kol obrazu za hlavním oltářem.

Sakristie na západní straně kněžiště, zdvižená na čtvercovém půdorysu, zaklenuta jest českou klenbou a spojena chodbou s bývalým klášterem, kterýž nyní upraven pro faru. (Obr. 128.)

Výprava sestává z části z gotických věcí, přinesených sem z jiných kostelů, hlavně však z pěkné výbavy barokní původního kláštera. Na některých oltářích viděti, že byly bohatě začaty, pak ale náhle chudě ukončeny.

Oltářů jest sedm. Hlavní oltář záleží v předu ze stolu a svatostánku s podsvícníky. Za oltářem visí v sloupkové architektuře na plátně malovaný obraz od *Josefa Kramolína*, představující svatou rodinu se svatou Annou uprostřed, před níž klečí sličná P. Maria s Ježíškem. Velmi pěkná práce v komposici i kresbě, V rohu obrazu nápis: »Piae memoriae commendat Iosephus Cramolin Carolotermiensis 1779 30 Oct.«

Bokové oltáře na pravo od hlavního:

1. S obrazem sv. Františka Seraf., bez ceny, mezi sochami dvou mnichů, obstojně řezanými.

2. Uprostřed oltáře Pietà, běžné práce, rovněž jako sochy dvou světic, vedle stojící.

3. Oltář s obrazem českých patronů — bez ceny; kolem sochy sv. Vavřince a sv. Aloisia, průměrné ceny.

Na levo od hlavního oltáře:

4. Oltář se sv. Třemi králi, dary P. Ježíši přinášejícími. Dobrá práce.

5. Oltář sv. Jana Nep., sv. Václava a sv. Zikmunda jest nový.

6. Oltář s obrazem sv. Vojtěcha mezi 14 ukřižovanými mučedníky, průměrné ceny; vedle obrazu stojí slušně modelované sochy sv. Kateřiny a sv. Barbory.

Kazatelna, pěkná v poměrech, má na zábradlí realisticky řezané sedící sochy sv. Anny sv. Jáchyma. Na víku, které nesou dva andělé, stojí na půlměsíci socha P. Marie.

Křtitelnice cínová, 84 *cm* vysoká, v průměru kotlíku 70 *cm* široká, při výšce kotlu 52 *cm*. Stojí na třech nohách, které drápky opírají se o kouličky a končí pod kotlíkem ve vousaté hlavy v kápích. Válec kotlu zdoben jest jedenácti lichými kružbami, dělenými sloupky a přepásanými ostrolukými obloučky s arkaturami a kraby. Nad sloupky pnou se fialy. Pole kružeb vyplněna jsou reliefy; na desíti jsou svatí, v čele Bůh Otec. Místo kruhů vyčnívají pod spodní hranou tři ptačí hlavy. Při vrchním okraji nápis:

Obr. 129. Kukleny. Křtitelnice.

Benedictus deus et pater domini nos Gesu Christi qui regeneravi ecce de cölis dicens: hic est filius meus dilectus in qo michi (!) conplacui.

Při spodním okraji:

Hic inspem uniam per magi strum andream dictum — ptaczek demontibus cutius.

Znamenité toto dílo konváře a zvonaře *Ondřeje Ptáčka* stálo původně v kostele Minoritů na Pražském předměstí v Hradci Králové a pochází z konce XV. stol. Poklop jest nový. (Obr. 129.)

Svícnů šest, po 82 *cm* vysokých, stojí na hlavním oltáři. Jsou tlačené z plechu, na dřevěném stojanu, cele ornamentované. Rokoková práce z konce XVIII. století.

Obraz Nanebevzetí P. Marie, 63 × 84 *cm* veliký, visí nad kredenčním stolem. Pod vznášející se P. Marií stojí dole apoštolové; dobrá práce v komposici z počátku XVIII. století.

Monstrance stříbrná, paprsková, 70 *cm* vysoká; na noze 18 × 28 *cm* v průměrech veliké, pokryté tepanými ornamenty, zvedá se podlouhlý, profilovaný ořech. Kol Nejsvětějšího ovinut věneček, posázený nepravými drahokamy. Pod tímto jest větší věnec se síťkovanou půdou, na kterém klečí po stranách dva mniši a nahoře sedí Bůh Otec. Oba věnečky jsou připevněny na paprscích. Značka: R Dobrá práce z konce XVIII. stol.

Kalich ze zlacené mědi, až na číši, jež jest stříbrná. Výška 27·5 *cm*, v průměru nohy 19·5 *cm*, číše 11 *cm*. Šestidílná noha jest pokryta pěkným tepaným ornamentem, rovněž jako ořech. Číše vězí v ornamentálním košíčku, na kterém vynikají tři výplně s P. Marií a dvěma světci v řeholním šatě. Slušná práce z druhé polovice XVIII. století.

Pacifikál cínový, 36 *cm* vysoký a 17 *cm* široký. Na kulaté, ornamentované nožce zvedá se stonek s profilovaným ořechem, na kterém připevněn křišťálový křížek v obalu z pozlaceného plechu, v barokní ornament vytepaného. V cípech kříže vyčnívají paprsky. Dobré dílo z konce XVIII. století.

Zvonů visí ve věžích pět:

1. Výšky 83 *cm*, v průměru 120 *cm*; pod korunou má nápis:

LETA BOZIHO TISYCZEHO PIETISTEHO SSTYRYDCZATEHO DRVHEHO TENTO ZWON SLIT GEST KE CZTI A CHWALE PANV BOHV WSSEMOHAVCIMV SKRZE WACLAWA KONWARZE K SWATE ANNE

Na plášti vylit relief sv. Václava.

2. Výšky 66 *cm*, v průměru 86 *cm*; pod korunou a na plášti vinou se 4 ornamentální pásky, mezi nimi na jedné straně relief sv. Ludmily a na druhé nápis: Ke cti sv. Patronů českých přelyt Karlem Vilímem Paulem v Hradci Králové 1868.

Původní zvon byl z r. 1597.

3. Výšky 50 *cm*, v průměru 62 *cm*, má pod korunou a při spodním kraji ornamentální pásky, mezi nimi nápis: Pánu Bohu a sv. Anně ke cti přelyt Karlem Vilímem Paulem v Hradci Kr. 1868.

Na původním zvonu byl nápis: GOSS MICH ANTON SCHNEIDER IN KÖNIGGRÄTZ 1802.

4. Výšky 25 *cm*, v průměru 29 *cm*, má nápis:

IGNATIVS DRACK GOSS MICH IN KÖNIGGRÄTZ 1770.

Na plášti relief sv. Ignáce.

5. Umíráček jest nepřístupný. Dle pamětní farní knihy jest hladký a má datum: 1702.

Kuklenské kancionály. Ve škole Kuklenské chovají se dva kancionály. Jeden v deskách kožených, tlačených, je 37 *cm* dlouhý a 27 *cm* široký. Na posledním listě jest tento nápis: »Léta Páně tisícého pětistého osmdesátého prvního tento kancionál písní adventních i také písní ročních na nedělní evangelia ke cti, slávě velebné Trojice Svaté psán a notován na snažnou žádost dobrých k zpívání náchylných pánův soused ův a spolu předních bratří konventu literátsk ho při kostele svaté Anny, matky Boží Panny Marie, jmenovitě těchto: Pana Jiříka Čermáka na Klášteřišti, p. Diviše Bílého jinak Vokrouhlického, p. Jana Vokrouhlického, syna jeho

a písaře soudu purkrabství kraje Hradeckého, pana Adama Vohedovského, p. Matouše Plotištského, p. Vondřeje Karpiška a jiných mladších ode mne Matyáše Litoměřického. M M. H. nad Labem XXX. dne měsíce Máje dokonáno.«

Initiálky malované, z nichž jedna je vyříznuta. Na okrajích spodních ornamenty, mezi ornamentem na jednom listě spatřuje se Adam a Eva, na jiném Přemysl, sedící na radlici s posly Libušinými, kteří přivedli bílého koně.

Druhý kancionál v kožených tlačených deskách a s gotickým mosazným kováním, asi ze 16. stol., 31 *cm* dlouhý, 20 *cm* široký. Bez ozdobných initiálek.

Ledec.

J. C. Rohn, Antiquitas 84. — J. Schaller, Topographie d. K. B. XV. 174. — Horák, Topogr. p. v. o. h. K. 58. — A. Sedláček, Úplný místopisný slovník 501. — Týž, Hrady a zámky II. 71.

Byly zde nalezeny kamenné nástroje. (Duška 18.)

Bývalá tvrz, r. 1450 byla dobyta a zbořena.

FILIALNÍ KOSTEL SV. MAŘÍ MAGD. jest prostá stavba orientovaná, o krátké lodi, s kněžištěm z pěti stran osmiúhelníka utvořeným, k němuž na sever přilehá sakristie a malou předsíňkou nad záp. vchodem. Vše pod šindel. Sestistěnný sanktusník má nejen střechu ale i kolmé stěny pobité šindelem. Dveře do předsíně a z té do kostela, jsou zasazeny v dubovém pažení, svrchem u segmentu vyříznutém a got. profilkem opatřeném. Dva malé zvonky visí nad předsíňkou, pod vikýřem silně vyloženým, a jsou nepřístupny.

Vnitřek. Loď, 10·70 *m* dlouhá, 8·20 *m* široká a 5·00 *m* vysoká, jest kryta rovným stropem z prken; na spárách jsou ploché lišty přibity. U prostřed lodi podporuje kolmý, goticky profilovaný trám podvlak pod stropem, pomocí dvou sedel. (Obr. 130.)

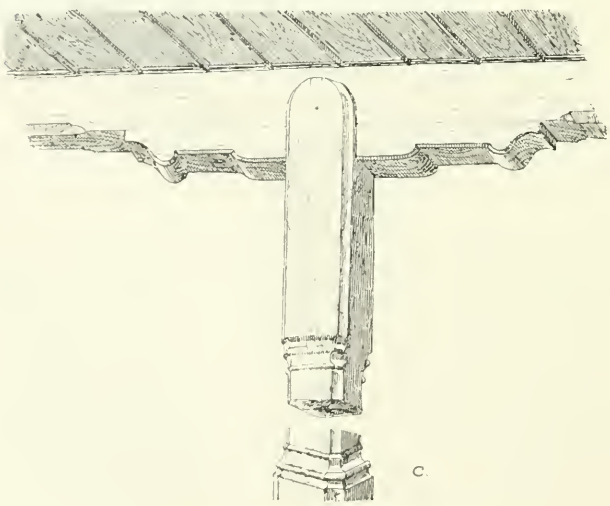

Obr. 130. Ledec. Sloupek se sedlem v kostele sv. Maři Magdaleny.

Světlo vniká do lodi dvěma páry úzkých okének, zasazených v dubových rámcích, půlkruhovitě svrchem vyříznutých.

Presbytář, 7·40 *m* dl., 4·70 *m* šir. a 4·80 *m* vysoká, má rovněž dřevěný strop a tři podobná okénka, jako jsou v lodi. V jednom z těch okének zasklen kotouč s malovanými znaky a písmenami I. R. T. / M. T. Z. L. (Jan Rudolf Trčka / Magdalena Trčková z Lípy.) U prostřed jsou dva znaky, z nichž zachován celý jen levý, Trčkovský; z pravého jen část; rovněž datum jen necele zřejmé, pouze 16.. Z počátku XVII. stol. (Obr. 131.)

Obr. 131. Ledec. Skleněný kotouč v kostele sv. Máří Magdaleny.

Výprava chudičká, bez ceny. Zmínky zasluhuje půlkruhová kamenná kazatelna, pouze 60 *cm* nad dlažbou zvýšená, s plným zábradlím.

Náhrobky: Za postranním oltářem ve zdi zapuštěna pískovcová deska, 1·8 *m* dlouhá, 0·90 *m* široká. Ve vyhloubeném poněkud středu spatřuje se zachovalá postava rytíře v plátovém brnění a sbíraném límci. Vlas do čela sčesán, jest krátce přistřižen, rovněž jako brada. Levice drží meč, pravice přilbu. U pravé nohy znak s klenotem, ve znaku krokvice. Vrchem jest střed desky půlkruhovitý a v cípech jest po hlavičce anděla. Kolem nápis: Leta Panie 1599 w Sobotu den S. | Rudolfa zywot swug dokonal Prozeny a Slatezny Rytirz P. Gindrzich Ssa | rower z Ssarowa na Genkowicich a | Kundratirych a tuto Odporiwa ocekawage Weseleho z Mrtwych wstany.

V předsíňce leží malá deska, 1·70 *m* dlouhá, 0·75 *m* široká se znakem Šárovců (krokvicí) a nápisem: .... Leta Panie 1517 ... P. Petr rytirz Ssarower z Ssarowa a tuto gest pochowan. Proste za nie Boha.

Libčany.

J. C. Rohn, Antiquitas 85. — J. Schaller, Topographie des Königr. Böhmen XV. 36. — J. G. Sommer, Böhmen. Kön. Kr. 36. — J. Horák, Topogr. hejtm. Kr. hr. 128. — J. M. Král, Průvodce po bisk. královéhradeckém 2. 148. — J. E. Vocel, Kostely romanského slohu v Čechách. Arch. pam. II. 125. — Týž, Kunsthistorische Bereisung Böhmens. — A. Sedláček, Hrady a zámky V., 338.

Na návrší nad Libčany byly zde učiněny r. 1845 dva nálezy, pohřebiště kostrového z doby knížecí a jinde čtyř hrobů se skrčenými kostrami s nástroji kamennými, bronzovými a nádobami rázu Úřetického. (Kašpar, Časopis Č. musea XXI., 220. Duška 72.)

Tvrz stávala na místě nynějšího přízemního zámečku. R. 1398 seděli na ní Jan a Václav Roudnice. Na počátku XVI. století nabyla Libčanského zboží obec Královéhradecká. R. 1547 bylo jí konfiskováno a prodáno Janu z Pernštejna. Od počátku XVIII. století byly Libčany v ma-

jetku Straků z Nedabylic. Petr hrabě Straka věnoval roku 1720 svá panství a 38.542 zl. k. m. na hotovosti ku zřízení šlechtické akademie po vymření rodu Straků z Nedabylic.

Zámeček je bezvýznamná přízemní budova, v niž sídlí úředníci hospodářští.

KOSTEL NANEBEVZETÍ P. MARIE stojí uprostřed hřbitova nad vesnicí na příkrém návrší, z nedaleké roviny viditelném. Roku 1350 uvádí se farním. V letech 1673—1683 byl kostelem filialním a od r. 1683 jest opět farním.

Jednolodní, kamenná stavba, orientovaná, pod tašky, jest původně románského založení a byla vícekráte přestavována. Z doby gotické zbyly západní portálek a strmá sedlová střecha nad lodí, sevřená kamennými štíty, ukončenými pískovcovými křížky. Původní sklon střechy, o $^1/_3$ nižší nynější, jest dosud patrný na západním i východním štítě. V pozdní renaissanci upravena loď a v baroku pravoúhlá presbytář, kdy zároveň přistavěny k ní přístavky, severní sakristie a jižní oratoř, obě pod šindel. Před portál západní i jižní přilepeny nevkusné předsíňky se segmentovými štíty a na střed hřebene vztýčena osmiboká věžka s cibulovitou bání, plechem pobitá. (Obr. 132.)

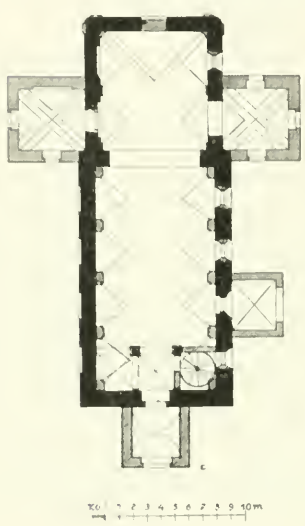

Obr. 132. Libčany. Půdorys kostela.

Podélné zdi lodi i presbytáře jsou sesíleny širokými lesenami, jichž patky jsou, jako i trnož celé stavby, pod nynějším terrainem. Leseny jsou ukončeny pod střechou římsami, téhož profilu jako římsa hlavní, jež záleží z válečku, od kterého vztyčen mělký výžlabek podporující desku.

Portál původní, románský, jest na jižní straně. Pískovcové ostění jeho skládá se ze dvou čtvrtsloupků v pravoúhlých ústupcích. Sloupky stojí na společném trnoži a mají patky attickým podobné s drábkovitými výpustky na rozích plint. Nad kostkovými hlavicemi zalamuje se abakus i nad ústupky a profil, podobný onomu v ostění, stáčí se v půlkruhu nad portálkem, jehož světlost pravoúhlého otvoru = 1·10 × 2·05 *m*. Tympanon jest plný s mělkou výplní uprostřed. (Obr. 133.)

Západní vchod má otvor půlkruhem uzavřený a jest ve světlosti 1·52 × 2·14 *m* veliký. Kamenné ostění o dvou válečkách, výžlabkem oddělených, spočívá na trnoži pravoúhlém, s otupenou hranou, nahoře válcovitě sříznutém. Patky válečků stojí na širších válečkách, šroubovitě rýhovaných. Nad vchodem patrný kus zástřešní římsy gotického profilu, jejíž spodní váleček jest v provazec stočen. (Obr. 134.)

Okna jsou pouze na jižní straně a to čtyry v lodi a dvě v kněžišti.

Druhdy byly i na severní straně, jak svědčí patrné stopy zazdění v presbytáři, kam vedlo dřív i okno v ose východního průčelí. Všecka okna jsou uvnitř půlkruhem uzavřena, zevně segmentem; kolem otvoru tažena z malty úzká obruba barokního průřezu.

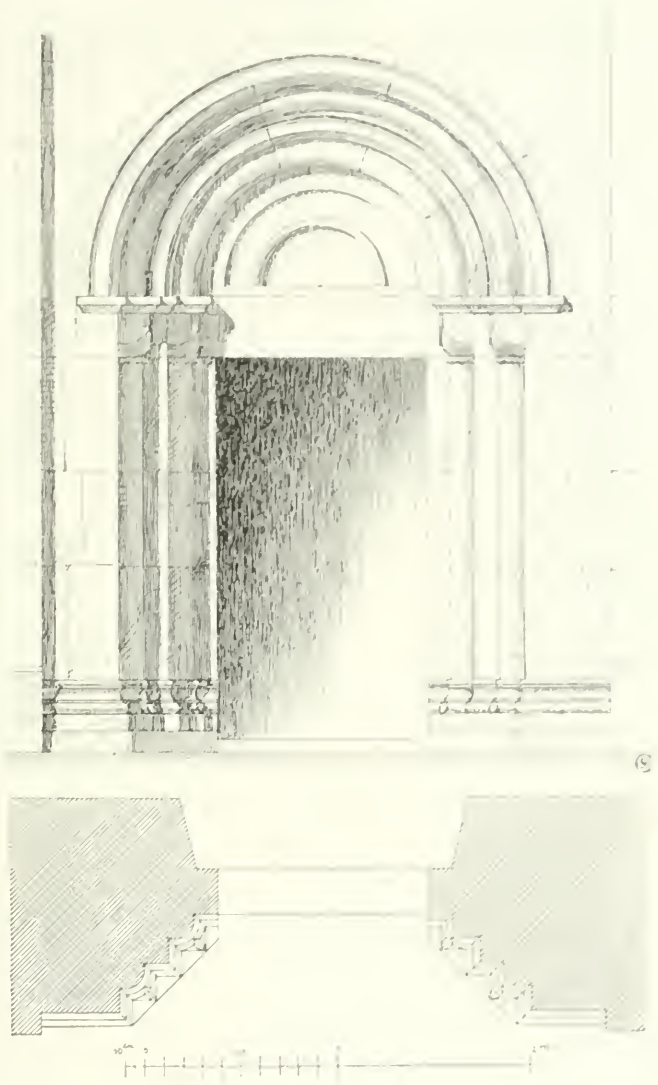

Obr. 133. Libčany. Kostel P. Marie. Jižní portálek.

Vnitřek lodi, 15·90 *m* dlouhé, 8·65 *m* široké a 10·50 *m* vysoké, sklenut jest valeně s lunetami, vroubenými žebry v maltě taženými, pozdně renaissančního profilu.

Mezi okny opírá se klenba o čtyrboké pilíře, k hlavní zdi přistavěné, které mají jednoduché trnože, ze zálomku záležející a renaissanční římsy místo hlavic. Záklenky na zdi jsou v lodi hrotité (v kněžišti půlkruhové).

Presbytář, 8·60 *m* dlouhá, 7·85 *m* široká, jest o 1 *m* nižší lodi. Pravoúhlý obdélník se zaokrouhlenými kouty má dvě pole a sklenut jest klášterní klenbou s lunetami nad dvěma osami oken i nad průčelní zdí východní. I zde opírá se klenba o meziokenní pilastry, ale mělčí, než jsou v lodi. Romanská disposice zde patrna z plochých výklenků v podélných zdech, půlkruhovitě nad okny sklenutých.

Mezi lodí a kněžištěm pne se vítězný oblouk, v půlkruhu zaklenutý, 1·20 *m* silný a 6·75 *m* v rozpnutí. (Tab. 5.)

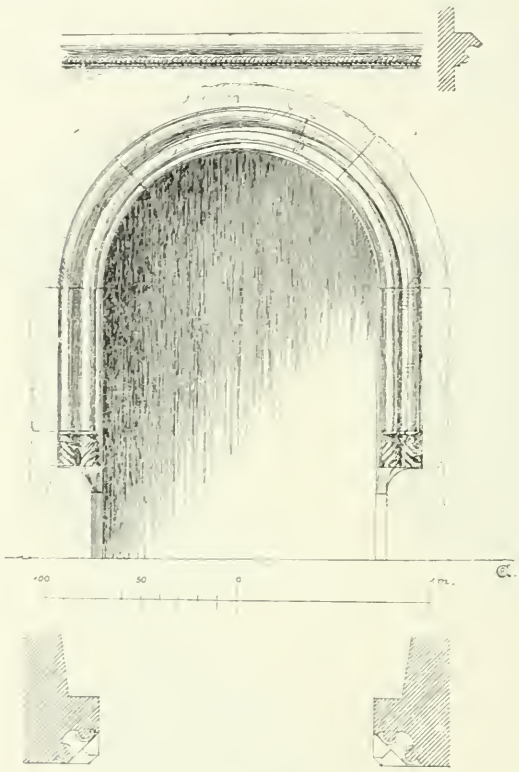

Obr. 134. Libčany. Kostel P. Marie. Západní portálek.

Kruchta vestavěna do lodi při západním průčelí hned v době roman-

Obr. 135. Libčany. Sloup pod kruchtou v kostele P. Marie.

ského slohu. Podprsní zeď stojí na dvou sloupcích 1·59 *m* vysokých, 0·40 *m* silných, které jsou přepásány třemi půlkruhovými oblouky mělce profilovanými. Od sloupků ke zdi pnou se dva pásy, které dělí podkruchtí — 2·58 *m* hluboké — ve tři pole; dvě jsou sklenuta křížovými klenbami bez žeber a ve třetím vede šnek na kruchtu. Sloupky mají romanské patky, jichž spodní části jsou pod nynější dlažbou; dříky s mírnou entasis nesou pěkné hlavice kostkové. Severní hlavice zdobena vroubky a démantovým romanským řezem. (Obr. 135.)

Náhrobníky: V dlažbě z pískovcových dlaždic jsou nad kryptami tři desky náhrobní druhdy se znaky a nápisy nyní úplně vyšlapanými. Střední

Tab. 5. Libčany. Vnitřek kostela P. Marie.

jeví dosud znak Nejedlých z Vysoké (rybka napříč štítu), též na desce u kazatelny je znak Nejedlých. Na protější desce v lodi jest znak Straků (kohout). Na vítězném oblouku na jižní straně rozkládá se složitě koncipovaný náhrobek hraběte Jana Petra Straky, zakladatele akademie Strakovské. Malý sarkofag se znakem Straků z Nedabylic jest opřen o konsolu dvěma orlími drápy a přilehá jednou stranou k vítěznému oblouku. Ze sarkofagu vztyčuje se poprsí hr. J. P. Straky, s dlouhou parukou, v brnění, obrácené k oltáři. Za ním sedí děcko se sutkami a lebkou v ruce. Nad poprsím rozprostírá velkou draperii anděl smrti (čas?) v podobě okřídleného starce. Na roušce namalován je nápis: SPECULUM HOC | INSPICE PAULISPER VIATOR | ET INSPECTUM ETIAM ASPORTA | FAVEO AUT SALTEM QUAE IN ILLO VIDES | EXARA IN CORDE STILO FERREO | EHEU! QUAM MISERAE MORTALIUM VIRES | FORMA, FIGURA NIHIL, NIL MUNIA CLARA GENUSQUE | NILQUE OPES, ETIAM MAXIMA QUÆQUE NIHIL | QUOD ET VERE BEATUM FACIAT | SOLI DEO SERVIRE | SOLUM ET UNICUM EST. | ID IPSUM TIBI E CINERIBUS SUIS ALTUM INCLAMAT EXCELLEN. | D. D IOAN. PET. COMES STRAKA DE NEDABILITZ | DOM. IN LIBCZAN, STŘZESETITZ, OKROUHLITZ, LAETO-ŽDIAR | SUPERIORI WEKLSDORF ET IONSDORF ÆTERNITATIS | VIAM INGRESSUS DIE 28. SEPT. A. D. 1720 | . — VIR SAGACITATE SUBLIMIS MATURITATE GRAVIS | RERUM EXPERIENTIA INSIGNIS | POSTERÆ FAMILIÆ SUÆ LAPIS FUNDAMENTALIS | INOPIBUS ETIAM POST FATA IOANNES ELEMOSYNARIUS | TU ERGO ILLUD NIHIL ÆSTIMA, | NIHIL HOC SOLUM IN PRÆTIO | HABITURUS, POST HÆC QUOD TIBI | PERPETUAM ADFERRE POTEST | FELICITATEM. | ABI IAM, PRIUS QUAM TAMEN ABEAS |

QVOD TE ORO ET QVOD TIBI QVOQVE FIERI VIS | DEFVNCTO ÆTERNATVRO BONA PRÆCARE.

Poprsí i ostatní figurální práce, pořízené roku 1740, jsou znamenitě modelovány i vytesány v pískovci od neznámého původce, jenž dle všeho byl žákem Braunovým. (Obr. 136.)

Pod lavicí v jižní předsíni jest pískovcová deska 98 × 46 *cm* velká, s reliefem, děcka ve sbíraném límci a suknici. Z nápisu čitelno jen: L . . . panie 1592 w sobotu po sw Michal[e] umrzel Jan syn Jana Krocma . . .

Křtitelnice cínová, 115 *cm* vysoká, 34 *cm* široká, stojí na třech nožkách, které se opírají bezvousými hlavami o hladký šestiboký kotlík. Profilovaný poklop přidržen ku kotlíku třemi hlavičkami andělíčků a končí krucifixem. Na přední straně: TATO KRZTITELCE (sic) BILA ' PRELEIWANA OD IOSE|FA WALENTINA ZA | PANA P. FARARE KASPARA PAULA ROKU 1831 HRACI (sic) KRALOWIM.

Výprava barokní, pěkná.

Hlavní oltář stojí na kamenném stole, v jehož přední desce vytesán v reliefu Abraham, syna svého obětující. Za dřevěným svatostánkem

Obr. 136 Libčany. Epitaf J. Petra hr. Straky v kostele P. Marie.

zvedá se mohutná zděná tumba, kol které skupeno pískovcové sousoší, představující jedenáct apoštolů, užaslých nad nanebevzetím P. Marie, v realistickém podání, výborně modelovaných, práce buď *Mat. Brauna* samého, neb některého jeho žáka. Původní socha P. Marie schází a nahražena velikým, na plátně malovaným obrazem P. Marie v malované architektuře na zdi, bez umělecké ceny. (Obr. 137.)

Bokové oltáře oba jsou posvěceny kultu Marianskému; ve středu severního oltáře v širokém řezaném rámci soška Madonny s Ježíškem, pro-

Obr. 137. Libčany. Kostel P. Marie. Spodek hlavního oltáře.

střední ceny, kolem dva andělé v barokních postojích a 7 oválních obrázků na plátně, slušné práce, zasazených ve společný rám. Jižní oltář je stejný se severním, jen uprostřed místo sochy zasazen obraz sv. Rodiny, výborný v kresbě i koloritu, od kutnohorského malíře *Frant.* . . . . . z r. 1746.

Kazatelna dřevěná se zlacenými ornamenty; na podprsníku sedí tři sošky andělů se symboly víry, naděje a lásky. Na víku socha Hospodina s knihou. Slušná práce z prvé polovice XVIII. stol.

Monstrance měděná, pozlacená, 65 *cm* vysoká a 29 *cm* široká. Oválná noha pokryta tepaným ornamentem. Kol středu na paprscích připevněny dva sloupky, obtočené vínem, nesoucí štítek. Otvor oválný i štítek

posázen nepravými routami. Dílo ladných poměrů pochází z konce XVII. neb počátku XVIII. století.

Pacifikál měděný, postříbřený, 26 *cm* vysoký a 14 *cm* široký. Kol středu zlacené paprsky. Z XVIII. století.

Relikviáře dva, 1 *m* vysoké, jehlancovitého tvaru, s množstvím ostatků svatých, ve zlaté filigranové práci. Z XVIII. století.

Kostnice, úhledná okrouhlá barokní stavba chová uvnitř řezanou sochu sv. Františka Xav. ležícího. Socha má správnou modelaci a jest polychromována; pochází ze zámku v Dolním Přímu a jest dílem některého Jesuity z druhé polovice XVIII. století.

Zvony visí ve zvláštní dřevěné, velmi chatrné zvonici čtyři:

1. Výšky 106 *cm*, v průměru 124 *cm*, jest bohatě zdoben. Pod korunou vine se ornamentální pás z květin, pod ním třířádkový nápis:

TENTO ZWON BYWSSE DOBREHO ZNIENI LETHA MINVLEHO WSSETECNIE ROZRAZENEG NA ZDEGSSYHO ZADVSSY NAKLAD WLASTNI LETHA PANIE PRELYTEG ZNOWV TIEZKO SPVSOBENEG KDYZ CYSARZ PAN KAREL VI A MOSSKWANKA PANI PROTI TVRKV BOGOWALY.

Pod tímto nápisem táhne se vlys renaissanční z poprsí andílků a kartuší s IHS. Pod vlysem připíná se ještě jeden pás z mask a festonů.

Na plášti jsou symmetricky rozděleny reliefy: Ukřižovaného Krista P. s P. Marií a sv. Janem, dále Sv. Václav, sv. Ludmila, sv. Jan Nep., sv. Jan Křtitel a P. Maria s Ježíškem, konečně znaky Straků z Nedabylic a Nejedlých z Vysoké. Pod znakem těchto nápis: PVWODEM V P. GINDRZICHA NEGEDLEHO | Z WISOKE NEKDI PANA DIEDICZNEHO | KNIEZE HAWLA RODICZE SSTEZERSKEHO | TOHO CZASV FARARZE 1563.

Pod znakem Straků nápis: ZA DIEDICZNE WRCHNOSTI W. V P. P. WACZLAWA STRAKY BARONA Z LIBCZAN A NEDABELICZ (sic) E. T. Z. A. 1738 | ZA W: D: a W: V: P: IANNA SSIMANKA TOHO CZASV FARARZE | ZA SLOWVTNEHO MVZE P. MATEGE DWORSKIHO TOHO CZASV SPRAWCZE.

Dále jest na plášti znak s různým slévačským náčiním, kol něho písmena N a P; pod znakem destička v renaissanční obrubě, v ní nápis:

NICOLAO PRICQVEY | ME FVDIT IN REGIA | VRBE IVNIORIS BOLESLAY.

Dole jest mezi dvěma proužky nápis: TENTO ZWON SLYT GEST WOSADNIM (sic) LIBČZANSKIM KE CZTI A CHWALE POZEHNANY TROGICY SW. A K POCZTIWOSTI BLAHOSLAWENE M: P: Y WSSEM BOZYM SWATYM L. P. 1563

2. Výšky 77 *cm*, v průměru 98 *cm*. Jest hladký, pod korunou nese jednořádkový nápis: leta ✠ bozie° m° ✠ v° ✠ XXIIII° ✠ lil ✠ gl ✠ pwon ✠ h dwale ✠ bozie ✠ panie ✠ marigi ✠ wsse ✠ swaty ✠ a matce ✠ b ✠

3. Výšky 39 *cm*, v průměru 47 *cm*; kolem koruny nese nápis: Leta · Panie · M · D · XXXXVII · vzdielan w Hradci Kralowe.

Výšky 26 *cm*, v průměru 30 *cm*; kolem koruny nápis: anno ❀ domini ❀ m ❀ crrr ❀ IXX ❀ Issar ❀

Librantice.

V lese Osíku mezi Libranticemi a Třebechovicemi bylo nalezeno kamenné dláto. (Duška 12.)

Lípa.

Heber, Böhmens Burgen 283. — J. Horák, Topogr. popis v. o. h. Kr. Hr. 36. — A. Sedláček, Hrady a zámky II. 242.

Při stavbě dvora nalezeny kamenné nástroje (sbírka p. Procházky v Dobřenicích), u sochy sv. Jana před vsí 1882 střepy nádob lužických, u kovárny kamenné nástroje (1895), v příkopě silničním veliká popelnice, za chalupou Stranského v břehu zlaté závity (1886) podobné hradeckým (68 *gr*, má p. Stranský a museum hradecké), za chalupou Dědkovou (1887) měděný kruh (dvor. museum), na zahradě č. 19 dvě koule z vápence jako vysoustruhované (mus. náchodské a jarom.). R. 1880 na pozemku zádušním v jámě velké množství kamenných nástrojů buď teprv přisekaných, polohotových i hotových. Celý nález byl roztroušen do musei dvorního, zemského, pardubského, náchodského, jaroměřského, hořického, sbírky Lehmannovy v Praze a Píšovy ve Správčicích. (L. Domečka, Věstník musei II., str. 97. — Duška, str. 63.)

Tvrz dřevěná připomíná se r. 1339 a ještě v r. 1619. V XV. století nazývali se odsud Trčkové Salavové Lipští z Lípy. Tvrz stála na místě statku č. 3. Dlouho zachoval se po ní sklep.

Lochenice.

J. C. Rohn, Antiquitas 87. — J. Schaller, Topographie d. K. B. XV. 35. — J. G. Sommer, Böhmen N. 31. — J. M. Král, Průvodce po biskupství Král. Hrad. 71—72. — J. J. Solař, Dějepis Hradce Králové 626—630. — J. Horák, Topogr. pop. v. o. h. Kr. Hr. 38.

V obvodu Lochenic nachází se několik osad předhistorických. Nejrozsáhlejší objevila se při stavbě dráhy r. 1857 a opět r. 1893 a r. 1897. Celkový ráz její jest ranný neolithický. (Střepy z nálezu s volutami jsou ve sbírce konserv. p. L. Šnajdra.) Tamtéž nalezeny střepy s ozdobami meandrovými, římská fibule stříbrná a úlomek bronzového náramku. Na opačné straně osady té objeveno na poli p. Hlavatého z Trotiny pohřebiště popelnicové, rázu lužického. Druhá osada pod zrušenou cihelnou na severním konci vsi jest rázu pozdně neolithického (již přechodního). Jáma, ve které dle zprávy

Duškovy byla nalezena kostra s bronz. mečem, objevila se co jáma odpadkoyá z dob prvních římských císařů. Třetí byla objevena v cihelně u kostela a byly zde nalezeny pazourkové nožíky, kamenné nástroje, bronzový palstav a bronzový klín při kostře (ve sbirce dra Macha ve Vídni). R. 1898 nalezen zde bronzový hrot a jinde římský stříbrný peníz s ženskou hlavou a nečitelným nápisem. (L. Šnajdr, Počátky předhist. místopisu 45. — Týž, Mitth. d. W. Centr.-C. 1894, 30. — Týž Mitth. d. W. Centr C.- 1898, 5 a 1899, 12 a 29. Verhandl. d. berlin. anthrop. Ges. 1898, 201. — L. Domečka, Pam. arch. XVIII. 120 a 227, XIX. 147 a 393. Duška 59.)

KOSTEL »NAROZENÍ P. MARIE.« (farní) uvádí se mezi farními již r. 1350. Ve válkách husitských byl spustošen, po nich znovu upraven a opatřen zvony. Pod správou kněží pod obojí byl do r. 1623. Od té doby byl filialním děkanského chrámu v Hradci Králové až do r. 1762, kdy zřízena při něm lokalie; od r. 1862 jest opět farním. V letech 1784—1786 přistavěna k věži nová presbytář a loď kostelní byla buď celá nově přistavena neb zvětšena.

Orientovaná stavba z lomeného kamene, omítaná, záleží z lodi o 2 osách a kněžiště s mírně vypjatým segmentovým závěrem. Na severní straně kněžiště stojí zbytek gotického kostela, čtyrboká věž, jejíž přízemek slouží za sakristii. Před vchody v západním i jižním průčelí i před vchodem do věže jsou představěny malé předsíně. Nad západním průčelím zvedá se barokní štít. Zevnějšek lodi i kněžiště ovrhnut stříkanou omítkou v polích, dělených hladkými lesenovitými pásy.

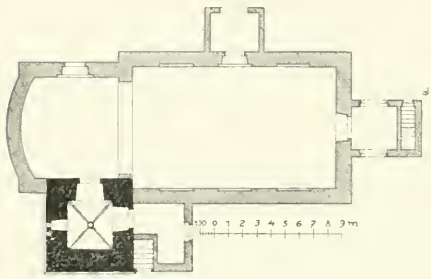

Obr. 138. Lochenice. Půdorys kostela.

Věž opatřena původní trnoží s okosenou vrchní hranou a nad přízemím páskovou římsou gotickou s výžlabkem mezi dvěma proužky. V 1. patře jest na každé straně úzké, střílně podobné okénko. Druhé patro jest užší prvého a bylo zde dle všeho dřevěné podsebití, k čemuž poukazuje širší opět podříms. Nyní jsou prolomeny zdi uprostřed každé strany oknem v půlkruhu překlenutým. Na jižní a severní straně vyzdvižen štít, v něm hodiny. Střecha věže jest stanová a kryta kůrkami; na kostele jest kryt taškový. (Obr. 138.)

Vchody vedou do kostela tři, všecky v hladkých kamenných ostěních. Hlavní vchod v západním průčelí jest v půlkruhu sklenut, bokové vchody u prostřed podélních hlavních zdí mají rovné nadpraží.

Okna jsou ve výklencích 2 páry v lodi a jedno v kněžišti, stejného tvaru, v segmentu překlenutá, na zevnějšku s volutami na obrubě v rozích.

Uvnitř měří loď 14·30 *m* délky, 8·60 *m* šířky a 7·00 *m* výšky; stěny má holé, strop rovný, omítaný. V pozadí stojí v šířce lodi kruchta na dvou kamenných sloupech.

Vítězný oblouk, 6·55 *m* v rozpnutí, 1·00 *m* silný, v stlačeném oblouku sklenutý, dělí loď od kněžiště, o jednom poli, na východ v mírném

oblouku vypjatého, 7·96 *m* (i s vítěz. obl.) dlouhého, 7·10 *m* širokého a 6·85 *m* vysokého, rovným stropem opatřeného. Na severní hlavní zdi jest sanktuář v barokním ostění, nad ním letopočet: 1784.

Sakristie pod věží měří 4·45 *m* délky, 3·00 *m* šířky při 1·50 *m* silných zdech. Kryta jest křížovou klenbou do kamenných žeber, profilu pozdně gotického (hrany v obloučku vykrojené, v předu pásek), které vystupují z koutů bez konsol a protínají se v terčovém, hladkém svorníku. Vchod z kněžiště do sakristie jest původní v kamenné obrubě o okosené hraně s konsolkami v koutech. Uprostřed rovného nadpraží proveden klenák. Dveře jsou pobity plechem a barokními deskami na zámku a kol klíčního otvoru.

Výprava z části jest barokní, z větší části ale nová.

Křtitelnice cínová, zcela jednoduchá 85 *cm* vysoká, v průměru kotlíku 31 *cm* široká; stojí na 3 nožkách obdélníkového průřezu, jež dole stočeny jsou v závity. Víko, jež drží 3 dětské hlavičky, jest ukončeno malým krucifixem. Běžná, řemeslná práce z konce XVIII. století.

Kropenka pískovcová, 98 *cm* vysoká, stojí nyní pohozena na hřbitově před kostelem. Čtyrdílná mísa v obalu čtyř akantových lupenů opírá se o nohu obdélného průřezu, vroubenou dvěma pásky, nahoře i dole ve voluty se stáčející. Střed vyplněn akanty vzhůru čnějícími. Velmi pěkná rázovitá práce z druhé polovice XVIII. století. (Obr. 139.)

Obr. 139. Lochenice. Kropenka na hřbitově.

Patronátní lavice dvě u oltáře, barokní se zlacenými obrubami kol řezaných výplní.

Tabernakl druhdy na hlavním oltáři, nyní na severním bokovém oltáři; byl sem přenesen roku 1787 z kaple sv. Josefa v Hradci Králové. Jest hojně zlacenými řezbami zdobený. Slušné práce z druhé polovice XVIII. století.

Oltáře, hlavní i bokové, jsou nově před 14 lety pořízeny. Jsou renaissanční s bezcennými obrazy Narození P. Marie na hlavním oltáři a sv. Josefa a sv. Jana Nep. na bokových oltářích. Stejného stáří i slohujest kazatelna.

Kaditelnice, celá pokryta prosekávaným barokním ornamentem je pěkného díla z konce XVIII. stol.

Ciborium, jež kdys zde bývalo, dostalo se do historického musea Královéhradeckého. (Obr. 140. a popis na str. 79.)

Na kruchtě chovají se kancionály: 1. velikosti 32×22 *cm*, vázaný v svinské kůži s mosazným gothickým kováním sličné práce, na rozích, uprostřed a na dvou sponách. Uvnitř psán na silném papíře a zdoben hojnými initialkami malovanými (motivů vesměs rostlinných). Na

zadní straně připsáno, že to přepis z kancionálu z dob Karla IV. na pergamenu psaném a že pořízen r. 1586 a darován do Lochenic roku 1597 sousedem královéhradeckým Janem Hradeckým.

2. Vázán v hnědé kůži, velikosti 34×21 *cm*. Na zadní straně psaného kancionálu připsáno kurentkou: Anno Domini 1679 dne 17. ledna ta knjha ge psana od Mjkoláše Pilnačka Staršího Pana Bratra pobožného kuru Lyte rackeho.

Obr. 140. Lochenice. Ciborium (nyní v histor. museu Kr. Hradeckém, viz str. 79.)

3. Tisknutý kancionál »Slavjček rajský« od *J. Božana* z roku 1719. Vázaný v kožených deskách s mosaznými sponami velikosti 30×19 *cm*.

Zvonů na věži visí šest:

1. Výšky 76 *cm*, v průměru 96 *cm*, jest hladký; pod korunou nápis z goth. minuskulí: anno domini mccccxcvii hec campana fvfa est ad laudem dei omnipot˜nis et beate marie vginis.

2. Výšky 77 *cm*, v průměru 95 *cm*. Pod korunou vine se široký plochý pás z dubových listů a žaludů a při spodním kraji pásek z ovocných kytic. Na plášti na jedné straně relief Nejsv. Trojice a na druhé P. Marie. Mezi nimi nápis:

Anno Domini MCCCCXC haec campana fusa est ad laudem Dei omnipotentis et omnium sanctorum et illa refusa Anno Domini MDCCCXLIV per Carolum Wilh. Paul campanar. Reginae hradecen.

3. Výšky 43 *cm*, v průměru 50 *cm*; má pod korunou nápis z goth. minuskulí: leta boziho m cccccvii tento zwon slit gest ke czti a chwale bozie amen ✿. Nápis oddělen pětilistou růžicí. Na plášti v reliefu beránek.

4. »Umíráček«, výšky 28 *cm*, v průměru 35 *cm*. Pod korunou pás z akantů dolů obrácených, na plášti na jedné straně relief, představující umírajícího na loži, obklopeného plačící rodinou, na druhé straně P. Marii. Oba reliefy, výborně koncipované, jsou velmi ostře modelovány i lity. Při

spodním okraji nápis kurentkou: Tento v iráčžek Spusobeny gest k chramu Panie do Lochenicz od horlÿwÿch dobrodinczuw 1760.

5. Výšky 56 *cm*, v průměru 70 *cm*, nese na plášti nápis:

ZVON KE CTI SV. CECILIE SLITÝ
L. P. 1570 | OBECNĚ »VRAŽDA« PŘEZVANÝ
PŘELIT JEST BYL L. P. 1897 za faráře AL. SOUKUPA

Na plášti relief sv. Cecilie.

6. Zvon »Lumenda« praskl a jest chován v museu Kr.-Hradeckém Obr. 79.)

Místo něho visí zde zvon výšky 36 *cm*, v průměru 42 *cm* s reliefem archanděla Michaela a nápisem. Zvon obecně »Lumenda« přezvaný přelit byl r. 1897.

Malšovice.

Kamenný nástroj nalezen zde.

L. Domečka, Pam. XVIII, 277. — Duška 11.

Neděliště.

J. Nechvíle, Neděliště ves u Hradce Kr. — J. Král, Průvodce po biskupství Královéhradeckém II. 168—172. — J. Horák, Topogr. popis v. o. h. Kr. II 37. — Ratibor 1894, 552. — J. C. Rohm, Antiquitas 100. — J. Schaller, Topographie des Königr. Böhmen, XV. 40. — J. G. Sommer, Das Königr. Böhmen, IV. 46.

Pohřebiště popelnicové rázu těnského na poli č. 20. V cihelně kamenné nástroje a střepy. (Duška 63)

KOSTEL NANEBEVZETÍ P. MARIE (filiální). Ve XIV. stol. byl farním, v XVII. stol. stal se filiálním. Roku 1555 byl nově vystavěn, jak svědčil nápis, který se uvnitř nalézal: »Tento chrám Boží a svatý jest dokonán v sobotu na den svaté památky mistra Jana Husa z Husince, skrze pomoc Pána Boha všemohoucího k jeho cti a chvále svaté, leta od narození Pána Ježíše Krista 1555 od urozeného pana Hamzy Bořka ze Zabědovic a urozené paní Elišky z Chlumu, manželky téhož Bořka ze Zabědovic. Tento dům Boží stavěl slovutný muž Václav Všetečka, měštěnín z Pardubic. Za správců těchto jest dům tento dokonán: za rychtáře Janovského a konšelů Pavla Roučka, Pavla Martinka a Havla Řeháka.« (Farní kniha.)

Roku 1729 Karel Ferd. Dobřenský z Dobřenic dal kostel opraviti, presbyterium rozšířiti a novou zvonici postaviti.

Jednolodní stavba, orientovaná, na západní straně jest z kvádříků, jinde z lámaného kamene, omítnutá. Loď i presbytář kryty jsou šindelem, stanová stříška osmibokého sanktusníka jest plechem pobita. Ze západního

průčelí, zdobeného attikou s 2 vásami, vystupuje jednopatrová věž, na rozích toskánskými pilastry sesílená, se střechou plechem pobitou, báňovitou, v osmistěn přecházející, s lucernou a menší báni.

Presbytář má půlkruhový závěr a po obou stranách přístavky; v severním jest sakristie, v jižním kaple.

Vnitřek. Loď jest 9·10 *m* dlouhá, 7·50 *m* široká a 7·30 *m* vysoká, přístupná vchodem na jižní straně a ve věži; osvětlena jest 2 páry malých oken, svrchem segmentových a zaklenuta valenou klenbou s lunetami. Klenby opírají se o meziokenní čtyrboké pilíře, opatřené místo hlavicí renaissanční římsou. Do lodi vyčnívá na západní straně 4·80 *m* hluboká kruchta na dvou pilířích, půlkruhem sklenutých. Vítězným obloukem, půlkruhovitým, otvírá se do lodi presbytář, 7·44 *m* dlouhá a 5·27 *m* široká osvětlená 2 segmentovými okny a sklenutá v jednom poli křížovou klenbou do kamenných žeber, jichž přední hrany jsou v obloučku skrojeny a které se opírají o kusé přípory; půlkruhový závěr jest překlenut polobání s lunetami.

Výprava jest barokní, pestrá. Hlavní oltář, ze dřeva řezaný, polychromovaný, představuje Nanebevzetí P. Marie, která stojí na oblacích mezi sv. Václavem a sv. Janem Nep. Dále jsou apoštolové ve velmi živých postojích. Dobrá práce z počátku XVIII. stol. Z téže doby jsou oba postranní oltáře s vysokými reliefy v barokních rámcích. Na straně epištolní představena rodina P. Marie, na evangelijní straně Navštívení P. Marie. Výjevy jsou realisticky podány, se správnou anatomií. Na každém z těchto oltářů stojí čtyry svícny barokové, řezané. Podobné dva velké svícny stojí na zemi v presbytári. Dveře boční mají pěkné kování, jsou plechem pobity a přituhou opatřeny. Z téže dílny jsou i dveře do sakristie. Slušné práce z XVIII. století.

Na zdech visí obrazy prostřední ceny: 1. Sv. Antonína s nápisem: Vera effigies S. Antonni de Padua ex originali ad S. Jacobum Vet. Pragae depromta A 1702. 2. Sv. Jana Nepom. s nápisem: Vera effigies S. Joanis Nepomuceni martyris anno 1752. V předsínce visí dva obrazy, stejné ceny s předešlými. 1. Sv. Tadeáše s nápisem: Sanctus Tadeus, consacquireus Christi apostolus martyr, scriptor canonis in rebus desperatorum auxilium 2. Zašlý obraz, představuje nějakého světce, s nápisem: . . . Martyro et scriptori canonis.

Monstrance mosazná, zlacená, paprsková, vykládaná nepravými drahokamy. Na paprscích jsou připevněny barevné ornamenty barokní z květin. Výška 59 *cm*, šířka 28 *cm*, průměr nohy 17/23 *cm*.

Kalichy jsou dva. Jeden nový, druhý barokní, zlacený, na noze vyryt znak Dobřenských s nápisem: Nedielistie W. P. Kolem podnož nápis: Assumptae in coelos Dobrzensky Bav. sacrarat. Výška 25 *cm*, šířka číše 9·5 *cm*.

Missály z r. 1665 a 1739, Requiem z r. 1702 a ritual z r. 1700.

V sakristii jest pěkná kaditelnice s barokním, rytým ornamentem a barokní skříň na paramenty.

Náhrobky: 1. Ve zdi u hlavního oltáre zasazena mramorová deska se znakem Dobřenských a nápisem:

HIC eXpIraVIt et pIe regVIesCIt In DoMIno | [illegible] Carolus Ferdinandus | Dobrzensky de Dobrzenitz, [illegible] et | Hodiestin, sacrae Caesareae regiae quae catholicae [illegible] consiliarius inclyti judicii majoris pro | vinciali[illegible] regni Bohemiae [illegible] et hujus | regii districtus Reginae Hradecensis annis prope viginti capitaneus.

TeMpLI et tVrrIs hVIVs NeDIeLIsTensIs resta Vrator LIberaLIs | CVI hoC epItaphIVM fILIaLIs | pIetas WenCesLaI CaroLI | et Joannis sCrIpsIt · tV- VeroVIator Chure DeVM pro eo In VIta preCare.

V podlaze presbytáře jsou zapuštěny: 2. Náhrobek 2·01 *m* dlouhý, 0·98 *m* široký se znakem Strakovským a nápisem renaissančním:

VSNVL V PÁNU VROZENY A STATECZNY RYTIRZ | PAN PETR PAWEL STRAKA Z NEDABILYCZ A NA HORSEGSSYCH NEDIELYSTICH 22. MIESICE MAGE | LETA PANIE 1689 WIEKU SWEHO [illegible] LETA 6 NEDIEL A 3 DNY MAGICE, GEHOZTO MRTVE TIELO | POD TIMTO KAMENEM ODPOCZIWA. QUI BENE LATUIT. BENE VIXIT NAM NOTUS MINIS OMNIBUS | POST IGNOTUS MORITUR SIBI.

3. Deska 1·76 *m* dlouhá a 0·97 *m* široká s dvěma sešlapanýma znaky a nápisem: . . . . . V LETV PANIE 1701 VMRZEL dne 27. Mage wieku Sweho maye 49.

4. Deska se znakem lva (na pravo obráceného) a ženskou postavou. 1·45 *m* dlouhá, 0·67 *m* široká. Nápis setřelý: Leta P. 1602 | w sobotu przed . . . . . umrzela urozena pani Kat . . . . . ; Polirzan a Weldy . . . . .

Nad znakem písmena LMZG.

Zvony: 1. Průměru 0·96 *m*, výšky 0·78 *m*. Přelit v r. 1895 od *V. F. Červeného* v Hradci Kr. Původní zvon nesl nápis: Slit gest v Hradci nad Labem od Eliasse Stodoly Leta Pane MDLXXXIII. — a dále: Tak Bun miloval svet, ze syna sveho prvorozeneho dal na svet, aby kazdy, kdo v neg verzi nezahynul, ale aby mel ziwot veczny. (Farní pamětnice.) Na plášti relief Nanebevzetí P. Marie.

2. Průměru 0·51 *m*, výšky 0·41 *m*. Na plášti sv. Jan Nep. Pod korunou pás ze sluncčnic a nápis:

LIBERA NOS DOMINE JESV KRISTE
ANNO 1737 A FVLGVRE ET TEMPESTATE.

3. Průměru 0·66 *m*, výšky 0·54 *m*, rovněž přelit r. 1895 od *V. F. Červeného*. Původní měl nápis: Tento zvon slit jest od Martina Exnera,

zvonaře v Hradci Králové nad Labem k záduší Nedělištskému léta Paně 1634 (Farní pamětnice.)

4. Umíráček je nepřístupný.

ZÁMEK je střízlivá, jednopatrová stavba, stojící na místě tvrze, vystavěné v XVI. století Hamzou ze Zábědovic; jest nově opravena a nechová nic památného.

SOCHY: Na kostele ve výklenku slušná barokní socha P. Marie Na návsi socha sv. Jana Nep. z XVIII. století, v obvyklém pojetí.

Přede vsí stojí Boží muka na památku odvrácení moru, s nápisem: Mor. padem Mateg Buzek 1712.

Nechanice.

J. C. Rohn, Antiquitas 99. — J. Schaller, Topografie d. K. B. XVI. 157. — J. G. Sommer, Böhmen III. 27. — J. Horák, Top. p. v. o. h. Hr Kr. 109. — A. Sedláček, Hrady a zámky V. 339.

R. 1893 bylo tu nalezeno při kopání strouhy několik zlatých mincí podob podmokelských a stradonických. (Fiala, Pam. XVI., 157, — Duška 71.)

STARÁ TVRZ, na které sídlel již r. 1235 Záviš z Nechanic, královský podkomoří, stávala v severozápadní straně nynějšího města, uprostřed vod. Byla obehnána trojím náspem kruhovitým, z nichž zevní měří 140 *m* v průměru. Tvrz sama byla as 40 *m* dlouhá a široká. Později byla přeložena na vyšší, suché místo, na východ od města, na tak zv. »Starou Hůru«. Po této tvrzi není však ani stopy.

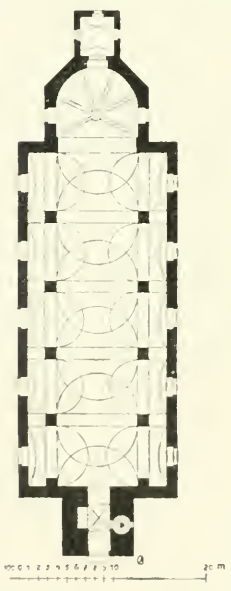

Obr. 141. Nechanice Půdorys. Kostel Nanebevzetí P. Marie.

STARÉ MĚSTEČKO bylo původně poddáno Vítkovicům, kteří nadali je právy městskými a dovolili mu znakem svým pečetit. Nechanice užívali odtud pětilisté růže červené se zlatým pupencem a zelenými lupeny ve stříbrném poli.

KOSTEL NANEBEVZETÍ PANNY MARIE. První kostel stával zajisté už r. 1228, kdy kaplan »Petr z Nechanic« se psal co svědek na privileji krále Václava I., udělené klášteru Litomyšlskému.

R. 1680—1692 byl přestavěn a rozšířen nákladem Arnošta hraběte Schafgotsche. Tento kostel vyhořel r. 1827. Při požáru vzaly za své i staré zvony ve věži, z níž zůstaly státi jen holé zdi. Nynější budova pochází z r. 1833, kdy věž nově pokryta a kostel zvětšen. (Obr. 141.)

Zcela ozdob prostá, orientovaná stavba cihelná a omítaná, trojlodní, s věží před západním průčelím a polygonálním kněžištěm na východ, k němuž přiléhá malá sakristie; vše pod břidlicovou krytinou.

Vchody jsou čtyři: hlavní věží, oba postranní v prostřed podélných průčelí a do sakristie na jižní straně. Hlavní vchod i oba postranní jsou v jednoduchých kamenných venýřích, zakončených římsou s kusým štítem. Mezi rameny jeho jest nad hlavním vchodem znak nynějšího majitele panství, hraběte Harracha (tři pera, uprostřed růžicí sepjatá). Nad jižním vchodem jest znak hr. Schafgotsche (štít čtvrcen: v prvním a čtvrtém poli čtyři kolmá břevna, v druhém a třetím lev na levo obrácený; kol znaku, datum 1692).

Obr. 142. Nechanice. Kostel Nanebevzetí P. Marie. a socha sv. Anny.

Zdi lodí jsou prolomeny pěti páry oken, v presbytáři jedním párem. Okna byla druhdy půlkruhová, teprve v roku 1887 prodloužena na nynější výšku a jsou jednoduchou úzkou obrubou opatřena, s malým svorníkem ve vrcholu oblouku.

VĚŽ, až k římse 25·60 *m* vysoká, sesílena jest na rozích toskánskými pilastry až do výše hlavní římsy lodi; nad ní nahraženy pilastry toskánské hladkými výstupky v maltě provedenými. V prvém patře jsou zdi věže prolomeny na třech stranách velkým oknem, půlkruhem zaklenutým. Stanová střecha věže končí táhlou mansardou. (Obr. 142.)

Vnitřek zaráží nepříznivými poměry a střízlivostí slohovou. Hlavní loď jest při délce 35·80 *m* pouze 8·60 *m* široká a 12·40 *m* vysoká. Čtyřboké pilíře, 1·27 *m* silné, dělí hlavní loď od bokových lodí, které, jsouce jen 1·85 *m* široké, tvoří po stranách vysoké lodi úzké chodby, v přízemí pěti páry segmentovými valenými klenbami překlenuté.

Nad bokovými loděmi jsou ve výšce 6·90 *m* upraveny empory, které spolu souvisí kruchtou, zřízenou v pozadí hlavní lodi a ve věži nad vstupní kobkou. V síle zdi věže, 2·55 *m* silné, ukryto točité schodiště na kruchtu a k zvonku. Hlavní loď sklenuta jest v pěti polích českými klenbami.

mezi kterými jsou vyloženy půlkruhové pásy, běžící po zdech jako mělké pilastry.

Presbytář, otevřená do lodi půlkruhovým vítězným obloukem, jest 8·80 *m* široká a 9 *m* dlouhá a zaklenuta polobání s paprsky v maltě tažené a lunetami pro postranní okna.

Výprava barokní, z části nová. Hlavní oltář s obrazem Nanebevzetí P. Marie, malovaným r. 1837 *Jos. Peschkem* z Lovosic, bez umělecké ceny, rovněž jako ostatní oltáře. Před požárem r. 1827 visel na hlavním oltáři obraz P. Marie, který byl zachráněn a jest nyní pověšen nad hlavním vchodem pod kruchtou. Panna Maria v životní velikosti v modrém plášti vznáší se v oblacích mezi andílky.

Křtitelnice cínová, 117 *cm* vysoká, v průměru kotlíku 43 *cm* široká stojí na kamenné podnoži, obrácené míse bývalé kropenky renaissanční. Tři nožky silně prohnuté, na kolenech kosmaté, končí dole v drápky a nahoře ve lví hlavičky, které podporují hladký kotlík. Na plášti téhož vryt na blánce nápis:

16 + 81
Z POBOŽNOSTI K BLAHO SLAWENE
PANNIE MARIAI (!) A NAKLADEM VROZENEHO
A STATECZNE|HO RYTIRZE PANA IANA
GINDRZICHA | KAPRZIKA Z LESONIC
GEST KRZTITELNICE | TATO VDIELANA A
DO KOSTELA NECHA|NICKEHO NA PAMATKV DAROWANA
KTERYŽTO TV TAKE ODPOCZYWA W PANV
MODLTE (sic) SE ZA DVSSI GEHO.

Vedle nápisu znak s kolčím, dolů obrácený. Ve štítu dva překřížené meče na ornamentovaném poli. Vedle blány vyčnívají z kotlíku dva kruhy. Na druhé straně proužek s nápisem:

OMNIS QVI CREDIT ET BAPTIZATVS FVERIT SALWVS ERIT.
MARCVS 16 CAPVT.

Na hladce profilovaném víku připevněno šest esovitých uch s ženskými poprsími na vrchu. Víko ukončeno křížkem s ukřižovaným Kristem.

Provedení figurálních částí zhrubělé.

Náhrobky. Pod kostelem jest krypta, v níž pohřbeno devět členů rodiny hrabat Schafgotschů.

Uvnitř kostela, v severní zdi bokové lodi, zazděny tři desky:

1. Délky 103 *cm*, šířky 63 *cm*. Uprostřed byl znak, jenž otlučen; kolem nápis:

LETA PANIE 1585° | VMRZELA GEST VROZENA PAN|NA KATERZINA PECINGARKA Z BYDZINA A TVTO | POCHOWANA GEST |

2. Deska délky 114 *cm*, šířky 70 *cm*. Uprostřed znak s kolčím; ve štítu ruka v brnění drží hlavu kohoutí, v pravo obrácenou. Na helmě křídla, z nichž levé končí kohoutí hlavou. Kolem znaku nápis:

Letha Panie 1598 we | ctwrtek po pamatce sw Ondrzege umrzel uroze|ny Heralt Pawel Czachowsky z Swemyslic a tuto pochowa gt oczekawage blahoslaweneho wzkrzissenj.

3. Deska pískovcová, 150 *cm* dlouhá, 75 *cm* široká, s postavou ženskou v dlouhém řásném šatě, v sbíraném límci; u nohou malý znak, v jehož štítu příčné břevno kostkované a nad přilbou oděnec. Kolem nápis:

LETA PANIE 1600 W AVTERY PO SW. BARBORZE VMRZELA VROZENA PANI VERONIKA KAPAVN . . . Z SWOGKOWA A TVTO POCHOWANA GEST OCZEKAWA . . . . BLAHOSL . . . . . .

Na věži byly zavěšeny druhdy tři zvony, které při ohni r. 1827 se rozlily. Nesly následující nápisy:

1. Leta Panie MCCCCCXXXV slit gest tento zwon ke czti a k chwale bozy ode mne diwisse perziny hlawacze.

2. FVSA A° 1612 A. D. W. D. G. ET B. V. MARIÆ HONOREM SVMPTIBVS PAROCHIANORVM NECHANICENSIVM ET A° 1692 IMPENSIS IL. D. D. COMITIS IOAN. ERN. SCHAFGOTSCH GREIFENSTEIN ET KINAST REFVSA EST NEO BOLESLAVIÆ.

3. zvon byl bez nápisu.

Ze slitiny starých zvonů přelity roku 1866 nynější zvony se jmény P. Maria, sv. František a sv. Vojtěch.

Požár r. 1827 přetrval umíráček, v průměru 49 *cm*, 40 *cm* vysoký, nese na plášti relief sv. Ludmily na jedné straně a sv. Václava na druhé. Kolem koruny nápis: SIT NOMEN DOMINI BENEDICTVM IN SÆCVLVM ANNO CHRISTI 1693.

SOCHA SV. ANNY na náměstí stojí na čtyřbokém pilíři, který po obou stranách rozšířen dole i nahoře konsolami se závity. Nahoře táhne se od konsol feston k hlavičce anděla, která na západní a východní straně pilíře v reliefu provedena pod římsou. Na této stojí zlacené sochy sv. Anny s P. Marií, slabého díla. Na podstavci nápisy:
na jižní straně:

1·7
HONOI
AC PIÆ VENE
RATIONI
3 · 7

na severní straně:

DIVA
ANNÆ STATVA
HÆC ÆDIFI
CATA EST

na straně západní:

A
SPECIALI
ILLIUS
PATRONA

na straně východní:

CVLTORE
GEORGIO
ZAPKA

Nepasice.

Nalezeny tu byly vývrtky kamenné. Na pozemcích sluš. k čís. 57 a 59 objeveno pohřebiště popelnicové s bronz. jehlicemi; nález v škole Nepas. a na evang. hřbitově. R. 1898 velká mísovitá nádoba, svisle rýhovaná. Ve vsi nalezena zaušnice platovaná stříbrem.

(L. Domečka, Památ. XVIII. 121. — Duška 12.)

Obr. 143. Obědovice. Hradiště.

Obědovice.

J. Schaller, Topographie d. K. B. XVI. 23. — A. Sedláček, Hrady a zámky V. 303.

Dvě tvrze zde se připomínají v XV. století. Po jedné zachovalo se na vsi uprostřed rybníka se zvoničkou na temeni okrouhlé tvrziště s valy. (Obr. 143.) — Po r. 1620 zanikla tato tvz a ku konci XVII. věku i druhá, která stála u panského dvora.

Petrovice.

J. C. Rohm, Antiquitas 117. — J. G. Sommer, D. K. Böhmen III. 28. — J. Horák, Top. p. v. o. h. Kr. — A. Sedláček, Hrady a zámky V. 345.

Ve farském lese nalezeny kostrové hroby pod mohylkami štěrkovými v r. 1872 a v r. 1891 nádoby. (Pam. arch. XV. 623.)

Tvrz, na které se připomíná v r. 1355 Gothard a Jan, vladykové, zanikla již v XVII. století.

KOSTEL NANEBEVZETÍ P. MARIE, farní, byl jím již v roce 1350; později byl filiálním k Smidarům. Od r. 1716 jest opět farním.

Jednoduchá, orientovaná stavba cihelná a omítaná, záleží z lodi o 3 polích s pravoúhlým kněžištěm, ku kterému na sever přilehá jednopatrová věž; v přízemí této upravena sakristie. Nároží presbytáře jsou do vnitř vydutá. Podélné façady kostelní lodi jsou oživeny po každé straně čtyřmi mělkými, rustikovanými pilíři. Ze západního průčelí vystupuje vydutý risalit, vroubený toskánskými pilastry, nad nimž vyvinut barokní štít, segmentem ukončený, s vásami po stranách.

Ve věži, přístupné schodištěm k ní přistavěným, jsou v patře zdi prolomeny po každé straně velkým oknem, půlkruhovitě přepásaném. Hlavní římsa věže vytažena jest na každé straně v polokruhu nad ciferníky hodin.

Střecha jest na kostele a na stanové střížce osmibokého sanktusníku šindelová; týž kryt má i střecha věže, jež přechází ze čtyrbokého jehlance v osmibokou lucernu, zakončenou nízkým jehlancem.

Vchody vedou do kostela dva, v kamenných, barokně profilovaných venýřích: portál na severní straně lodi, opatřený předsíní a vchod v západním průčelí. Nad tímto jest umístěn znak Harrachovský (tři sepjatá pera).

Okna, svrchem segmentová, jsou v lodi 3 páry a v presbytáři dvě, stejného tvaru.

Uvnitř jest loď, 9·07 *m* široká a 17·80 *m* dlouhá, rozdělena dvěma páry třídílných, toskanských pilastrů ve tři pole, zaklenutá českými

klenbami. Půlkruhový vítězný oblouk dělí loď od presbytáře, 6·78 *m* široké a 10 *m* dlouhé, zaklenuté ve dvou polích českými klenbami.

Výprava jest barokní, slušná. Na hlavním oltáři visí v širokém řezaném rámci z XVIII. stol. obraz »Nanebevzetí P. Marie« z roku 1888. Vedle oltáře stojí zlacené sochy v životní velikosti dvou andělů a sv. Petra a Pavla. Průměrné ceny. (Obr. 144.)

Obr. 144. Petrovice. Hlavní oltář.

Bokový oltář v pravo v lodi jest bohatě řezaný rámec pro 7 oválných obrazů; uprostřed zasazen malý obrázek sv. Anna s P. Marii. Dobrá práce z XVIII. století. (Obr. 145.)

Na levém bokovém oltáři visí obraz ukřižovaného P. Ježíše s Matkou Boží; slabá práce z konce XVIII. stol.

Křtitelnice cínová, 53 *cm* vysoká, v průměru kotlíku 28 *cm*. Stojí na třech kouličkách, o které opírají se nožky v drápky zakončené, jež nesou hladký kotlík, na jehož víku vztyčen krucifix. Pochází z r. 1712. (Obr. 146.) Značky na Křtitelnici .

Monstrance ze zlacené mědi jest nová.

Kalich, 24 *cm* vysoký, 9 *cm* v průměru číše, jest zdoben na noze třemi reliefy: P. Ježíše, sv. Jana Kř. a P. Marie. Barokní, z druhé polovice XVIII. století.

Zvony visí na věži čtyry:

1. Výšky 77 *cm*, v průměru 96 *cm*, jest hladký, jen pod korunou s nápisem: ave ✠ maria ✠ gratia ✠ plena ✠ dominus ✠ tecum ✠ benedicta ✠ tu ✠ in̄ ✠ mulieres ✠ et ✠ benedictus ✠ f̄ſ̄, na druhé řádce čte se pouze slovo: maria.

Obr. 145. Petrovice. Postranní pravý oltář.

2. Výšky 59 *cm*, v průměru 72 *cm*; jest hladký bez nápisu, pouze pod korunou vinou se dva obroučky, provazcovitě stočené. Dle tvaru a stavu svého — jest celý potlučený a oloupaný — zdá se zvon tento pocházeti as z počátku XV. století.

3. Výšky 46 *cm*, v průměru 62 *cm*. Pod korunou zdoben barokním ornamentálním páskem; na plášti na jedné straně krucifix, na druh relief nějakého světce, klečícího nad knihou, nad ním anděl s palmou; pod ním nápis: GOSS MICH CARL WILHELM PAUL IN KÖNIGGRÄTZ 1848.

4. Výšky 26 *cm*, v průměru 34 *cm*, pod korunou nápis: Walentin Lissiak Vet. Pragae 1745; pod nápisem pás z akantů. Na plášti vypuklina sv. Václava.

V sanktusníku jest malý zvonek, který jest nedostupný.

Petrovičky.

Na návsi nález koster dlouholebých. Nalezeny tu prý i bronzy a zlatá náušnice — vše ztraceno. (Český lid IV. 454.)

Plačice.

Kamenný nástroj ve sbírce geolog. ústavu české university.
(L. Šnajdr, Počátkové předhistor. místopisu.)

Plotiště.

J. Schaller, Top. d. K. B. XV. 35. — J. G. Sommer, Böhmen IV. 31. — J. Horák, Top. p. v. o. h. Kr. 39. — J. Solař, Dějepis Hradce Král. 635. — A. Sedláček, Hrady a zámky V. 300

Při náhoně mlýna Kydlinova jest předhistorioká osada rázu neolithického (střední doby); byly tu nalezeny i nádobky rázu lužického a v několika jamách střepy laténské; jsou v museu Kr. Hradeckém a ve sbírce p. konserv. L. Šnajdra.

Obr. 146. Petrovice. Cínová křtitelnice.

Jiná osada neolithická s hroby mladšími nachází se v cihelně pp. dra Srdínka a Součka: třetí, též neolithickou, nalezli pp. Buchtele a Domečka při Labi na poli mlynáře p. Střemchy Nálezy jsou v museu Král. Hradeckém. (L. Šnajdr, Mitth. d. Wiener Anthrop. Gesell. 1896. 22. L. Domečka, Pam. arch. XIX. 389. Duška 61.)

Ves Plotiště patřívala vladykům z Plotišt, z nichž Petr seděl r. 1450 na Plotišti. Roku 1475 prodáno Plotiště obci Hradecké.

Po původní tvrzi není památky. V druhé polovici XVI. věku byla blíže panského dvora postavena druhá tvrz, která též bez stopy zanikla.

KOSTEL SV. PETRA (farní) byl vystavěn roku 1787 nákladem Matice náboženské, když rozbořen byl kostel sv. Petra v blízkém Pražském předměstí u Hradce Králové za příčinou stavby pevnosti.

Zcela jednoduchá, cihelná a omítaná budova, k západu obrácená, záleží z krátké lodi o 2 polích, k níž pojí se na západ presbytář o 1 poli s elliptickým závěrem a malou sakristií na jih. Před východním průčelím přistavěna jednopatrová věž, v přízemí rustikovaná, v patře obrněná na rozích toskánskými pilastry.

Podélná průčelí lodi jsou oživena na rozích barokními lesenami, u prostřed lodi sdruženými, kteréž ale končí hlavicemi, as 50 *cm* pod římsou.

Kryt jest taškový, na malém osmibokém sanktusníku a nízkém jehlanci věže, též osmibokém, — plechový.

Vchody jsou dva, hlavní ve věži, v prostém ostění půlkruhovém, a pobočí v severní hlavní zdi.

Okna jsou ve věži svrchem půlkruhová, jedno jest nad vchodem a po jednom v I. patře na třech stranách. Pod hlavní římsou věže jest na každé straně po kruhovém okně. Podélní zdi lodi jsou prolomeny 2 páry oken segmentových s ostěním a závity v rozích. Kněžiště osvětleno 1 párem oken, téhož tvaru, jako v lodi.

Rozměry uvnitř: Délka lodi 13·90 *m*, šířka 8·65 *m*, výška 8 *m*, síla zdí hlavních 0·90 *m*. Délka kněžiště i s vítězným obloukem (elliptickým), jenž je 63 *cm* silný, 6·43 *m*, šířka kněžiště 7·65 *m*, výška táž jako v lodi. Věž měří uvnitř délky 4·88 *m*, šířky 4·75 *m*, při síle zdí 1·06 *m*.

Vnitřek kostela působí velmi střízlivě. Podélní zdi jsou oživeny 4 páry sdružených pilastrů, jen v omítce vyložených, s barokními hlavicemi. Nad nimi nese římsička v lodi i v kněžišti rovný, omítaný strop. Pozadí lodi zaujímá kruchta na 2 zděných pilířích, segmenty přepásaných.

Výprava chudá, z části barokní, většinou však nová. Z dob založení kostela — z konce XVIII. století — jest malá kazatelna v koutě lodi, přístupna se sakristie.

Na hlavním oltáři olejový obraz sv. Petra jest nový, z let šedesátých minulého století.

Tamtéž jsou 4 svícny cínové, 48 *cm* vysoké, na trojbokých nožkách, hladce profilovaných. Na noze vryty nápisy: Ec. S. Petri 1777. Pocházejí ze zrušeného kostela sv. Petra na Pražském předměstí. Krom těch jest na hlavním oltáři 6 cínových svícnů, 58 *cm* vysokých, profilovaných, na trojbokých nožkách, barokním ornamentem pokrytých.

Tři pěkné rámečky rokokové ze žlutého plechu tlačené na hlavním oltáři, jeden v rozměrech 37×40 *cm* a dva po 21×37 *cm*.

Křtitelnice cínová, 86 *cm* vysoká, v průměru kotlíku 31 *cm* šir., stojí na 3 jednoduchých nožkách ráfových, jež dole stáčejí se v závity. Na hladkém kotlíku drží 3 dětské hlavičky víko, ukončené křížkem. Z konce XVIII. neb začátku XIX. století.

Monstrance 60 *cm* vysoká, 35 *cm* široká, barokní, paprsková, měděná a postříbřená, z části pozlacená, jest posázena nepravými drahokamy.

Kalich měděný a zlacený, 25 *cm* vysoký a 18 *cm* v průměru nožky, 9 *cm* v průměru číšky. Noha kulatá, prosekávaná, celá jest pokryta vysoce vypuklým barokním ornamentem, rovněž stonek s ořechem a celá téměř číše. Na noze vryto: *HerVtA Anna HofnogLIana CaLICM hVnt' pIe SanCto Consecrat Petro.* Vkusná práce z konce XVIII. století.

Kalíšek empirový, měděný a stříbřený, 20 *cm* vysoký. Na kulaté nožce, zdobené ciselovanými festony a palmetami, zvedá se hladký stonek i číška.

Na noze nápis: PATER FRANC DE PAVLA SCHENDA SOC JESV. (Dar Jesuity Fr. Schwendy † 1822.)

Z v o n y visí na věži čtyry. Tři jsou ze zrušeného kostela sv. Petra na Pražském předměstí sem přeneseny a to:

1. Výšky 86 *cm*, v průměru 105 *cm*. Jest hladký, málo prohnutý. Pod korunou nápis dvojřádkový:

Ad laudem et gloriã omnipotentis dei genitricisq' vbi virginis almeatq' sãctorum omnium ad honorem hoc opus fusũ est x per magistros wenceslaum et andream pro ecclã s . petri ciuitatis hradec - anno domini millesimo cccclxxx octauo mense maio.

Zvon tento lili r. 1480 mistři *Václav* a *Ondřej Žáčkové*.

2. Výšky 70 *cm*, v průměru 95 *cm*, má pod korunou široký pruh z božích ok sestavený. Při spodním okraji ornamentovaný proužek z barokních lupenů.

Na plášti nápis:

Lit l. P. 1585 a přelit 1853 od Karla Paula zvonaře Kr. Hradeckého ke cti Bl. P. Marie pro chrám Páně v Plotištích, za faráře Ferd. Chmelíka, představeného Jana Komárka, radní Václ. Prhy a Fr. Komárka a podnikatele stavby Fr. Součka.

Na druhé straně relief P. Marie a nápis: Oroduj za nás sv. Boží Rodičko.

Před přelitím nesl zvon nápis: Anno Domini MCCCCVM haec campana fusa est ad laudem et gloriam omnipotentis Dei beatissimae Mariae semper virginis per Andream nominatum Zarzek de Hradec Reginae super Albim. (Far. pam.)

3. Výšky 47 *cm*, v průměru 52 *cm*; má pod korunou barokní pásek a pod ním napis:

Přelit l. P. 1853 od Karla Paula, zvonaře v Hradci Kr., ke cti sv. Václava pro chrám P. v Plotištích.

4. Zvon v. 36 | , v prům. 45 *cm*, lit byl od téhož r. 1860.

Dle pamětnice farní byly krom těchto druhdy na věži ještě dva zvony: 1. Lit od Ant. Schneidra v Hr. Kr. r. 1807 a 2. starý zvon, jenž r. 1767 praskl a v r. 1827 byl přelit od Ant. Schneidra v Hradci Kr.

KAPLIČKA sv. Isidora; barokní bezvýznamná stavba z r. 1773.

U silnice k Předměřicům stojí k ř í ž s nápisem: Dne 17 Maye leta 1829 tyto Boží muky vizdviženy byly nákladem počestné obce Plotištské Přímského panství.

Polánky.

Byly tu nalezeny kamenné nástroje. (Duška. str. 18.)

Pouchov.

T. Schaller, Top. d. K. B. XV., 33. — J. Solar, Dějepis Hradce Kr. 624. — J. Horák, Topogr. p. v. o h. Kr. II. 45.

KOSTEL SV. PAVLA (farní). Za příčinou stavby pevnosti Hradce Králové byl roku 1778 kostel sv. Pavla na Slezském předměstí sbořen a místo něho založen r. 1780 v Pouchově kostel, témuž patronu zasvěcený, který stavěl zednický mistr *J. Kurz* z Hradce Kr. R. 1832 přistavěna věž a r. 1833 stavba dokončena. Kostel stojí na východním konci městského hřbitova Kr. Hradeckého a slouží též jako hřbitovní kaple.

Nízká, ozdob prostá stavba orientovaná, z cihel omítnutých, záleží z jediné lodi kostelní o dvou osách, k níž přilehá na východ kněžiště, rovněž o dvou osách s barokně skrojeným závěrem a malou sakristií na jih.

Na západní straně pojí se k lodi ještě jedno pole, v němž umístěna kruchta a nad ním vyvinuta dvojpatrová věž. Čelní façada řešena v pseudoklassickém slohu let třicátých XIX. století. Čtyry leseny s dorskými hlavicemi nesou hlavní římsu se štítem v šířce celého průčelí. Celé západní průčelí jest mezi lesenami rustikováno, rovněž jako zdivo věže. Tato má v II. patře po každé straně okno, půlkruhem uzavřené.

Façady lodi a kněžiště jsou zcela holé, jen barokně skrojená okna svědčí, že vznikly v jiném stavebním období, než západní průčelí.

Valbové střechy nad kostelem jsou kryty taškami.

Střecha věže, osmiboká cibulová báň s lucernou, jest pobita plechem, rovněž jako osmistěnný sanktusník nad kněžištěm.

Uvnitř měří loď 13·75 *m* délky a 10·70 *m* šířky při výšce 8·50 *m*. V koutech lodi jsou vyzděny pilíře 172 *cm* dlouhé a 60 *cm* vyložené, nad nimiž pnou se při zdech valené půlkruhové pasy. Střed překlenut českou klenbou.

Elliptický vítězný oblouk, 96 *cm* silný, v rozpnutí 7·10 *m* široký, dělí loď od kněžiště, nepoměrně dlouhého 13·00 *m*, při šířce 8·80 *m* a výšce 6·80 *m*, překlenutého valenou klenbou s lunetami. Závěr, oddělen od kněžiště ještě jedním obloukem 90 *cm* silným, zaklenut jest polokopulí na elliptickém půdorysu.

Výprava jest chudá; záleží ze tří oltářů a kazatelny. Hlavní oltář sestává ze stolu a tabernakula s podsvícníky. Za oltářem jest na zdi freskový obraz, slušný, ale špatně přemalovaný, v barokní architektuře sloupkové; představuje sv. Pavla, loučícího se s Miletskými. Nyní visí před ním na plátně malovaný bezcenný obraz svatého Pavla od *G. Watzka* z r. 1869.

Bokové oltáře mají v stejném dřevěném barokním orámování obrazy sv. Václava a sv. Jana Nep., bezcenné.

Cínové svícny čtyři jsou z kaple sv. Václava v jesuitském semináři, zrušené r. 1786 a mají na noze nápisy S. S. W.

Svícen u sochy P. Marie (bezcenný) má nápis Ec. S. Pau. 1768; pochází ze zrušeného kostela sv. Pavla na Slezském předměstí.

Monstrance barokní ze zlacené mědi, 60 *cm* vysoká, 27 *cm* široká, v průměru oválné nohy 18/24 *cm*.

Kalich měděný, postříbřený, 25 *cm* vysoký, v průměru kulaté nohy 15·5 *cm*, číšky 9 *cm*. Celý pokryt ornamenty běžné práce z konce XVIII. století.

Křtitelnice cínová, má uražené nohy a zasazena v železném trojnohém stojanu. Kotlík, 57 *cm* vysoký, v průměru 34 *cm* široký, jest hladký šestiboký. Víko, jež drží tři dětské hlavičky, jest ukončeno křížkem s Kristem. Obstojné dílo ze začátku XIX. stol.

Pluvial 135 *cm* dlouhý a 275 *cm* široký. Na bílém, zlatem tkaném hedvábí jsou vetkány červené a fialové makové květy. Přezky, postříbřené dvě 9/10 *cm* veliké v podobě barokních kartuší, na nichž vyryta jsou poprsí sv. Petra a sv. Pavla. Pěkná práce z druhé polovice XVIII. století.

Na věži visí dva zvony, slité od *K. Bellmana* v Praze r. 1840. Na větším jest relief sv. Petra a sv. Pavla. V sanktusníku jsou dva zvonky nepřístupné.

KAMENNÝ KŘÍŽ z hrubého pískovce, 70 *cm* vysoký, celý otlučený, stojí při silnici z Kr. Hradce do Pouchova. Jest asi ze XVI. století.

Praskačka.

J. Schaller, Topographie d. K. B. XV., 37. — J. G. Sommer. K. Böhmen IV., 39. J. Horák, Topogr. p. v. o. h. Kr. Hr. 29.

V obecním pískovišti jest pohřebiště popelnicové. U mlýna větrného byla vykopána baňatá nádoba. (L. Domečka. Pam. archaeol. XVIII., 277 a XIX., 147. Duška 74.)

TVRZ, jejíž sporé stopy dodnes v půdorysu valů na jihozápadním konci obce lze zříti, patřívala ku klášteru Opatovickému. V husitských válkách nabylo jí město Hradec Králové, od kterého koupil tvrz se zbožím roku 1561 Jindřich Nejedlý z Vysoké. Později přešla v majetek Zárubů z Hustiřan.

FILIÁLNÍ KOSTEL SV. TROJICE postaven byl roku 1748, v nynější podobě pochází z roku 1848; stojí při silnici, blíže bývalé staré »pražské cesty«.

Ozdob prostá, cihelná a omítaná stavba k jihu kněžištěm obrácená, záleží z jediné lodi o dvou polích a kněžiště o jednom poli s polygonálním závěrem o třech stranách osmistěnu. Ku kněžišti s obou stran přiléhají nízké přístavky, sakristie a depositář. Nad západním prů-

čelím jednopatrová věž s vchodem v ose kostela. Hladké ostění vchodu má rovné nadpraží. Nad vchodem prolomeno okno na kruchtu, v prvním patře jest ve věži na každé straně po velkém okně. Stejná jsou i okna v lodi — dva páry — a dvě okna v kněžišti. Kryt nad kostelem taškový, na báňovité střeše věže plechový.

Uvnitř měří loď 14·30 *m* délky, 7·00 *m* šířky a 7·50 *m* výšky a sklenuta jest ve dvou polích českou klenbou. Půlkruhový vítězný oblouk dělí loď od kněžiště, 4·20 *m* dlouhého, 4·00 *m* širokého a 6·00 *m* vysokého, zaklenutého v jediném poli českou klenbou a v závěru bání s lunetami

V pozadí lodi vestavěna kruchta na dvou širokých čtyrbokých pilířích.

Výprava chudá, nová, renaissanční. Na hlavním oltáři olejový obraz sv. Trojice v oblacích, dole zavraždění sv. Václava; bez ceny.

Kalich měděný, postříbřený, z části pozlacený, 23 *cm* vysoký, 9 *cm* v průměru číše. Na kulaté noze dva tepané oblouny s geometrickým ornamentem a s festonem vavřínovým. Spodek číše vězí v ornamentovaném košíčku. Empirová práce z I. polovice XIX. stol.

Lodička měděná, postříbřená, empirová, zdobena palmetkami.

Kaditelnice měděná a postříbřená, zdobená řezaným ornamentem empirovým; z téže doby jako kalich i lodička.

Zvony visí na věži dva:

1. Výšky 36 *cm*, v průměru 46 *cm*; pod korunou nápis: WALENTIN LISSIAK GOSS MICH IN PRAG A. D. 1736. Pod nápisem pás z andílků, mezi nimi znak Straků (kohout), pod ním nápis: EX BENEFICIO ET GRATIA ILLUSTRISSIMI D. D. IOANNA CAROLI COMITIS STRAKA DE NEDABILITZ DNI IN LIEBSHAN.

Na druhé straně pláště relief sv. Petra a Pavla.

2. Výšky 59 *cm*, v průměru 72 *cm*, nese pod korunou barokní ornament. Na plášti relief sv. Václava a nápis: Tento zwon slit jest od Karla Paula zwonaře v Králové Hradci. Nákladem Matěje Hofmana a manželky jeho Anny, sauseda w Praskačce 1848.

Na druhé straně relief sv. Trojice a nápis:

Benedicta sancta Trinitas atque indivisa unitas.

Probluz.

J. C. Rohn, Antiquitas 120. — J. Schaller, XV., 46. — J. G. Sommer, D. Königreich Böhmen IV., 43. — J. Horák, Topogr. p. v. o. h. Kr. Hr. 121.

KOSTEL VŠECH SVATÝCH farní, byl již r. 1384.

Orientovaná stavba z lámaného kamene a z cihel je omítnuta a záleží z lodi o dvou polích, k níž pojí se na východ pravoúhlé kněžiště

o jednom poli a na západní straně jednopatrová věž; k presbytáři přistavěna na sever malá sakristie. Kryt jest taškový, krom věže, která byla druhdy vyšší a opatřena cibulovitou bání; po požáru r. 1866 byla snesena o jedno patro a přikryta úzkým, čtyřbokým hrotem, plechem pobitým. Zevně jsou děleny plochy kostelní lodi pilastry, jejichž hlavice tvoří zálomky v hlavní římse.

Vchod, prostě orámovaný, vede věží. Okna, dvě po každé straně v hlavní zdi, jsou v segmentu zaklenuta. Rovněž taková jsou dvě okna ve východní zdi kněžiště. Na obou rozích téhož a mezi oběma okny přistavěny jsou hmotné pilíře.

Vnitřek má rozměry: délku lodi 11·65 *m*, šířku 8·50 *m*, délku kněžiště (i s vítězným obloukem) 8·70 *m*, šířku 6·30 *m*; věž uvnitř jest délky 2·76 *m*, šířky 2·48 *m*; síla zdí 1·26 *m*, zdí věže 1·75 *m*.

Loď sklenuta valeně s lunetami, které opírají se mezi okny o toskánské pilastry, třikrát zalomené. Kněžiště, sklenuté také valenou klenbou s lunetami, otvírá se do lodi půlkruhovým vítězným obloukem, vroubeným archivoltou profilu architravu. Nad touto nápis z pozdější opravy (r. 1690) pochodící:

EX PIO TESTAMENTO RVDOLPHI Z WINOŘE SOCIETAS IESV POSVIT

Sakristie zaklenuta jest též valenou klenbou.

Výprava jest barokní, z počátku XVIII. století. Vkusné práce řezbářské jsou bíle natřené a částečně zlacené.

Hlavní oltář, celou východní stěnu kněžiště zakrývající, stojí na mense, jež má přední stěnu řezanou: v arkádách leží sv. Ignác z Loyoly, mezi dvěma klečícími mnichy. (Obr. 147.) Na oltáři visí obraz Všech Svatých, 2·42 × 4·90 *m* veliký, malovaný *Václavem Rozynou* v r. 1690, prostřední ceny. Na širokém řezaném rámci obrazu sedí po každé straně anděl a vedle oltáře nad dveřmi stojí sochy sv. Václava a sv. Ludmily, 1·55 *m* vysoké, dobře řezané. Pod oltářním obrazem stojí dva barokní relikviáře z postříbřeného plechu, 1·45 *m* vysoké, 0·75 *m* široké, s ostatky sv. mučenníků; dále 6 svícnů, 0·74 *m* vysokých a 6 po 0·52 *m* výšky na trojbokých nohách, barokními, litými ornamenty zdobených.

Bokové oltáře mají uprostřed oválné obrazy 1·25 *m* široké a 1·65 *m* vysoké, na severním sv. rodina, na jižním sv. Ignác z L., obstojná díla některého Jezuity. Pod obrazy stojí vedle dvou svícnů 0·52 *m* vysokých, stejných s nižšími svícny na hlavním oltáři, po dvou relikviářích 1·00 *m* vysokých a 0·58 *m* širokých, hrubší práce z postříbřeného, částečně zlaceného plechu. Uprostřed severní stěny kostelní lodi jest oltář, jehož predella se spirálovitými sloupky na rozích tvoří podstavec soše Matky Boží bolestné, s Kristem na klíně, 0·86 *m* vysoké, hrubě řezané.

Kazatelna barokní, šestiboká, se šroubovitými sloupky na rozích. Na poklopu soška P. Ježíše. Řemeslná práce.

Dvéře z kobky pod věží do kostela, 1·80 × 2·70 *m* velké, jsou dubové; každé z křídel má na zevní straně po třech výplních s vypuklým barokním ornamentem, vroubených lištou, v rozích zalomenou. V středních výplních visí kovaná klepátka. Krycí deska zámku 20 × 25 *cm*, jakož i závěsy 68 *cm* dlouhé závitkovité, jsou pokryty rytými, barokními ornamenty. Celek úhledný.

Obr. 147. Probluz. Spodní část hl. oltáře.

Monstrance měděná a zlacená, empirová, paprsková; 31 *cm* široká a 61 *cm* vysoká., na elliptické noze.

Kalich mosazný, pozlacený, 23 *cm* vysoký, dole 15 *cm* široký,v průměru číše 9 *cm*. Celý jest barokně profilovaný; kulatá noha jest šroubovitě rýhována, podobně jako ořech i číška.

Pacifikál 28 *cm* vysoký a 14 *cm* široký, postříbřený, částečně zlacenými ornamenty zdobený, jest posázen nepravými drahokamy. Elliptická nožka jest tepaná a celá pokryta barokními ornamenty, z nichž vynikají hlavičky andílků. Vejčitý ořech vytepán v tvaru plamenů; po stranách kříže ornament, ze dvou rohů štěstí. Kouty ramen kříže jsou vyplněny zlatými paprsky. Úhledná práce z 2. polovice XVIII. stol.

Před hlavním i oběma postranními oltáři jsou krypty. Pod kazatelnou náhrobní kámen 1·62 *m* dlouhý, 0·67 *m* široký, se znakem Hamzů ze Zábědovic a nápisem:

LETA 1575 W PRW | NI NEDIELI W POSTI(E . . | WACZLAWA DOKONALA | ZIWOT SWV . . | VROZENA PANI | ALZBIETA ZIABEDO | WICZ PAN BVCH RA | CZ MILOSTIW | DVSSI GEGY | BYTY (sic).

Před oltářem sv. Ignáce leží rovněž kamenná deska v podlaze 1·04 *m* dlouhá a 0·58 *m* široká se znakem Hamzovským a nápisem setřeným.

Zevně na severní zdi kostela jest pomník; na něm postava muže vypuklá a v rohu dole znak se třemi rybami v pravo hlavou obrácenými. Kolem nápis:

Leta panie 1566 we st | rzedv po Swatym Lvkassi tuto gest pochowan | vrozeny . . . . . | na Przinie ziwot swug dokonal wiekv swe⁰ 69 . .

Na věži visí dva zvony:

Prvý, v průměru 89 *cm*, výše 69 *cm* nese pod korunou nápis:

L . P . 1655 . UROZENY A STATECZNY RITIRZ P . WOLDRZICH LINHART . ZWINORZE NA PRZIME A POPOWICZICH | DAL SLIWATI TENTO ZWON K ZADVSSÍ PROBVSKEMU (sic) WSSECH SWATICH W MESTE HRADCZI V MATESA EXNERA ZWON :

Mezi oběma řádky čtyři hlavičky andělské.

Na plášti znak hladký s příčním břevnem (Hustiřanský) vedle znak rozdělený dvěma břevny. Pod nimi

V . R . A . S . R . P . W . L . Z . W . A . N . A . P . A . P

(Urozený a statečný rytíř pan Woldřich Linhart z Vinoře a na Přímě a Popovicích.)

Pod tím:

L . M . Z . W . Z . Z . H . A . N . A . P .

K východu relief Krista na kříži s P. Marií a sv. Janem.

Druhý zvon v průměru 76 *cm*, výšky 70 *cm*, nese pod korunou mezi barokní ornamentální ozdobou nápis:

1853 GA HLAS : WOLAGYCYHO NA POVSSTI SPRAWTE CESTV PANIE«. — —

Na plášti k severu nápis:

SLYT GEST OD JANA ZEIDY V WYSOKYM MEGTIE.

Předměřice.

V šutrovníku pod nádražím (r. 1898 částečně zasypaném) neolithická osada (sbírka Šnajdrova, střepy s volutami), v cihelně p. Morávka hrob ténský s třemi náramky a dvěma nádobami v zemském museu a v museu hradeckém, v západní části cihelny té osada z doby popelnicových pohřebišť rázu slezského, v cihelně p. Ryby nástroj kamenný a střepy. Ve vsi samé byly nalezeny při kostře nádoby; jedna posázená pupíky a míska jsou ve sbírce p. Javůrka v Smiřicích. V břehu pod cihelnou p. Rybovou proti škole a odtud k jihu jámy se střepy rázu středověkého, jaké i v Lochenicích kol usedlosti č. 41 se vyskytují. (L. Šnajdr, Mitth. d. Wiener anthropol Gesell. 1898. — L. Domečka, Pam. XIX., 391. — Duška 60.)

Přín Dolní (též Přím).

J. Schaller, Topographie d. K. B. XV., 39. — J. G. Sommer, Böhmen IV., 43. — J. Horák, Topogr. 122. — A. Sedláček, Hrady a zámky V., 335.

Bylo tu nalezeno více kamenných nástrojů, jež jsou majetkem občanů Přínských (Duška 71.).

ZÁMEK, nyní hraběte J. Harracha — bývalý klášter Jesuitů — vystavěn jest na základech staršího hradu, který byl celý od kamene, jak svědčí sporé stopy po opěrných pilířích na severním průčelí a zbytky věže na jihovýchodním rohu nynější stavby, která stojí na půdorysu v podobě ⌐¬ Podélné křídlo jest o 10 oknech, k němuž přiléhají na obou koncích dvě kratší ramena o 6 osách po délce a 2 osách v čele.

Střední křídlo jest jednopatrové, obě kratší křídla jsou dvoupatrová, opatřená k východu nízkými štíty. Na vrcholu každého štítu postaveny jsou kamenné šišky a na pilířích středních kamenné koule.

Portál, uprostřed průčelí, vrouben jest kamenným obložením a končí nízkým štítem, pod nímž v nadsvětlíku jest pěkná kovaná mříž z konce XVII. století, s věnečkem ve středu s monogramem P. Marie.

V jižním příčném křídle byla druhdy kaple sv. Františka Xav., k níž vede vchod v kamenném venýři, kterýž nahoře stáčí se v jonské voluty. Nadsvětlík vrouben po stranách volutami a přepásán segmentovou římsou. Kaple měla dvě pole na čtvercových půdorysech s otupeným rohy, v nichž jsou výklenky, mušlemi zakončené. Obě pole — z nichž v zadním byla presbytář — byla sklenuta klášterní klenbou s lunetami. Po klenbách jsou štukové obruby ve tvarech pozdní renaissance; vroubená pole byla druhdy celá figurálně malována. Nyní, kdy kaple jest proměněna v kolnu, jsou zabílena. Ostatní místnosti přízemní jsou všecky sklenuté valeně s lunetami.

Všecky dvéře mají kamenné obložení, nahoře s uchovitými zálomky a kapkami pod nimi. Na některých dubových dveřích zbylo ještě pěkné kování, pocínované.

Roudnice.

V lese »na horkách« učiněn r. 1865 hromadný nález, z kterého má museum hradecké dvě měděné sekyry t. zv. rázu uherského o dvou břitech křížem postavených.*)

Na polích směrem k Bohárně popelnicové pohřebiště. (L. Domečka, Pam. XVIII., 277, Duška 72.)

Rozběřice.

V zahradě Šrámově r. 1879 kostry s bronzovými kruhy na rukou i na nohou — po různu kamenné nástroje a střepy. (Duška 63.)

*) Sekyry takové, ale již z bronzu slité, vyskytují se v nejspodnější vrstvě zříceniny staré Troje. Úplně shodnou z mědi má zemské museum brněnské z Plavče na Znojemsku, kde byla roku 1822 na vrchu Rudě nalezena. Hojně byly nalezeny v Uhrách.

Rosnice.

U kovárny r. 1876 hroby kostrové; na poli Suchánkově a sousedních polích rozličné nálezy, mezi nimi i měděná sekyrka,*) kamenné nástroje a římská fibule stříbrná, střepy nádob rázu lužicko-slezského. V lukách k Všestarům hrob popelnicový. Nálezy v museu dvorním, v hradeckém, jaroměřském a p. Píši v Spravčicích (kostěný hřeben), měděná sekyrka dosud v rodině Suchánkově. (L. Domečka, Pam. XIX., 392. — Duška 70.)

Sádová.

J. C. Rohn, Antiquitas 131. — J. Schaller, Topogr. d. K. B. XVI., 155. — A. Sedláček, Hrady a zámky V., 341.

TVRZ Sádová, která stála na místě nynější panské sýpky, byla vodním příkopem obehnána. Od první polovice XV. věku až do konfiskace po roce 1620 vládli tu Sádovští ze Sloupna. Záhy potom tvrz zanikla

Sedlce.

Vyskytují se tu kamenné nástroje. (Duška v Ratiboru 1886.)

Skalice.

V okolí vyskytují se předhistorické nálezy z kamene a zlata.

Na návrší vedle hospody při silnici stojící osada se střepy rázu laténského. Nálezy ve sbírce p. řídícího učitele Pultra v Sendražicích, p. Javůrka v Smiřicích, v museu, jaroměřském a náchodském. (Duška str. 25.)

Skalička.

Při odvodňování polohy »Rohaj« bylo nalezeno r. 1872 mnoho předhistorických předmětů z kamene i bronzu, zejména dva palstavy, nožík srpkovitý a mnoho zlatého drátu.

K severu od toho místa prostírá se pohřebiště popelnicové rázu lužického objevené r. 1897.

Nálezy jsou ve sbírce p. říd. učitele Pultra v Sendražicích a v museu Hradce Králové. (Hraše, Mitt. der k. k. Cent. C. VII., 131. — L. Domečka, Pam. arch XVIII., 277. — Duška 25.)

Slatina.

A. Sedláček, Hrady a zámky II., 162. — J. Horák, Topographie v. o. h. Kr. Hr. 46.

*) Sekyrka rosnické úplně podobná byla nalezena u Kamena (Jordansmühle) v kraji Německém v Dolním Slezsku při dráze vedoucí z Čech severovýchodních k střední Odře. (Montelius, Chronologie d. ältesten Bronzezeit.)

TVRZ stávala u panského dvora. Byla vystavěna kol r. 1550 Alšem Rodovským z Hustiřan z kamene a vrchem ze dřeva.

Sobětuš.

Od severu k Lubnu pohřebiště popelnicové. (Duška 71.)

Spravčice.

Mezi Spravčicemi a mlýnem p. Reicherta v Předměřicích bylo při cestě nalezeno pohřebiště popelnicové rázu lužického r. 1880 a r. 1893. Něco ve sbírce p. Píši v Spravčicích, nádoby nalezené r. 1880 v zemském museu[?]). (L. Šnajdr, Mitt. d. Wiener anthr. Ges. 1894 p. (30). — Duška 21.)

Stračov.

J. C. Rohn, Antiquitas 139. — J. Schaller, Topographie d. K. Böhmen XVI. 158. — J. G. Sommer, Böhmen III. 15. — J. Horák, Topogr. p. v. o. h. Kr. Hr. 113. — A. Sedláček, Hrady a zámky V. 346.

Kamenný mlat zde nalezený jest ve škole Jenikovické. (Duška 71.)

Druhdy městečko Stračov bylo ve XIV. století sídlem vladyk ze Strakotína a jmenovalo se až do XVI. století Strakotín. V třicetileté válce bylo spustošeno, kleslo na vesnici, jíž dosud zůstalo. Po tvrzi zbylo pouze okrouhlé tvrziště; stála na místě nynějšího zámečku, bezvýznamné to budovy, sloužící nyní za obydlí úředníkům panství sádovského.

KOSTEL SV. JAKUBA byl farní již r. 1384; ve válkách husitských byl přidělen k faře hněvčeveské. Po r. 1770 stal se lokalií a v r. 1857 opět farním. Starý kostel lehl r. 1830 popelem a byl na to r. 1848 nový vystavěn, ale na špatných základech, že musil býti v r. 1894 snesen. Jen holé, rozpukané zdi s věží zůstaly státi.

Dle zachovaných částí zřejmo, že byl kostel k severovýchodu obrácen v románském slohu vystavěný, jednolodní, s věží v jihozápadním průčelí. Od r. 1903 dostavuje se kostel znovu.

Z kostela byly přeneseny do zatímní místnosti pro služby Boží:

Oltářní obraz 81 × 147 *cm* veliký, malovaný na plátně r. 1790 *J. Wagnerem.* Představuje sv. Jakuba a jest bez umělecké ceny.

Kalich stříbrný, 21 *cm* vysoký, má 9 *cm* v průměru číše. Na ba, rokně prohybané čtyřdílné noze, pokryté tepanými ornamenty, jsou dvě kartuše: Prvá se znakem Hustiřanských (příčné břevno) a písmenami nad štítem V Z H V H (t. j. Wenzel Záruba Herr von Hustiřan). Na opačné straně jest znak Grambovský (čtvrcený štít, v prvém a čtvrtém poli orlice

v druhém a třetím lilie a nad znakem písmena: F M Z F. V G (t. j. Francisca Magdalena Zarubin, Frau von Gramb). Stonek i ořech jsou zdobeny mělce modelovanými lupeny akantovými a rákosovými. Spodní část číše pokryta tepaným ornamentem pozdně renaissančním, v něm kartuše se symboly umučení. Značka: na kalichu. Dobrá práce z druhé polovice XVII. stol.

K ř t i t e l n a pískovcová, 103 *cm* vysoká, profilovaná, stojí na čtvercové plintě, 62 *cm* dlouhé a široké, odkud se zvonovitě zúžuje až do polosvé výšky, kdež obtočena páskovou římsou; odtud přechází v osmibokou mísu, 83 *cm* širokou. Při vrchním kraji vroubena malou simou a pod ní třemi obroučky.

ZVONY visí v kostelní věži tři:

1. Největší, v průměru 102 *cm*, výšky 75 *cm*, nese na plášti k severu v reliefu nejsv. Trojici, k jihu relief patrona kostela, sv. Jakuba, při dolejším kraji nápis:

DE COELIS MONITUS, DUM ME QUANDOQUE SIT, AUDIS, | HUC PROPERA GRATUSQUE DEO DA MUNERA LAUDIS.

Na protější straně: Za požehnaného Vznešeneho a MILostneho panoVaní panV a panV hraběte HarraCha z RoroVa a Anny hraběnky HarraCh, rozené kněžny LobkoVské | zVon gest pokřtěn. — Pod tím: Gegossen von Karl W. Paul in Königgraetz.

2. O spodním průměru 80 *cm*, výšce 62 *cm*, nese stejný nápis německý a český, a konečně slova:

CORDÆ DEVM COLO, PLACUIT LAUS ORE CARENTIS, DISPLICET ILLA DEO, DUM IMPIE CORDA SILENT.

3. Umíráček, nedostupný.

Zvon r. 1830 rozlitý, dle farní pamětnice (str. 193) měl nápis:

WACLAW ZARUBA Z HUSTIRZAN NA CEREKWICICH, DOHALICICH A TRZEBOWIETICICH.

FRANCELINA MAGDALENA ZARUBOWA ROZENA GRAMBOWA A NA POTTENSSTEYNIE.

SOCHA SV. JANA NEP. stojí před kostelem. Socha i s podstavcem 3·15 *m* vysoká, jest polychromována a nevalné ceny. Na podstavci allianční znak hrabat z Bredy a Bechyňů z Lažan. (Hr. Ant. Breda, od r. 1728—1765 držitel Stračova, měl za choť Teresii roz. Bechyňku z Lažan. Pod znaky nápis:

HONORI IOANNEO OFFERT ANTONIVS COMES BREDA | ET CONJVX EJVS (1728).

Stěžery.

J. C. Rohn, Antiquitas 139. — J. Schaller, Topographie d. K. B. XV. 37. — J. G. Sommer, Böhmen IV. 35. — J. M. Král, Průvodce po bisk. Královhradeckém I. 66. — J. Horák, Topogr. p. v. o. h. Kr. Hrad. 30—32.

Po tvrzi, která náležela vladykům ze Stěžer, není stopy. Po smrti Petra ze Stěžer nabyla jeho zboží obec Královéhradecká v prvé polovici XV. století, jež bylo r. 1547 konfiskováno a prodáno Janu z Pernšteina. Od jeho synů přešly Stěžery v majetek rytířů Pravětických z Pravětic. R. 1625 byla polovice statku stěžerského Jiříkovi z Pravětic zabavena a prodána Zuzaně Kar. Slavatové. Od ní nabyl ho koupí hraběcí rod Harrachů, při němž dosud zůstává.

KOSTEL SV. MARKA (farní) uvádí se mezi farními již r. 1384. Po válkách husitských stal se filiálním kostela sv. Anny na Pražském předměstí v Hradci Králové, a po zboření téhož filiálkou kostela v Kuklenách. R. 1830 byl malý kostelík zbořen a s ním i dřevěná zvonice, při něm stojící. Stavba nynějšího kostela dokončena r. 1832. Roku 1861 zřízena ve Stěžerách lokalie a r. 1879 znovu zřízena tu fara. Po bitvě u Hradce Králové dne 3. července Prusové dvéře u sakristie vylámali, monstrance i kalichy rozbili a matriky roztrhali.

Zcela bezvýznamná budova, orientovaná, z cihel omítaných, záleží z lodi o dvou polích, k níž na východ přiléhá kněžiště o jednom poli a závěru o třech stranách osmistěnu. Nad západním průčelím vztýčena jednopatrová věž, krytá čtyřbokou bání s lucernou. Střecha kostela jest břidlová; krytina věže a osmibokého sanktusníku s nízkou kopulkou jest plechová.

Vchod jest jediný, pod věží, v prostém kamenném ostění. Okna jsou v lodi čtyři, v kněžišti dvě a ve věži v prvém patře v každé straně po jednom.

Uvnitř jest loď sklenuta ve dvou polích českou klenbou a oddělena od kněžiště půlkruhovým vítězným obloukem; kněžiště zaklenuto elliptickou bání. V pozadí lodi vestavěna na dvou čtyrbokých pilířích kruchta.

Výprava jest nová. Z bývalého kostela zachovala se Pietà, 80 *cm* vysoká, slušná to polychromovaná řezba z polovice XVIII. století, stojící na kredenčním stole, pořízeném ze starého hlavního oltáře.

Na hlavním oltáři zavěšen obraz sv. Marka, jenž maloval roku 1845 *J. Palme* z Mnichova.

V kněžišti za oltářem zazděny jsou náhrobní desky:

1. Pískovcová deska 138×73 *cm* veliká, dole se znakem, v jehož štítu jsou dvě kolmé brusle (?), nahoře nápis: Leta Panie 1586 tu vrzedu przed sw. Stanislawem umrzel syn vrozeneho Pana Albrechta Klusaka z Kostelce a v tom . . . odporziwa.

2. Deska 110×170 *cm* veliká s pěkně tesaným reliefem rytíře v plátovém brnění; v rozích jsou tři znaky, v levo nahoře na příč břevno s třemi hřeby, v pravo nahoře muž, v levo dole je štít kolmo dělen klikatou čarou, jež ohraničuje levou polovici vyšší, od pravé nižší. Kolem nápis: Leta Panie 1592 umrzel vrozeny pan Vaclaw Mladota ze Solopisk .... 27 dne miesice dubna a tuto pochowan .... a byl v letech 45.

3. Destička 38×73 *cm* veliká se znakem, v jehož štítu šipka napříč, dolů obrácená; nápis pod znakem: Leta pane 1612 ... Adama Prawětickeho z Prawětic ...

Zevně na kostele jsou zazděny ještě náhrobníky:

4. Pískovcová deska 85×168 *cm* veliká se znakem Pravětických a nápisem: Leta 1607 ten pondielÿ po ..... 12 hodine dokonal ziwot swog urozeny pan Hynek Pravěticky z Pravětic a na Stěžežich a ... očekawa budawci wzkřissenÿ.

5. Deska pískovcová, 160×85 *cm* veliká, nese uprostřed znak, v jehož štítu jsou dvě kolmé brusle. Kolem nápis: Leta 1603 ... Junij | Umrela urozena Panj Johanka ... rytirze Pana Adama Pravietickeho z Pravietic a na Stěžeřich ..... | tu w Panu odpočiwa očekawage Blahoslaweneho wzkřissenÿ z mrtwych. (Rozená z Kostelce.)

6. Destička 90×44 *cm* veliká s reliefem dívky s kvítkem v sepjatých rukou; kolem nápis: Leta 1616 we strzedu po welikonocych umrzela ..... a na Stěžeřich ..... Dole znak jest otlučen.

Zvony visí na věži čtyři:

1. Výšky 82 *cm*, v průměru 94 *cm*. Pod korunou dva pásky ornamentální ze vztyčených lístků, na plášti reliefy Krista na kříži, sv. Jana Nep., sv. Marka a sv. Václava. Na srdci datum 1812.

2. Má výšky 60 *cm*, v průměru 77 *cm*. Pod korunou vine se úzký ornament, pod ním nápis: Gos mich Anton Schneider in Königgrätz 1813. Pod nápisem upevněny jsou festony z kytic.

3. Výšky 38 *cm*, v průměru 42 *cm*, jest hladký, jen pod korunou nese nápis: Anno domini mccccix est fusa.

4. Nový umíráček.

Ve nepřístupném sanktusníku visí novější zvonek a vedle něho chová se starý děravý zvon, jehož se nepoužívá.

SOCHA sv. Jana Nep. stojí před kostelem. Světec stojí na tříbokém podstavci mezi dvěma anděly. Na podstavci nápis:

DIVo IoANNI | IN | VERS | ORBIS CHRISTIANNI | INSIGNI THAVMAT VRGO | ITA ERIGI CVRAVIT VERA ET INTEGRA PIETAS STIESERIENSIS (1755).

ZÁMEK byl přestavěn od Arn. hrab. Harracha r. 1802 pro úředníky. Jest to jednopatrová bezvýznamná budova

Stěžírky.

V cihelně sídliště předhistorické rázu únětického
(L. Domečka, Památky XIX. 391.)

Suchá.

J. C. Rohn, Antiquitas 140. — J. Schaller, Topographie d. K. B. XVI. 158. — J. G. Sommer, D. K. Böhmen III. 17. — J. Horák, Top. p. v. o. h. Kr. 112. — A. Sedláček, Hrady a zámky V. 341.

Stará tvrz vládyk ze Suché připomíná se v r. 1366; v XVII. stol. zanikla.

KOSTEL SV. TROJICE, filiální, byl r. 1350 farním.

Nynější kostel jest nová stavba, orientovaná, z let 1880—1885, v gotickém slohu vystavěná.

Ze starého kostela přeneseny na věž 3 zvony:

1. Výšky 75 *cm*, v průměru 96 *cm*; pod korunou pás z gotických lilií, nad nímž nápis:

Leta ✠ Panie ✠ m ✠ v⁰ ✠ lxi ✠ tento ✠ zwon ✠ ||lit ✠ ke czti ✠ a k dwale ✠ panu ✠ bohu ✠ od ✠ yana ✠ zwonarze ✠ w hr|adci ✠ nad ✠ Labem.

2. Výšky 59 *cm*, v průměru 78 *cm*; pod korunou mezi dvěma pásy akantů nápis:

GENES. 7: VIDIT DEVS CVNCTA QVAE FECERAT ET ERANT VALDE BONA.

Na plášti znak zvonařův, obrácené kružítko a v ornamentovaném pásku při okraji nápis:

MARTINVS SCHRETER GLOCKENGIESSER IN ARNAV HAT MICH MIT GOTTESHILFE GEGOSSEN IM JAHR DES HERREN 1617,

na opačné straně:

KASPARVS BOCK RICHSVERWALTER AVF DEM SVCHEY.

3. Výšky 40 *cm*, v průměru 52 *cm*; pod korunou nápis: ave maria gracia plena dominus tecum benedicta tu in˜ mul˜.

Na plášti vylit ve vysokém reliefu ležící lvíček.

Světy (Světí).

J. C. Rohn, Antiquitas, 140. — J. Schaller, Topographie d. K. B. XV., 52. — J. G. Sommer, Böhmen IV., 64. — Ratibor 1890, 22. — A. Sedláček, Hrady II., 244. — J. Horák, Topogr. 34.

Nalezeny zde nástroje kamenné, jsou dílem ve dvorním museu vídeňském, dílem v museu pardubickém a jaroměřském. (L. Šnajdr, Počátky předhist. místopisu 44. — Duška 63.)

VES SVĚTÍ dostal od císaře Zikmunda Matěj Salava z Lípy. Později seděli na tvrzi Hamzové ze Zábědovic, r. 1626 prodána Kateřině Valdštýnové. Po tvrzi není stopy.

KOSTELÍK SV. ONDŘEJE, filialní; jednolodní, více k jihu obrácená stavba z lomového kamene, omítnutá, původně gotická, byla v XVII. století renaissančně upravena.

K lodi přiléhá kněžiště, uzavřené třemi stranami osmiúhelníka, k němuž na jihozápadním boku přistavěna jest široká, jednopatrová věž s malým šnekem. Kněžiště podpírá paprskovitě 5 opěráků, z nichž jeden zachován v původním tvaru, maje trnož kvádrový, šikou ukončený a v polovici své výšky odstupec, s okapem v předu. Opěrné pilíře — v úhlopříčném směru — podporují též dva volné rohy věže. Kryt na kostele jest taškový a na věži od znovuzřízení po požáru r. 1863 břidlový; na osmiboké lucerně jest nízký jehlanec, plechem pobitý.

Presbytář, 7·00 *m* dlouhá, 4·30 *m* široká, uvnitř na půlkruhovém půdorysu zdvižená, sklenuta jest polokopulí s lunetami a osvětlena třemi nízkými okny, svrchem oblými. Půlkruhový vítězný oblouk odděluje rovné pole kněžiště od zaokrouhleného ukončení.

Loď, 9·40 *m* dlouhá, 7·75 *m* široká, osvětlena pěti malými okny, polokruhem sklenutými; má rovný strop a dva vchody, u prostřed západního a severního průčelí. Obložení kamenné, u obou vchodů zcela hladké.

Výprava prostička, v chudém baroku. Na hlavním oltáři visí obraz sv. Ondřeje, který maloval *Ondřej Maywald* z Hradce Králové. Prostřední práce.

Zvony: 1. Výšky 82 *cm*, v průměru 92 *cm*, hladký, ve tvaru dole silně rozběhlém; kolem koruny mezi dvěma obroučky nápis:

LETA ◦ PANIE ◦ M ◦ D◦ XXXIX ◦ TENTO ◦ ZWON ◦ GEST ◦ SLIT ◦ KE CZTI ◦ CHWALE ◦ PANV BOHV ◦ ZKRZ ◦
a nad tím dále

WAC LA(va) ◦ KONWARZE

2. Výšky 78 *cm*, v průměru 82 *cm*, jest ozdoben při koruně a spodním kraji dvěma pruhy gotických ornamentů z lupenů.

Pod vrchním pruhem nápis:

LETA PANIE MDCIII SLIT TENTO ZWON ODE MNE SIMEONA ZWONARZE H. K. N. L.

Na plášti vylit relief P. Marie a pod ním nápis:

Zřízen r. 1603
5/VI 1863 poškodněn požárem,
přelit leta Páně 1898
od A. Pernera a syna
v Budějovicích

3. Malý umíráček v lucerně jest bez nápisu a nedostupný.

Náhrobníky, vesměs z pískovce, byly kdys v dlažbě zazděny, čímž se staly velmi nečitelnými. Vypuklé některé znaky jsou zcela otlučeny. Nyní jsou dva z nejlépe ušetřených zazděny v zevní zdi předsíňky před severním vchodem.

I. Deska 88 × 188 *cm* veliká, představuje rytíře v plátovém brnění ze XVI. století s helmou u levé nohy a znakem u pravé. Znak jest rozpůlen, levá polovice prázdná, v pravé šachovnice. V obou rozích nad hlavou po hlavičce anděla.

Nápis:

Leta . . . . . umrzel Slatezny Rytirz Zdenich hamza Borzek z Zabiedowicz a na Swiet zywot swug . . .

II. Na desce 84 × 180 *cm* veliké vytesán v úpravě stejné s předešlým rytíř v plátovém brnění, s helmou a znakem Hamzů. Kolem z části jen čitelný nápis:

. . . Hrozny a Slatezny Rytirz Pan Pawel Hamza Borzek z Zabiedowicz . . .

III. Náhrobník dětský; 83 × 103 *cm* veliká deska jest uprostřed vyhloubena, ve výklenku otřelý relief chlapce v oděvu panském z XVI. stol Kolem krku sbíraný límec v okruží, z pod kabátce, mečem opásaného, viděti široké spodky, pod koleny sdrhnuté. Levice na jilci meče, pravice na znaku s klenotem. Ve znaku tři hroty. Kolem desky nápis:

LETA PANIE 1569 W SOBOTV PRZED SWATAV TROGICY VMRZEL SYN PANA GIRZYKA DLASKA CHYNSKEHO ZE WCHYNIC . . .

IV. Deska velikosti 82 × 170 *cm* s otlučeným znakem ve středu, má kolem nápis:

LETA PANIE 1605 NA DEN ROZESLANIE APOSTOLV W HODINV XX . . . . . / PAN HAMZA BORZEK Z ZABIEDOWICZ A TVTO PO-CHOWAN.

PAN BVH / RACZ SE SMILOWATI / NAD GEHO MILAV DVSSI.

V. Deska otlučená se znakem ve středu, renaissančního tvaru. Znak má malý klenot z lupen, přidržených perutí s příčným pruhem se třemi kosočtverci. Týž pruh táhne se napříč znakem.

Kolem desky nápis:

Leta 1571 Tu nedely Przed Narozenim Pana Krista umrzela Urozena Pani . . . a tuto pochowana . . .

VI. Deska s úplně sešlapaným nápisem, uprostřed slabě znáti znak s husím brkem, jež trčí i z helmy.

Krom těchto leží na hřbitově pohozeny dva kameny s nápisy úplně nečitelnými, až na slova

. . . ZABIEDOWICZ A NA SWIETY . . .

Svobodné Dvory.

V cihelně p. Morávka-Tvrzského kamenné nástroje; v cihelně p. Krušvice pohřebiště laténské, z něhož doby té kořist kruhy bronzové, lignitové a skleněné konservatorem Lüssnerem do sbírek zemského musea r. 1863 se dostaly. (E. Wocel, Pravěk 193. — Dušek 62.)

R. 1898 byla v cihelně Morávkově nalezena velká část kostry mamutí a při ní tři nástroje pazourkové. Kostru zakoupilo museum hradecké. (Woldřich, Ložiště mamutích kostí ve Svobodných Dvorech. — L. Domečka, Sídliště člověka starší doby diluvialní. — Týž, Památky XIX., 147. — L. Šnajdr, Mitt. d. k. k. C.-C. 1899 p. 216 a Mitt. W. anthr. G. 1899 12, 1900 9. — V. Berl. A. G. 1900 173.)

Třebechovice.

J. C. Rohn, Antiquitas 145. — J. Schaller, Topographie d. K. B., XV. 175. — J. G. Sommer, Böhmen IV. 370. — J. Horák, Topogr. p. v. o. h. Kr. Hr. 53. — A. Flesar, Poznámky o faře Třebechovické (1865). — A. Sedláček, Hrady a zámky II. 67.

R. 1879 nalezeno na jihových. konci města pohřebiště popelnicové a příslušná osada. Nález ve dvor. mus. víd. a v zemském museu v Praze i v jiných mus. v Čechách. Na nádraží nalezen bronz. palstav. (Hraše, Mitth. d. W. C.-C. 1880, 120 (V. díl) a 1887, 95 (XIII. díl); týž, Památky arch. XI., 583. — L. Domečka, Památky arch. XVIII. 277 a XIX. 147 a 391. — Duška 12.)

Původně byla v místech, kde stojí »Staré město«, ves Třebechovice, později rozšířila se a povstalo i »Nové město«. Obě části města byly opevněny zdí, jejíž sporé stopy lze zříti na severní straně města.

Tvrz stála na levém břehu Dědiny, při cestě do Jeníkovic, tam, kde dosud název »na tvrzi« a zbytky základních zdí na ni upomínají. V XIV. a XV. století seděli na tvrzi třebechovské Hlaváčové z Dubé. R. 1496 koupil tvrz se zbožím Mikuláš ml. Trčka z Lípy, a tím připadla k panství opočenskému. Tvrz, která naposled se připomíná roku 1544, byla později opuštěna a zanikla časem úplně.

KOSTEL SV. ONDŘEJE, farní, jímž byl již r. 1384. V r. 1567 vyhořel a byl opraven v letech 1572—1575. Roku 1695 shořela opět věž, která byla plechem pobita, a zničeny byly i hodiny. Poněvadž malý kostel potřebám rostoucího počtu obyvatelů nedostačoval, byl rozbořen a nový

v letech 1767—1770 postaven stav. mistrem *J. Kernerem* z Hradce Králové. Věž starého kostela byla ponechána a nová vystavěna teprve r. 1861.

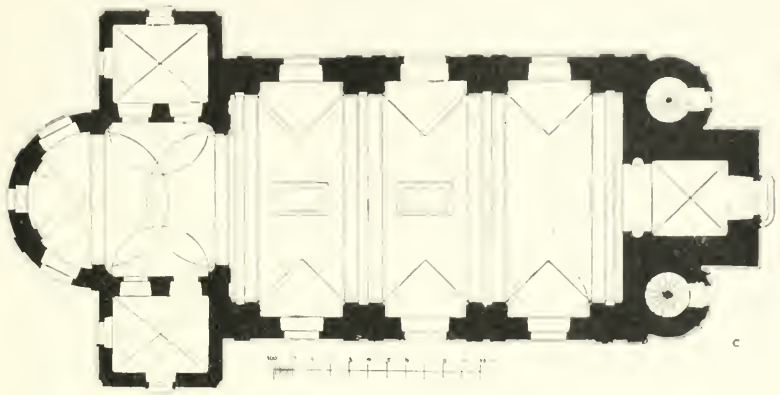

Obr. 148. Třebechovice. Půdorys kostela sv. Ondřeje.

Jednolodní, orientovaná, omítaná stavba s kněžištěm na východní straně zaokrouhleným, sevřeným dvěma nízkými přístavky. Na západní straně vystupuje mezi dvěma točitými schodišti silná věž. Kryt kostela jest a obou předních schodišť kůrkový. Osmistěnná cibulovitá báň velké věže taškový a sanktusník nad kněžištěm (rovněž cibulovitou bání krytý) jsou pobity plechem. (Obr. 148.)

Hlavní vchod vede věží; kamenné jeho venýře mají v zakulacených rozích po barokní volutě. Uprostřed nese vysoký závěrník rovnou římsu. V nadpraží vtesán zlacený nápis:

HIC ADITVS POPVLO DIVINAS CONSTAT IN ÆDES.

Ve vlysu portálu na dvou kartuších spatřují se nápisy:

1. ANDREAM
EX
VOTIS

2. NOBIS
ECCLESIA
SISTIT

Nad vchodem prolomeno veliké, barokně skrojené okno, nad ním pak dvě sdružená okénka půlkruhovitě sklenutá, do kruchty vedoucí, tvaru: Výše vede velké okno do zvonice a nejvýše jsou hodiny, nad kterými se hlavní římsa věže v polokruhu vytáčí.

Do obou schodišť po stranách věže vchází se od západní strany; na téže straně prolomeny jsou zdi každého ze schodišť třemi okénky barokního

tvaru. Ve vysoké attice nad hlavní římsou jest ještě po jednom elliptickém okénku. Do lodi vchází se také uprostřed podélních stran portálky v kamenných venýřích a koutovými konsolkami. Nad těmi vchody jsou podélní zdi prolomeny třemi páry oken, barokně skrojených, svrchem půlkruhových. Do presbytáře ústí čtyři okna, stejná s okny loďovými. (Obr. 149.)

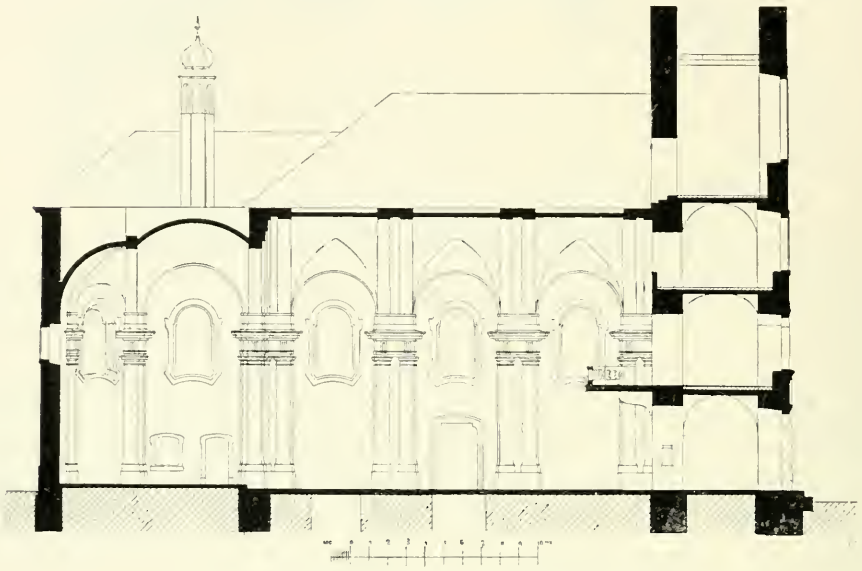

Obr. 149. Třebechovice. Podelná věž kostela sv. Ondřeje.

Vnitřek: Loď, 20·9 *m* dlouhá, 12·40 *m* široká, 14·45 *m* vysoká, jest ve třech polích sklenuta valenou klenbou s lunetami; široké meziokenní pilíře jsou na rozích sesíleny toskánskými pilastry a vyčnívají na 65 *cm* do lodi. Nad pilastry běží kladí s triglyfy a attikou, jež podporuje pásy po klenbě, nad pilastry se táhnoucí. Loď otevřena do presbytáře půlkruhovým vítězným obloukem, jehož líce jsou z každé strany obrněny pilastry.

Presbytář, 9·5 *m* dlouhá, 8·20 *m* široká a 13·80 *m* vysoká, záleží z jednoho pole, sklenutého českou klenbou a z půlkruhového závěru, zaklenutého polobání.

Sakristie na levo od presbytáře a křticí kaple na pravo od něho jsou stejných rozloh, po 5 *m* délky a 4·15 *m* šíře, a jsou sklenuty křížovou klenbou, rovněž jako místnost pod věží, která má délku 4 *m*, šířku 3·95 *m*. Ve věži jsou dvě kruchty nad sebou, z nichž spodní zasahuje hluboko do lodi barokním balkonem na čtyřech konsolách. Zdi u lodi jsou 1·15 *m*, u věže 1·63 *m* silné.

Výprava barokní, slušná. Za hlavním oltářem i za bokovými v lodi jsou od *Josefa Kramolína* al fresco malované sloupové architektury a kol nich šedě v šedém světci. Střed oltáře hlavního představuje sv. Ondřeje

na poušti; jest dobré komposice, ale velmi vybledlý, podobně jako nástropní malba, představující vstup sv. Ondřeje do nebe. Vlastní hlavní oltář stojí volně před malovaným a záleží z malého stolu s vyzlaceným tabernaklem a z predelly, na které klečí a sedí andělíčkové, klanící se krucifixu, nad středem umístěnému.

Na bočním oltáři na severní straně tvoří střed obraz Rodiny Páně z polovice XVIII. stol., v barokně prohybaném zlaceném rámci. Oltář ten byl postaven r. 1777 nákladem Jana Jos. Paroubka, kantora opočenského, a provedl jej *Jan Tunk,* řezbář z Dobrušky. Stejného původu i formátu i stejné — prostřední — ceny jest protější obraz oltářní: sv. Antonína Pad. Ostatní oltáře: P. Marie, sv. Václava a sv. Jana Nep. jsou nové, rovněž jako výzdoba kazatelny.

Křtitelna pískovcová, polychromovaná, 1·23 *m* vysoká, 0·70 *m* široká, nese na noze datum 1780. Mísu ovinutou festony z roušky podporuje andílek, stojící před pilířkem, dole i nahoře v závity se stáčejícím.

Dvéře do sakristie, dubové s vykládanými hvězdami uprostřed náplní a s hezkým pocínovaným kováním; z druhé polovice XVIII. století.

Lavice v lodi, též dubové, s vykládanými čely a postranicemi, jsou téhož původu jako dvéře. (Obr. 150.)

Skříň na paramenty v sakristii, dubová, s vykládanými pásky na nichž vine se torus, černý a bílý. Má pěkné mosazné kování.

Monstrance měděná, zlacená, paprsková, jest 50 *cm* vysoka a 27 *cm* široká. Na oválné noze v průměru 15/20 *cm*, pokryté empirovými ornamenty, zvedá se stvol s ořechem, zdobený rákosovými listy. Kol Nejsvětějšího obtočen věneček z vinných hroznů a klasů, pod ním stříbrný věnec barokně prohybaný, se třemi zlacenými andílky; nahoře Bůh Otec pod holubicí. Slušná práce z konce XVIII. stol., noha z počátku XIX. století. (Obr. 151.)

Kalich č. 1. barokní, z druhé polovice XVIII. století, jest 22 *cm* vysoký a 9 *cm* široký. Na mosazné, pozlacené noze kulaté, hladké, jen perlovcem zdobené, stojí oblý stonek s profilovaným ořechem a číškou, jejíž spodek do dvou třetin výšky zdoben tepaným ornamentem, jenž má ve třech kartuších hrozny a klasy.

Č. 2. Jest 22 *cm* vysoký, v průměru číše 9 *cm*, mosazný a zlacený. Na kulaté noze sedí číška s kolmo vroubkovaným spodkem. Z počátku XIX. stol.

Kalichy č. 3. a 4. jsou nové.

Pacifikál 35 *cm* vysoký, 20 *cm* široký, z postříbřené mědi, posázený nepravými drahokamy. Na oválné, čtyřdílné noze, v průměrech 14/18 *cm*, stojí stvol s bohatě profilovaným ořechem. Na kříži visí Kristus v paprscích

a na zadní straně jsou v pěkné kartuši ostatky sv. Ondřeje. Dobrá práce z druhé polovice XVIII. stol. (Obr. 152.)

Obr. 150. Třebechovice. Vnitřek kostela sv. Ondřeje.

Zvony:

Č. 1. »Ondřej«, má průměr 1·15 *m*, výšku 0·92 *m*. Pod čepcem pás ze zvztyčených větviček, pod ním dvojřádkový nápis:

POZEHNEG SVATA TROGICE ZKRZE ORODOVANI NEGBLAHOSLA-VENGSSI | RODICZKI BOZI A VSSECH SVATICH. ZVON TENTO SLIT GEST LETA PANE 1697

Pod nápisem pás ornamentovaný, z něhož visí čtyři festony.

Na plášti relief Ukřižovaného Krista s P. Marií, sv. Maří Magd. a sv. Janem mil. Na druhé straně Madonna s Ježíškem v oblouku, neseném

dvěma polosloupky. Pod ní značka: I P zvonaře Jana Pricqueye z Ml. Boleslavi.

V opačných stranách reliefy sv. Václava a proti němu sv. Ludmily. Pod touto nápis:

Obr. 151. Třebechovice. Monstrance v kostele sv. Ondřeje.

Obr. 152. Třebechovice. Pacifikal v kostele sv. Ondřeje.

P. PATER PAVEL FRAN. HERLICZKA
C. W. H M. TITVL P. RICHTARZE IANA BILIHO
P. PRIMATORA VACLAVA SOBOTECZKIHO
KOSTELNIK LUKAS HLAVKA.

Č. 2. Průměr 0·90 *m*, výška 0·80 *m*. Pod čepcem pásek ze vztyčených větviček, pod ním nápis:

SIT NOMEN DOMINI BENEDICTVM IN SAECVLA ANNO
DOMINI 1697.

Níže pásek z rozvilin, z něhož činí dolů čtyři akanty a čtyři značky Na plášti znak nesený dvěma anděly, v něm IHS a na druhé straně relief sv. Jana Křtitele.

Č. 3. »Jeronym-Jan« má průměr 0·80 *m*, výšku 0·60 *m*. Pod korunou nápis:

A FVLGVRE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE IESV KRISTE ANNO 1697.

Na plášti relief sv. Jana Nep. a Piety.

Č. 4. Umíráček, průměr 0·42 *m*, výška 0·32 *m*. Pod čepcem ornamentální pásek, na plášti relief Krista Ukřižovaného a sv. Barbory.

MĚSTSKÝ ARCHIV na radnici chová z majetku kostela sv. Ondřeje psaný kancionál o 439 listech velikosti 39/55 *cm*, v pěkné kožené vazbě s mosazným kováním. Na rozích jsou řezaní dva ještěři, držící v hubě javorový list. Roseta uprostřed desek má v kruhu čtyři lilie dovnitř obrácené. Mnohé listy sličně iluminované. Je z XVI. století. (Obr. 153.)

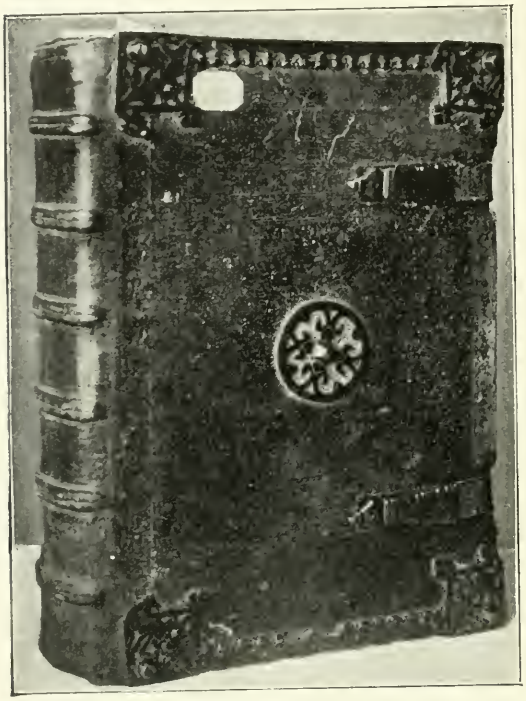

Obr. 153. Třebechovice. Desky kancionálu v městském archivu.

Cechovní konvice spojených řemesel, cínová, 60 *cm* vysoká 20 *cm* v průměru, stojí na třech kouličkách, opřených o hlavy nestvůr; na uchu dvojocasý lvíček a na víku soška rytíře, 12 *cm* vysoká, v brnění, s praporcem v pravici a mečem v levici. Na válci, ve vavřínovém věnci, Adam a Eva u stromu poznání, kol stromu rytý nápis:

1679
za cechmistra
Waclawa Neklara
Jana Jančžika
W. DINT E R
S I. IVBKI.

Cechovní konvice obuvníků, cínová, 40 *cm* vysoká, z r. 1610. (Obr. 154.)

SOCHA PANNY MARIE na náměstí, stojí na sloupu s korinthskou hlavicí, jenž má místo závitů hlavy andílků. Zlacená socha má sepjaté ruce a opírá se o polokouli. Na podstavci nápis, z kterého lze souditi, že sloup za moru byl postaven:

SANCTA MARIA VIRG. IN | TERCEDE | PRO NOBIS:
S. MARIA ORODVG ZA NAS | NYNĚGSSI NEBEZPEČZNI CZAS
LETA PANĚ
1709.

Obr. 154. Třebechovice. Cechovní konvice na radnici.

SOCHA NEJSV. TROJICE na náměstí. Pochází z roku 1740. Nevalné ceny.

Kašna na náměstí, byla sem z Prahy přenesena * Jest pískovcová, o dvou mísách, na spodní kolem okraje vytesán nápis: MDCLXXV SVB AVG. ET INVICTISS. ROM. IMP. LEOPOLDO I HVNG. BOH. REGE.

EVANGELICKÝ KOSTEL vyznání helvetského byl na severní straně náměstí vystavěn r. 1877.

HŘBITOVNÍ KOSTEL BOŽÍHO TĚLA na Orebu, vrchu 5 minut od Třebechovic vzdáleném. Původně stávala zde na památném shromaždišti Husitů kaple ze dřeva, o jejíž osudech není zpráv.

* Stávala na Václavském náměstí.

Roku 1528 vystavěl na Orebu Mikuláš Trčka z Lípy a na Lichtenburce dřevěný kostel pro přisluhování pod obojí. Tento kostelík, v němž maloval strop a znak Trčkův malíř *Jakub Louka* z Hradce Králové, byl opravován v r. 1785 a pro sešlost stržen r. 1826.

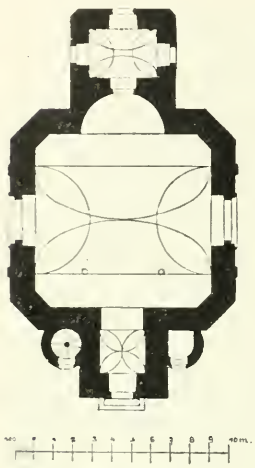

Obr. 155. Třebechovice. Půdorys hřbit. kostela.

Nynější kostel stojí na temeně z daleka viditelného návrší od r. 1835. Orientovaná stavba jednolodní z lámaného kamene omítaného, v prostém pozdním renaissančním slohu, s věží na západním čele a obdélnou sakristií na východ. Loď ve tvaru obdélníka s otupenými rohy jest kryta stanovou taškovou střechou, ze které vyčnívá osmihranný sanktusník, ukončený nízkým, plochem pobitým hrotem. (Obr. 155.)

Po obou stranách věže pnou se do výše hlavní římsy oblé přístavky; v jednom jest schodiště na kruchtu a na věž. Touto vchází se do kostelíka portálkem v kamenné zárubni, svrchem půlkruhové. Nad vchodem vystupuje římsa s rovným štítem, podporovaná dvěma konsolkami. Podobná římsa jest i nad dvěma velkýma okny po obou stranách lodi.

Vnitřek lodi, 9 *m* dlouhé, 9·30 *m* široké a 9·50 *m* vysoké, jest řešen bez ohledu na vnější obrys, jako obdélník sklenutý českou klenbou, mezi dvěma valenýma pasy. Nad kobkou ve věži jest kruchta. Na východní straně přilehá k lodi elliptický výklenek, 4·55 *m* široký a 2·20 *m* hluboký, sklenutý polobání. Za ním jest malá sakristie 3·65 *m* široká a 2·55 *m* dlouhá, zaklenutá českou klenbou.

Výprava jest chudá, nevalné ceny. Obraz na hlavním oltáři, Kristus s dítkami a obraz P. Marie, byly malovány řiditelem Pražské malířské akademie *Fr. Krist. Waldherrem* v letech 1834—1835. Obrazy sv. Jana Křtitele a jeho stětí jsou slabé kopie obrazů vlašské školy.

Před kostelíkem leží dvě náhrobní desky pískovcové, sešlé, s vyšlapanými nápisy.

Zvony: Č. 1. Průměr 0·87 *m*, výška 0·75 *m*. Pod páskem z vína jest nápis: A FVLGVRE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINI IESV KRISTE ANNO 1705.

Na plášti relief sv. Jana Nepom., krucifix mezi 2 vásami a IHS, na druhé straně Madonna s Ježíškem ve věnečku, pod ní značka táž jako je na zvonu č. 1 v kostele sv. Ondřeje Třebechovicích.

Č. 2. Průměr 0·61 *m*, výška 0·48 *m*; pod čepcem pás z akantů, dolů obrácených. Na plášti Kristus kříž držící a dole v kartuši nápis:

FVSA
Zacharia Dietrich
Vetter Praga.

Na druhé straně peníz s otřelým jezdcem, pod ním nápis:

LETA PANIE 1750 ZWON PRZELŸTEG
ZA GEMNOST P. FARARZE
P. GIRZIHO POTVCZKA
OPATOWNICA CHRAMV PANIE
GIRZIHO CZERNIHO.

Pod Orebem stávala kaplička s obrazy P. Ježíše, sv. Václava, sv. Ludmily, sv. Šebastiana a sv. Rocha.

Nápis zněl: My vbohy Orebczane
Wolame k tobie Pane
A ty swaty Waczlave
Kralowstwy czeského Wudcze
My spiname k tobie rucze
A ty swata Ludmilo
Wypros by se Bohu libilo
A ty svatý Ssebastiane a Rochu
Orodujte za nas taky trochu

Třesovice.

J. Horák, Topogr. 120.

Na návsi stojí SOCHA P. MARIE s Ježíškem, 1·70 *m* vysoká, na podstavci 1·80 *m* vysokém, barokním. Po obou stranách podstavce přilehají dva pásy, nahoře i dole ve voluty stočené. Na přední straně v kartuši pod korunou ze tří listů a dvou perlí jsou vytesány dva znaky. Pravý je rozčtvrcen a každé ze 4 polí nese lva; levý znak je rovněž rozčtvrcen, první a čtvrté pole je svislými třemi břevny děleno, na druhém jest lev a na třetím orlice. Madonna má silně prohnutý postoj gotický a jest odjinud (z Dohaliček?) sem přenesena.

Věkoše.

J. J. Solař, Dějepis Hradce Kr. 637. — J. Horák, Topogr. p. v. o. h. Kr. Hr. 46.

Na cestě k Správčicům stojí KŘÍŽ kamenný, na němž vytesáno jest kladivo, houba, kopí a snopy a níže nápis:

Den 12. Junii im 1804 Joh. Jos. Woboržil fecit.
CompatIens pIo ReDemMtorI ConfeCIt
Anna Krill.
Z posLeDnI wouLe Panny Anny KrIL tento
Kržlž k poCtě weřejné postawen jest s starosI (?)
Láskou Mateřskou poswěcen dne 26. července toho roku.

Obr. 156. Všestary. Pohled na kostel.

Všestary.

J. C. Rohn, Antiquitas 159. — J. Schaller, Topogr. d. K. B. XV., 36. — J. G. Sommer, Böhmen IV. 30. — J. Horák, Topogr. 32. — J. M. Král, Průvodce po Kr. Hr., 161.

V cihelně Součkově nalezeny zlaté závity, v zahradě téhož nádoby předhistorické. (Duška 71.)

KOSTEL SV. TROJICE, farní; byl jím již r. 1384. Nynější kostel stojí od roku 1842, na místě dřívějšího kostela z konce XV. neb počátku XVI. století, jenž byl však postaven kolmo na nynějším půdorysu.

Protože nový kostel obrácen jest k severovýchodu, stál předešlý k severozápadu a na jihovýchodním průčelí měl věž. Tato věž zůstala při stavbě nového kostela státi, jenže není jako u staré stavby v čele, ale uprostřed v boku a jest jedině zajímavou částí kostela. (Obr. 156.)

Vystavěna jest z omítaného lámaného kamene na čtvercovém půdorysu, z něhož na všecky čtyři strany vybíhají v úhlopříčnách nízké opěráky z tesaného kamene, bez odstupců. Dva z pilířů jsou z části zdí kostelní zastavěny. V západní straně otvírá se vchod do kamenného šneku. Ostění z jemnozrného pískovce záleží ze dvou válečků a dvou žlábků s koutovými konsolkami. Válečky mají trnože z obroučku a širšího válce, šroubovitě rýhovaného. Nahoře přidány jsou dva vaječníky a provazcový pruh, který jest již renaissanční. Patří tento portálek mezi řídké u nás případy slohu přechodního mezi gotikou a renaissancí. (Obr. 157.) Dvéře pobity jsou plechem, třemi dlouhými závěsami, přituhou a klepadlem, velmi dovedné práce.

V spodním patře věže zachováno z původní doby ještě okénko, jehož hrany v ostění šikmo jsou sříznuty, pak ve zvonici v každé z čtyř stran po velkém, gotickým obloukem uzavřeném okně. Kamenné renaissanční cimbuří, jakož i hrot, čtyřboký zděný a omítnutý jehlanec, jsou dílem XVII. století.

Kostelní stavba jest jednolodní budova v renais. slohu pod taškovým krytem. K lodi o třech polích přiléhá s jedné strany pravoúhlé kněžiště, s protější pak kruchta na dvou čtyřbokých pilířích, oblouky přepásaných. Každé pole lodi i kněžiště osvětleno párem půlkruhových oken. Prostora nad kruchtou osvětlena kruhovým oknem v západním průčelí. Nad třemi poli lodi, kněžištěm i nad kruchtou klenuty jsou české klenby, oddělené pásy na pilastrech toskánských, dvojnásobně zalomených. Rozměry: délka kněžiště 5·70 *m*, šířka 7 *m*; délka lodi 30 *m*, šířka 12·30 *m*. Výprava z r. 1842 jest renaissanční, běžné práce.

Na věži jsou čtyři zvony:

I. Výšky 80 *cm*, průměru 104 *cm*, jest hladký, až na úzký pruh z lilií, dolů čnějících, pod dvouřádkovým nápisem:

LETA ✠ PANIE ✠ M ✠ D ✠ LIX ✠ TENTO ✠ ZWON ✠ SLIT ✠ GEST ✠

KE CZTI ✠ A CHWALE ✠ TROGICZY ✠ SW ✠

✠ A K ZADVSSI ✠ WSSESTARSKEMV ✠ SKRZE ✠

WACZLAWA ✠ FARARZE ✠ W HRADCZY ✠ NAD ✠ LB ✠ ABE (sic.)

II. Výšky 0·80 *m*, průměru 0·92 *m*, zdoben při koruně a dole ornamentem z lupenů.

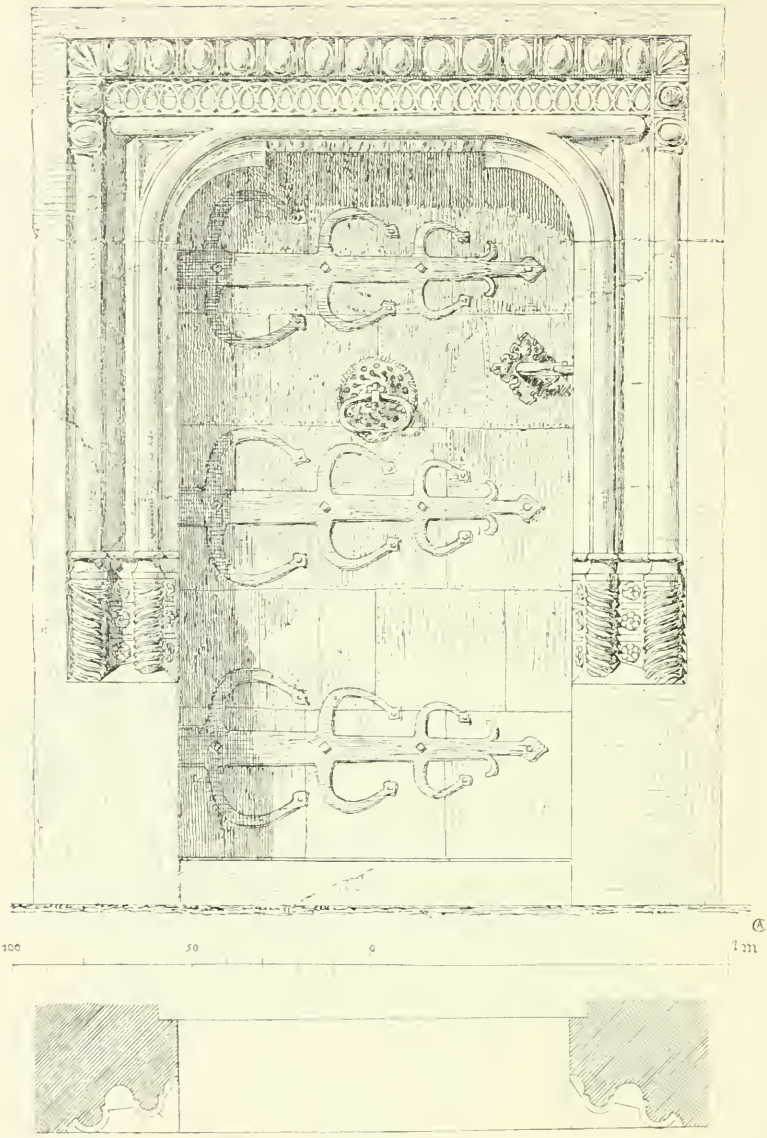

Obr. 157. Všestary. Dveře do věže kostelní.

Při koruně nápis:

KE . CTI . A CHWALE . BOZI . A . S . IANV . NEPOMVCKYMV . W

WYSKYM . MEGTE . IAN . ZEIDA . 1750.

III. Výšky 0·54 *m*, průměr 0·72 *m*, na plášti na jedné straně krucifix na druhé P. Maria.

Nápis:

Slit od Karla Paula Hradec Králové leta Páně 1872.

IV. Umíráček, výšky 0·32 *m*, průměru 0·37 *m*; při koruně a dole pruhy ornamentální.

Pod korunou nápis:

GOSS MICH IGNATIVS DRACK IN KONIGGRATZ 1779

Na plášti relief sv. Barbory.

Výrava.

J. Horák, Topogr. 52.

Na obecním poli byly vykopány zlaté závity a v r. 1898 zlatá náušnice tak zv. arabského díla. (L. Domečka, Pam. arch. XVIII., 277. — Duška 27.)

KAPLIČKA P. MARIE, z XVIII. století; na návsi stojí prostičká stavba omítaná, pod taškami, s malebnou zvoničkou. Obdélný půdorys má délky 3·55 *m*, šířky 3·80 *m*, výšky 3·00 *m* s dvěma půlkruhovými výklenky; kaple sklenuta jest valeně s lunetami nad výklenky.

Uvnitř oltářík se soškou P. Marie, bez ceny.

Žižkovec (Žižkoves).

Kamenný nástroj v museu Pardubickém. (Duška 74.)

JMÉNA MÍST.

Babice 1.
Běleč 2.
Blešno 2.
Bohárna (Boharyně) 2.
Černilov 4.
Čibuz 8.
Čistěves 10.
Dobřenice 10.
Dohalice Dolní 20.
Dohaličky 20.
Hradec Králové 23
Hradec Nový 100.
Hrádek 107.
Chlum 119.
Jenikovice 123.
Kopeček sv. Jana (zvaný Zámeček) 124.
Kratonohy 128.
Krňovice 133.
Kukleny 134.
Ledec 140.
Libčany 141.
Librantice 149.
Lípa 149.
Lochenice 149.
Malšovice 153.
Nedčliště 153.
Nechanice 156.
Nepasice 160.
Obědovice 160.
Petrovice 160.
Petrovičky 163.
Plačice 163.
Plotiště 164.
Polánky 166.
Pouchov 167.
Praskačka 168.
Probluz 169.
Předměřice 172.
Přín Dolní (Přím) 172.
Roudnice 173.
Rozběřice 173.
Rosnice 174.
Sádová 174.
Sedlce 174.
Skalice 174.
Skalička 174.
Slatina 174.
Sobětuš 175.
Spravčice 175.
Stračov 175.
Stěžery 177.
Stěžírky 179.
Suchá 179.
Světy (Světi) 179.
Svobodné Dvory 182.
Třebechovice 182.
Třesovice 191.
Věkoše 191.
Všestary 192.
Výrava 195.
Žižkovec (Žižkoves) 195.

SEZNAM UMĚLCŮ A ŘEMESLNÍKŮ.

Bellmann Karel, zvonař 58, 132, 168.
Beran Štěpán, zlatník 79.
Božek Josef, mechanik 61.
Brandl Petr, malíř 43, 70, 74.
Braun Matěj, sochař 98, 147.
Burian, kameník 30, 31.
Čech Václav, hodinář 89.
Červený V. F., kovolijec 155.
Delbot Antonín, kameník 61.
Dietrich Zachariáš, zvonař 191.
Diviš, zvonař 133.
Drack Ignác, zvonař 86, 87, 106, 139, 195.
Eliáš, zvonař 6.
Exnar (Exner) Martin, zvonař 106, 155.
Exner Matěj, zvonař 172.
Farář Václav, konvář 16, 193.
Fischer Frant., truhlář 112.
Fischer Karel, stavitel 112.
Friehl Antonín, malíř 41.
Hadang a syn, zvonaři 6.
Haring J., malíř 70.
Heřman Jan, malíř 35.
Hiller Ant. vdova a syn, zvonaři 23.
Hlaváč Diviš, konvář a zvonař 4, 123, 159.
Hlaváč Jan, konvář 124.
Hradecký Jan, písař 152.
Jan kameník 28.
Jan, zvonař 179.

Josef, kameník 61.
Isak, zvonař 149.
Kerner Frant., stavitel 101.
Kerner J., mistr stavit. 183.
Klemens (Klemenc) Jan, malíř 43, 70.
Kolář Jos., malíř 121.
Kramolín Josef, malíř 68, 71, 104, 137, 184.
Kranner Josef, architekt 112.
Kryšpín Frant., malíř 41.
Kurz J., mistr zednický 167.
Kühner Jan Jiří, zvonař 72, 73.
Kühnerova Anna, zvonařka 132.
Křepelka Jindřich, konvář 130.
Láb er Ludvík, architekt 21, 35.
Lamb, architekt 112.
Laurentius, malíř 41.
Lissack Valentin, zvonař 2, 163, 169.
Lissiak Josef, zvonař 9, 10.
Litom ický Matiáš, písař 84, 140.
Louka Jakub, malíř 190.
Lurag Karel stavitel 63.
Max Josef, sochař 112.
Maywald Ondřej, malíř 180.
Mikuš Jan, illuminator 82.
Mitburger, truhlář 112.
Noldinger Kristian, malíř 68.
Orfus Jiří, illuminator 84.
Palme J., malíř 177.
Paul Karel Vil., zvonař 72, 73, 112, 123, 134, 139, 152, 163, 166, 169, 176, 195.
Pekař, konvář 61.
Perner A. a syn, zvonař 181.
Peschek Josef, malíř 158.
Petr, kameník 32, 61.
Pricqvey (Pricquey) Mikuláš, zvonař 148, 187.
Ptáček Jakub, zvonař 2.
Ptáček Ondřej, konvář 138.
Quast Jan, malíř 38.
Raab Ignác, malíř 13, 71.
Radouš Matouš, illuminator 84.
Rejsek Mat., kameník 46.
Rozyna Václav, malíř 170.
Runkas Václav, mistr zednický 138.
Rychnovský Jiří, spisovatel 84.
Scheiwl Josef (Šejvl), malíř 38, 110.
Schmidt Frant., baron, architekt 58.
Schmoranz Frant., stavitel 35, 39, 44.
Schneider Antonín, zvonař 4, 75, 111, 139, 166, 177.
Schneider Josef, zvonař 59
Schönfeld Antonín, zvonař 123.
Schreter Martin, zvonař 179.
Souček Frant., mistr zednický 166.
Spicz Mat., konvář 59.
Spicz Mikuláš, kovolijec 59.
Stodola Eliáš, zvonař 126, 155.
Symeon, zvonař 127, 180.
Šmíd Frant., hodinář 89.
Tomass (Tomáš), zvonař 7.
Tunk Jan, řezbář 185.
Václav, konvář a zvonař 23, 61, 123, 139.
Vavřinec, hodinář 61.
Všetečka Václav, mistr zednický 153.
Wagner J., malíř 175.
Waldherr Frant. Kristián, malíř 190.
Walentin Josef, konvář 145.
Watzek G., malíř 167.
Wittmann, stavitel 89.
Žáček Ondřej, zvonař 58, 63, 166.
Žáček Václav, zvonař 58, 166.
Zeida (Zeyda) Jan, zvonař 172, 194.
Zmilelý Janíček, illuminator 84.

GETTY CENTER LINRARY
3 3125 00672 2827